

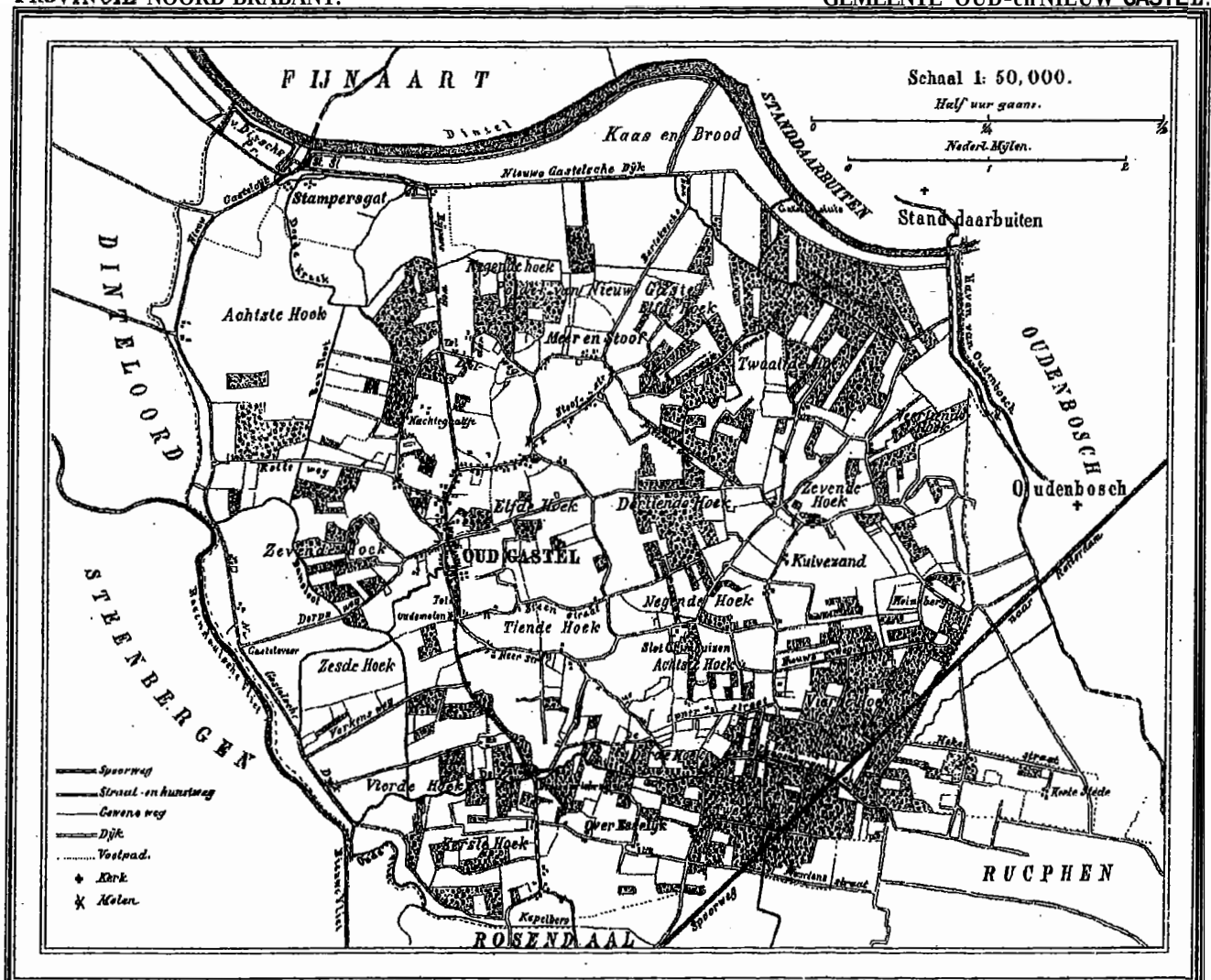
JAARBOEK

heemkundekring het land van gastel

2004

PROVINCIE NOORD-BRABANT.

GEMEENTE OUD-en NIEUW GASTEL.

Getekend door J. Kuijper

3312 Bunders, 3250 Inwoners.

Uitgave van Hugo Suringar te Leeuwarden

INHOUDSOPGAVE

	blz.
Voorwoord	3
Uit 'herinneringen van broeder Theophile Nijman'	4
Notulenboek van de K.A.B. afdeling Oud Gastel	23
Met een "Lelijk Eendje" op stap	39
Het gebeurde honderd jaar geleden..... 1904	54
Het gebeurde vijftig jaar geleden..... 1954	60
Watersnoodramp 1953 - 2003, een terugblik op 1 - 9 februari 1953	69
De bevrijding ... 60 jaar geleden	77
Een Gastelse boedelscheiding in 1868	90
Een kerstverhaaltje uit 't plotske Oud Gastel	115
Oud, de duvel is oud	
- Gastels top tien van oudsten 2004	117
- Interview met dhr. A. [Fons) Scheepens	117
100 jaar van Leengoed; een familiegeschiedenis deel 2	123
Activiteiten en vermeldenswaardigheden	
van heemkundekring 'Het Land van Gastel' in het jaar 2004	157
Verslag van de excursie naar Dendermonde	161
Informatie Heemkundekring 'Het Land van Gastel'	163
Ledenlijst 'Het Land van Gastel' 2003	165

COLOFON

Jaarboek 2004

Uitgave van: Heemkundekring
Het Land van Gastel
Oud Gastel

Redactie: de heer W. van den Broek
de heer F. van Merrienboer
de heer P. Peeters

Realisatie: Oud Gastel

Niets uit deze uitgave mag worden overgenomen zonder schriftelijke toestemming van de redactie.

Foto's, voor zover de eigenaar niet is aangegeven, zijn uit het archief van Heemkundekring Het Land van Gastel.

VOORWOORD

Traditiegetrouw bent U gewend om zo rond de Kerstdagen weer een exemplaar te ontvangen van ons jaarboek.

En ook dit jaar heeft de redactie niet stilgezeten en weer gezorgd dat er weer een jaarboek voor U ligt. Dat lijkt eenvoudiger dan het is, want de redactie is intussen geslonken tot maar enkele personen. Maar ondanks dat is het weer gelukt om voor de eenentwintigste keer een boek te laten verschijnen.

Aan de orde komen weer de rubrieken van 50 en 100 jaar geleden en het relaas van broeder Theophile Nijman krijgt weer een vervolg. Dit jaar is het honderd jaar geleden dat de Katholieke vakbeweging in Gastel voet aan de grond kreeg en ook daaraan is een artikel gewijd. Dan is er ook een interessant reisverslag van enkele inwoners uit Gastel uit een tijd, dat reizen voor de gemiddelde Gastelaar nog niet was weggelegd. En het feit ,dat de bevrijding van de Duitse bezetting 60 jaar geleden herdacht werd is aanleiding om hieraan aandacht'te schenken.

Met deze en andere artikelen hoopt de redactie U weer te boeien en ze is in voorbereiding op het zilveren jubileum van onze kring die we in het volgende jaar (2005) hopen te vieren.

Veel leesplezier!

namens de redactie,

P. Peeters

UIT 'HERINNERINGEN VAN BROEDER THEOPHILE NIJMAN'

Deel 13

Dit is het vervolg op eerdere artikelen uit de jaarboeken van onze heemkundekring. Er is hier geput uit een 28-tal schoolschriften, waarin wijlen Broeder Theophile Nijman zijn herinneringen heeft opgeschreven. Hij begon hiermee in 1943. Vanaf 1944 zijn het dagboeknotities. Ze zijn hier letterlijk weergegeven, met soms een korte toelichting mijnerzijds, tussen haakjes.

F. van Merrienboer.

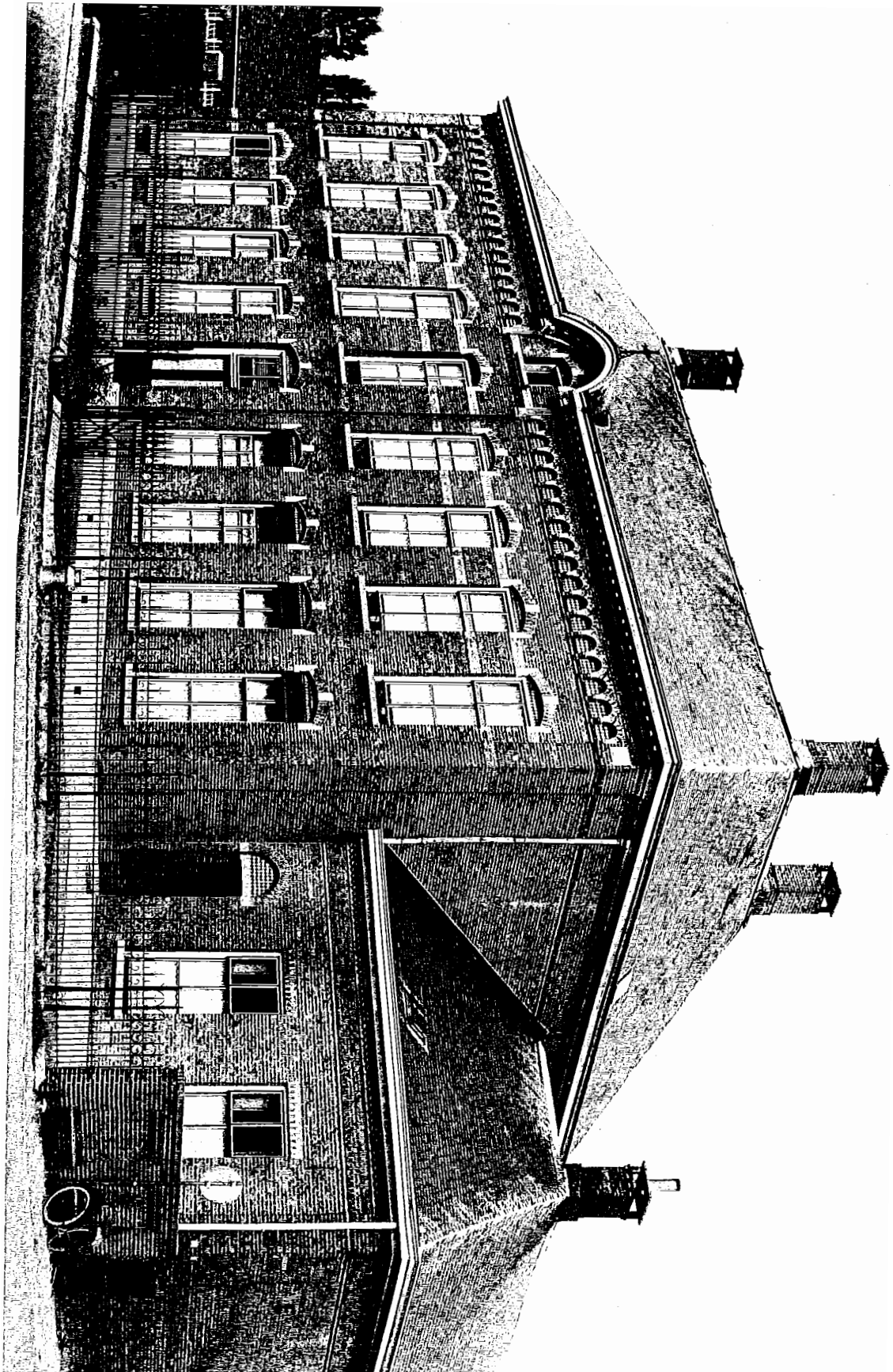
1 februari 1954. vervolg

We hebben een nieuwe notaris gekregen, een man van 55 jaar (het was notaris Dekkers), die geen gezin heeft, althans niet groot en die het notarishuis niet koopt [nu Dorpsstraat 9]. Persoonlijk heek hij mij verteld, dat hij van de fam. Mol een schrijven ontvangen heeft, waarbij hem met 2 februari, morgen dus, de kantoorruimte ontzegd is. Hij heeft inmiddels een kamer gehuurd en nu wordt dat grote en ruime huis verkocht. Een vertegenwoordiger van de familie Mol kwam mij vragen of het niets voor ons was. Ik heb hem uitgelegd, dat tot mijn grote spijt, het huis voor internaat niet te gebruiken is. Dan krijgen we weer dezelfde geschiedenis, bijbouwen en... te hoge kosten. Maar...maar... iemand fluisterde mij in het oor: het zou een prachtige pastorie zijn!! De kapelaans hebben er zin in! Ze zijn die grote holle kamers van de pastorie (nu de Burgemeester), die je niet warm kunt stoken, meer dan beu! Ik antwoordde: ze kunnen het notarishuis alleen maar kopen, als ze de pastorie kwijt kunnen raken! En die kunnen ze alleen maar aan ons kwijtraken en daarom hebben we nu een klein beetje macht gekregen, tenminste, als dat feest doorgaat. Ik weet op dit ogenblik bijv. nog niet, hoe de pastoor er over denkt. Wanneer men van die kant ons iets zou vragen, dan zou ik voorstellen de pastorie in orde te maken voor de ouden van dagen! Want – niettegenstaande die prachtige pastorie – geef ik toch de voorkeur aan het Gesticht, sportvelden, mooie kapel, centrale verwarming enz. Ik heb de heer van Mechelen onmiddellijk laten weten, dat er nu vier objecten zijn, nl. notarishuis, pastorie, gesticht en broederhuis en dat deze 4 objecten het mogelijk maken alle moeilijkheden op te lossen. Hij zou er over denken, maar... zullen we weer niet het slachtoffer zijn van de zgn. "verhoudingen" waar ik nu al tien jaar over schrijf. J. van Mechelen, burgemeester, secretaris [H. van Mechelen), kerkbestuur enz. Je kunt gemeente-, kerk- en armbestuur onmogelijk aan een tafel verenigen, daar zit de moeilijkheid! Wanneer al die mensen met mij aan een tafel gingen zitten, dan kwam er een oplossing. Intussen, nog voor ik iets wist van het notarishuis,

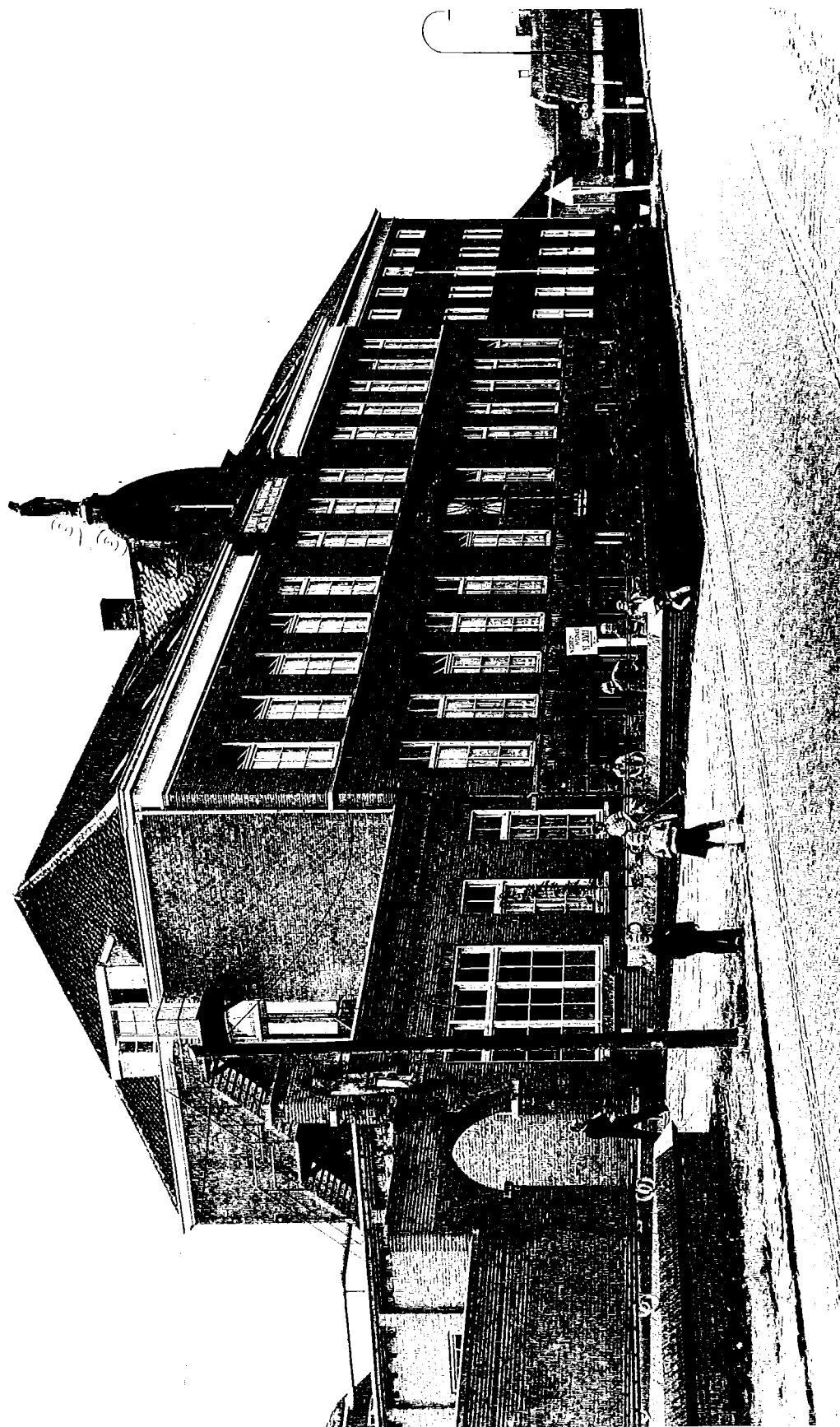
heb ik Piet Verhoben, de arbeiderswethouder, eens laten komen en hem alles uitgelegd. Ik heb hem rechtstreeks voorgesteld, de gemeente een aantal "woninkjes" te laten zetten voor de Gastelse ouden van dagen. Dan zullen de heren armmeesters wel wat harder gaan lopen. Zeer benieuwd ben ik naar de afloop van deze kwestie. Ik heb zo juist naar de inspecteur geschreven, dat we besmettelijke ziekte hebben, bof. Ik heb er zo 20 in mijn klas liggen, daar het elders in huis overal veel te koud is en ik heb er bij geschreven, dat we hopen voor Pasen alles in kannen en kruiken te hebben.

20 februari 1954

De zaak wordt iets spannender. Ik heb vorige week een uurtje met de gemeentesecretaris (H. van Mechelen] gepraat over alle kwesties. Hij bleek weinig van het Gesticht af te weten. Ik wees hem op het feit, dat mensen zoals hij zoveel macht hebben, maar ook een zeer grote verantwoordelijkheid. Voordat hij lid werd van het kerkbestuur had hij toch moeten weten, wat dit lidmaatschap allemaal inhoudt. En zo is het ook met alle anderen. De mensen nemen maar allerlei baantjes aan, maar als er dan eens een grote zaak is, waarover zij gezamenlijk moeten beslissen, dan lopen hun ideeën en vooral hun onderlinge veten, zo door elkaar heen, dat 1. het niet eens bestaat die verschillende colleges als gemeente-, kerk- en armbestuur bij elkaar te krijgen. 2. een ander daar het slachtoffer van wordt. Die ander, dat ben ik. Ik ben met het internaat en al den aanhang de dupe van onderling misverstand. Wanneer bovengenoemde colleges met ons vredelievend aan een tafel gingen zitten om alle problemen, ook dat van de ouden van dagen, dat hier prioriteit geniet, op te lossen, dan kwamen we er. Welke grote verantwoordelijkheid laden deze mensen op hun schouders! En wat zijn ze zich weinig bewust daarvan! Vanmorgen ben ik nogmaals bij Jan van Mechelen geweest. Ik had hem verleden week al opgebeld, toen zei hij, dat hij nieuws voor mij had. De zaak zit nu zo. Zaterdag 13 februari jl. heeft het voltallige Armbestuur besloten het Gesticht te liquideren!! Dit is zeer belangrijk en verheugend nieuws! De pastoor was niet bij deze vergadering en v.M. kreeg de opdracht dit aan de pastoor mede te delen. Dit heeft hij eerst gisteren kunnen doen. Er moet een soort dramatische scene zijn voorgevallen, hij moet uitgevallen zijn tegen v.M. en hij zei, dat dit nooit zou gebeuren. enz. enz. Daar staan we dus weer. Alhoewel de pastoor geen stemrecht heeft en geen lid is van het Armbestuur, wil dat bestuur toch een conflict met hem vermijden: hij is immers de gedelegeerde van de bisschop. Daarom heb ik van Mechelen onmiddellijk aangeraden naar de bisschop te gaan en met Mgr. deze zaak te bespreken. Ik moet nog eens diep nadenken.

R.K. Pastorie aan Veerkensweg 2 in 1958

Schippersjongensinternaat aan Veerkensweg in 1958; in 1988 gesloopt.

26 februari 1954

Nadat ik maandag de Algemene Overste van de Zusters [van het Gesticht] nog gesproken had, die mij aanraadde naar de bisschop te gaan en er alles voor zou geven, dat wij het Gesticht kochten, teneinde de zusters, die hier nog zijn, vrij te maken en die ook mee zal helpen om de (oudere] mensen een ander plaats te geven, heb ik diezelfde avond Broeder Generaal verzocht over te komen. De bedoeling was, dat we samen naar de bisschop zouden gaan, maar dat hebben we toch niet gedaan om de volgende reden. Broeder Overste is hier donderdagavond aangekomen en ik heb hem gevraagd toch eens te gaan praten met de pastoor. Dat onderhoud heeft een paar uur geduurd. Men heeft de toestand van het huis in zijn geheel besproken. De pastoor is duidelijk gezegd, waarop het staat – de toekomst zonder schippersschool – is geen toekomst voor de broeders. De pastoor heeft volgens zijn zeggen, maar een bezwaar: waar blijven de oude mensen. Voor het overige was hij er niet op tegen, dat wij het Gesticht zouden kopen. Broeder Overste heeft gevraagd deze beslissing voor Pasen te nemen. Vanmorgen hebben Br. Overste en ik een onderhoud gehad met de heer van Mechelen. Deze zette het mij bekende op de hem uitvoerige wijze uiteen en beaamde, dat het z.i. tijd werd het Gesticht te verkopen. Br. Overste vroeg ook hem of een en ander binnen een maand beslist kon worden. Dit kon: volgens de redenering van van Mechelen was het in feite al beslist. Alleen wilden zij, de Armmeesters, rekening houden met de pastoor en de zaak in volle vriendschap en in een correcte houding tegenover hem oplossen. v.M. vond het het beste en hij verbood het ons min of meer, hierover met de bisschop te gaan praten, want dat zou hij de andere week zelf doen. We besloten daarna niet naar de bisschop te gaan, wat zouden we er moeten gaan doen, vroeg ik me af. Toch heeft Br. Overste diezelfde dag nog een brief naar de bisschop geschreven. Hij liet hem mij lezen en er stond het volgende in:

- dat de schippersschool zich niet kan uitbreiden.
- dat we reeds drie jaar zoeken naar een oplossing.
- dat hij vraagt of Mgr. misschien een oplossing weet, binnen de maand.
- indien dit niet het geval is, of Mgr. alvast de toelating wil geven de schippersschool te liquideren enz.

Of ik nu al verstoeld stond of niet, ik kan wel merken, dat de Oversten er nou ook spoed achter willen zetten. Wij raken allemaal langzamerhand overtuigd, dat er zeer binnenkort een eindbeslissing moet komen, er op of er onder!! Daags daarna vroeg de pastoor mij of de generaal nog naar de bisschop was geweest. Ik antwoordde dat het niet nodig was, want dat de voorzitter van het Armbestuur, dhr. van Mechelen, zelf zou gaan!! Hij dreigde nog eens met te zeggen dat, als wij uit ons huis zouden gaan, er binnen veertien dagen andere broeders zouden komen!! Overigens vertelde hij mij ook dat de moeilijkheid was: waar blijven we met de oude mensen? Dit was zaterdag 27 februari. Vanmorgen drie maart kreeg ik een brief van de bisschop, waarin Mgr. schreef:

Wegens de grote uitbreiding van uw schippersschool, zou het nuttig zijn eens te komen spreken met mij.... Ik belde direct van Mechelen op, of hij al geweest was, doch deze vroeg of ik even kwam. Het volgende smakelijke verhaal kreeg ik toen te horen: Hij [de pastoor] had het gesticht gered! Voor lange tijd. Nu was alle misere vergeten, nu zou er een nieuwe toekomst komen enz. En wat was er gebeurd? Misschien – groot vraagteken – zou hij vier of vijf zusters van een andere orde – H. Familie – kunnen krijgen. Maar dat is natuurlijk geen oplossing. Toch kan deze zaak de boel wel weer even vertragen. Enfin, ik heb van Mechelen gezegd, ga naar de bisschop, ik ga zaterdag en vertel hem alles! 't Heeft geen zin meer om iets te verzwijgen.

6 maart 1954

Ik zou dit misschien mijn gloriëdag mogen noemen. Om half twaalf vanmorgen was ik bij de bisschop. Mgr. Jozef Baeten, een eenvoudig prelaat. Wat een verschil van ontvangst met drie jaar geleden, toen ik hem ging zeggen, dat wij van plan waren jongens op te nemen... en na twee minuten weer buiten stond, daar ik niet wist wat verder te zeggen. Nu kwamen wij geen praat te kort en voor de eerste keer van mijn leven voerde ik met een bisschop een gesprek als met zoveel andere mensen, zonder zenuwachtigheid, zonder spanning. Mgr. begon met te zeggen, dat hij vernomen had, dat de school zich steeds zou uitbreiden, maar dat we geen plaats meer hadden. Hoe denkt u dat op te lossen? Ik antwoordde, dat ik altijd gedacht had, dat, wanneer wij voldoende leerlingen hadden er een nieuwe school met internaat zou verrijzen, maar dat dit niet kon vanwege de hoge kosten, daaraan verbonden, maar dat ik me de laatste jaren had vastgeklampt aan het idee dat op een goede dag het gasthuis toch verkocht zou worden en daar steeds op gewacht had. En hoe denkt het Armbestuur nu over deze zaak? Het Armbestuur heeft besloten het te verkopen. Nu toonde Mgr. zich een voorstander van die verkoop en op enthousiaste wijze, waarvan ik onder de indruk kwam, zei hij: dat is een goede oplossing voor het Armbestuur, voor de ouden van dagen en voor jullie. Ik juich deze oplossing ten zeerste toe, zei Mgr. en zeg aan het Armbestuur, dat het mijn uitdrukkelijke wens is, dat ze het Gesticht zo gauw mogelijk aan jullie geven. Dit kan binnen de acht dagen gebeurd zijn!! Zeker tien minuten ging Mgr. in deze trant door....Wat de mensen betreft, zei hij, dit had hij ook overwogen en besproken, er kunnen er wat naar Roosendaal, Oudenbosch, Steenberg. Het Armbestuur kan in deze rekenen op de steun van de Congregatie van Charitas. Zo noemde hij bijv. 15 voor Oudenbosch en 15 voor Steenberg. Enfin, dit probleem kan nader onderzocht worden, afstanden bestaan er niet meer, dat lost zich vanzelf op!! Ik begon toen over de houding van de pastoor. Mgr. antwoordde, dat alleen het Armbestuur in deze zaak te beslissen had en dat de pastoor alleen maar commissaris was. Het Armbestuur moest hier een flinke houding aannemen en doorzetten. Deze

"boodschappen" kon ik gerust overbrengen. De heren konden bij hem komen, desnoods de pastoor meebrengen, hij zou voor ons in de bres springen, 't moest nu maar eens uit zijn. Mgr. was goed op de hoogte. 't Werd tijd, dat deze zaak opgelost werd, er waren zaken, die minder helder waren dan deze. Dit is de hoofdinhoud van ons gesprek. Ik was er diep door getroffen en dankte Mgr. voor zijn houding in deze zaak. Ik dacht het beste te doen met nu maar recht naar de pastoor en J. van Mechelen te gaan! Ik vertelde de pastoor om 5 uur van dezelfde dag, dat ik bij de bisschop was geweest en zijn naam genoemd had. Toen ik hem zei, dat Mgr. gezegd had dat het Armbestuur alleen competent was deze zaak af te wikkelen, zei hij na'ief: Ik ben er nooit tegen geweest!! Ik vind het goed. Dus heb ik geen verantwoordelijkheid meer voor deze zaak. Nee, antwoordde ik, Mgr. heeft vandaag gezegd, dat alleen het Armbestuur verantwoordelijk is voor hetgeen ze nu gaan doen. Het viel veel mee! J. van Mechelen was blij met de houding van Mgr. en lachte luid, toen hij het verhaaltje van de pastoor hoorde. Hij was er toch blij mee, want hij maakt er niet graag ruzie mee. Volgende week gaat hij Mgr. meedelen, dat het Armbestuur besloten heeft het Gesticht te liquideren en dan kunnen de technische onderhandelingen beginnen. Wanneer we dit alles tot een goed einde brengen, dan mogen we van een enorm succes spreken, dan is alle leed vergeten en zal menig pensionaat in België de Hollandse medebroeders benijden. Er komen echter nog een reeks interne moeilijkheden, maar daarover later.

11 maart 1954

Vandaag hield Jan van Mechelen me op straat tegen en vertelde me belangrijk nieuws. Hij was vanmorgen naar de bisschop geweest en die had tegen hem hetzelfde gezegd, wat Mgr. ook tegen mij gezegd had: direct liquideren en het huis verkopen aan de Broeders. Maar het belangrijkste was, dat hij mij meedeelde, dat de zusters tegen uiterlijk 1 augustus van dit jaar hun dienst in Gastel hebben opgezegd. Dat is wat! Dus toen ik een paar weken geleden tegen de Algemene Overste al lachende zei: roep de Zusters terug en alles komt voor mekaar en zij antwoordde, dat kunnen we moeilijk gaan doen, toen wist deze zeer diplomatieke Overste al wel meer van deze zaak!! Dit bericht kwam voor mij werkelijk onverwacht, ik leg hier historisch vast, dat ik dat niet had kunnen vermoeden. Maar ik ben er blij mee. Nu komt er natuurlijk een spoedige algemene oplossing. De heer van Mechelen vertelde er nog bij, dat er nu een curator benoemd wordt, die de zaak moet liquideren en dat hij waarschijnlijk met de hulp van de zusters, al de zaalbewoners al kwijt is. Wat kan het toch in korte tijd veranderen. Een hele ommekeer heeft dit nieuws van de laatste weken gebracht. Ik probeer na de Paasvakantie met drie klassen al een plaatsje te vinden op 't Gesticht en er gauw een zelfstandige school van te maken. Ik kan het eigenlijk zelf allemaal nog niet geloven.

19 maart 1954

Sint Jozef, onze toekomstige patroon, heeft mij toch goed geholpen. Heel Gastel weet het nu, twee maal heeft er deze week een bericht in de krant gestaan. Ik sluit hier het voornaamste artikel bij in. Er is begrijpelijkerwijze veel kritiek. De mensen – de bewoners – hebben het zaterdag of zondag jl. vernomen. Dat zij het verschrikkelijk vinden en de meesten heel erg, wie zal het hun kwalijk nemen? Het is voor sommigen van hen zeer erg, ik zal de eerste zijn dit toe te geven. Daarom heb ik moeder Overste gevraagd de overgang niet te lang te laten duren. Nadat bijgaand artikel verschenen was, kwamen de tongen los. Het is te begrijpen, dat het vooral J. van Mechelen is, die de slagen moet opvangen. Maar dat luwt wel. Merkwaardig is, dat het Kerkbestuur er helemaal buiten gehouden is. Het Armbestuur en dat is J. van Mechelen, M. Rademakers en dhr. de Vries – die niet meetelt – heeft dan toch helemaal zelfstandig gehandeld! Dat er dus van de zijde van het Kerkbestuur kritiek is, is goed aan te nemen. Men heeft verteld, dat J. van Mechelen en ik alles klaargestoomd hebben! Het artikel laat ook duidelijk merken, dat het verkocht wordt, omdat nu de gelegenheid zich voordoet. Laat ze maar praten, in de beroerde tijd die achter ons ligt hadden ze er geen belangstelling voor!

24 maart 1954

Van Mechelen vertelde mij vandaag, dat het niet mogelijk is om alles in een paar weken tijds afdoende te regelen. De zaak komt volkomen in orde, maar eer alles goed geregeld is en er een en ander op papier staat, eer de mensen allemaal een goed plaatsje gevonden zullen hebben, daar zal nog wel enige tijd voor nodig zijn. Ik zei dit volkomen te begrijpen en het ook niet erg vond. Nu we toch zekerheid hebben, houden we ook niet langer aan de streefdatum van 1 april vast. Rustig aan maar. Dat heb ik ook aan mijn Oversten geschreven en gevraagd of de St. Victor Stichting de nodige volmachten kan bekomen om de verdere onderhandelingen te voeren.

27 maart 1954

Drie dagen geleden, toen ik van Mechelen sprak, zou ik nooit hebben kunnen denken, dat ik nu iets op moest schrijven, dat heel de zaak nog totaal op zijn kop kan zetten. Vanmiddag aan tafel vertelde Br. Canisius dat de heren J. van Mechelen en de Vries ontslag hadden genomen als lid van het Armbestuur!! Ik dacht dat ik het in Keulen hoorde donderen, toen ik dit vernam. Ik belde onmiddellijk het enigste lid van het Armbestuur, dat er nu nog over is, op dhr. Rademakers en vroeg wat er gaande was. Het enige wat ik uit dit gesprek ben te weten gekomen is het volgende: Er was gisteravond vergadering geweest en beiden hadden hun ontslag ingediend. Er waren, daarna?, woorden gevallen, het was een soort begrafenis, er was afscheid genomen – om negen uur was

dat – de pastoor was naar huis gegaan, want het was kerkvergadering, die om 11 uur nog niet afgelopen was. Hij zou zo gauw mogelijk komen praten. Mijn eerste indruk is: laf!! Het Armbestuur had toch de macht in handen om het Gesticht te verkopen! Zonder het Kerkbestuur?? Conflict Arm- en kerkbestuur? Is van Mechelen bezweken voor de kritiek? Durft hij niet meer. Hij is in deze drie jaren de man geweest die zijn idee van liquidatie consequent heeft doorgezet. Wanneer wij het kunnen kopen, dacht ik altijd, hebben we het aan hem alleen te danken en aan niemand anders. Nu was het zover en nu is hij weg, d.w.z. hij heeft er dus niets meer mee te maken, geen macht meer om het te verkopen, wie dan? Rademakers alleen? Wat zal er nu gebeuren? Zal het nu nog wel verkocht worden? En de zusters? Die gaan toch weg. En de bisschop? Dit zijn nog twee lichtpuntjes. Wie heeft hier de hoofdrol gespeeld? De pastoor? Het Kerkbestuur? Hoe zal alles aflopen? Op dit moment weet ik nog niets.

Daags daarna, zondagmiddag. Terwijl ik voor het raam zit te lezen, zie ik met vlugge passen dokter Schreuder over komen waaien. Hij zegt mij het volgende; een deputatie van ouden van dagen is bij hem geweest "om het Gesticht te redden". Hij spant zich momenteel in om een "commissie" te vormen!! en noemt o.a. dr. Vonk. Gisteravond schijnt hij een bijeenkomst gehad te hebben en hij heeft aan diegenen die daarbij waren beloofd, vandaag, de hele zondag er aan te besteden om met verschillende mensen te praten. Zo heeft hij al gesproken met Moeder Algemeen Overste, die bereid was de zusters hier te laten, indien aan een minimum eis, nl. een "verbouwing" voldaan werd. Die verbouwing zou bestaan uit het wegnemen van trappen en het aanbrengen van liften enz. een plan, dat de architect met het bouwen van de nieuwe vleugel in 1938 al gemaakt heeft. Schreuder zei, dat de architect hem dit verteld had. Natuurlijk zou hij eerst met de bisschop gaan praten en als die zei: het moet aan de broeders verkocht worden, dan zou hij zijn actie onmiddellijk staken. Ik had niet veel kans om daar wat op te zeggen, want hij had maar een paar minuten tijd, want hij had om drie uur al weer een bespreking en hij kwam tien voor drie. Ik zei, dat ik deze gang van zaken betreurde, daar het Armbestuur ons beloofd had, dat wij het kunnen kopen en wij reeds tegen september a.s. nieuwe leerlingen hadden aangenomen. Hij zou mij op de hoogte houden en vast "van de week nog" eens aankomen. Ook beweerde hij, dat dit huis best te exploiteren valt. Ik belde Rademakers op en vertelde hem dit. Heeft daarom van Mechelen ontslag genomen, vroeg ik. Hij zeide het niet te weten. Hij heeft natuurlijk de secretaris gesproken van het Kerkbestuur, dat zou hij doen, zei hij gisteren en vertelde mij, dat er in het Kerkbestuur een streven was het Gesticht te behouden, maar dat zij ook ons wilden behouden. – Wordt met ons bedoeld; de Broeders of het internaat? – Hij wist verder van heel deze actie niets af.

■ ■ april 1954

Dinsdag 30 maart is de pastoor met F. Veraart van het Kerkbestuur bij moeder Overste geweest en hebben hun best gedaan de zusters voor Gastel te behouden. Zij kregen echter nul op het rekest. De pastoor loopt overal rond om een oplossing te vinden. Lekenpersoneel? Van alles wordt er gefluisterd. Woensdag 31 maart ben ik bij moeder Overste in Roosendaal geweest. Zij vertelde mij niet, dat ze gisteren bezoek had gehad...maar zei wel dat ze er niet aan dacht van besluit te veranderen. Bovendien was het met medeweten of op aanraden van de bisschop genomen. Uit dit gesprek merkte ik nog eens duidelijk dat dit besluit verhaast was, om wille van ons. Vrijdag 2 april kwam ik de pastoor tegen. Hij condoleerde mij met het verlies van mijn moeder, die op 1 april gestorven is, waarover ik hierna enkele bladzijden zal schrijven. Hij vroeg of er nog nieuws was. Ik wist niets, ik weet nooit iets. Voor het eerst vertelde hij mij, dat van Mechelen ontslag genomen had, dat hij naar de zusters was geweest... en nu moeten ze maar wegblijven, zei hij, de zusters dus en dat hij zich druk maakte en er gek van werd enz. Ik antwoordde, dat hij zich kalm moest houden, met niet teveel mensen er over moest praten en dat er veel naast elkaar gepraat werd. Ik vond het beter, dat we nu eindelijk eens aan een tafel gingen zitten en dat ik best zou meewerken, om voor beide partijen een oplossing te vinden. Ik zoek het nl. in deze richting, dat we het huis, althans voorlopig, inrichten voor ouden van dagen en voor ons. Dit vond hij "schitterend" – ik niet – en "dat zullen ze allemaal wel goed vinden," zei hij. In die richting zou hij gaan werken. De Generale Overste was daags daarna op de uitvaart van mijn moeder en ik nodigde na de dienst, de pastoor uit, om te komen koffiedrinken en... zette hem naast Broeder Overste. Het resultaat was, dat hij, de pastoor, zal zorgen, dat we zo gauw mogelijk gaan vergaderen. Iets, waar ik al lang naar verlangd heb. Ik hoop de zaak in vrede en vriendschap op te lossen. Nadat ik op 8 april M. Rademakers, enige lid van het Armbestuur gesproken had, ben ik op 9 april naar de bisschop geweest. Rademakers vertelde mij, dat het Armbestuur moest beslissen; zij alleen kunnen het verkopen. Het Kerkbestuur wijst nieuwe Armmeesters aan, is ze op het ogenblik aan het zoeken en hoopt volgende week te vergaderen. Wat zullen de nieuwe Armmeesters beslissen? Wie zal men vragen? Wie wil het zijn? De bisschop, aan wie ik de impasse in het kort meedeelde, zei het volgende. De pastoor of Kerkbestuur moet zo gauw mogelijk, direct, Armmeesters benoemen, hij zal dat bekrachtigen en zij moeten het direct aan ons verkopen. De zusters gaan weg en er komen geen andere.

Witte Donderdag 15 april 1954

Heel de week niets gehoord, vandaag vertelde de pastoor mij, dat hij nu officieel bericht gehad heeft, dat de zusters 1 augustus vertrekken. Morgen, op Stille Goede Vrijdag hoop ik een paar woorden te schrijven over mijn

dierbare moeder Johanna Maria Pekels.

Goede Vrijdag 16 april 1954

Zij werd op 28 december 1867 te Oudenbosch geboren als dochter van Cornelis Pekels en Maria van Aken. Mijn grootvader Cornelis Pekels heb ik nog goed gekend, een lange, mooie, statige man, heel streng op kinderen en kleinkinderen. In 1893 is moeder gehuwd met Simon Nijman; mijn vader was een weesjongen uit Alkmaar, die als zadelmakersknecht bij Jan Steigers was terechtgekomen. Ik geloof, dat vader in 1893 al baas voor zichzelf was. Zij gingen [in Oud Gastel] wonen aan het einde van de Dorpsstraat, naast Place de Meir, waar in mijn jeugd de kleermaker Jan Aarsen woonde en nu nog zijn zoon Vincent. Wij zijn allemaal geboren in dat huisje, vier jongens en twee meisjes; ik ben de jongste. Wij hadden een goed gezin en kunnen uitstekend met elkaar opschieten. Dit is ook in de laatste jaren gebleken. Wij kwamen allemaal veel en graag thuis, Moeder betekende voor ons allen nog heel veel. Het was zo'n eenvoudig goed mensje. Haar grootste deugd is zeker, dat ze nooit over andere mensen sprak. Ze leefde tot op de laatste dag oprecht mee met al haar kinderen, met al onze zorgen en plannen. De laatste 16 jaar van haar leven heeft ze zeer gelukkig met mijn zuster Marie samen geleefd, die is nu alleen, dat is nog al erg. Moeder was heel eenvoudig maar goed ontwikkeld. De krant las ze elke dag van A tot Z. Maar ook veel boeken en haar lievelingslectuur was: historie. Als ik zelf een mooi boek had, zoals de geschiedenis van het huis van Oranje of van de Duitse keizer of de oude Frans Jozef, las ze dit tot haar 86ste jaar met nog grote hartstocht. Maar ook van Faroeek, die verleden jaar van zijn troon werd gestoten, wist ze alles te vertellen. Ze begreep ook alles wat ze las. De laatste zes weken van haar leven kon ze niet meer opstaan; ze was eigenlijk niet ziek, maar doodop. Versleten, machteloos. Ze kon toen ook niet meer lezen, ik vertelde haar dagelijks het algemeen nieuws, wat ze nog allemaal goed begreep, tot een paar uur voor haar dood. Wanneer wij vroegen: Moeder waar denkt u de hele dag aan, dan zei ze: aan jullie allemaal, aan de familie, aan de mooie boeken, die ik gelezen heb. We hielden allen ontzettend veel van haar. Ze zou nooit tijd verspillen hebben; overdag geen boek lezen, alleen de krant, daar kon ze tot 's avonds niet mee wachten! Voor de rest wat naaien en stoppen, tot het laatst nog fijn koken, dan na vier of vijf uur in de middag, ja, dan kon het er af!! Dan nam ze pas een boek. Ze heeft zich nooit een minuut verveeld, daar ben ik zeker van. Daarom was het toch nog lang genoeg, zes weken te bed. Ze zal onder ons altijd blijven voortleven als een brave godsdienstige vrouw en een vrouw met grote wilskracht. Ze wou eigenlijk niet eens ziek zijn; dat ik nou toch altijd zo moe ben, zei ze dan, hoe kan dat toch!! Wat hebben we allemaal veel aan haar te danken, wat missen we haar in deze weken. In de nacht, toen 1 april begon, ongeveer half een, is ze nog zeer onverwacht voor ons gestorven. We waren

er niet eens bij, alleen mijn zuster. Ze wou nog even rechtop zitten. Toen ze weer ging liggen ging het leven er langzaam, langzaam en zacht uit. Net zoals ze geleefd had, zacht, kalm, als een kaars. Er was veel volk op de begrafenis, zelfs de burgemeester, die alle jaren kwam feliciteren, was er. Vlak voor hem liep Mr. Henry Mastboom. We wonen nl. kort bij hem. Zij rust in hetzelfde graf als mijn vader. De doodgraver had mij gezegd: als ge getuige wil zijn, als ik het graf maak en als ge er tegen kunt, kom dan maar kijken. Ik liet deze gelegenheid niet voorbij gaan. Hij maakte vaders graf open na 22 jaar. Het deksel van de kist was helemaal ingedrukt, enkele planken zag je nog, maar alles droog. Dat verwonderde me. Al dieper en dieper kwam hij en tenslotte heb ik het gebeente van mijn vader gezien. De voetkootjes op een hoopje bij elkaar, kuitbeen, dijbeen, bekken, ribben, borstbeen, alles nog duidelijk. De hals was een klein stompje, het hoofd lag los, ik nam dat hoofd in mijn handen, schedel enfin een echt doodshoofd. Ik streek over de schedel, er waren nog haren op, rood van kleur. Dit heb ik meegemaakt, mee willen maken. Er blijft niet veel van een mens over, geen enkel kledingstuk, alleen wat beenderen. Alles werd netjes gelegd, bedekt en daags daarna kwam de kist met het stoffelijk overschot van mijn moeder er boven op. Dierbare ouders, dank voor zoveel, wat U ons meegegeven hebt. Lang zou ik nog over u kunnen schrijven, dikwijls denk ik aan U. Rust beiden in vrede. Het leven gaat door.

25 april 1954

Tijdens de Paasvakantie heb ik niets kunnen doen. We moesten wachten, tot er een nieuw Armbestuur is. Maar komt dat er wel? Ik heb een paar kandidaten naar voren geschoven – tegen Rademakers gezegd, dat dit geschikte lui zouden zijn – ze zijn door de pastoor ook inderdaad gevraagd, maar zij hebben geweigerd. Niemand is natuurlijk happig om in zulke omstandigheden Armmeester te worden. Men praat nog steeds over een geheime commissie, die zou bestaan uit mensen van de "hoge stand"; men praat over mensen met geld! Men wil het behouden, men schijnt in vuur en vlam te staan voor "de ouden van dagen". Ik ben de eerste om voor die mensen op te komen en er zelf iets voor te doen, maar ik heb in het verleden bij bovenbedoelde mensen niet veel liefde voor de oudjes kunnen ontdekken!! En dankzij de nog altijd voortdurende rivaliteit bij deze "hoge stand" komt er allemaal niets van terecht. Alles blijft stil, roerloos stil. De mensen van het Gesticht denken nog steeds; we zullen wel kunnen blijven, ze zeggen nog niets. In het belang van deze mensen moet er spoedig een oplossing komen. Nog eenmaal heb ik van Mechelen ontmoet. Op 18 april, eerste Paasdag, was de oud-burgemeester A. Mastboom, 50 jaar getrouwd. Ik ben gaan feliciteren, aan belangstelling en bloemen ontbrak het hun niet. Toen ik binnenkwam zaten er een tiental personen, waaronder J. van Mechelen en echtgenote. Hij stond onmiddellijk op en ging heen; hij drukte mij nog de hand en was heel vriendelijk.

Ik ben diplomaat genoeg om niets te laten blijken. Ik zal hem altijd dankbaar zijn, want hij heeft de grote stoot gegeven, dat is zeker. Was hij er niet geweest en had hij zo'n beleid niet gevoerd – niemand gelooft nog dat dit een goed beleid geweest is – het had nooit zover gekomen, daar ben ik van overtuigd. Maar hij had toch wel eens iets tegen ons kunnen zeggen!!

9 mei 1954

Op 6 mei is er een vergadering geweest van het Kerkbestuur met Rademakers en op deze dag zijn er drie nieuwe Armmeesters benoemd. Eerst op 8 mei kon ik er achter komen, wie dat waren. Ik schrok me dood, toen ik hun namen hoorde, niet van angst, maar... van hun namen. Geen dokter, geen hoge stand, maar deze keer heel gewone mensen, waar ik altijd op gehoopt had. Ik had bij het gouden jubileum van de K.A.B. in juni a.s. willen zeggen, dat de arbeidersstand het hier ver gebracht had, maar dat het nu tijd werd, dat er iemand uit die kringen in Kerk- en Armbestuur kwam. Ik kan de K.A.B. nu feliciteren, hun penningmeester, die wij in de wandeling Bart Lambrechts noemen, is gekozen. Ik ken hem al vele jaren. Dan Bernard Heshof, een schilder, mijn beste vriend uit mijn schooljaren, die steeds voor mij gewerkt heeft, als het ware een huisvriend is. En vervolgens de heer Waalwijk, waarmee ik in de oorlogsjaren in de Luchtbescherming zat. Ik was voorzitter, hij technisch leider, we gingen er op uit, hij gaf van die stereotiepe voordrachten over brandbommen, granaten enz. Dat had ik zeker niet gedacht. Toen ik hun namen hoorde was ik razend blij. Een uur later had ik Waalwijk al te pakken, ik belde hem op en... hij wist nergens iets van. Wij hebben samen alles besproken en hij wist nog niet of hij het aannemen zou. Maar als hij het aanneemt, dan ter wille van mij. Bernard Heshof drukte zich nog krasser uit en zei: Als het Gesticht zou blijven bestaan, dan nam ik het niet aan, maar nu wel. Zodat we er nu ineens goed voor komen te staan. Ik hoop nu maar, dat er niets meer tussen komt. Deze week beginnen de heren te vergaderen, dus nu gaat het beginnen. We behoeven nu niet meer op een beslissing te wachten, want die is er wel. Alle Armmeesters zullen er nu wel van overtuigd zijn, welke kant het uit moet. We staan er nu uitstekend voor!

22 mei 1954

Vandaag ben ik heel de dag in Kapellen geweest. Br. Generale Overste gaat de 24ste naar Canada en met hem heb ik alles besproken. Daar het nu wel zeker is, dat wij het Gesticht kunnen kopen, doch de officiële papieren nog niet hebben – het blijft mij eigenlijk een beetje te stil, als er maar niets tussen komt – vroeg ik Br. Gen. Overste enkele dingen alvast te regelen. Op de eerste plaats heb ik gepleit – ik moest nog even pleiten voor hij toestemde – voor een splitsing van de twee huizen en dus wat meer personeel. Na enige deliberatie

kwamen we tot het volgende, zeer goede resultaat. Ondergetekende wordt directeur van het St. Jozefhuis en hij krijgt voor personeel Br. Antonius, Br. Xaverius, Louis en nog een surveillant. De broeders die nu hier zijn, zullen hier blijven met een broeder of knecht voor de keuken er bij. Verder komen 1 augustus drie Belgische broeders, vaklieden, om de slaapzaal en waszaal in orde te brengen. Daarmee ben ik voorlopig zeer tevreden. Als nu dat Armbestuur in Gods naam eens op wou schieten!!

5 juni 1954

Alles bleef zo stil!! Nu heeft het nieuwe Armbestuur gisteren vergaderd en zal er schot in komen naar ik hoor. Erg duidelijk is het nog niet.

13 juni 1954

Vandaag vierde de K.A.B. haar 50-jarig jubileum onder grote belangstelling. Ik heb altijd veel voor deze vereniging gevoeld, verscheidene voordrachten voor de leden gehouden enz. Nu mij andere problemen bezighouden, kan ik aan de feestviering niet deelnemen. Ik ben wel ter receptie geweest, dat is alles. Vanmiddag sprak mijn oude vriend Dre de Wolf hiernaast op het terrein, ik had mensen, die ik te woord moest staan. Vanavond is er in de tuin van de pastorie een openluchtspeel, maar het weer is niet mooi. Ik ga er trouwens niet heen. Vanmiddag na het Lof sprak de pastoor mij aan, op zijn bekende theatrale wijze. Er waren donderdag jl. vier heren geweest uit Den Haag, Den Bosch, Breda enz. Enfin, mensen die met de huizen van ouden van dagen belast zijn. Ze moeten zeer verwonderd zijn geweest over het hun bekende feit, dat het Gesticht hier zou verdwijnen. Ze schijnen nog al wat beloofd te hebben! Geld genoeg! Ik voelde dit: de pastoor is natuurlijk vreselijk bang, dat het dreigement van de Generaal Overste – maart jl. – nl. dat de Broeders weg zouden gaan, als het niet doorging, werkelijkheid zou worden. Maar in zijn hart is hij er gloeiend op tegen! Al zei hij wel: ik heb er niets mee te maken, ik blijf neutraal enz. Ik heb ook gemerkt, dat veel Gastelaren er op tegen zijn. Ze vinden het jammer, dat zo'n huis gaat verdwijnen. Dat is allemaal heel gewoon, dat is jammer, dat vind ik zelf ook, maar als het niet langer kan bestaan, moet iedereen zich daar bij neerleggen. Morgenavond is het weer vergadering! Ik heb de eer nog niet gehad, dat ik met al die lui aan tafel kan gaan zitten en ik dacht, dat ik er over zes weken mijn tenten in kon opslaan. Maar de bisschop is er ook nog en ik vertrouw dat hij zijn standpunt niet zal prijsgeven. We wachten weer maar, niet rustig, af.

Zaterdag 19 juni 1954

Het wordt weer spannend. Omdat ik woensdag nog niets van de vergadering

van maandag gehoord had, kreeg ik achterdocht. Intuïtie! Ik vroeg mijn collega Br. Willibrord, als secretaris van de Stichting, of hij eens naar Rademakers wou gaan en vragen of we toch zeker kunnen rekenen op drie leslokalen tegen september, dan kunnen we vast een onderwijzer benoemen en de "school-kwestie" oplossen. Dat we die lokalen kregen, dat dat tenminste in orde was – er staan toch verschillende kamers leeg – daaraan had ik, na al wat er besproken is, niet meer getwijfeld. Hij komt terug met het laconieke antwoord van: we zullen wel eens kijken, dient Uw verzoek maar schriftelijk in enz. We kunnen nog geen beslissing nemen, het is te moeilijk, we weten nog niets enz. Toen schoot het me weer even naar de keel, voor de zoveelste maal! 's Anderendaags 's morgens reisde ik naar Roosendaal, sprak er Moeder Algemeen Overste en vroeg hoe de zaken stonden. Er is niets veranderd. De zusters gaan absoluut 2 augustus weg. Het Armbestuur moet maar opschieten. Wij zijn niet verantwoordelijk voor de mensen, die blijven. Zo sprak moeder Overste. Toen ben ik naar de bisschop gegaan en hem gewezen op de weifelende houding van het Armbestuur. Ook Mgr. houdt voet bij stuk. Hij heeft zijn standpunt nog eens duidelijk gezegd en dat is; het moet verdwijnen!! Dat weet de pastoor zei hij, maar hij luistert niet!! Hij was niet erg te spreken over de pastoor! Ik kon merken dat Mgr. goed op de hoogte was en ik vermoed dat de genoemde heren van de bejaardenzorg er geweest zijn. Maar Mgr. heeft tegen iedereen zijn standpunt gezegd. Hij wil, dat wij het kopen. Mgr. wist niet wat hij er nog voor kon doen. Ik vroeg hem of hij misschien nog eens naar het Armbestuur wou schrijven en zijn standpunt mededelen. Dat wilde hij gaarne doen, maar dan moest ik eerst schriftelijk hem dit vragen. Dezelfde dag heb ik Mgr. geschreven:

"Gezien de weifelende houding van het R.K. Armbestuur inzake de verkoop van het St. Jozefgesticht alhier, ziet ondergetekende, als gevolmachtigde van het hoofdbestuur der Congregatie der Broeders van O.L.V. van Barmhartigheid, zich genoodzaakt, Uwe Hoogwaardige Excellentie eerbiedig te verzoeken er bij genoemd Armbestuur op aan te dringen, dat het zich zo spoedig mogelijk, uiterlijk voor 10 juli a.s. definitief over deze zaak zal uitspreken. Indien onze Congregatie genoemd huis, hetzij geheel of gedeeltelijk, ter bestemming voor internaat voor schipperskinderen, niet zou kunnen kopen, ziet zij zich tot haar grote spijt gedwongen de schippersschool elders te vestigen.

Br. Theophile."

Deze laatste passage was op verzoek van Mgr. zelf er aan toegevoegd. De bisschop wenste mij veel succes en hoopte op een voor ons zo spoedig mogelijk goede uitslag. Vandaag 19 juni, twee dagen later dus, heb ik dhr. van Onzenoort, lid van het Armbestuur hier gevraagd en hem medegedeeld, dat deze "nerveuze" toestand niet langer meer mag duren. Ik heb hem mijn bezoek aan moeder Overste en Mgr. verteld, waarvan hij nogal onder de indruk kwam. Hij zei: het standpunt van de bisschop zal voor ons de doorslag geven. Enige

uren later sprak ik de pastoor. In de loop van het gesprek heb ik ook hem alles verteld en gezegd, dat de bisschop een brief zou schrijven. Hij vond dat de zaak nu duidelijk genoeg was, we moeten het standpunt van de bisschop aanvaarden, zei hij. Hij nodigde mij alvast uit aanstaande maandag ter vergadering te komen. Maar of alle heren het met deze gang van zaken eens zijn, weet ik nog niet.

6 juli 1954

Vier dagen voordat het ultimatum afloopt – vandaag dus – kreeg ik voor de eerste maal! een uitnodiging om op 8 juli des avonds om half acht ter vergadering te komen op de regentenkamer! met het Armbestuur. Mijn collega's van de Stichting, Br. Canisius en Willibrord gaan mee.

8 juli 1954

Vandaag stond een artikel over het schippersinternaat in de krant. Als ik naar de overkant kijk, zie ik al verhuishagens, schoonmaken, zenuwachtige mensen enz.

De vergadering:

Beide "delegaties" waren voltallig aanwezig, ook de pastoor. Voorzitter Rademakers opende en vertelde in 't kort de voorgeschiedenis, ontslagname van Mechelen, de Vries, het benoemen van een nieuw Armbestuur, de vergaderingen van dit bestuur en het besluit van hetzelfde om de zorg voor de ouden van dagen op beperkte wijze voort te zetten. Ik interrompeerde onmiddellijk om te vragen of het artikel van vandaag in het Brabants Nieuwsblad juist was. Men antwoordde, dat dit onjuist was en wees mij op de advertentie... Bedoeld is liquidatie in deze vorm. De voorzitter vervolgde, dat het bestuur er aan dacht de nieuwe bouw plus de helft van de hoofdbouw te behouden en in te richten voor 30 a 40 oudjes. Dat was een bom! Daar had ik nooit van gehoord. Men had altijd gesproken van de ziekenbouw, de oostkant, te reserveren voor de overblijvers. Ik antwoordde dat de Congregatie zeker niet op dit voorstel in kon gaan. Persoonlijk zou ik mij kunnen verenigen met heel de hoofdbouw + ziekenbouw + voldoende grond voor school, speelplaats en sportterrein. Ik heb ongeveer een half uur moeten polsen of het Bestuur nu blijvend deze plannen gaat uitwerken of provisorisch. De een zei dit, de ander dat, totdat de pastoor de knoop doorhakte en op zijn manier – hoewel hij weer enkele malen zei, dat hij niets te zeggen had – naar voren bracht, dat hij en het Bestuur verplicht waren om ook in de toekomst voor de mensen te zorgen en dat de broeders goed moesten bedenken, dat ze alle sympathie van de inwoners zouden verliezen, wanneer ze dit niet accepteerden. Ik zei, dat het bestuur in deze de volste rechten bezat en dat dit voor ons er niets aan af deed, dat wij een behoorlijke ruimte moesten hebben voor het groeiende

internaat. We willen iets definitiefs stichten, hier of elders, maar we moeten volgend jaar geen leerlingen af moeten zeggen, wegens gebrek aan ruimte. Uiteindelijk kwamen we tot overeenstemming dat we de hoofdbouw en de ziekenbouw kunnen kopen. De grond zouden we morgen eens bekijken... Br. Willibrord heeft een mooi verslag van deze vergadering gemaakt. Op 10 juli ben ik naar Kapellen geweest en op 12 juli is Br. Generaal Overste en Br. Ass. George hier geweest om de gebouwen te bekijken. Zij vonden ze geschikt, we hebben dit aan het Armbestuur laten weten en wachten nu op het rapport van architect Sturm en op de prijsopgave van het Armbestuur.

2 augustus 1954

Sinds die tijd heb ik niets meer gehoord. Alleen, dat het Armbestuur alle dagen zoekt naar personeel. Al hun aandacht is op dat punt geconcentreerd. Voor het overige – de koop dus – hebben ze geen oog! Daar de maand augustus nu begonnen is en wij gaarne willen gaan werken, bovendien, "onze" gebouwen bijna helemaal leeg zijn, achtte ik het nodig aan de leden van het Armbestuur bijgaand schrijven te richten. Juist had ik aan alle vier deze brief af laten geven, toen ik bericht kreeg, dat de Algemeen Moeder Overste was aangekomen en mij wenste te spreken. Zij vertelde mij, dat er aanstonds drie zusters zouden vertrekken, maar dat op dringend verzoek van het Armbestuur er nog drie zouden blijven tot 31 augustus. In volle vertrouwen deelde zij mij het volgende mede: De heer van Onzenoort was zaterdagmiddag naar de bisschop geweest met het verzoek de zusters te laten blijven. Mgr. moet geantwoord hebben dat dit de Congregatie moest beslissen, maar dat hij als voorwaarde stelde de algehele liquidatie. Daarbij had hij duidelijk laten uitkomen, dat hij er voor was, dat de broeders het gehele gebouw zouden overnemen. Hiermede was de heer van Onzenoort het geheel eens, want hij ziet geen heil meer in de voortzetting van het Gesticht. Zelfs zou hij ontslag nemen, als dit voorstel niet aanvaard werd. Moeder Overste heeft het voorstel in de Raad gebracht en maandagmorgen – vandaag dus – kreeg zij Mgr. zelf aan de telefoon, wat anders nooit gebeurde! Nu zal in de vergadering van dinsdag – morgen dus – dit voorstel ter tafel komen en zullen de mensen allen aangezegd worden om het Gesticht te verlaten. Zo staan nu de zaken op 2 augustus 's avonds om 6 uur!

Zondag 29 augustus 1954

Hier volgen summier de gebeurtenissen van deze maand. Het Armbestuur blijft vasthouden aan het idee; wij moeten de Gastelse bejaarden een onderdak verschaffen. Dientengevolge zullen zij het nieuwe gedeelte behouden. Goed, daar gaan wij mee accoord; vele mensen, ik ook, twijfelen er aan, of ze dit systeem lang vol kunnen houden. 't Is bijna onmogelijk, omdat ze toch, nu nog, zoveel mogelijk mensen weg doen. De Oversten hadden graag voor 12

augustus prijsopgave gehad. Het is iets later geworden. Onze schatter had f 76.500,-. Wij hebben hen f 70.000,- geboden en mochten tot f 80.000,- gaan. Hun schatters hadden f 90.000,-. Onze schatter had echter het voetbalterrein – een weiland – niet meegerekend en ook de ketels van de centrale verwarming niet. Wanneer we die bij die f 76.500,- doen, dan komen we tot f 85.000,-. De algemeen Overste van onze Congregatie hield vast aan f 80.000,-.

Ik heb nog voor de koop 2x24 uur moeite moeten doen om er bij hun f 5000,- af te krijgen – dat ging gemakkelijk – en bij ons f 5000,- er bij – was moeilijker! –. Enfin, uiteindelijk werden we het donderdagavond 26 augustus 9 uur eens, dat de middenbouw + ziekenbouw + tuin + weiland voor f 85.000,- verkocht werd aan de Sint Victor Stichting. Dat ik God die avond vurig gedankt en weinig geslapen heb, zal de lezer van de vorige bladzijden en schriften, wel begrijpen. De Algemeen Econoom zal nu aan de Stichting de som van f 80.000,- overmaken, zijnde f 40.000,- voor contante betaling – de overige f 45.000,- af te lossen in 9 jaar a 3% – en f 40.000,- aan de werkzaamheden aan slaapzaal, waszaal enz. enz. Onmiddellijk togen we 's anderendaags aan het werk en nu – 8 september – zitten we er in met drie klassen, de zelfstandige school is er en een derde onderwijzer hebben we en een twintigtal jongens om te slapen. Aan de overkant eten we nog en slaapt het grootste gedeelte van de 83 kinderen, waarmee we deze dagen gestart zijn. Lof aan God, aan Maria en aan St. Jozef en ook aan onze H. Vader Stichter Mgr. Scheppers, die ons op zo'n wonderbaarlijke wijze hebben geholpen. We hopen nu een mooie toekomst tegemoet te gaan.

Kerstmis 1954

Ik zit nu bijna vier maanden hier. Veel is er gebeurd, meer nog moet er gebeuren. Ik zal een en ander sober memoreren. Na de koop op 26 augustus sjouwden we met alles om tegen 5 september drie klaslokalen in orde te krijgen. Ik had altijd gedacht, dat een der onderwijzers, nl. de heer A. Blommerde, jong en ongehuwd, benoemd zou worden als derde onderwijzer. Het bleek, dat er op school meerdere liefhebbers waren, vooral de heer B. van Merrienboer! Toen Verhaart benoemd werd, maakte hij al moeilijkheden, nu was het weer hoog aan!! Ook anderen nog, voor het hoofd der school Br. Willibrord, een moeilijke positie. Het schoolbestuur St. Victor, met ondergetekende, vergaderde daarover en ik hoorde daar dat de nieuwbenoemde toch niet direct in dienst zou kunnen treden. Toen hakte ik de knoop maar door en haalde ik de brieven voor de dag die ik enige tijd te voren van Sittard had gekregen met de mededeling, dat het schippersinternaat aldaar werd opgeheven in 1955 en dat er een onderwijzer overkompleet kwam, die zij mij aanbevalen en waarvan ik wist, dat hij per 1 september kon komen. Op hem, de heer A. Kerremans, is toen onze keuze gevallen, een man van ervaring, uit

Hansweert, een energiek persoon. Hij heeft nu al een nieuw huis te pakken, enfin, een goede keus. De anderen keken echter zuur... Het valt ook niet mee, als je er op rekent. We staken dus ook vol goede moed van wal, maar ja, we hadden wel woonruimte gekocht, maar 't was en 't is nog geen internaat!! Al spoedig echter hebben we de bovenste zolder ingericht en met de slaapzalen en gang van de zusters, zijn we al gauw hier allemaal gaan slapen. Intussen hebben we met eigen volk, Br. Thomas, Br. Germanus, enz. al veel afgebroken en een beetje opgebouwd en wordt het alle dagen beter. Na de Kerstvakantie, ja zo lang heeft het allemaal geduurd, komen we ook hier allemaal eten en dan zijn we volledig apart. Op 28 december, Moeders zaliger verjaardag komt de generaal Overste mij installeren als directeur van de nieuwe gemeenschap en Br. ass. George de financiën regelen. Met Allerheiligen hebben we een plechtige herdenking gehouden van onze 10-jarige bevrijding. Voor 't eerst sinds lange tijd heb ik weer in 't openbaar gesproken, nl. een rede van anderhalf uur over "Finale" de laatste dagen van Hitler en te Bergen op Zoom aan het graf van onze gesneuvelde Engelsen.

Op de laatste bladzijde van dit schrift, tegen het einde van het meest bewogen jaar van mijn leven, dank ik God voor zoveel weldaden mij geschonken. Ik denk, hoop en bid, dat 1955 nu rustiger zal verlopen, wel heb ik zeer veel zorgen in mijn drievoudige functie, directeur internaat, broeders, hoofd der school, maar ik werp al mijn zorgen op Hem, die mij zo zichtbaar heeft bijgestaan en beloof mijn uiterste best te doen om alles zo goed mogelijk te verrichten ter ere van Zijn Naam en tot heil van onze Congregatie.

Wordt vervolgd.

NOTULENBOEK VAN DE K.A.B. AFDELING OUD GASTEL

Reeds enkele jaren was ik op zoek naar gegevens over de rijke historie van de katholieke arbeidersbeweging in ons dorp. Maar zoals met vele zaken uit het verleden is er heel veel verloren gegaan van deze plaatselijke geschiedenis. Nog enkel oudere dorpsgenoten kunnen vertellen van het wel en wee van deze arbeidersbeweging in Oud Gastel. Notulenboeken van vergaderingen zijn spoorloos en slechts sporadisch nog overgebleven, dus schriftelijke zaken zijn veelal verloren gegaan. Daarom is dit stukje geschiedenis over 'onze' plaatselijke K.A.B. met zijn vele vakafdelingen tegelijk een oproep aan die Gastelaren, die nog in het bezit zijn van zaken, die met deze vereniging te maken hebben, deze gegevens ons ter kennis te brengen, zodat wij de plaatselijke geschiedenis van de katholieke arbeidersbeweging nog beter in beeld kunnen brengen. Op haar hoogtepunt had onze Gastelse K.A.B.-vereniging meer dan 500 leden en was het een der grootste plaatselijke verenigingen.

De gegevens over de algemene geschiedenis van de katholieke arbeidersbeweging in Nederland is beschreven in enkele boeken uit de serie van publicaties van het katholiek documentatiecentrum in Nijmegen en wel 'Katholieke Arbeidersbeweging' onder redactie van Jan Roes (Ambo, Baarn 1985) en "Het uur van de arbeidersjeugd" van Jan Peet. (uitgeverij Arbor, Baarn, 1987).

Voor de plaatselijke K.A.B. geschiedenis kon ik putten uit een notulenboek, nu in het bezit van de heer K. Paantjes, zoon van de bekende en vroeg gestorven secretaris van de Gastelse K.A.B. Kees Paantjens. K. Paantjens heeft het notulenboek via zijn oom K. Paantjes en de oud-papierhandel Kempnaars in zijn bezit gekregen!

1. EEN STUKJE \

De eerste voorloper van de katholieke arbeidersorganisatie ontstond in Limburg en wel bij de mijnwerkers. Het was de 'Arbeiterverein Sankt Paulus' in Vaals in 1875 van Jan van Houten. Hij was een oud-Zoeaaf. In veel van die eerste arbeidersorganisaties speelden de Zoeaven een grote rol. Zij waren zelf vroeg verenigd geweest in zo geheten Zoeavenbonden om voor hun belangen op te komen. In Amsterdam werd de Rooms Katholieke Volksbond opgericht door W.C.J. Pastoors. Kapelaan Alfons Ariens richtte de eerste katholieke arbeidersvereniging op in 1889 in Enschede in Twente. Daar was het dikwijls erg onrustig in de textielfabrieken, wegens wantoestanden en slechte betalingen aan de arbeiders. Ariens was kapelaan van de St. Jacobusparochie aldaar en is dus eigenlijk de eerste geestelijke adviseur geweest van de katholieke arbeidersverenigingen. Dat hij de nodige tekenwerking kreeg, zelfs uit eigen kring, is bekend. Arbeidersverenigingen oprichten was slechts

'socialistisch' gedoe en ook de bisschoppen uit die tijd waren niet allemaal even enthousiast over zijn optreden in Twente. Grote steun voor de katholieke arbeidersorganisatie kwam er uit Rome van Paus Leo de XIII met zijn encycliek 'Rerum Novarum' in 1891. Het episcopaat sprak zich toen eveneens uit voor de katholieke organisatievorm der arbeiders. In 1891 werd tevens de Katholiek Twentse Textielarbeidersbond opgericht als koepel van de plaatselijke verenigingen en afdelingen aldaar. In het zuiden moest men blijven opboksen tegen de gevestigde katholieke machten van kerk en kapitaal, waardoor de ontwikkeling in Brabant en Limburg traag op gang kwam.

In Limburg werd in 1900 de R.K. Volksbond opgericht. De leiding van deze bond berustte aanvankelijk niet bij de arbeiders, maar bij de notabelen! Bij een hervorming in 1911 is de naam gewijzigd in de Limburgse Rooms-katholieke Werkliedenbond, onder leiding van de typograaf Henri Hermans en de bekende priester Dr. Henri Poels.

In 1903 werd in Den Bosch de Centrale Bond van Rooms Katholieke Werkliedenverenigingen opgericht met negen verenigingen. Het bisdom Breda kwam in 1904 met een bundeling van drie R.K. Volksbonden, waarvan Gastel er een was! In 1906 bepleitte Willem Pastoors uit Amsterdam de aansluiting van de 5 diocesane bonden in een landelijk verband. Er was al een federatie van de R. K. Volksbonden en R.K. Werkliedenvereniging tot stand gekomen.

Om niet nog meer achterop te raken bij de socialistische concurrenten werd er in 1909 besloten, met steun van de bisschoppen tot oprichting van nationale R.K. arbeidersbonden in plaats van alleen maar diocesane R.K. arbeidersbonden. Tevens keurden de bisschoppen toen de statuten van het Rooms Katholiek Vakbureau goed, waarmee de oprichting van R.K. Vakcentrale een feit was. Het jaar 1909 is dus het feitelijke oprichtingsjaar van de Katholieke Arbeidersvereniging. [De K.A.B.] Er was toen reeds een strijd aan de gang over de doelstellingen van stands- en vakorganisaties. De geestelijkheid wilde prioriteit stellen aan de doelstelling van de standsorganisatie, met nadruk op sociaal culturele ontwikkeling en katholieke religieuze vorming van de arbeiders. De arbeiders zelf vooral gaven meestal prioriteit aan hun belangenbehartiging in de bedrijven, te weten de loononderhandelingen met de werkgevers en de invulling van de werkomstandigheden in diezelfde bedrijven.

a. Oprichting van het Rooms Katholiek Werkliedenverbond en het R.K. Vakbureau.

Deze strijd tussen R.K. stands en R.K. vakorganisaties duurde tot 1925. De latere minister Aalberse en de bisschop van Haarlem waren voorstander van de vakorganisatie en Dr. Poels en Hermans uit Limburg legden de nadruk op de taken van de standsorganisatie van de katholieke arbeiders.

Uiteindelijk werden enkele knopen na veel moeite doorgehakt en in 1925 werd besloten tot oprichting van het Rooms Katholiek Werkliedenverbond en het Rooms Katholiek Vakbureau. De structuur was als volgt. Het R.K. Werk-

liedenverbond steunde op 2 peilers; aan de ene kant de Federatie van 5 R.K. diocesane Arbeidersbonden, met aan de basis de plaatselijke afdeling van de K.A.B. De andere peiler was het Vakbureau, gesteund door de vakbonden met aan de basis de plaatselijke afdelingen van de vakbonden. De eerste landelijke voorzitter was de bekende A.C.(Toon) de Bruin.

In 1940 maakte Het Rooms Katholiek Werliedenverbond een kwart van de Nederlandse vakbeweging uit. In 1913 reeds was het paradepaard van de beweging opgericht het zogenaamde 'Herwonnen Levenskracht'. Dit zette zich in voor de toen heersende volksziekte tuberculose of longontsteking. Bekend was toen het sanatorium te Bilthoven, waar de patienten werden verpleegd. Het maandblad 'Leering en Leiding' werd uitgebracht. Er kwam een bond van R.K. ziekenfondsen tot stand. Er was een verzekering 'Concordia', een Centrale Volksbank, een Centrale Reiskas een federatie van diocesane cooperatieve bonden [bijv. een cooperatieve kolencentrale!] en een Kleinvee- centrale. Allemaal zaken, die verbetering brachten in de sociale en materiele toestand van de georganiseerde R.K.arbeiders. Er kwam in de crisistijd (1930-1940) een eigen Crisisdienst (1932) en een eigen Dienst Jeugdwerkeloosheid (1933) Ook kwamen er bureaux voor Rechtsbijstand. Er was nu bijna algemene steun van de geestelijkheid. Alleen met de R.K. Werkgeversvereniging boterde het niet zo goed, de belangen waren dikwijls tegengesteld. Landelijk en plaatselijk werd er goed propaganda gevoerd door het R.K. Werkliedenverbond. Men had een eigen krant de " Volkskrant" en een eigen weekblad "Herstel", dat gratis onder alle leden werd verspreid. Dit werd allemaal door de Centrale Propagandadiensdienst geregeld. Het Verbond voelde zich eveneens gesteund door een tweede encycliek uit Rome en wel 'Quadragesimo Anno' van Paus Pius de IX uit 1934. De waardigheid van de mens diende in het productieproces vooraan te staan en niet het kapitaal of de winsten der bedrijven.

Zo was de K.A.B tot kort voor de oorlog gegroeid tot een zeer bloeiende en groeiende organisatie.

Na de inval der Duitsers op 10 mei 1940 wordt alles onder toezicht gesteld. De N.S.B-er Woudenberg wordt aangewezen als commissaris van het NKWV. Op 3 augustus verbieden de bisschoppen het lidmaatschap van het verbond onder Duitse leiding, waardoor op 12 augustus het RKWV wordt opgeheven, wegens gebrek aan leden! Het gloednieuwe verbondsgebouw in Utrecht wordt ontruimd.

b. De ontwikkeling van de katholieke arbeidersbeweging van 1945 tot 1963.

Onder de oorlog waren er allerlei gesprekken geweest over hoe het na de bevrijding zou moeten gaan. Moest er geen eenheidsvakbeweging komen, om de verdeeldheid in het land tussen de bevolkingsgroepen tegen te gaan? Kortom, herstel van de vooroorlogse organisaties of oprichting van algemene organisaties. Deze 'doorbraak' is er niet gekomen. Toen de voorzitter A.C. de

Bruijn weer aantrad in mei 1945 koos men wel voor reorganisatie en structuurwijziging in de katholieke arbeidersbeweging, maar verder bleef alles bij het oude. De nieuwe naam werd Katholieke Arbeidersbeweging [K.A.B.] Er kwamen nieuw raden op allerlei gebied. O.a. een godsdienstzedelijke raad, een culturele raad, een financiële raad, een centrale vrouwenraad en een centrale jeugdraad. Tevens kwam er een katholiek bureau voor maatschappelijk en cultureel overleg, onder voorzitterschap van de heer de Bruijn. De K.A.B. was nauw betrokken bij de politiek, door haar deelname aan het bestuur en een gekwalificeerde vertegenwoordiging in de fractie van de katholieke volkspartij. Professor Romme, de toenmalige fractielidder van de K.V.P. had via het K.A.B. dagblad de Volkskrant een rechtstreekse spreekbuisverbinding met zijn aanhang en kiezers. Alleen boterde het niet erg tussen de K.A.B. en de katholieke werkgevers. De K.A.B. stond met de K.V.P. een publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie in de bedrijven voor, met voldoende medezeggenschap van de arbeiders. Er zouden bedrijfsbonden ontstaan, waarin een en ander werd geregeld. Dit is tenslotte nooit goed van de grond gekomen, wat de nodige frustratie gaf bij de K.A.B.-aanhang. Ook de benoeming van A.C. de Bruijn tot minister in 1952 wekte de nodige verwachtingen in deze. De heer J.A. Middelhuis werd tot zijn opvolger gekozen. Ook de verschijning van het Mandement van de bisschoppen in 1954 deed opnieuw de vlam in de pan slaan bij de katholieke arbeider. Hij voelde zich onmondig verklaard. In september 1959 wordt het 50-jarig jubileum van de K.A.B. nog luisterrijk gevierd. De ontwikkelingen in kerk en maatschappij zijn echter niet tegen te houden. Het tweede Vaticaans Concilie in 1961, onder paus Johannes XXIII, gaf nog een versnelling aan die ontwikkelingen. De organisatie op confessionele grondslag komt ter discussie. De middelbare en hogere katholieke werknemersorganisaties zien niet veel in samengaan met de K.A.B. Na vele vergaderingen met alle katholieke bonden wordt uiteindelijk in 1963 geen overeenstemming bereikt voor samengaan en samenwerking. Wel wordt er weer tot een reorganisatie besloten en verandert de naam K.A.B. in Nederlandse Katholieke Vakbeweging [N.K.V.] De vijf diocesane bonden worden opgeheven en allerlei taken worden geherstructureerd. Er verschijnt een gezamenlijk actieplan van KAB en NW. Het CNV doet niet mee.

C. De ontwikkeling van de katholieke arbeidersbeweging na 1963.

Op 22 juni 1964 wordt Middelhuis opgevolgd door P.J.J. Mertens. Na de 'Nacht van Schmelzer' in oktober 1966 is de liefde tussen N.K.V. en K.V.P. sterk bekoeld. Mertens wil uit het KVP-bestuur stappen. In 1968 concluderen kerk en vakbeweging samen, dat de confessionele vakbeweging geen principiële noodzaak wordt geacht. Er ontstaat een grote en blijvende teruggang in het ledental van het N.K.V. In 1970 komt er zelfs een voorstel ter discussie om een federatie op te richten van alle drie de vakcentrales, het C.N.V., het N.K.V. en het N.V.V. Het C.N.V. voelt daar uiteindelijk niets voor. In mei 1973 treedt

de heer Mertens af als voorzitter, wegens toetreding als staatssecretaris tot het kabinet den Uyl. De heer W. Spit volgt hem op. In 1976 komt er een samenwerking tot stand tussen NKV en NW in de Federatie Nederlandse Vakbeweging.(FNV) De NKV bladen worden opgeheven en er komt een FNV-Kaderblad. Voorzitter W. Spit geeft in 1977 aan voorstander te zijn van een fusie tussen NKV en NW. De bisschoppen plaatsen een kanttekening bij het NKV-plan "Een visie voor visie. Ontwerp van een visieprogramma van het Nederlands Katholiek Vakverbond." Zij geven de voorkeur aan de voorlopige handhaving van een federatie in plaats van een fusie. Maar in december 1977 besluit het hoogste orgaan van het NKV, de Verbondsraad definitief tot een fusie met het NW in 1981.

Er zullen plaatselijk FNV- afdelingen komen, waarin ook het algemene werk en het werk van herwonnen levenskracht wordt opgenomen in de individuele en maatschappelijke dienstverlening van die afdelingen. De bisschoppen spreken in 1978 hun waardering uit voor de aandacht van het FNV voor de inbreng vanuit geloof en levensbeschouwing. Er komt bij het FNV een secretariaat Levensbeschouwing en de commissie Geloof en Vakbeweging wordt opgeheven. De Verbondsraad gaat akkoord met integratie van de vormings- en scholingsactiviteiten van NKV en NW per 1 januari 1979. De raad besluit tevens dat gefuseerde bonden voortaan al rechtstreeks lid van de FNV kunnen zijn. In september 1981 wordt de federatieve samenwerking met het NW omgezet in een volledige fusie per 1 januari 1982. W. Spit treedt af als laatste voorzitter van de katholieke arbeidersbeweging en H. Bode neemt het voorzitterschap waar tot de fusie datum. Het NKV wordt opgeheven het gaat met het NW op in het FNV.

Met de KAB / NKV waren vanaf 1945 tot 1981 onderstaande standsorganisaties verbonden.

- De katholieke arbeidersjeugd (de KAJ), van 1945 tot 1965.
- De katholieke arbeidersvrouwenbeweging (de KAV), van 1945 tot 1965.
- De katholieke standsorganisatie voor de werknemende middenstand in Nederland [de WM], van 1946 tot 1965. Er was een reglement van samenwerking in deze gesloten.
- De katholieke werkende jongeren (de KWJ), van 1965 tot 1981. Samengevoegde KAJ en VKAJ.
- De vrouwelijke katholieke arbeidersjeugd [de VKAJ], van 1954 tot 1965.
- Stichting vrouwenbeweging van het NKV in Nederland, van 1965 tot 1975.
- Vrouwenbeweging NKV, de samengevoegde diocesane verenigingen, van 1979 tot 1981.

2. EEN KORTE SCHETS VAN DE GASTELCE K.A.B.

Oud Gastel had toch al vroeg enkele verenigingen, die opkwamen voor de materiele belangen van haar leden. Zo is er in 1890 een vereniging opgericht tot aankoop van steenkool. In 1892 had het hoofd van de openbare school in de Koelestraat, de heer J. Vermeulen een Onderwijzersbond, afdeling Oud Gastel opgericht. In 1903 was de Gastelse middenstandsvereniging 'de Hanze' opgericht. En in 1904 werd de eerste Gastelse arbeidersvereniging, een afdeling van de R. K. Volksbond opgericht door de heren P. Daas en P. Snepvangers. In 1917 is er sprake van de eerste Gastelse R.K. vakvereniging, nl. de R.K. Bouwvakarbeidersbond St. Joseph. In 1918 verschijnt de Roomsche Katholieke vakbond voor de fabrieksarbeiders ten tonele en wel de R.K. katholieke fabrieksarbeiders(sters)bond St. Willibrordus. De oprichters waren J. Wierickx [de eerste voorzitter], J. Hack en C. Hagenaars. Zoals al eerder vermeld is in 1909 de K.A.B. opgericht. Er waren op het hoogtepunt van het K.A.B.- bestaan ongeveer 80 vakverenigingen [met de plaatselijke afdelingen] bij aangesloten. Naast de twee bovengenoemde vakbonden waren de bekendste in Gastel de R.K. Arbeidersbond St. Deusdedit, de metaalarbeidersbond St. Eloy, de R.K. bond van Overheidspersoneel St. Paulus, de R.K. bond van handelskantoor en winkelbedienden St. Franciscus en de Nederlandse katholieke bond van arbeiders(sters) in de voedings- en genotmiddelenbedrijven St. Joris. De centrale KAB zetelde in Utrecht en de diocesane KAB-bond in Breda.

Na de oorlog ontstond voor de werkende jongeren uit het Gastelse groot en klein Patronaat en de vooroorlogse Jonge Wacht, de Katholiek Arbeiders Jeugdvereniging [KAJ]. Bekende Gastelse namen hierin zijn Jac Hagenaars, Fons van Bavel, Jan Jansen, A. van Merrienboer, Frans Lambregts en Jac Hagenaars [de latere man van Herwonnen Levenskracht]. Bekende Gastelse voorzitters bij de vrouwelijke katholieke arbeidersjeugd [VKAJ] waren mej. Riet Voermans, mej. Hendrien Kerstens, mej. M. van Zundert en mej. G. van Dongen.

Bij de Gastelse katholieke vrouwenvereniging [KAV] waren de eerste oprichtsters in 1948 de dames mevr. M. van Merrienboer - Aarsen, mevr. E. Paantjes - Laanen, mevr. H. van Dongen - Mol, mevr. A. Bennaars - Jansen, mevr. Buckens - Broos, mevr. M. Hagenaars - Dekkers en mevr. Hagenaars-Herreijgers.

Als voorzitters van de Gastelse Afdeling van de KAB / NKV zijn mij bekend de heren Jan Vreugde, Piet Verholen, Jos van Dongen, Janus van Hassel en Jef de Jong.

**HET GASTELSE NOTULENBOEK VAN DE KAB,
afdeling Oud Gastel van 5 jan. 1946 tot 13 april 1950.**

Het notulenboek, formaat 31,5 bij 21 cm, is in een prachtig handschrift geschreven door de secretaris van de toenmalige Gastelse KAB, de heer C.J. Paantjens. Hij was werkzaam op het kantoor van de Gastelse melkfabriek de VACCA. En hij was gehuwd met E. Laanen. Het gezin telde 8 kinderen en woonde in de Karolinastraat. Hij overleed op jonge leeftijd in 1962.

Het tijdvak van het notulenboek beslaat ruim 4 jaar, van 5 januari 1945 tot 13 april 1950.

Er staan 50 kleine verslagen in van bestuursvergaderingen [38], ledenvergaderingen [5] en jaarvergaderingen [5]. Uit enkele vergaderingen zal U verslag worden gedaan.

Het boek begint met het verslag van de eerste bestuursvergadering van de plaatselijke KAB op 5 januari 1946. Naast het bestuur waren hier eveneens uitgenodigd de besturen van de verschillende vakbonden en van de betrokken standsorganisaties. Ik vermoed, dat hij gehouden werd in de Harmoniezaal in de Kerkstraat. (nu nr. 27) Op deze avond was als spreker uitgenodigd de diocesane voorzitter, de later vooral bekend geworden heer J. Mertens. (hij werd landelijk voorzitter van de KAB / NKV en staatssecretaris onder het kabinet Den Uyl.[1973-1976])

De plaatselijke voorzitter was toen de heer P. Verholen. Penningmeester was de heer H. Lambregts en de heer C.J. Paantjens tekende de eerste notulen als vice-secretaris. Secretaris was toen eigenlijk de heer A. van Rijsbergen, vernam ik. De voorzitter opende de vergadering met allen een Zelig Nieuwjaar te wensen. Ook gaf hij een terugblik op de afgelopen 5 oorlogsjaren. Het afgelopen jaar was er hard gewerkt om alles weer opnieuw op te bouwen, wat gelukkig was gelukt, zei hij. De heer Mertens was wat aan de late kant, zodat eerst de geestelijke adviseur, pastoor W. Jansen het woord voerde. Hij sprak zijn onvrede uit over de slechte opkomst van de vergadering! Vooral de jongeren moesten er meer bij betrokken worden in het belang van hun eigen toekomst. De heer Mertens kwam bij de rondvraag binnen en kreeg gelijk het woord. Hij hield het kort en spoorde allen aan propaganda te voeren voor de bond, vooral ook bij de jeugd. Hij zei, dat de bond een zgn. 'credo pugno' club op moest richten voor ontwikkeling en geestelijke verdieping. Verder werd het winterprogramma besproken, waarin enkele ontwikkelingsavonden waren gepland.

Op zaterdag 26 januari 1946 werd de eerste naoorlogse jaarvergadering vastgesteld. Ook van deze vergadering, die gehouden werd in de Harmoniezaal 's avonds om 6 uur, werd een mooi verslag gemaakt. De waarnemend secretaris, de heer C.J. Paantjens kon namelijk heel mooi schrijven. De opening was het gezamenlijk zingen van het hier volgende KAB-strijdlied. Ook

het strijdlied van de Kajotters werd uit volle borst meegezongen.

Met geestdrift

Chris-tenstrij- ders, broeder, mak' - ker,
Bou- wers van de maatschap - pij,
Wer- kers, die nog slaapt wordt wak- ker, en strijdt
me-de in on- ze rij! Weg de mo-ker;
met de troffel Sterk be-wa-pend, roept de roffel
Al- len tot de gro- te slag; Heft de
va- nen hoog, heft de va- nen hoog, heft de

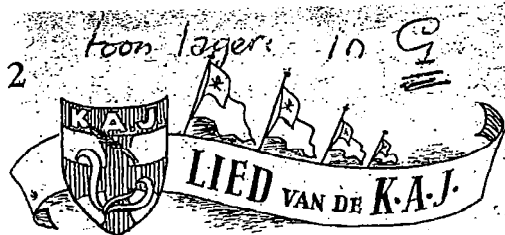
va- nen in de dag! Heft de va- nen hoog, heft de
va- nen hoog, heft de va- nen in de dag! D.C.

2

Ziet de vele duizendtallen
Eensgezind ten strijde gaan,
Wie-er vluchten, wie er vallen,
Christenstrijders blijven staan!
Liefd' is in ons schild geschreven,
Maar de kracht is ons gegeven,
Om voor God en hoogste goed.
Pal te staan met moed, pal te staan met moed,
Pal te staan met mannenmoed! (bis).

3

O, wij strijden, voor uw waarde,
Voor uw kroost en voor uw brood,
Maar ons pad voert van deez' aarde,
Tot het hemels Morgenrood!
En we breken niet, we bouwen,
Vrede, recht en nieuw vertrouwen,
Broeders, op ons Vaderhuis
Triomfeert het kruis, triomfeert het kruis,
Triomfeert het christenkruis! (bis).

Voor- uit! gij jon- gens on- ver-
vaard, De jon- ge arer-ken saam-ge-
schaard Tot wel-zijn van de wer-kerstand, Tot
heil van Kerk en Va-der- land! Voor-uit dan
jon- gens, fier en- vrij! De- strijd ge- stre- den zij aan
zij! Ka- jot- ters! op voor God en
Kerk! Door el- gen ar- beid sterk! 2. Wij sterk!

2

Geen zure kniezers willen wij,
Wij doen ons plicht en zingen blij
En bouwen groots de toekomst op
In recht en liefde, 't kruis in top!

3

Wij kiezen Christus tot ons Vorst,
Zijn teken prijkt op onze borst.
Hij was op aard' een werkerszoon,
Hij heers' op 't werk en in ons woon.

4

Wij brengen weer de werkersjeugd
Tot Christus' Kerk, tot eer en deugd!
Dit zweren wij! God hoor' ons eed!
Op, jongens, op: ten kamp gereed!

6

Zo gaan wij langs de levensbaan,
Met kruis en Christus op ons vaan;
Hoog klink' ons werkerslied en luid:
God zendt ons ter verovering uit!

Bijeenkomst van de bestuursraad op zondag 20 Maart 1947. in het Café van "Kovo"

Dit was de eerste bijeenkomst van dit jaar. De voorzitter zelf, langen tijd is hij hiervoor niet in staat geweest, opende de vergadering en gaf nog een kort verslag over het afgelopen jaar.

Hij deelde mede, deze vergadering vooral te hebben belegd met het oog op de klachten die binnengekomen waren over den loon. Dat deze zijn werk niet goed leefs kunnen doen, ligt voornamelijk in het feit, dat zijn loon absoluut ontoereikend is om een gezin te kunnen onderhouden. Het bleek, dat zijn loon voor de vereniging ca. f 17.- per week, plus f 10.- voor "De Volkskrant" bedroeg. In totaal dus ca. f 27.-.

Hierover is lang gediscussieerd. De Heer Heynen stelde voor zijn loon van den loon op f 35.- te brengen. Een vermeerdering dus van f 8.-. De vergadering ging hiermede accoord. Deze vermeerdering zou voor de helft gedragen worden door de vakafdelingen, terwijl de andere helft dan voor rekening van de standorganisatie zou komen.

Wat zijn sociale verrekering en leefs moet worden getracht uit via de diocesane bond tot oplossing te brengen. Hierover zou een voorstel voor de a.s. bondsraad, te houden op 3 en 4 Mei, worden ingediend. Dit voorstel moest dan uiterlijk 22 Mei op het bondskantoor aanwezig zijn.

Als afgevaardigde voor de bonds raad werd aangewezen de heer P. Verholen.

Voordat dien avond in "Kovo" de heer A. Kavelaars jr. ~~zou~~ sprak over Indië waren verschillende kerken leden niet op vergadering aanwezig.

De voorzitter sloot de vergadering met de Chr. groe

Oud fastel, 20 Maart 1947
P. Baantjies
Secr.

De Gastelse bond met zijn vakafdelingen had toen reeds 450 leden, De bekende Gastelse Broeder Theophile Nijman gaf die avond een lezing over de familie De Bie, al jaren woonachtig in Oud Gastel. De pastoor deed zijn woordje, er werd een cursusprogramma vastgesteld en ook de credo-pugno club werd opgericht. Het toenmalige bestuur bestond uit de heren P. Verholen, voorzitter, C. Paantjes, secretaris, H. Lambregts, penningmeester en de leden A. van Rijsbergen, H. Buckens, H. Jonkers en Chr. Heijnen.

In de vergadering van 13 april 1946, die werd gehouden in het Patronaat. (dit was het gebouw naast het klooster van de Broeders van Scheppers aan de Veerkensweg), werd de heer P. Verholen weer als voorzitter gekozen met 57 van de 64 stemmen. Over deze markante Gastelaar, tevens jarenlang raadslid, wethouder en later voorzitter van de katholieke ouderbond is reeds eerder in eender jaarboeken geschreven. Verdere onderwerpen waren o.a de werving van arbeiders voor de Limburgse mijnen, aan dacht voor de stichting vakopleiding voor de jonge arbeiders en de oprichting van Gezinshulp op het dorp en een lagere landbouwschool.

Op de jaarvergadering van 6 februari 1947 was het ledental gegroeid tot 450. Er was een toespraak van de eerwaarde heer pastoor van den Elzen uit Oudenbosch, oud geestelijk adviseur van de KAB. Er waren twee dames aanwezig en er werd gesproken over de oprichting van een katholieke arbeidersvrouwen vereniging in Gastel. De voorzitter werd afgevaardigd naar de KAB-Bondsraad in Breda. Er werd gesproken over het loon van de de bode, de heer A. Bastiaanse, die zorg had voor de verspreiding van uitnodigingen, de Volkskrant, het KAB-blad Herstel en Vernieuwing enz. De vakafdelingen moesten hun bijdrage verhogen. De man kreeg f 7,- per week en dat werd nu f 35,- per week!

Jaarlijks werd er ook altijd een Dag van de Arbeid gehouden door de KAB met alle vakafdelingen. Op de bestuursvergadering van 3 april 1947 werd daar uitvoerig over gesproken. De dag werd vastgesteld op zondag 18 mei. Op zaterdag 17 mei begon men 's avonds om 7 uur met een plechtig LOF. Zondag was er om half acht een H. Mis. De koffietafel werd overgeslagen, die was te duur! Daar werd in een latere vergadering heftig tegen geprotesteerd. En om half elf was er de Mariabedevaart, te voet naar de kapelberg in Roosendaal, met de harmonie voorop. Om half drie was er weer LOF in de kerk met de zegening van de werktuigen (schoppen, troffels, hamers, zagen bijlen enz.) De dag werd besloten met een uitvoering om 7 uur in het ROVO- theater in de Kerkstraat. De geestelijk adviseur wilde liever naar het patronaat, (het Kerkbestuur was daar de uitbater van] maar dat ging niet door!

In de vergadering van 12 juni 1947 werd er een culturele Commissie op-

gericht van de KAB. Daarin werden gekozen de heren J. Zandvliet, H. Lambregts, A. van Rijsbergen, J. Hagenars, P. Theunissen. A. Kavelaars, A. van Hassel namens de KAB en Jan Jansen van de KAJ, VKAJ [vacature]. De contributie voor de gewone leden was een kwartje en voor de mindervaliden een dubbeltje per week. Op Stampersgat zou er ook een KAB-afdeling worden opgericht. Dit zou op zaterdag 9 augustus plaats vinden, waarbij de heer J. Mertens weer werd uitgenodigd.

Op 6 november 1947 werd in een bestuursvergadering het winterprogramma vastgesteld. Er werd gesproken over de te houden retraites op Seppe voor mannen en vrouwen, een Sinterklaasavond voor de kinderen van de leden met hulp van de KAJ en VKAJ, het cursusprogramma met als inleiders J. Mertens, pater Paschasius en de heer C. van den Broek. Staande de vergadering nam pastoor Th. Jansen plotseling afscheid als geestelijk adviseur van de KAB. Het werd als volgt schilderachtig genotuleerd. De voorzitter vraagt of de pastoor nog iets te zeggen of mee te delen heeft. "Waarom vraagt U dat," vroeg hij. "Is er iets bijzonders?" Hij beantwoordde de vragen zelf door te antwoorden: "Och, laat ons er niet flauw omheen draaien, doch maar direct te zeggen, waar het op staat." Hij was aan het eind van zijn Latijn gekomen en zou dus afscheid nemen van de KAB. In zijn plaats droeg hij kapelaan G. Kloeg voor. Deze werd op zondag 14 december 1947 als zodanig geïnstalleerd.

In de vergaderingen van het jaar 1948 kwamen dikwijls dezelfde zaken weer terug op de agenda van de bestuurs- en ledenvergaderingen. Op 5 februari 1948 was de oprichting van vrouwenvereniging van de KAB, het KAV, eindelijk een feit geworden, zoals reeds hierboven werd vermeld. Wegens vertrek van het bestuurlid Chr. Heijnen werd middels verkiezing zijn plaats ingenomen door de heer J. Hagenars. De vergaderingen werden soms opgeluisterd door broeder Canisius met zang en declamatie van de heer A. van Hassel. Inmiddels was er ook een eigen Gastelse KAB toneelclub opgericht, Kunst Na Arbeid geheten (KNA). De regisseur was broeder Canisius. Ze hebben veel toneelstukken opgevoerd, zowel in de zaal als in de openlucht. Bekende speler(sters) waren de heren A. van Hassel, A. van Bavel, J. Hagenars, C. van den Aarsen, B. de Mooy, A. van Zimmeren en de dames C. Akkermans, C. Broos, S. van Rijsbergen en G. van Dongen.

Een discussiepunt bleef ook het gebruik van de ROVO en / of het Patronaatsgebouw. Er mocht tevens een schrijfmachine worden aangeschaft. Het boek 'KAB in oorlogstijd' werd gepropageerd, evenals de jaarlijkse eigen kalenderverkoop. Ook het Kanunnik van Schaikfonds, ter ondersteuning van R.K. priesterstudenten werd van harte aanbevolen aan de leden.

Dat de huisslachting van varkens aan vergunningen werd gebonden gaf aanleiding tot vragen. De oprichting van een ouderenbond vond men in 1948 nog niet nodig, men kon dat er als KAB zelf wel bij doen. Ook voor de oprichting van

Perislag bestuursvergadering op zondag 1 Febr. 1948
na de Hoogmis in bovenzaal "Rovo"

Samstag waren:

De Welbew. Heer kaplaan kloeg, P. Verhulst, J. Lambrechts,
A. v. Kijssbergen, W. Buekens en A. Kijssbergen onderzochende.
De Voorzitter opende de vergadering met de Etr. g. raed.
Het woord werd aan onderzochende werden eerst een paar
ingekomen stukken behandeld, w. l. schrijven van J. Merkens
dd. 14 Jan. betrefz. ontv. avond, met als onderwerp: "Indus-
trialisatie en Vrouwen- en meisjesarbeid." van Pater
Paschasius over "Vaders handen". Vervolgens was het
schrijven van Breda over de te houden ontv. avond
betreffende sociale verzekeringswetken. Deze avond
wordt vastgesteld op donderdag 18 Maart, eveneens is het
patronaat. De ontv. avond door de v. d. Bruch te
houden is vastgesteld op de 11 Maart.

Een rooster voor aftredende bestuursleden werd afge-
maakt. De eerste aftreding volgens de nieuwe regeling
heeft plaats in 1949. De volgende personen zijn dan afte-
dend P. Verhulst, A. v. Kijssbergen St. Lambregts en
de gekozenen voor Chr. Haynen.

Afgesproken werd: de gebedjes voor de k. A. B. gratis te ver-
streken en de statutenboekjes voor 10 ct.

Daar nog slechts door één verkondt iemand was aangewezen voor het algem. bestuur werd besloten op de jaarvergadering mede te delen, dat daarvoor spoedig moest worden plaats door de Wel.Eerw. Heer klaag werd medegedeeld, dat o in de week van 1-7 Febr. de oprichting van de K. A. V. zou plaats hebben en wel de volgende dames waren daarvoor door hem uitgenodigd:

Wj. Tucker's brood.

Bernard S. Jansen

" Hazenaart Dekker

" Hagenaar-Herrings.

11 V. Dangers - Mol

„ v. Merriënboer-Harsen

9. Parthen. Laoren.

De bijeenkomst aan plaats hebben ten o. donderdag 5 Febr.

Bestuursvergadering K.N.B. op
Donderdag 17 Juni 1948 in "Kovo" van 7 uur..

De opening geschiedde door de Voorzitter met de
Chr. groet.

Aanwezig waren:

P. Verhellen	Dagelijks Bestuur	J. v. Zantvoort
H. Lambrechts		D. Hagenaard
H. Jorckers		T. Koochts
A. v. Rijnsbergen		J. Traets
W. Buckens		A. v. Bavel
Tae. Hagenaars		H. Ruyten (Nieuw lid cinder).
C. J. Paantjens		Alleen de geest. adviseur zonder kennisgeving.

Binnengekomen waren:

circulaire over kaderdag.

" " Stille omgang

Schrijven "Kovo" en van omd. kruisland.

Van met. bew. en bouwvakarb. over oeslmanne kaderdag

Bij de behandeling van schrijven "Kovo" kwam zeer
duidelijk naar voor de gedachte omtrent de kwartie
mede- of tegenwerking.

De penningmeester had van de "Kovo" een kwitant
ontvangen voor de zaalkuur met de feestvergade-
ring van het "Feest van de Arbeid", het bedrag van
f 55.-. Dit was echter in afwijking met het contract
en de normale gang van zaken. Er werd dus
bepaald niet het volledige bedrag der kwitantie, doch
f 35.- te betalen.

Voorts was door ondergetekende een briefje voor de ver-
schillende vakafdelingen gereed gemaakt voor de
opgave van de gegevens oer leden. Het blijkt in
de practijk althuis een gebrek te zijn, dat de K.N.B.
secretaris niet over voldoende gegevens beschikt
wat de leden betreft.

Door de Voorzitter werd de vergadering gevraagd
wat de gedachten waren over het stichten van een
koop. winkel in Oud-Fastel. Over het algemeen werd
dit voorstel nogal goed gevonden, hoewel er ook nog

NKV huldiging jubilarissen St. Eloy [metaal] en St. Willibrordus. (15 april 1972)
 Van links naar rechts: A. van Merrienboer. J. de Bont, Q. Broos, M. Balemans, D. Keldermans, J. Tak, dhr. Aarts, dhr. Broos, A. Kouwelaar, F. Jonkers.

A.J. van Dongen
 oud voorzitter K.A.B.

J. Verholen
 voorzitter K.A.B.

C.J. Paantjens
 secretaris K.A.B.

een woningbouwvereniging was geen belangstelling. Wel was een meerderheid van de vergadering van 17 juni 1948 voor oprichting van een coöperatieve winkel in Gastel. [Of hij er gekomen is, weet ik niet! FvM] Wel werd er een afdeling van de Norbartstichting opgericht. Dit was ter ondersteuning van de katholieke universiteit in Nijmegen. Ook werd er een reisclub opgericht, met als voorzitter de heer G. Traets, Jac. Konings als secretaris en C. Paantjens als penningmeester. De dag van de arbeid werd geregeld als vanouds en ook de 'jongens over zee' werden niet vergeten. Broeder Theophile gaf zijn gebruikelijk lezing, deze keer over 'de Lijdensweg van de katholieken in Kroatie onder Tito'. Op 13 november 1948 werden er definitieve afspraken gemaakt met de heren Vrolijk en Roosendaal over het gebruik van het ROVO-theater: gebruik Cafe-zaal f 1,- per avond, gebruik grote zaal f 35,- per avond.

In de verslagen van de vergaderingen van 1949 kwamen als nieuwe zaken aan de orde; de D.U.W. of de dienst uitvoerende werken ter bestrijding van de werkeloosheid. Er kwam toch een Bond van Ouden van Dagen in Gastel. Er was tevens een klein conflict met de toneelclub. Zij mocht alleen optreden voor de KAB! werd er besloten. Er werd gesproken over de activiteiten van Herwonnen Levenskracht en over de oprichting van een plaatselijke bibliotheek. De voorzitter haalde de katholieke schrijver Le Sage ten Broek aan, met de spreuk: "Goede lectuur betekent behoud van godsdienstzin, liefde voor de kerk en gehoorzaamheid aan het gezag." Op 7 maart 1949 had de KAB zijn Vlekke-avond ter herinnering aan deze directeur van de suikerfabriek. Broeder Theophile, de initiatiefnemer deed het woord. Er zou een Vlekke-comité worden opgericht om een beeltenis van hem op Stampersgat te krijgen. Ook de familie Vlekke was die avond aanwezig. Het Feest van de Arbeid werd gehouden op zondag 4 mei. Ook de dames mochten zondagavond naar het toneelstuk van de KNA komen kijken!

In de vergaderingen werd er veel gesproken over de circulaire van de bond uit Utrecht en Breda. De ledenvergadering van 15 september, met de dames erbij, werd deze keer druk bezocht. De katholieke actie tegen het communisme werd aanbevolen. Problemen voor allerlei activiteiten waren er door de suikercampagne, waardoor veel leden er niet aan konden deelnemen. Wel was er op de suikerfabriek 's zondags gelegenheid de H. Mis bij te wonen. Bij de rondvraag werd er f 20,- beschikbaar gesteld voor een krans ter herinnering aan de 5 jarige bevrijding. Tevens waren er KAB-speldjes beschikbaar.

In de bestuursvergadering van 3 februari 1950 werd voorgesteld ook vrouwen aan de ontwikkelingsavonden te laten deelnemen. De jaarvergadering werd vastgesteld op zondag 18 april.

Het laatste verslag in het notulenboek gaat over deze vergadering. Hij werd deze keer gehouden in 'Place de Meir' bij Vincent Aarsen. Er was niet zo'n grote opkomst, al was er na de H. Mis wel een ontbijt. De resten gingen naar

het ziekenhuis aan de Veerkensweg. [later schippersinternaat en in 1988 afgebroken]. Het ledental was op zijn toppunt, rond de 500! Er waren verslagen van de plaatselijke Kolencentrale en van de Centrale Volksbank. Broeder Theophile hield een lezing, getiteld 'Brabant ons gewest' De reiscommissie zou een reis naar de Passiespelen in Tegelen organiseren. Het feest van de Arbeid werd vastgesteld op zondag 7 mei . De geestelijk adviseur, de heer Kloeg, werd door de voorzitter aangespoord het kort te houden, anders zouden we allen straks thuis met koude aardappelen te maken krijgen! De collecte voor de Norbartstichting bracht f 12,60 op.

F. van Merrienboer.

MET EEN "LELIJK EENDJE" OP STAP

Onderstaand verhaal is een verslag van een autoreisje, dat door drie bekende Gastelaars uit die tijd (in 1961), werd gemaakt naar België en Frankrijk met een zo geheten 'lelijk eendje', het bekende Franse autootje. De eigenaar hiervan was mijnheer van Dam, lid van de orde der Cisterciënzers in Bornhem [B] en toentertijd kapelaan in Oud Gastel. Zijn medereizigers waren Broeder Willibrord, hoofd van de St. Joannesschool in Oud Gastel en de heer Corstjens, chef B.B.A.-garage en o.a. bestuurslid van Sportclub Gastel. Ze kenden elkaar ook als burens, want ze woonden alle drie in de Veerkensweg. We danken mevrouw Elly Schepers-Corstjens, die ons dit verslag beschikbaar stelde. De schrijver van het verslag is broeder Willibrord. Wij geven het verslag hier letterlijk weer, met wanneer nodig een toelichting onzerzijds, tussen haakjes.

F. van Merrienboer

Zondag 6 augustus 1961: vertrek uit Oud Gastel

De eerste aantekeningen werden gemaakt: uur van vertrek 13.49 uur. Km-stand 36136. Natuurlijk waren er enige zeer bedrijvige uren aan vooraf gegaan, dat was goed te zien aan C. die gezapig voor het raam thuis zat uit te rusten, toen BW al met zijn twee stuks bagage naar de pastorie stapte, de enige die zonder proviand de reis aanvaardde, terwijl de anderen gezorgd hadden voor eieren en kaas en leverpastei en worstjes en gehakt, ja wat al niet meer.

Er kon niet direct ingestapt worden, want van die kant is ons eendje als een jonge dame, die op het laatste moment nog iets aan haar uiterlijk moet doen: stoffer en blik veegden het inwendige schoon, terwijl aan de buitenkant de modderspatten van het laatste half jaar werden verwijderd. Het was fatsoenlijk weer en de weg over Antwerpen, Leuven, Tienen en Sint Truiden was goed. Onderweg is even getankt [niet de wagen ...]. Over dat tanken gesproken; de afspraak was om de 100 km, maar daar is niets van terechtgekomen. En zo zaten we tegen 18.00 uur in het doel van de reis voor die dag: Kerniel, een tochtje van 173 km. Hoofd- en bijgebouwen van het klooster zijn zeer oud en het bekende kruismotief, o.a. op de inrijpoort wijst er op, dat het nog toebehoord heeft aan de Kruisheren, die dit jaar hun 750-jarig bestaan vieren. Het is een groot goeds, maar er kan niet uitgehaald worden, wat het op kan leveren bij gebrek aan werkkrachten. Er wonen op het ogenblik zusters van de orde der Cisterciënzers. De "Directeur" is een van de confraters van Van D. maar die was naar de grote optocht in Hasselt, die daar gehouden werd in verband met de zeven-jaarlijkse Mariafeesten. Het was er anders druk genoeg; er stond een bus met bedevaartgangers of waren het toeristen? En een dozijn weeskinderen van een plaats uit de buurt mochten er hun vakantie komen

Pastoor W. van Dam

Broeder Willibrord

Dhr. Corstjens

doorbrengen. In afwachting van de thuiskomst van de directeur, werd de reis voor de volgende dag uitgestippeld. De chauffeur van de bus, waar we het net over hadden, wist precies de weg aan te geven voor Banneux, het doel voor de volgende dag, het eerste doel tenminste. Voor eventuele volgende reizigers naar Banneux volgt hier de route; van Borgloon de weg op naar Tongeren, dan recht naar Luik, de handwijzers volgen die naar Verviers wijzen, bij Trooz naar rechts afslaan richting Louvigne, nu Louvigne-Spa, dan wijst een wegwijzer naar Banneux, naar links, 1 km ongeveer [Banneux is een bekende Maria bedevaartplaats] [Banneux was voor ons een openbaring. Alles was er even groots opgezet zodat zeker een paar duizend mensen tegelijk aan de plechtigheden kan deelnemen. Er is wat "gepreveld", er werden kaarten geschreven en toen ging de tocht verder].

Die vier regels hierboven horen daar nog niet te staan, daarom hebben we ze tussen haakjes gezet. 't Is net of we er al naar toe zijn, maar we zitten nog altijd in Kerniel. De directeur is thuis gekomen de zusters verzorgen het inwendige van de reizigers en hoe ... en dan is het ondertussen schemerdonker geworden, mooi de tijd om in Hasselt de verlichting te gaan bewonderen. Om 28.45 uur gaan we naar Hasselt. In een woord; prachtig wat ze daar in die stad aan verlichting hebben weggegeven. Tegen 22.30 uur zijn we weer terug en nu duikt de directeur in zijn kelder, want de verjaardag van C. behoort toch gevierd te worden. De handveger komt er aan te pas om de buitenkant af te stoffen en onder een gezellig praatje word het al gauw 00.00 uur. Om 00.15 uur gaan we de slaapzakken opzoeken.

Maandag 7 augustus 1961: De tweede dag

Na de Mis van 07.00 uur en het ontbijt, vertrekken we om 08.15 uur. De avond tevoren had de directeur nog gesnuffeld in het tijdschrift, dat Uden [de orde der Kruisheren) uitgeeft en waar allerlei bijzonderheden te vinden zijn over oud-leerlingen. Daaruit blijkt, dat een zekere N. Willemen een paar jaar geleden tot pastoor benoemd is in St. Benin des Bois. Nevers staat er bij en dat interesseert vooral onze leider, want het eerste einddoel van de reis was Nevers, waar een studiegenoot van hem pastoor zou zijn. Nu was deze hen niet bekend, maar we zouden proberen hem te vinden. Dus vertrek om 08.15 uur, kilometerstand 36340. We volgen de weg, die ons de avond te voren was aangegeven en zijn om 09.50 uur in Banneux [km 36397]. Hoe onze indrukken waren is op de vorige bladzijde al verteld. Om 11.15 uur laten we Banneux achter ons, terug naar Louvigne en dan over Remouchamps richting Bastogne. We passeren Aywaill en merken aan de wegwijzers dat links en rechts een massa dorpjes liggen, vooral het dorpje "sur" komt dikwijls voor ... (zachte wegberm over (sur) 2 km, losse keislag over (sur) 800 m, enz ... Enfin, om goed 13.00 uur een eindje voorbij Houffalize, onze eerste maaltijd als "bermtoeristen". C. had vergeten het gehakt op de motor te binden [hij had er expres een halve kilometer ijzerdraad voor meegebracht] dus we zouden dan

maar een eiermaaltijd houden. We zitten in het zachte gras en er passeren ons talloze auto's met NL, ook bussen. We zijn dus niet alleen op vakantie uit Nederland. Om 13.15 uur gaan we verder (364581. We kunnen er weer tegen. Na een uur tanken we de wagen bij in Arlon. Dat hele laatste deel van de weg lijkt als twee druppels water op een weg door de Kempen, bijv. rond Eindhoven, alleen de weg gaat omhoog en omlaag als een golvend lint. Na 5 minuten zijn we aan de grens België-Luxemburg, maar het duurt bijna tien minuten voor we door kunnen, niet omdat ze er moeilijk zijn (er wordt niets gevraagd], maar vanwege een stel zware vrachtauto's, met zand beladen, die niet kunnen opschieten. Om 15.15 uur is de wagen bij Luxemburg-stad, prachtig gelegen tegen de heuvels. We stoppen er niet, maar gaan meteen door naar Echternach. Hier moeten we zijn. Het is evenals overal elders enorm druk van de toeristen. In de voor een deel met geld van de Nederlandse katholieken opnieuw opgebouwde abdijkerk dalen we af in de crypte om het graf van St. Willibrord te bezoeken en dronken van het heerlijk water uit de Willibrordusput C en BW schrokken zich op een gegeven moment een hoedje, keken alle twee tegelijk om, denkend dat er iemand in de vergaarbak voor de bron was gevallen, maar het was niet erg, v. D. was aan het drinken ... Het bezoek daar duurde niet lang, want om 16.00 uur waren we aangekomen en om 16.15 uur vertrokken we weer. Nu ging het naar Trier op aan, langs een weg, die alle bochten van de Sure, een zijrivier van de Moezel volgde. Een mooie rit, die ons om 17.00 uur bij de grens met Duitsland bracht en om 17.15 uur stonden we voor Trier. En nu naar het "Stadtmitte" met de auto. Dat bezorgde ons bijna een uur zoeken, de goede straat voorbij rijden, terugkomen op dezelfde plek, tot onze chauffeur C er de brui aan gaf en ons de straat op stuurde. Toen stonden we zo voor de Dom. Er werden kaarten gekocht, ook voor de Porta Nigra, hoewel dat niet nodig was, want die waren we bij onze speurtocht door de stad wel 5 of 6 keer tegen gekomen. Om 18.35 uur konden we eindelijk Trier verlaten. Om 19.15 uur wees de kilometerteller 36645, we hadden er dus die dag al 305 km op zitten. Eigenlijk was het de bedoeling geweest om deze dag nog Niederbronn te bereiken, wat van Trier uit nog 157 km was. We reden nog een uur verder en toen, 13 km voor Saarbrücken: stop. Het was nu al 20.15 uur. We stonden stil juist voor een kerk, een nieuwe, opgetrokken in de sobere strakke stijl, die veel van dergelijke bouwsels kenmerkt. Er naast een huis, dat de pastorie wel zou zijn. Wij er naar toe, trapje af en aangebeld. Als de pastoor ons nu maar een fatsoenlijk hotelletje kon aanwijzen waren we gesteld. De deur van die pastorie zag er uit als die van een onbewoonbaar verklaarde woning, maar toen we binnen waren, bleek de inrichting zeer modern en artistiek. Der Pfarrer luisterde naar de uiteenzetting van onze belangen en verdween toen. Een tijdje later komt hij terug en heeft voor de kapelaan een slaapgelegenheid gevonden bij de Eerw. Zusters, waar hij dan de andere dag om 07.00 uur de Mis kan lezen. Voor de andere Eerwaarde is er nog een kamertje vrij op de pastorie

zelf. Maar toen hij hoorde, dat we met drieën waren, keek hij eerst even bezorgd en was toen weer verdwenen. Later vertelde C. dat hij hem van hier naar ginder had zien sjouwen [hij wist niet waarom], maar achteraf bleek echter, om in ieder geval onze arme sukkels te helpen. Een hele tijd later kwam hij terug, hij keek een beetje sip, want hij had niets anders kunnen vinden dan een kamer met twee bedden; of dat geen bezwaar was ...? Hij kikkerde op, toen hij hoorde dat we er blij mee waren, rende naar de telefoon om het goede nieuws door te geven en bracht ons zelf ogenblikkelijk waar we moesten zijn. De Eerw. kapelaan werd bij de zusters opgesloten, die moest nog maar even wachten! Nu, bij Ernst Rader was het best: bluswater genoeg ... jammer, dat de eerste liters gewoon weg sisten, die raakten geen bodem. We hadden wel de wens uitgedrukt eerst samen iets te gaan eten, maar daar kwam niets van in, de zusters zaten op hun gevangenen te wachten met ... dat is nooit verteld! Wij ondertussen aan de Schinken, de kaas, de Wurst, tomaat, ei, leverpastei, enz, enz, alles meegesleurd in een "water"val. Ter bevordering van de spijsvertering zijn we nog een straatje om gaan maken. Onze weg voerde langs de gevangenis en daar zagen we nog een verlicht raam. Dat was het. We hebben nog gefloten, maar er kwam geen antwoord; de schrik zat er te diep in. Toen we om 21.00 uur aan onze zoveelste "Helles" zaten, gingen we de dag nog eens na. Het was voor de chauffeur een zeer vermoeiende dag geweest, berg op en berg af met bochten zonder eind; ik meen dat we er 2361 geteld hebben ...? Maar het eerste gedeelte Banneux-Bastogne voerde ons door een prachtige streek, ook in Luxemburg, maar vooral van Trier naar het Zuiden was het landschap een lust voor de ogen; alleen Bastogne- Arlon, daar was niet zoveel aan. We dachten menige keer, dat we in de omgeving van Strijp of Sprundel aan het rijden waren. De reis, zuiver als reis beschouwd, als onderdeel van de orientatierit, zoals ze was opgezet, hier kwam toch wel duidelijk naar voren, dat een rit van Gastel naar Niederbronn op een dag toch wel iets te lang is om er iets aan te hebben. Het plaatsje, waar we halt hadden gehouden bleek Heusweiler te heten en de pastoor vertelde ons, dat we er toch wel goed aan gedaan hadden niet naar Saarbrücken door te rijden, want daar waren elke nacht in dit seizoen zo'n 1000 a 2000 bedden te weinig om alle toeristen te kunnen opvangen. De slaap maakte tenslotte een einde ook aan deze dag.

Dinsdag 8 augustus 1961: De derde dag

Op de gewone tijd – 7 uur – lazen we, dienden we en hoorden we de Mis in de kapel van de zusters. Koffie daarna, niet te gek, want in ons hotel was het ontbijt "obligatorisch". Daar moesten we het dus nog eens overdoen. Voor we wegreden nog eens afscheid nemen van de goede pastoor van Heusweiler en hem bedanken voor de moeite die hij zich voor ons welzijn getroost had. We hebben nog even met hem zitten praten. Het was wel een man die midden in het hedendaagse leven stond. Er lag iets pessimistisch in zijn beoordeling van

het Duitsland van vandaag. "Das Deutsche Volk und der Willen des Deutschen Volkes ist so abgeschwacht"; ze hebben het nog nooit zo goed gehad als tegenwoordig; de weelde heeft hen in zijn greep; ze kankeren maar op de regering; die moest dit doen en dat, nooit genoeg. Ze schuwen verantwoordelijkheid en dat brengt er een deel toe er fatalistisch in te berusten als heel Duitsland door de Russen overheerst zou worden. Dan zorgt de staat voor alles en dan zal het pas goed worden ... De starter zette alles weer in beweging om 09.00 uur [vrij laat] (366831. We zaten zo in Saarbrücken en om 10.35 uur overschreden we de Franse grens [makkelijker te passeren dan het Dijkgat in Gastel] en stonden meteen in Saargemünde. In Reijersviller bekijken we een prachtig nieuw kerkje op de weg naar Bitch. Evenals de vorige dag hebben we links en rechts de bergen of rotsen of hoger heuvels, zoals geze noemen wilt, maar er is toch verschil. Gisteren slingerde onze weg zich voort als een ding, dat niet in het landschap thuis hoorde. Hij wrong zich over heuvelen, door dalen, langs rotsen, waar ze op verschillende plaatsen hele stukken weggehakt hebben om hem door te laten; als de afstand tussen de rotsachtige hoogten aan weerskanten eens wat groter werd dan was de ruimte daartussen zo plat als een polder, net een grote pan met opstaande randen. Nu geen plat gedeelte meer; de hoogten links gingen geleidelijk, golvend over in die van rechts en de weg danste elegant omhoog en omlaag over telkens nieuwe uitlopers van de heuvelruggen; hier hoefde hij de natuur geen geweld aan te doen, hij paste precies in het landschap. Onze chauffeur ontlokte het de uitroep: imposant ... We keken hem alle twee aan; was dat woord hier op zijn plaats; we meenden allen van wel, maar waar kwam dat woord zo ineens vandaan? Was de Kronenburger daar debet aan. Enfin, toen we om 11.25 uur Bitch voorbij waren, stopten we om precies 12.00 uur bij een landelijke gelegenheid en laafden de dorst met dat heerlijke Elzasser bier. We dronken het vandaag op de gezondheid van de OUDE KEES JONKERS, die verjaarde, ik meen voor de 87ste keer. Er was natuurlijk een heel woud van opgaand geboomte voor l'auberge.

Over dat geboomte ginder gesproken; het is niet te zeggen hoe vaak v. D. ons onderweg op de kaarsrechte stammen wees. Telkens weer sprak er een tikkeltje afgunst uit zijn loflied op de bossen langs onze weg, als hij dacht aan de vijf bomen, die Gastel rijk is in de tuin van dokter Schreuder. Ja, het was "imposant", heerlijk om van de aanblik te genieten. En, bomen zijn ook nuttig ... Met een zijde van de zaak kon C. zich niet verenigen; waarom ze al die gaten gat laten, waarom ze die gaten niet dicht gooien met de massa grond, die er naast zo'n gat ligt??

We konden Kronenburg niet blijven gezelschap houden en vertrokken weer om 12.20 uur. Een paar minuten later reden we door Philipsburg en goed 12.30 uur stopten we even in Niederbronn om de km op te nemen. De teller wees 36797. Er was dus vanuit Oud Gastel 661 km afgelegd. Na Niederbronn werd alles even vlak, net de Zeg. Wat ons opviel waren de prachtig uitgevoerde

wegwijzers. Nu ging het richting Hagenau dwars door het Liesbosch zou je kunnen zeggen, een ideale gelegenheid voor picknickers. Voor de plaats sloegen we rechtsaf naar Straatsburg. Hier vertoonde zich al hier en daar schuchter een enkele wijngaard. Maar velden hop waren er veel meer. En toen naar het Zuiden door een hele serie "heimen", o.a. Niederschaffoldsheim, Honheim, Bischheim, Schittingheim. Enz, enz, In Azorn [dus geen heim] inslaan van "paalbrood". Om 12.45 uur stapten we uit aan de voet van de kathedraal van Straatsburg. We hebben dit brok Middeleeuws kunstwerk bewonderd, dat reeds van kilometers in de omtrek het stadsbeeld beheerst, kaartjes uitgezocht en weg waren we weer om 14.30 uur. Voorbij Straatsburg zagen we heel veel huizen in "Fachwerk" waren opgetrokken, ge weet wel, dat geraamte van balken en daartussen stenen of cement of eenvoudig een soort leem. Bij km 36876; stop; vandaag dus al 193 km er op zitten. Heerlijk langs de graskant onze picknick. Dat was nog voor Selestat en 15.20 uur. Nog 22 km van Colmar, maar nu stuurde het reisplan van broeder Damiaan ons de bergen in Rechtsaf naar de Haut Koeningsbourg. Hij was vlakbij, maar het werd een klimmen tot 16.30 uur toe voor we boven waren. Daar bleek pas wat een toeristische trekpleister de Ht. Koeningsbourg is. Er stonden aan de voet van het middeleeuwse slot wel 300 a 400 auto's. We zijn maar even boven geweest, wat achteraf beschouwd toch jammer is. Er waren bij de beklimming punten van waaruit men een prachtig vergezicht had in de diepte met zijn dorpjes en zijn wijngaarden, want hier begint al het wijnland, de "route des vignes" dat zich uitstrekt door heel de Elzas en Lotharingen. Op weg naar beneden komen we een span ossen tegen, die als gezapige kolossen hun vrachtje tegen de berg opzeulen. We komen door Bergheim, een versterkt stadje uit de 13de eeuw en dan over Ribeauville weer op de grote weg langs Riquewihir [oud, oud, oud]. Onderweg kunnen we landgenoten nog helpen, om de juiste weg te vinden; wij zijn hier bekend ... De kant van Colmar uit staan we plots voor een wegwijzer; Trois Epis. Die naam staat ook op Danmiaans reisroute aangegeven. Nu is dat niet zover; ge ziet de gebouwen in de hoogte liggen, maar het kost een klim van 11 km voor we er om 19.30 uur zijn. Nu villa Bernadette zien te vinden. Met vragen ben je er zo. De auto brengt ons nog iets hoger en dan doen we een stel brave nonnekes verschrikken, door zo maar hun tuin binnen te dringen. Br. Damiaan meende dat een bus kinderen hier wel voor een nacht onderdak zouden kunnen vinden. Dat was helaas niet mogelijk, want de villa werd gebruikt als herstellingsoord voor oude en zieke zusters, die er in het seizoen enige weken kunnen doorbrengen. Soeur Marie Theodard stond ons te woord en adviseerde ons pere Feuerstein er eens over te spreken. In een chalet, dat aan de paters Redemptoristen behoort zijn een 25-30 meisjes ondergebracht, uit verschillende parochies van de hele Elzas, elke week weer een andere groep, die in dit bedevaartsoord de altijddurende aanbidding verzorgen. Voor de tweede maal bij de paters aangebeld om pr. Feuerstein. Die was in het chalet. Wij er naar toe, maar ook hier was geen

kans op overnachting voor een groep meisjes, omdat het werk van de aanbidding het hele jaar doorgaat. Misschien wist pere Superieur iets in de omgeving. Voor de derde keer naar de poort van het patersklooster. Pr. Superieur was niet thuis, de econoom was niet thuis, maar de pater, die ons te woord stond, pere Perrin, was de beminnelijkheid zelf. Die wist ook verder niets. Toen vroegen we slaapgelegenheid voor ons zelf. Hij kon niet zeggen, of er plaats was, maar als we zo tegen half negen terugkwamen, dan wist hij iets. We zijn ondertussen een hapje gaan eten [groenvoer zou C. zeggen]: poulet roti. Om 20.30 uur nog maar eens naar de paters en ja, ze hadden voor ons een bed. Men had anders wel graag, dat we niet te lang na 09.00 uur binnen waren.

Als brave jongens deden we dat dan maar, babbelden nog wat op de kamer van vD en om 10.15 uur gingen de kinderen naar bed.

Woensdag 9 augustus 1961: De vierde dag

Om 07.00 uur Mis inde kapel van het miraculeuze beeld van O.L. Vrouw van de 3 korenaren en om 07.45 uur weg. Nog geen koffie gedronken, er was nog geen een zaak open. Ook geen souvenirs om dezelfde rede. We zouden het onderweg wel vinden (36945). Colmar was zo bereikt. Super innemen en dan naar Belfort. Een pracht van een autotocht: dorpjes tegen de hellingen links en rechts, echt iets om te fotograferen; prentjes gewoon. Telkens weer een ander vergezicht en met dit zonnig weer allerlei kleuren groen, geel en bruinrood. Er wordt ook aan nieuwbouw gedaan, vooral in Rouffach trof ons dit. Verder door een heel woordenboek van "heimen" en "wirren". Door Guebwiller om 08.55 uur, nog geen koffie. Dan om 09.15 uur zitten we in Cernay. Hoera, ons goeie eendje krijgt van die echte kinderkuurtjes. Ergens een schroefje los aan de gaspedaal waarschijnlijk. Enfin, er wordt gespot en we vragen cafe au lait en brood en boter. Nou. Twee grote potten, melkkannen of zoiets, de ene vol kokende koffie en de andere vol kokende melk, een vracht dikke hompen brood en een half pond boter. Een koningsmaal; ze kunnen hier toch wel koffie zetten en het brood smaakt best met leverpastei van Van Der Heijden (bakker-kruidenier uit Gastel). C. had ondertussen het euvel aan ons brave beestje verholpen en om 09.45 uur gaan we door naar Belfort, waar we al om 10.30 uur aankomen. Even buiten Belfort haalt een Nederlandse auto ons in en terwijl hij voorbij gaat geeft C. toet, toet ten groet. Geen antwoord; ze kijken nog niet eens om.

Protestanten, zegt v. D. De eerste 100 km van vandaag zaten er al lang op dus: Kronenburg (11.05 uur). Om 11.20 uur ... vort. Om 11.45 uur kruisen we de Doubs, ergens bij L'Isle. Deze zijrivier van de Saone blijven we volgen tot Dôle toe, maar overal wemelt het van vissers; een paradijs voor deze sport schijnt het hier te zijn. Omdat deze weg nu niet een z.g. autobaan is, maar netjes de Doubs volgt, komen we door een massa dorpjes. V. D. had wel gezegd, dat er in Frankrijk geen dorpjes en geen kinderen zijn, maar we

ondervonden het wel anders. Wat wel waar is; die dorpjes zijn over het algemeen heel, heel klein. Sommige zo klein, dat er zelfs niet meer een kerkje staat (of niet meer staat?). B.v. Rang, geen kerk te vinden (11.50 uur]. In Hyevre stopten we toch even om zo'n kerkje eens van binnen te bekijken. De sleutel zat op de deur, maar het lukte ons niet er in te komen, tot een oud mensje ons te hulp kwam met de woorden: je moet het kunstje kennen ... Ja, dat is armoe. Grafzerken vertelden, dat de oudste daar begraven pastoors er rond 1800 begraven waren. Een van de eersten was er 43 jaar pastoor geweest, zodat we uitrekenden, dat het gebouwtje er zowat 200 jaar stond. Een van de wijwatervaten was zeer oud, dat zag je zo, maar het andere? O ja, het eigenlijke vat was oud genoeg, maar de voet waar het op stond bleek een stuk van een heiligenbeeld te zijn, afgebroken boven de knie en toen ondersteboven gezet [knieën op de grond, voeten omhoog] als steun voor de wijwaterbak. Toch, dit hele afbrokkelend gebouw, gepaard met een even erg afbrokkelend christendom misschien, scheen een geweldige aantrekkingskracht uit te oefenen op het priesterhart van onze leider. Iets voor Besancon (37099) even stoppen; pracht uitzicht daar, iets voor een kleurenfoto (aan kleurenfoto's zoudt ge op zo'n reis voor kapitalen verknippen]. C. miste een fototoestel ... Na dit korte oponthoud naar Besancon. De wagen reed toch lichter, na deze korte rust. Om 13.30 uur in Besancon. Doorkarren maar. Om 13.40 uur door Belle Etoile (371391) met een juweel van een nieuw schooltje voor de kinderen, die er niet zouden zijn, maar we hebben er massa's geteld. In Orchamp om 14.20 uur, brood en wijn. Om 14.45 uur lunch langs de weg, met worstjes. Om 15.05 uur verder, 15.15 uur Dole (37170), vandaar naar Chalon, nog 63 km. We komen door Tavaux, Chemin, Beauchemin en hier zien we in de bomen langs de weg die geweldige dotten "bomenziek" – maretakken – soms 4 en meer in een boom. Het viel op dat de eerste niet zo groot waren. Zouden het eksternesten kunnen zijn? Het schijnt dat die in Zuid-Frankrijk enorm veel voorkomen. In Navilly stopten we weer eens bij een klein bedehuisje. Niets bijzonders aan te zien: oud, arm en veel prullaria. Geverfde gezichten van alle beelden als vers kalfsvlees. We komen nog dorpen genoeg tegen als Sermesse, St Mauricwien Riviere. Dit laatste was iets heel eigenaardigs. Zo'n halve km van de weg af ligt een gehucht van zo'n 15 huizen, evenwijdig aan de weg, een 500 m verder staat een kerkje, moederziel alleen in het landschap en weer een 5 a 600 m verder een andere groep huizen. De hele boel zal wel bij elkaar horen, maar het is net of ze allemaal zo ver mogelijk van de kerk willen wonen. Dan Damerey, met ■ bank bezet op zondag, volgens v. D. Chalon om 16.35 uur. Geen tijd om te stoppen, we gaan door naar Macon, 58 km. Na 55 minuten zijn we er (17.30 uur]. Een paar namen van dorpen, die we ondertussen voorbijsnorren: St Remy, La Grosne, Sennesey le Grand, Le Jonchet, Tournus, St Oyen, St Albain, St Jean le Preiche. Nog zo slecht niet voor een land zonder dorpen ... Van Macon (37294) naar Villefranche. We zitten al gauw in Anse, zien de goede wegwijzer niet, komen in Trecvoux

terecht, maken een rondje van een 20 km om Ars heen, daar moesten we zijn, vinden de goede weg weer en zijn er dan na een paar kilometer. Waar moeten we zijn? Op zoek in de wagen. We moeten een plein hebben met banken. We maken een rondje rond de basiliek, nog een; het wordt een soort criterium en stoppen dan maar achter de kerk, gaan een paar trappen op en vinden daarboven het plein, maar geen banken [die stonden er anders verleden jaar nog]. Nu zijn ze weg; niets aan te doen. We bellen aan bij het gebouw recht over de trap, een miniatuurzustertje doet open, luister naar ons verhaal, vraagt of we al besproken hebben in het hospice voor de geestelijken, hoort dat we pas zijn aangekomen, zegt dat we wel kunnen blijven en als we vlug zijn zo aan tafel kunnen aanschuiven. We verfrissen ons en schuiven aan; potage, aardappelen, niets dan aardappelen met iets groens er op, fijn gestrooid en nar bleek, botersaus. We hoefden niet verder te wachten, want deze gang bevatte alleen aardappelen, die er nog ziekelijk bleek bij uitzagen ook. De een had al volop alleen bij het zicht en de ander heeft 3 keer genomen, omdat ze werkelijk heerlijk smaakten. De aardappelschaal verdween en toen kwam het vlees met de saus. Nou, dat smaakte ook weer met een stuk paalbrood. De karaf met wijn stond op tafel en er volgde natuurlijk nog kaas, geen Goudse of Edammer, maar toch kaas en toen fruit. Onze kamers werden ons gewezen en toen konden we nog even de plaats in; de kerk was nog licht, dus daar nog even een kijkje, zelfs in de oude pastorie [onvoorstelbaar armoedig, al zal het er 150 jaar geleden op meer plaatsen zo uitgezien hebben]. In Ars zijn er natuurlijk een heleboel dingen, die ge zult blijven onthouden. Maar als men nu vraagt, wat mij persoonlijk het langst zal bijblijven, dan is het 't heerlijk, als het niet oneerbiedig was, zou ik zeggen het kinderlijk enthousiasme dat in onze leider lossloeg, toen hij, na die eerste 20 km zoeken, eindelijk zag, dat we de goede weg te pakken hadden en de basiliek daar voor ons zagen liggen; dat heeft op mij de diepste indruk gemaakt. Om 19.00 uur precies waren we dus in Ars. Het duurde wel tot 19.15 uur voor we veilig binnen stonden, maar dat lag aan het "criterium".

Donderdas 10 augustus 1961: De vijfde dag

Na de Mis van 07.00 uur ontbijt bij de kleine zuster. De Mis werd gelezen in een zijkapelletje van de oude kerk van pastoor van Ars. En om 08.35 uur starten we [37333]. Ars-Villefranche geeft nu 8 km ... Voor reizigers, die na ons komen; door Villefranche de weg naar Lyon, net voorbij de kerk de eerste zijstraat links, wegwijzer Ars, 8 km!

Om 09.20 uur Macon, naar de bank om te wisselen, benzine bijvullen, nieuwe bus olie aanschaffen; om 10.05 uur weer verder naar Cluny, richting Autun, een goede 20 km. Cluny ligt langs de weg. Wat er van de abdij over is, vormt een dorp op zich zelf; alles is even geweldig en groots. Monniken zijn er niet meer; het is een soort kunstacademie of zo. We hebben alleen de buitenkant gezien vanaf een terrasje. Een Nederlandse bus bracht weer contact met het

vaderland. Ze reed het grote plein op, er stapten een paar geestelijken uit, die zich in het Frans tot ons wilden richten en aangesproken werden met een "goede morgen". Ogenblikkelijk trekt zich dan die hele bent samen rond die "pater", die Nederlands spreekt. Zo, de Kronenburger was goed geweest; het was 12.05 uur en het begon zachtjes te regenen, de eerste regen op onze reis. Daags tevoren hadden we met open kap gereden; dat zou vandaag niet waar zijn [km 37427]. In Cluny links afslaan. Niet de weg naar Autun [N 480] volgen, maar meer naar rechts weg N481. Nog een 10 km, dan stuurt een wegwijzer ons links, 1 km ver naar Taize. We stappen uit vlak bij het kerkje, dat op raad van Paus Johannes XXIII aan de protestantse monniken in bruikleen is afgestaan. We moeten rennen, want het giet. Het altaar staat er gewoon nog en het schijnt, dat er elke week nog een H. Mis wordt opgedragen. Links achter in een nis staat een beeld van O.L. Vrouw, dat daar bij de overdracht moest blijven. Er is een soort koor gevormd in het midden waar de getijden gezongen worden, alles in het Frans. We waren zowat uitgekeken en stonden bij de ingang toen daar een figuur in een bruingele werkjasje kwam aanstappen en zich aan ons voorstelde als frere Antoine, een van de leden van de gemeenschap van Taize. En het bleek nog een van de 7 Nederlanders te zijn ook, die in Taize zijn ingetreden. Op zijn vraag of we van onze komst hadden laten weten, moesten we zeggen, dat we zo maar even langskwamen. O, dan kon de gemeenschap niet gestoord worden; die was nu aan het maal [het was een uur of een]. Frere Antoine opende voor ons nog de tentoonstellingsruimte en daar konden we dan naar hartelust rondsnoemen. De monniken hebben een drukkerij, ze maken litho's, schilderen, doen aan beeldhouwen en proberen zo voor een deel de nodige inkomsten te krijgen [de artiest zal wel fr. Eric zijn, want er hing een hele hoop, getekend Eric]. Het hele dorp ademt rust en stilte; geen enkele woning ziet er vervallen of verwaarloosd uit. De monniken hebben veel aan bouwrijd gedaan in het plaatsje ten behoeve van de inwoners, maar alles is precies gehouden in de oude en vertrouwde stijl met plaatselijk materiaal, zodat er ook geen enkel modern bouwsel te vinden is, dat de harmonie van het geheel zou breken. De regen bleef maar doorgieten. Weer naar de hoofdweg, links af een paar km tot een kruispunt, toen scherp links weer op weg D14 recht naar Charolles. Hier zitten we in de streek van de koeien, het slachtvee van Parijs; koeien, koeien en nog eens koeien en allemaal even bleek van kleur. En weiden, waarvan een enkele b.v. zo groot is als de Gastelse polder. In de binnenlanden, zoals in Ars o.a. daar is het opletten; de koeien lopen daar over straat. In Paray-Le-Monial [37492] stopten we om 14.45 uur, een zeer oude stad, maar die zijn naam vooral te danken heeft aan de verschijningen van het H. Hart aan Margaretha Maria Alacoque. In de kloosterkapel en de gebouwen ernaast zijn een berg souvenirs van de heilige bewaard. Handwijzers in de stad verwijzen naar "La chasse", het reliekschrijn in de kapel van het klooster, waar men de stoffelijke resten bewaart in de vorm van een wassen beeld. Het lijkt op de glazen kist van de pastoor van Ars en op

die van Bernadette, die we later zullen zien, maar deze twee laatsten liggen er on-geschonden in, terwijl men u in Paray le Monial bij de zusters het kistje nog toont, waarin onder de Franse revolutie de beenderen zorgvuldig weggestopt zijn om ze tegen schennis te vrijwaren. Tenslotte zoeken we een "sec" en een "paal" en om 15.30 uur gaat de tocht verder in de aanhoudende regen. We zijn al na 20 minuten in Digoin. Hier geen "rondweg", maar men leidt ons dwars door de stad, kronkelt hier, kronkel daar. Nu gaat het gebeuren: het gehakt op de motor.

Een eindje verder, in Saint Agnan, [16.15 uur] stoppen en nu toch eindelijk wat eten. We doen het maar staande, hoewel het niet meer regent, is alles toch te nat om ergens te gaan zitten. De lege bus ligt daar nog wel ergens (16.45 uur klaar). En nu naar Nevres. De N79 waar we op rijden is nu niet direct een moderne autostrada; een beste weg, die ons door allerlei plaatsjes en dorpjes voert. Interessant. Een lijstje van namen: Giby sur Loire-tot Nevers toe volgen we de Loire en weer overal hengelaars. C. krijgt er het water van in de mond. St Aubin sur Loire, Bourbon, Lancy, Lesme, Vitry sur Loire (37492), St Hilaire, Charrin, Les Arbelats, Desize, St. Leger des Vignes, Doard, St. Quen, Le Port des Bois, le Grand Verrey, Imphy, St. Eloi. En we zaten in Nevers om 18.25 uur. Wat gaan we nu doen? Eerst de pastoor van St. Benin des Bois opzoeken; dat zou dan de studiemakker van v. D. zijn of zouden we eerst onderdak zoeken bij de goede zusters van Bernadette? Het was niet zo heel vroeg meer en hoe zat het met die pastoor? Eerst dus maar die zusters, Rue Gondard volgens de reisgids, maar de mensen vertelden ons al gauw, dat het St. Gildard behoorde te zijn. Goed dan; St Gildard. Daar waren we zo. Maar die eerw. soeurs trekken zich van logies niks aan. Komen er groepen die van tevoren geschreven hebben en dat voldoende, dan zoekt men voor die groep en de geleiders een onderkomen. Maar zo, voor een paar mensen, daar kunnen ze zich niet bemoeien. We konden misschien vragen aan het groot seminarie? Dan daar naar toe. We rijden natuurlijk verkeerd, vragen dan aan een man of die er iets van weet en het geluk wil, dat het iemand is die op het seminarie werkt. Zijn zoon op zijn mobilette zal voor ons uit rijden. We komen aan het seminarie tegelijk met een paar seminaristen die daar ook hadden staan zoeken op dezelfde plaats als wij en ook niet van deze streek waren. De econoom laat die twee jongelui nog binnen en toen wij hetzelfde verzoek deden als zij, lachte hij zo'n beetje. We zeiden dat we hen niet lastig wilden vallen, als hij ons maar een fatsoenlijk hotel kon aanwijzen. Jawel; l'Hotel de France, daar had de kardinaal laatst ook nog gelogeerd of l'Hotel de la Paix bij het station. Wij weer de stad in en nu bleek het station maar een paar passen van de Rue St. Gildard af te liggen. We konden het niet beter treffen, alleen dat hotel de la Paix beviel ons aan de buitenkant helemaal niet. We wandelden wat door en vonden een eenvoudige gelegenheid: l'hotel Metropole, geen chic, maar voor ons zeer goed. Er waren kamers beschikbaar, we kregen de sleutels, brachten ons boeltje naar boven en toen naar beneden voor een etentje, eenvoudig met

een karaf wijn en tot slot natuurlijk kaas, kaas met suiker ... Toen we daar zaten was het al 20.30 uur. We waren dus al twee uur in Nevers. We maakten nog een kuierbaantje en lagen betrekkelijk vroeg onder de veren. Dat is daar letterlijk op te vatten, want op elk bed ligt een groot donzen geval, voor ons om onder te stikken. We hebben het er dan ook telkens met zwier afgegooid.

Vrijdag 11 augustus 1961: De zesde dag

De laatste dag, naar huis op aan. Om 07.00 uur de Mis bij het graf van Bernadette. Dat is daar allemaal perfect geregeld. Een priester komt, vindt op een altaar alles klaar liggen en kan beginnen. Wat ons opviel op deze bedevaartplaats was, dat heel het kermisgedoe van alle ander bedevaartplaatsen met winkels, cafes e.d. hier geheel ontbrak. Wel was er links bij de ingang van het plein waar de kerk staat, een winkel, maar dan een modern ingerichte en geen kraam. Het klooster en de kerk met Bernadette lag in een zeer rustig gedeelte van Nevers, vlak bij een park en in de omgeving buiten het kloosterpand geen enkele winkel, geen cafe, enkel grote stille gebouwen. Toch was er al vroeg een af- en aanloop van pelgrims. Daar lag dan Bernadette zelf zoals ze in het klooster leefde, een aardig klein nonneke.

We zoeken alleen nog naar een of ander praktisch souveniertje, maar van dat soort is hier niets te vinden. Om goed 08.00 uur vertrekken we dan maar [37612] en zijn om 08.12 uur buiten de stad, richting Auxerre. Weer zo'n lekkere weg, langs ontelbare dorpsjes: Pont St. Ours, Le Gue d' Heuillon, Guerigni, Les Champs Martin, Poiseux, Sichamps, La Chaillou, Premery. Hier stoppen we midden in het stadje voor cafe au lait en pain en beurre. Het was vrijdag, dus we zouden kaas nemen, maar we hadden niets meer. Dan een winkel opzoeken en nu we toch aan het inslaan waren, dan maar meteen brood voor de lunch en een paar lange "palen" voor thuis bij C. De matrone van ons cafe zag het brood op tafel liggen, dacht dat het de bedoeling was dit te gebruiken, bracht wel boter, maar geen brood. Toen we haar daar opmerkzaam op maakte, dacht ze dat we brood gehaald hadden om het daar op te eten. Enfin, we hebben het dan maar gedaan ook en weer een en ander gehaald voor later. Die hele beweging duurde niet zo lang, want om 09.00 uur waren we uitgestapt en om 09.15 uur gingen we weer verder, langs Gipsy, Montigny, Champlemy, Varzy, Courcelles; de hele weg lang rijden we tussen heggen en nog eens heggen. Iets verder Moulot en dan Clamecy. Hier gaan we er eens uit; we zoeken nog altijd naar een behoorlijk souvenir. Te voet door de kronkelende, klimmende en dealende straatjes van de oude binnenstad – waar in alle hoeken en gaten toch nog auto's geparkeerd staan – onder vooroverhangende huisjes door, waarvan een dat ons bijzonder opviel, een bezienswaardigheid van de stad bleek te zijn, er waren tenminste postkaarten van te verkrijgen. We gingen ook eens de kerk binnen; de collegiale kerk van de H. Martinus. Die waren ze nu eens echt netjes aan het restaureren, ook en vooral

van binnen. Niets te vinden, dus verder langs Pousseaux, Coulanges sur Yonne, Die Yonne, een schat van een water, met vis en een weg er langs als een sprookje. Over Courson, Gy L'Eveque, Vallan en we werden in een wip om Auxerre heen geleid. Hier wisselden de chauffeurs (C. had dit eerste gedeelte gereden]. Langs Jonches sur Yonne; daar was ze weer de fee ..., langs nog een paar dorpjes met mooie namen, o.a. Pontigny, Londornoy en in St. Florentine; stop ... souvenirs? Een winkel had er, maar niet wat we zochten, recht tegenover lag een andere, maar we zouden eerst een straatje omlopen, want het stond zo gek recht naar een concurrent te stappen. Na het ommetje was het 13.02 uur geworden – het was precies twaalf uur toen we Auxerre passeerden - en ... nu was onze winkel op gesloten. Dan nog maar tot troost een Kronenburger en nog een paar om de moed er in te houden, maar omdat het te laat werd dropen we om 13.40 uur maar af. Hadden we het eerste gedeelte van de tocht van vandaag allemaal bossen en heuvels en dorpjes en op alles wat leeg was koeien gehad, later datzelfde maar achter kilometerslange heggen, nu zaten we in de streek van het graan, eindeloze velden graan. Door naar Troyes, langs Montleu, Chaing, Courcells (nr.2). Neuy, Villeneuve au chemin, Auxon, Chaillet, Bouilly, Chvilelle, St. Germain, St. Andre des Vergers en om 14.40 uur waren we in Troyes (37811). Hier zijn we wat rond gaan wandelen, v. D. lieten we in de kerk achter om hem later op te gaan halen. Er was weer niets van onze gading te vinden, dus zouden we maar verder gaan. Terug naar ons wagentje ... en daar stond het, door zijn achterpoot gezakt. Reserveband omleggen. Wat een goei trouw beestje toch om het vol te houden, tot het stil stond; stel je voor, dat de band onderweg geklapt was. Het was ondertussen 15.20 uur geworden en ergens onderweg zouden we de band laten repareren. Net achter een bord dat de naam van een plaats aangaf lag een garage. Het waren wel spraakzame lui daar. Ze hebben met zijn tweeen toch wel drie woorden gezegd; ja, nee en vier francs. Om de tijd te korten, een eindje opgewandeld naar het bewuste naambord. Nee, die naam kwam ons niet bekend voor en toen we de kaart raadpleegden, merkten we dat we op de verkeerde weg zaten. Piney, een 20 km naar het oosten en we moesten naar het noorden. Erg was het niet, want 10 km verder konden we afslaan en dan na 25 km waren we bij Arcis weer op de goede weg naar Chalon sur Marne. Eigenlijk hebben we nog geboft, want om van de ene grote baan op de ander te komen, reden we zo'n 25 km door de binnenlanden van het grote Frankrijk. Nu zagen we pas voor het eerst dorpjes, die ontvolkt werden. Tal van huizen en boerderijen in Fachwerk en met leem bestreken, lagen er vervallen en verlaten bij. Wat er nog woonde, hokte in bouwsels, die tenminste nog overeind stonden, maar voor de rest er precies eender uitzagen als de andere. Geen enkel nieuw huisje was er te vinden; geen winkel, geen slager. Er stond een kar van een reizend koopman in een van de gehuchten met een hele winkel tot textiel en schoenen toe. Hier was men wel ver van de bewoonde wereld af. En er lagen nogal wat van die hoopjes huizen: Molino,

Pougy, Verricourt, Coclois, Nogent sur Aube, Chaudrey, Orillon, Vaupoisson, Torcy le Petit en Torcy le Grand en toen kregen we Arcis, de goede weg (16.35 uur] naar Chalon sur Marne. Wat we hier te zien kregen waren enorme ontginningen. De grond daar ten oosten van Parijs zag er net zo slecht uit als de schraalste hier. Men was daar nog maar in een beginstadium; de wortels van het houtgewas lag er overal nog in stapels op de omgewoelde vlakke. Nog een paar namen? We zullen er niet zoveel meer tegenkomen. We rijden nu op echte autobanen en die gaan niet door de dorpen, net zo min als hier. En of er veel mensen waren was niet uit te maken. Geen torenspitsjes meer links en rechts, alleen uitgestrekte vlakten graan en nog eens graan, alles mechanisch bewerkt, dat was wel te zien. Dus; La Folie, Godot, Mailly le Camp, Sommesous (17.00 uur] La Somme. Om 07.10 uur verspringen drie cijfers [37900]. Verzy, Vatry, La Soude en we zijn in Chalon [17.30 uur]. Direct doorrijden, nog een paar plaatsen, een paar maar en om 18.15 uur staan we in Reims, dicht bij de kathedraal. Reims, dat is de kathedraal en het is goed, dat we die eens gezien hebben. Die heeft mee van de sterkste indrukken van de reis achtergelaten. 't Is een droom, niet menselijk meer, zo overweldigend. Hier zijn tenminste nog souvenirs te vinden ook. Enfin, om 19.00 uur [37962] zeggen we Reims vaarwel. C. zal nog chaufferen zolang het licht blijft. Om 19.35 uur voor het laatst als bermtouristen gegeten enz. Om 20.15 uur Laon gepasseerd. We zien massieve gebouwen tegen de nog helder lucht optorenen, maar stoppen doen we niet meer. 20.20 uur; even olie nakijken, voor 10 frs benzine kopen [meer frs had v.D. niet meer]. Geen verlichting langs de weg. Nee, zou C. zeggen, daar kunnen ze in een land als Frankrijk niet aan beginnen, dan kunnen ze er de hele begroting wel tegenaan gooien ... 10.15 uur Maubeuge, de laatste gelegenheid om de overgebleven frs weg te werken. We proberen het deze keer met Diekirch, alleen we raakten v. D. kwijt. We dachten dat hij naar de bioscoop was, omdat we hem zagen binnenschieten, maar dat was het toch niet, het ging om "Mars" (Diekirch was taboe voor hem]. Na een kwartier wordt weer gas gegeven en om 20.45 uur passeren we de grens zonder moeilijkheden. 23.45 uur voor het laatst benzine innemen [38146]. Op het uur 00.00 zoeken we onze weg rond Brussel heen; 01.35 uur de allerlaatste grens bij Essen over (het was al zaterdag] en om 01.55 uur stond de goeie lelijke eend stil voor de zij-ingang van het Schippersinternaat. Zoals aan alles kwam ook aan deze onvergetelijke tocht een einde. Beginstand 36136 km, eindstand 38270 km, dus 2134 km onder de wielen doorgemaald.

[Korte uitwerking van nog veel te weinig aantekeningen, waarbij allicht nog een massa vergeten is].

HET GEBEURDE 100 JAAR GELEDEN ... 1904

In het jaar 1904 is de oprichting van de afdeling Oud Gastel van het RK Werklieden Verbond, de voorloper van de KAB, die van grote invloed zou zijn op het leven van de werknemer.

De techniek gaat vooruit. Zo komt Radio Scheveningen in de lucht en in Rotterdam rijdt de eerste elektrische Tram.

Het jaar 1904 kenmerkt zich plaatselijk vooral door de vele diefstallen, die telkens weer plaatsvinden. Een kenmerk van een slechte economische tijd. [Er is niets nieuws onder de zon, met de series inbraken, die in deze tijd – 2004 – plaatsvinden in Gastel red.)

In onze gemeente wonen er op 1 januari 4780 personen.

Er waren in het afgelopen jaar o.a. 36 huwelijken en 4 onechtgeboren kinderen. [geboren buiten het huwelijk] en 16 worden er levenloos aangegeven.

In dat jaar is Antonie Mastboom 12 jaar burgemeester en hij wordt bij Koninklijk Besluit herbenoemd.

Januari:

06-01: Onze oudste inwoner Cornelis Wils overlijdt

10-01: In Oudenbosch steekt Van de V. uit Gastel met paard en wagen de overweg over, als juist de sneltrein passeert. Het paard wordt gegrepen en enige meters weggeslingerd. Het paard is dood en de kar geheel stuk. Van de V. heeft geen letsel.

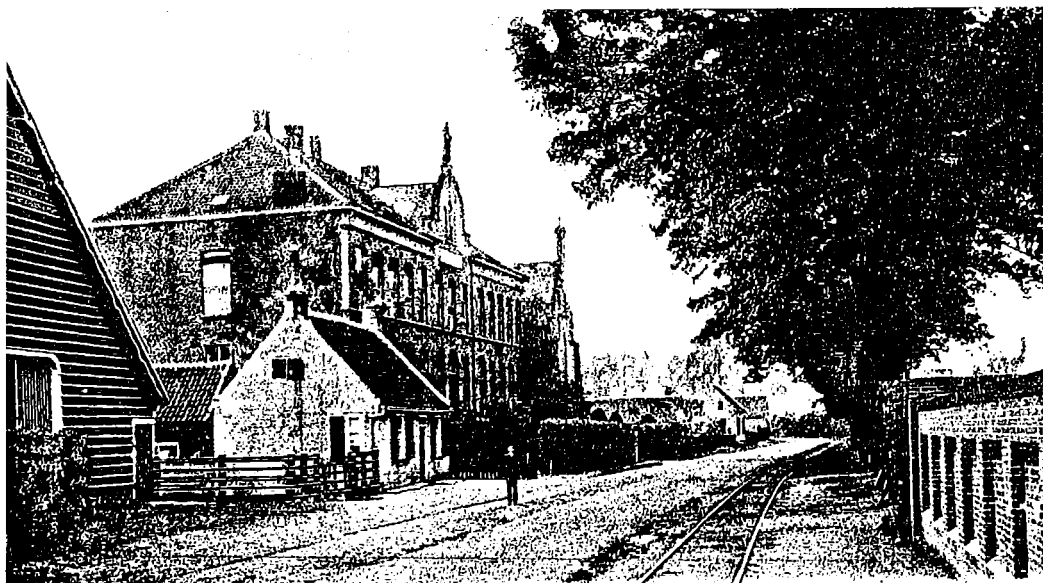
11-01: Een viertal beruchte Gastelaren krijgt ruzie in een cafe aan de Roosendaalsebaan. Het loopt uit op het gebruikelijke messensnijden. Er vallen enkele gewonden. De vechtersbazen worden aangehouden.

17-01: Vergadering van de Sint Paulusvereniging in de Harmoniezaal. Er is een lezing van dr. Couwenbergh uit Roosendaal over drankbestrijding. Na de lezing bestuursvoorstel om aan te sluiten bij Breda's Kruisverbond.

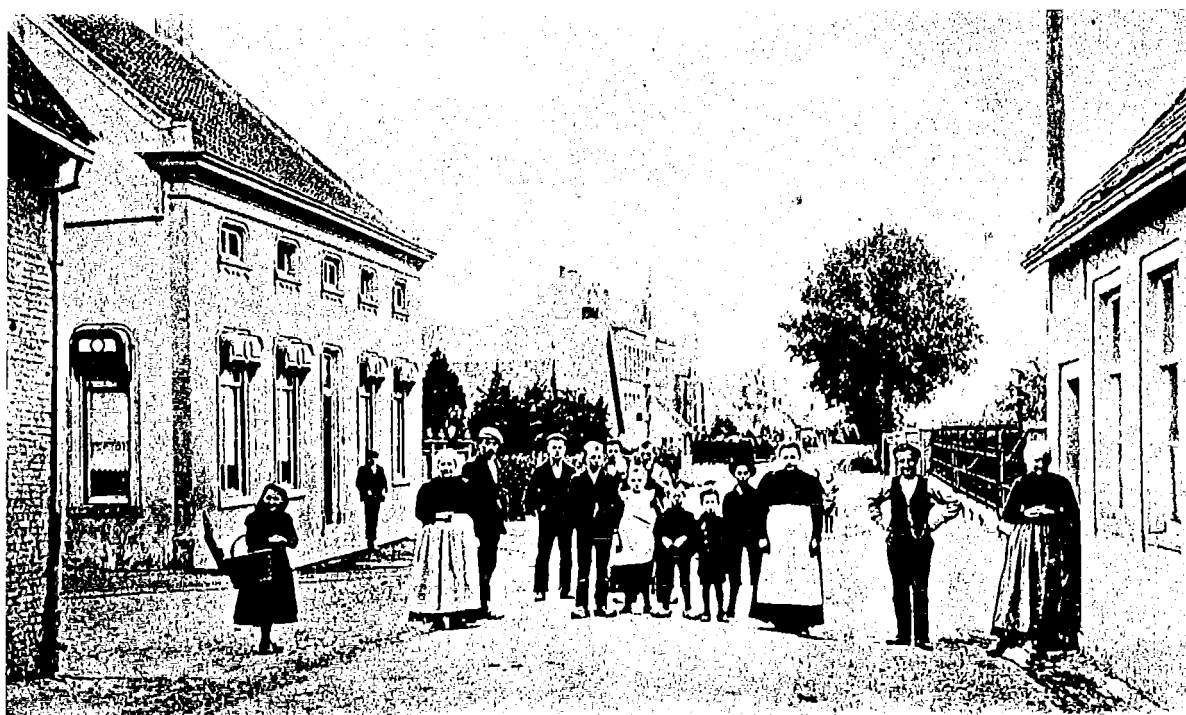
Er is een ton spek leeggemaakt. Maar de dief kan het spek niet meenemen, want de man P.v.S., wordt door zijn vrouw gewaarschuwd, waarna de dief op de vlucht slaat.

31-01: Door onvoorzichtigheid raken twee arbeiders van de Waalsteenfabriek 'De nieuwe Marksteen' bekneeld tussen een paar grondwagens.

Er zijn op diverse plaatsen in de kom van de gemeente inbraken gepleegd.

Veerkensweg ± 1904
met landbouwschuur van fam. Blankers, St. Josphgesticht en
rechts de tramlijn naar Gastelsveer

Veerkensweg ter hoogte van de Achterdijk ± 1904

Februari:

Weer een serie inbraken, maar doordat de bewoners wakker zijn wordt er weinig ontvreemd.

11-02: Gastels Fanfare en Mannenkoor geeft een tweede geslaagde winter-uitvoering van het toneelspel 'De wraak eens vaders' en keurige muziek en voordrachten.

18-02: De heer Cornelius Brunt kandidaat dominee uit Bodegraven heeft het beroep van de Nederlands Hervormde gemeente hier aangenomen. Hij is de opvolger van Johannes Krauwel en zal hier blijven tot 1908.

19-02: Inbraak in de schuur van winkelier A. Tak op de Stoof. Ontvreemd worden: een kwart mud aardappelen, steenkolen, rogge, havermout en een schop.

Verder in deze maand zijn de inbrekers weer bezig aan Overesselijk en Gastelseweg. Ze werken zeer brutaal, want tegen een vrouw die het ziet zeggen ze: 'As ge ons wilt verraden, zullen we bij jou ook 's komen.'

Maart:

24-03: Met de Gastelse harddraverij wil het niet meer vlotten. De leden verschijnen niet meer op de vergadering.

Contributie komt er maar weinig binnen. Er wordt besloten om een nieuwe vergadering bijeen te roepen, waarop de aanwezigen getraceerd zullen worden op een worstenbroodje [Er is weer niks nieuws onder de zon want als de Rabobank in oktober 2004 een vergadering uitschrijft worden de aanwezigen verrast op een buffet, zodat er meer gegadigden komen, red.]

April:

05-04: Tot hoofdingelanden van Mark en Dintel worden gekozen de heren M. van de Bos, A. Blankers, M. Brocatus, dr. P. Dautzenberg, L. Houtepen en L. Vrolijk.

07-04: Op de vergadering van Gastels Fanfare worden de bestuursleden herkozen. Dirigent Cranen krijgt op verzoek eervol ontslag en hij wordt Erelid.

18-04: Huwelijk van burgemeester A.G.J. Mastboom en Maria Brosens uit Hoogstraten.

29-04: Op 69-jarige leeftijd overlijdt de heer Wilhelmus Slooters. Hij werd geboren op 8 mei 1835. Hij was lange tijd lid van de gemeenteraad, het kerkbestuur, het burgerlijk armbestuur en de Confrerie. Tevens was hij tot voor kort gezworene van de polder Nieuw Gastel.

Mei:

- 05-05: De bisschop van Breda geeft toestemming tot het oprichten van een afdeling van het R.K Werkliedenverbond.
- 12-05: Onder grote belangstelling worden de Gastelse harddraverijwedstrijden gehouden. Het geheel wordt opgeluisterd door Gastels Fanfare en Mannenkoor.
- 22-05: Onze gemeente is in vlaggentooi vanwege de terugkomst van de burgemeester en echtgenote van hun huwelijksreis. De Gastels Fanfare en Mannenkoor brengt om 11 uur een aubade. President Dautzenberg brengt de wensen over, waarop de burgemeester in gloedvolle woorden bedankt. Na afloop is er nog een muzikale rondwandeling.

Juni:

- 01-06: Bijeenkomst van middenstandsvereniging De Hanze ten herberge van J. Wils. Kapelaan Mouwen is Geestelijk Adviseur. Er wordt besloten een circulaire te maken ter aanbeveling van de Hanze en het bevorderen van de zondagsrust.
- 05-06: Oprichting van de afdeling Oud Gastel van de RK Volksbond in Bisdom Breda met een 50-tal leden
- 07-06: In de vergadering van Heerjansland wordt tot secretaris – penningmeester benoemd Jos de Bie. J. Akkermans wordt in plaats van W. Slooters als gezworene gekozen.
- 09-06: Eerste Heilige mis van pater Horsten uit Oud Gastel.
- 12-06: Propagandavergadering van de pas opgerichte RK Volksbond in de Harmoniezaal. Het aantal leden is na deze avond 117! De heer Mentink uit Breda toont verschil in streven tussen katholieken en socialisten.
Er zitten materiele voordelen aan het lidmaatschap van de bond. Zoals: ziekenfonds, weduwefonds, begrafenisfonds, hulp in nood en de Spaarkas, die afdeling Breda al bezit en Oud Gastel ook krijgen kan. Verder is er gelegenheid tot ontwikkeling, vakkennis met lezingen enz. Het woord van Mentink treft doel, want 60 leden komen erbij.
- 15-06: De stoomtram ontspoord weer eens bij knooppunt Gastelsveer, zodat verschillende reizigers naar Breda van half negen tot 10 uur moeten wachten tot de machine weer op de rails zit.
- 27-06: Op de Markt passeren twee woonwagens elkaar en een elfjarig kind slaat op het bordes een stofdoek uit. Ze valt, met het noodlottig gevolg dat een der wielen over het lichaam gaat. Ze wordt bewusteloos en inwendig ernstig gekwetst in hopeloze toestand naar het gasthuis gebracht.
- 30-06: Overlijdt de zeereerwaarde heer Rumoldus van Aalst, religieus van de Abdij Bernardus te Bornhem, rustend pastoor te Oud Gastel. Hij werd

76 jaar.

Rumoldus van Aalst met de kloosternaam Tezelinus werd in 1829 geboren te Dinteloord en werd pastoor in Oud Gastel in 1883 als opvolger van zijn broer Petrus van Aalst. Hij ging met emeritaat in 1902 maar bleef tot zijn overlijden in Oud Gastel wonen.

Op 2 juli wordt hij op plechtige wijze begraven op het kerkhof te Oud Gastel.

Juli:

?-07: Voerman Rook Bakx valt uit een kersenboom. Zijn linkerarm is ontwricht. De geneesheer zet de arm, zodat hij weer zijn dagelijkse reis naar Roosendaal kan maken.

31-07: Er zijn weer wedrennen en wielervedstrijden aan het Gastelsveer.

September:

03-09: G. van Z. uit Oud Gastel, werkzaam bij de bouw van de nieuwe Haarlembrug, valt bij het overvaren van het Noordzeekanaal te water en verdrinkt.

18-09: Inbraak bij goudsmid van den Boom aan de Dorpsstraat. De inbreker smeerde het raam aan de straatzijde in met zeep, sneed de ruit eruit, legde het glazenkastje met zilverwerk opzij om het goud mee te nemen.

November:

11-11: Inbraak in Brouwerij Mastboom. De papieren liggen door elkaar. Er is niets van waarde kwijt.

20-11: De hoogerwaarde Pater Meeuwissen, Prior van de eerwaarde Paters Redemptoristen en Pater van Pelt, rector uit Den Bosch zullen de Hollandse kerkprovincie van de Congregatie van de Allerheiligste Verlosser te Rome vertegenwoordigen bij de Heiligverklaring van Gerardus Majella op 11 december.

27-11: Er vindt in de herberg van Wed. van Z. aan de Bosschenweg een bloedige vechtpartij plaats, waarbij een zekere Van der H. van de Stoof een diepe snede in de rug krijgt. Geneeskundige hulp ter plaatse is nodig, want hij mag niet vervoerd worden. De dader is nog onbekend, want er zijn meerdere vechters bij betrokken.

December:

01-12: Gedurende de hele campagne van de beetwortelfabriek Oudenbosch was het opgevallen dat het gewicht van de bietenwagens verminderd was. Onderzoek bracht geen oplossing. Tot een hoofdconducteur het opviel. Aan de weg tussen Oud Gastel en Oudenbosch woont ene J.

van Z. Op een goede avond stelde de conducteur zich verdekt op en zag vier personen met drietanden en rieken, waaronder ook Van Z. de komst van de bietentram afwachten. Toen die kwam werd fluks de hele koplading eraf getrokken en per kruitwagen naar de schuur vervoerd. De conducteur deed aangifte bij de marechaussee. Er is proces-verbaal opgemaakt.

Onderzoek: W. van den Broek en P. Peeters

Bewerking: P. Peeters.

Bronnen:

- Tijdschrift De Grondwet jaargang 1904
- A. Delahaye: Gastel Land van Abten en Markiezen 1975
- Drs. de Boer e.a. Moderne Geschiedenis van Nederland Elsevier 1965

HET GEBEURDE VIJFTIG JAAR GELEDEN ... 1954

In de rubriek vijftig jaar geleden gaan we terug naar het jaar 1954. Een verkenning door de jaargang 1954 van het Brabants Nieuwsblad en de Sint Laurentiusklok van dat jaar levert weer veel nieuws op en hieronder volgt een selectie.

Katholiek Nederland krijgt te maken met het bisschoppelijk mandement: "De Katholiek in het openbare leven van deze tijd". Het is de laatste manifestatie van wat genoemd wordt "Het rijke Roomse Leven".

Het is volgens deze brief voor de katholiek ongeoorloofd lid te zijn van socialistische vakverenigingen zoals het NW, socialistische tijdschriften te lezen en te luisteren naar de VARA. Dat gaat zelfs zover, dat de overtreder van deze regels de Sacramenten en ook de kerkelijke begrafenis moeten worden geweigerd.

Het lidmaatschap van de Partij van den Arbeid wordt als onverantwoord beschouwd.

Gelukkig wordt de soep nooit zo heet gegeten als hij wordt opgediend en in de praktijk worden deze sancties nauwelijks uitgevoerd.

Landelijk krijgt schrijvend en lezend Nederland te maken met de nieuwe spelling van Haeringen. We gaan met vakantie i.p.v. vacantie, oktober wordt oktober en voor een gedeelte moeten we het zelf uitzoeken met de voorkeurspelling.

Het Gastelse nieuws wordt in het begin overheerst door de activiteiten van een brandstichter.

Ook komen vaak verschillende Gastelse wielrenners in het nieuws met mooie uitslagen, zoals M. Bartelen, C. Schijvenaars en W. de Bruyn.

En dat het wielerveen bloeit blijkt ook wel uit het feit dat er twee wielclubs actief zijn, namelijk De Favoriet en Helpt Elkander.

Januari:

02-01: In het jeugdhoeke Onder Eigen Dak staat een kerstverhaal van Michel de Koning: De engel zei 'schrikniet'.

03-01: In het najaar van 1953 is er in Oud Gastel een pyromaan actief. Er worden dan twee stroklampen afgestookt en het vermoeden bestaat dat ook een boerenschuur door toedoen van deze brandstichter in vlammen opging.

In de nacht van 2 op 3 januari is het op vier plekken raak. Bij Chr. Kerstens, Opperstraat, bij A. van Merrienboer, Cafe De Witte Leeuw,

bij Jan Braat en bij M. Rademakers op de Markt staan stromijten in brand.

Het gevolg is dat de boeren gaan waken. Ook de politie is daarbij actief.

Opvallend is al wel dat de branden plaatsvinden op zondagavonden en bij de branden wordt een jongeman gesignaleerd 'in een witte regenjas'. Hij weet dan nog te ontkomen, omdat degene die hem ziet toch eerst de brandweer waarschuwt. Dat gaat in de tijd zonder GSM'tjes nog per fiets naar de hendel van de sirene, die aangebracht is aan het gemeentehuis aan de Dorpsstraat. Er wordt een beloning uitgelooft van 250,- gulden voor de tipgever die er voor kan zorgen dat de dader wordt aangehouden.

Het gebeuren haalt ook de landelijke pers, zoals de Maasbode.

17-01: Brand bij L. van Hassel in de Kerkstraat. Opnieuw is een stromijt aangestoken.

Voor de zevende keer pakt de Kuivezandse revue weer uit met de eerste van vier voorstellingen in cafe Bierbooms.

26-01: Brandstichten is een kunst. In de rubriek Dagboek voor het trouwe, probeert de schrijver uit hoe een hooimijt aan te steken. 'Wij dachten dat 't zo een klein kunstje zou zijn om de man te achterhalen, die iedere zondagavond in Oud Gastel voor dat vreemde vuurwerk zorgt, en daarna 250 gulden rijker en de gemeenschap van een lastig en schadelijk heerschap te verlossen. Immers elke detectiveroman zegt: Zich verplaatsen in de gedachtegang van in dit geval de brandstichter.' Maar dagboek-reporter blijkt pruts-pyromaan. De stromijt stond koud in 't donker, rookte niet eens. Met 250,- gulden eigenlijk schamel betaald.

Na haar broer Michel is het nu de beurt aan Corry de Koning die met een gedicht in de krant komt.

30 en 31-01: De toneelgroep van de KAB voert op het drama "Springtij", dat zich afspeelt in de stormnacht van 1 februari 1953.

Februari:

01-02: Wielervereniging 'Helpt Elkander' gaat naar het Kapelletje aan de Stoof voor een Mariahulde en fietsenzegening.

05-02: Een hevige brand legt de winkel van loodgieter H. Lambregts aan de Kerkstraat in de as. De schade is enorm maar al een week later is er een noodwinkel ingericht, zodat de klanten weer terecht kunnen.

16-02: Weer strobrand in Oud Gastel. Er worden drie klampen [15 ton] in brand gestoken. Deze keer bij de kinderen Tak aan de Jagersweg. De schade bedraagt ca. 1000 gulden. De wacht van de brandweer is net vertrokken. De straal komt echter niet in actie, want het stro is nog vochtig, het is windstil, dus weinig gevaar voor de stal. De theorie dat

het altijd op zondagnacht gebeurt is nu wel ondermijnd, nu deze brand op maandagnacht woedt.

19-02: Er zijn plannen voor een nieuwe brandweergarage in Gastel. Daar is allang behoefte aan. (Uitvoering zal pas plaatsvinden in 1967)

M.T. uit Roosendaal [van geboorte Gastelaar] staat voor de rechter om zich te verantwoorden voor een diefstal in november bij de familie Tak. Hij ontkent de diefstal, maar werd betrapt door een dochter en een schoonzoon J.L. van de familie. De president wil dat de verdachte niet meer in Gastel komt. De rechter zal deze straf uitspreken.

Maart:

12-03: Er is een plan voor een waterwegenakkoord Nederland - België met een kanaal Antwerpen - Moerdijk. Op de tekening loopt deze langs Oud Gastel ongeveer waar later de A17 komt te liggen, maar dan achter Standdaarbuiten langs.

In de jaren twintig was dit plan al door een actiegroep uit ons land o.l.v. Anton Mussert met succes tegengehouden.

Nu komt dit plan weer terug. Uitvoering zal voor Gastel van grote invloed zijn. Het grondgebied wordt dan gesplitst. Er zijn twee bruggen voorzien. De kosten worden geraamd op 96 miljoen gulden. In de loop van het jaar komt het Moerdijkkanaal meermalen in het nieuws, maar van uitvoering komt niets.

In 1963 zal uiteindelijk een akkoord tussen de twee landen komen. Er komt dan het Schelde Rijnkanaal. Dat trace maakt vooral gebruik van bestaande waterwegen op de grens van Brabant en Zeeland.

17-03: Het Sint Josephgesticht dat vanaf de stichting in 1865 door het parochieel armbestuur wordt geëxploiteerd zal gaan sluiten. Er zijn bejaarden in gehuisvest en bovendien is er een ziekenhuis in gevestigd. Er zijn niet voldoende zusters voor het werk in het tehuis. De broeders van Scheppers kopen het met het doel dit in gebruik te nemen als internaat en school voor schipperskinderen. Dat internaat is al langer in Gastel, maar heeft te kampen met ernstig ruimtegebrek.

April:

03-04: Na een verbouwing wordt de zaak van mevr. Van den Berg aan de Markt heropend.

05-04: De pyromaan bij Gastel komt voor de 8e maal sinds november jl. in actie. Nu gaat het om een stromijt bij Jac Huijsmans op de Achterdijk, slechts 100 meter van de Markt. Het raadsel is nog steeds niet opgelost. Na een langere periode van rust is de spanning weer opgelopen. De brandweer is spoedig paraat, maar er is geen gevaar, dus wordt er niet gespoten, ook al om eventuele sporen terug te

kunnen vinden. 2 ton gedorst stro en een dorsmachine gaan in vlammen op.

08-04: Een inwoner van Gastel wordt aangehouden, verdacht van brandstichting. De 24-jarige Gastelaar J.L. wordt verdacht van het stichten van 10 branden in 6 spannende maanden.

- 11-10-1953: eerste keer bij C. Akkermans, Overesselijk.
- 15-10-1953: P. Wagemakers, Vierschaarstraat, boerenschuur.
- 22-11-1953: Weer op zondagavond. Gebr. Van Kalmthout, Opperstraat.
- 1-1-1954: C. Kerstens, die nacht ook bij A. van Merrienboer, en ook nog bij Jan Braat, overal stromijt aangestoken en vervolgens ook nog bij M. Rademakers.

09-04: De Gastelse pyromaan bekend.

10-04: Na de arrestatie van de pyromaan wordt de beloning van 250,- gulden overgemaakt buiten justitie om. Deze was beschikbaar gesteld door een verzekeringsmaatschappij, die zeer gebaat was bij het beeindigen van het vernielende werk.

13-04: Nu de woningbouw in de Karolien ver gevorderd is, zal weldra de Wilhelminastraat worden doorgetrokken, hiervoor zullen 5 door de gemeente aangekochte huizen moeten worden gesloopt.

Mei:

01-05: Gouden bruiloft van het echtpaar Van der Heyden - de Bruyn op de Stoof.

12-05: Er breekt brand uit in het perceel van J. de Veth in de Dorpsstraat. Het gaat om een winkel in elektro- en radioartikelen. De brandweer is spoedig ter plaatse met assistentie van Roosendaal. Het woonhuis en de werkplaats worden verwoest. En de winkel loopt zware waterschade op. De belendende percelen waaronder een slijterij annex kruidenierszaak kunnen behouden blijven. Militairen van kamp Rucphen, die op nachtelijke oefening zijn bieden hulp.

Er wordt spoedig een noodwinkel geopend eveneens aan de Dorpsstraat.

29-05: Viering 50 jaar Katholieke Arbeiders Beweging. Een van de oprichters, Jan Wierickx, wordt gehuldigd. Hij is er nog steeds bij. De eerste jaren van de Volksbond, zoals de vereniging eerst heette, waren niet gemakkelijk. De leden krijgen tegenwerking van de werkgevers en medearbeiders.

Het ledental stijgt echter door de jaren van 19 tot 400 ingeschrevenen.

Een van de strijdpunten in de beginjaren is het invoeren van een 60-urige weekweek in plaats van een werkweek van 63 uur!

24-05: In de pastorietaan worden voorbereidingen getroffen voor een openlucht-toneelspel Dorp in Onrust. De Kath. bouwvakarbeiders zorgen voor een cafe en Kunst na Arbeid staat op de planken. Regisseur is broeder Canisius.

26-05: Voor het examen van Nationale Reserve slagen:

C. v.d. Aarsen, P. v.d Beemd, A. Buckens, J. van Geel, T. Musters, P. v. Sprundel, H. v. Bavel, Joh. Hellemons, P. v. Heijden, P. Vergouwen, C. Kuijlen en C. Dam.

Juni:

08-06: Uitslag oriënteringsrit t.b.v. de restauratie van het kapelletje op de Stoof.

Motoren : 1. C. Melsen, 2. B. Heshof

Rijwielen : 1. Fr. van Rijsbergen en J. van Oers

Brommers : 1. L. Peeters en C. Luijten

07-06: "Top Scores" organiseert een tafeltennistoernooi. Jan van Domburg wordt Gastels kampioen. Het is ook door deelname van dames een groot succes en van nu af mogen ook dames lid worden van de club, aldus besluit geestelijk adviseur kap. Janssens.

12-06: De Trommelaeren van Roesendale bestaan 1 jaar.

Bij de oprichting van deze later wereldvermaarde show en Drumband zijn ook Gastelaren betrokken o.a, C. Rijsdijk en E. van Gils. En de firma van Gils zorgt voor de aankleding.

21-06: In de Beatrixstraat, de Karolinastraat en het "Spreeuwenplein" worden een serie nieuwe woningen opgeleverd. Dat zorgt voor een grote volksverhuizing. De nieuwe bewoners laten weer andere woningen achter of ze zijn verlost van inwoning. Zo zijn er 100 gezinnen (10 % van de Gastelse huishoudens) betrokken bij dit gebeuren!

23-06: De ingelanden van Gastels polder Heerjansland bespreken de Schelde Rijnkwestie [het Moerdijkkanaal] en een eventuele ruilverkaveling. Ing. Smale van de Cultuur technische dienst geeft voorlichting. [Het Schelde Rijnkanaal komt er in de jaren 60 en de ruilverkaveling in de jaren 90!]

28 t/m 30-06: Sport-, muziek en cabaretuitvoering door de samenwerking van V&L, Con Amore, Polymnia en Gastels Revue ensemble. De opbrengst is voor het bejaardenreisje.

30-06: Zonsverduistering. Deze is ook te zien in het West Brabantse. Met beroete stukjes glas of fotonegatieven wordt het fenomeen bekeken.

Juli:

08-07: Veel wielertiefhebbers, ook uit Gastel, gaan richting Breda om de Tour de France ook eens van dichtbij te volgen. De Tour start in Amsterdam en de finishlijn van de eerste etappe is getrokken in Brasschaat.

Fam. Verholen

Straatversiering aan Rijpersweg
t.g.v. priesterwijding Rumoldus Jansen
27-06-1954

J. de Veth voor winkel

Met o.a. de volgende personen:

de heren:

Janus van Hassel, Fons van Bavel, Kees v.d. Aarsen, broeder Canisius, Jaak Hoevenaars, Janus van Zim-meren, Jac Hage-naars, Kees Hage-naars, Jan van Zim-meren, Bart de Mooij en Jan van Dongen.

de dames:

Annie van Dongen, Truus van Don-gen, Dymphy Broos, Ciska van Rijs-bergen, Nelly Gommeren, Truus Schijvenaars en Toos Gommeren.

Woutje Wagtmans wint en zet zich in het geel!

- 23-07: De brandstichter die Gastel in de afgelopen winter onveilig maakte, krijgt 1 jaar en twee maanden voor zijn daden.
- 30-07: Onder degene, die de wandelvierdaagse van Nijmegen uitlopen is T. Peeters uit Oud Gastel.

Augustus:

- 09-08: De Zusters van Charitas verlaten Oud Gastel. Zij hebben jarenlang gewoond en gewerkt in het Sint Josephgesticht aan de Veerkensweg. Het gebouw blijft niet leegstaan. De Sint Victorstichting neemt het pand in gebruik als school en internaat voor schipperskinderen.
- 18-08: De ingelanden van Heerjansland vergaderen opnieuw over de ruilverkaveling. Mr. Mastboom wil uitstel vanwege de plannen van het Moerdijkkanaal. Daar wordt kennelijk naar geluisterd gezien de uitslag van de stemming. Er zijn 1073 stemmen tegen en 506 stemmen voor aanvraag van de ruilverkaveling.
- 19-08: Pater Roozen uit Oud Gastel komt weer in het vaderland. Hij was 24 jaar werkzaam in Hong Kong. Hij stichtte daar twee scholen.
- 28-08: In de krant staan twee "aardappelberichten". Een artikel over de aardappelstomerij van J. Domen aan de Koelestraat en een andere over de aardappelexporteur A. Meeuwissen aan de Dorpsstraat. Hij exporteert vooral naar de Molukken en Hong Kong.

September:

- 23-09: Door het slechte weer is er een rampoogst voor de vlassers. Er gaat een verzoek naar de ministers van landbouw, financiële en economische zaken tot doeltreffende en radicale hulp.
- Later stelt kamerlid van Meel er vragen over, maar steun wordt niet verleend.

Oktober:

- 30-10: West - Brabant en dus ook Oud Gastel herdenkt de bevrijding tien jaar geleden. Deze ging niet zonder slag of stoot. Doordat de Duitsers de Gastelse polder onder water zetten, duurde een en ander wat langer dan gehoopt.
- Het herdenkingsprogramma is verdeeld over drie dagen.
- 31-10: Op 86-jarige leeftijd overlijdt A. Mastboom. Hij was van 1898 tot 1940 burgemeester van de gemeente Oud en Nieuw Gastel.

November:

- 04-11: Inbraak bij juwelierszaak Vergouwen-de Klerk aan de Kerkstraat.
- De Sint Nicolaas-voorraad wordt gestolen. Het gaat over een aanzien-

Plechtige herdenking van de

BEVRIJDING

Der gemeente Oud- en Nieuw-Gastel

„Zij hebben hun leven voor Holland gegeven". Dat lazen wij op die koude natte eerste November dagen, tien jaar geleden, op het kerkhof van de Engelse militairen, begraven in de Veerkensweg.

Toen wij onze huizen bevestigden op die blijde dag, gingen zij verder richting Stampersgat, toen wij veiligheid zochten in de kelders trokken zij door de geïnundeerde polders en,..... velen keerden niet weer. Naast God is er reden tot dankbaarheid aan de verbonden legers.

Laten wij steeds gedenken, de prijs die onze vrijheid kostte... duizenden jonge levens, bloed, leed en tranen. Denkt terug aan de jaren der bezetting en vouwt de handen om Zijn barmhertigheid af te smeken voor die vielen om onzentwille.

Er is reden tot vreugde, maar toont dat gij die vrijheid waard zijt en leidt uw leven in gebonden vrijheid voor „Kerk en Vaderland".

Werkt allen mee, opdat ia de komende dagen sober en oprecht dit groots gebeuren waardig wordt herdacht.

PROGRAMMA

Vrijdag 29 October

8 uur n.m. Herdenkingsbijeenkomst in de zaal van het groot Patronaat te Oud-Gastel.

1 Opening door de Voorzitter van het Monumentencomité Dhr. P. Akkermans.

2 O Jesu amor mi, door R.K. Koor

3 Eens om de laatste dagen v. Hitler door Eerw. Br. Théophile

4 Ecce quomodo moritur

5 2e gedeelte rede Br. Théophile

6 Engelse en Nederlandse volkslied

Alleen toegankelijk voor volwassenen

Zaterdag 30 October

Massale bloemenhulde door de jeugd bij het Monument in de Veerkensweg.

Zondag 31 October

10 uur v.m. Plechtige Hoogmis uit dankbaarheid voor onze bevrijding.

Direct na de Hoogmis opstellen van de stoet voor tocht naar Monument

1 Nationale Reserve

2 Gastels Fanfare

3 Bruidjes, met krans van comite

4 Comite met officiële personen

5 Verenigingen

6 Belangstellenden

Bij Het Monument

1 Burgemeester Hofland spreekt

2 Kranslegging en bloemenhulde

3 Zang door Polymnia

De deelnemende verenigingen, worden verzocht ook de Hoogmis bij te wonen en de vaandels, vlaggen, bloemen en kransen achter in de kerk te plaatsen. Ordecommissarissen regelen de opstelling van de stoet.

& zal gecollecteerd worden voor de Oorlogsgravenstichting.

14.30 uur n.m. Vertrek der bussen naar het militair kerkhof te Bergen op Zoom.

Het Monumentencomité

!

HERDENKING DOOR DE JEUGD

Ook de kinderen van de jongens- en meisjesschool zullen deelnemen aan de herdenking. Zaterdagmorgen 30 October wonen zij gezamenlijk een H. Mis van dankbaarheid bij en gaan daarna onder toezicht van het onderwijzend personeel naar het Monument. Hier zullen zij in een korte toespraak gewezen worden op de grote betekenis van deze dag. Daarna wordt het Engelse en Nederlandse volkslied gezongen en worden de kransen neergelegd bij het Kruis. De kinderen dragen zelf bij in de kosten hiervan, maar de ouders wordt er op gewezen dat zij hoogstens 5 cent hiervoor mogen meegeven. Verdere bijzonderheden betreffende deze Zaterdagmorgen zullen in de klassen worden bekend gemaakt.

lijk aantal horloges, ringen en contant geld.

Twee daders en een heler worden enkele weken later opgepakt.

13-11: De Tweede Kamer doet een pleidooi voor een onmiddellijke aanleg van Rijksweg 17.

Aan het pleidooi wordt niet onmiddellijk gevolg gegeven. Uitvoering zal plaatsvinden vanaf 1959.

December:

11-12: Kees Aanraad, de succesvolle wielrenner uit Gastel, is weer uit militaire dienst. Hij gaat weer rijden op de winterbanen te Antwerpen, Brussel, Gent en Parijs.

20-12: Te Bornem overlijdt pater C.J. van de Kerkhoven van de orde der Cisterciënzers. Hij was van 1901 tot 1911 kapelaan te Oud Gastel en een zeer beminde figuur.

22-12: Een zware storm doet de herinnering herleven aan de watersnood van 1953. Ook in West - Brabant is de toestand kritiek, maar het komt hier niet tot dijkdoorbraken zoals op sommige plaatsen in Zuid - Holland, Zeeland en de Biesbosch.

Onderzoek: W. van den Broek en P. Peeters

Bewerking: P. Peeters

Bronnen:

- Brabants Nieuwsblad jaargang 1954
- Sint Laurentiusklok jaargang 1954
- Van Gestele tot Halderberge uitg. Gemeente Oud en Nieuw Gastel 1996

WATERSNOODRAMP 1953 - 2003

EEN TERUGBLIK OP 1 - 9 FEBRUARI 1953

Hieronder volgt een relaas van de belevenissen tijdens de eerste week van februari 1953 zoals mevrouw E. van Sprundel - Perdaems die heeft ervaren. Ze heeft dit opgeschreven in januari 2003, voor zover ze zich een en ander kon herinneren uit die tijd.

Mevr. E. van Sprundel - Perdaems was in 1953 woonachtig te Steenberg. Ze was werkzaam op Moederheil te Breda (een tehuis voor de opvang van ongehuwde aanstaande moeders)

In het rampweekeinde was ze bij de familie Cees van Sprundel in Oud Gastel te gast. Ze was verloofd met zoon Gert. Later is ze daarmee getrouwd en ze woont nu al weer ruim 50 jaar in Oud Gastel. Ze is in het sociale leven tot op de dag van heden zeer actief en dat sociale gevoel zat er in 1953 al in, hetgeen zal blijken uit het volgende relaas.

Zondag 1 februari:

Ik was te gast bij de familie Cees van Sprundel, Dorpsstraat 77. Na de kerkdienst ben ik naar Steenberg gegaan. Ik was daar lid van de Rode Kruis Colonne en meldde me bij dokter Flinkenflogel. Deze gaf me de opdracht: "Zorg voor opvangplaatsen waar het warm is en warm drinken geschonken wordt." Uitvoering van deze opdracht verliep vlot en toen kwam de volgende taak: Breng 20 - 30 melkbussen met drinkwater naar St. Philipsland. Ik kan me daar alleen van herinneren, dat we op een verhoging stonden, midden in het water. Hoe die melkbussen gelost zijn, weet ik niet meer. We moesten snel terug, want het water steeg nog altijd en ik zag het steeds dichterbij op de dijkweg komen, totdat ook die zelfs onder water kwam en we door het water moesten rijden. En het werd donker. Je kon alleen aan de lichtere ondergrond onder water zien waar je moest rijden en het gevaar dat de motor zou afslaan was niet denkbeeldig. Dat was heel angstig! Maar we kwamen er toch en ik ging naar huis. In ons huis waren naast ons eigen gezin ook evacuees. Mijn moeder zei dan ook: "Alle slaapplekken (20) zijn bezet. Als je hier wilt slapen, moet je in de stoel!" Ik ben teruggegaan naar het stadhuis (van Steenberg) waar ons "hoofdkwartier" was. Daar kreeg ik "wacht" om eventueel mensen te woord te staan. Een man zat daar ook de hele nacht, koeien en paarden te schetsen, zo heette dat [vermiste en dode dieren uittekenen].

Maandag 2 februari:

We reden "naar het water" in een gesloten vrachtwagen met stro op de grond. Ik weet niet meer waar naar toe. Ik heb altijd gedacht naar Zeeland, maar het was veel dichterbij. In 2003 hoorde ik dat het Heiningen of in de buurt van

Dinteloord was. Wij hebben er alleen maar dekens achter gelaten. Toen naar Nieuw Vossemeer. Hoe weet ik niet meer, maar daar aangekomen zijn we een dijk opgelopen, links achter de Heensche Molen (St. Philipsland] en we stonden op het verlengde van de Hoogte (Nieuw Vossemeer]. Daar was bij de Eendracht (nu Schelde Rijnkanaal] een dijkdoorbraak en ik heb met commando's uit Roosendaal de mensen geholpen naar de militaire vrachtwagen, die de mensen naar de "droge en warme opvang" in Steenberg en brachten. De mensen kwamen in lange rijen. Ze werden door 2 commando's met 4 of 5 personen in een roeibootje geholpen. Door middel van een lang touw werd het bootje in koers gehouden langs het stromende water van de dijkdoorbraak en ik stond dan met een commando om die mensen de reikende hand te bieden, zodat ze uit het bootje konden komen. Toen het donker was ben ik naar Pelsendijk (via Notendaal naar Nieuw Vossemeer] gebracht. Hoe weet ik niet meer en of dat vanuit de "Hoge Dijk" was kan ik me ook niet meer herinneren. Met grote zoeklichten werd op het water geschenen [voor 1953 iets bijzonders] om de helpers in de roeiboten bij te staan, zodat die de mensen van de daken en zolders konden halen. Het was al heel donker toen ik terug in Steenberg kwam. Thuis heb ik voor de eerste keer die dag gegeten en ik ben daarna weer naar het stadhuis gegaan. Ik werd weer in de wacht gezet. Samen met dokter H. v.d. Kar zorgde ik voor de opvang van de vluchtelingen. Ik kreeg enkele mensen toebedeeld waarvoor alles teveel geworden was.

Dinsdag 3 februari:

Ik ging naar de Kaai [haven] van Steenberg en werd als commandant met vijf jongens in het ruim van een bietenschip naar Zierikzee gestuurd om mensen op te halen. We gingen via de haven, het Heense sas, het Volkerak op. Het water stond net zo hoog als de bovenkant van de sluizen. Die kon je nog net zien met de golfslag. Het leek wel een zee, alles water, water en nog eens water. De schipper en zijn vrouw moesten niets van ons hebben en zeker niet van mij. Ik was in het groen, een soldatenuniform (toen het uniform van de Rode Kruis Colonne] en dat was voor mannen en jongens en zeker niet voor vrouwen! In Zierikzee was het heel druk in de haven en wij meerden af als vierde schip, dus we moesten over drie schepen klimmen om op de kade te komen. We gingen te voet naar het gemeentehuis en meldden ons bij de burgemeester. Die stuurde ons eerst naar een melkzaak waar we eten en drinken kregen! Daarna zei hij tegen me: "Je komt pas morgenmiddag aan de beurt, ga terug naar je schip." Ik kreeg een zaklantaarn en 80 dekens en zo heb ik die nacht in een ruim van een schip in de haven van Zierikzee doorgebracht.

Woensdag 4 februari:

De eerste helikopter landde op het kerkplein van Zierikzee [dat stond nog droog]. We moesten allemaal aan de kant. Er werd toen ook gezegd dat de

koningin op de wal was, maar ik was op de boot en zag alles vanuit de verte [het was niet de koningin, maar prinses Wilhelmina]. s' Middags hadden we een schip "vol mensen", proviand, noem maar op, behalve luiers. Ik heb toen alle driekantendoeken uit onze EHBO-tassen gevorderd! We gingen weg uit Zierikzee, maar wisten niet waar we naar toe zouden gaan. Onze bestemming was of Rotterdam of Bergen op Zoom. Dat was afhankelijk van het tij en de eventuele strubbelingen en dijkdoorbraken. Het werd Bergen op Zoom. We voeren voorbij het dijkgat van Ouwerkerk, waar nu het Watersnoodmuseum is gevestigd. In de Bergse haven meerden we af en alle mensen werden naar het Juvenaat aan de Antwerpsestraatweg gebracht. Wij als Rode Kruis Colonne ook, maar ik herinner me weer niet meer hoe dat gebeurde. We kregen er ook eten en drinken en daar waren al bergen schoenen, kleren, mantels, dekens en sokken. De zes helpers werden in een personenauto over Kruisland naar Steenbergen teruggebracht, want de weg tussen Lepelstraat en Halsteren [de oude weg nog door het dorp Halsteren en de bossen van de Ram] stond onder water. Dat kwam van twee kanten vanaf Halsteren - Tholen en Nieuw Vossemeer. Weer was er voor mij thuis geen slaappleats, die waren bezet door de evacues vanuit Nieuw Vossemeer. Ik ging weer naar het stadhuis en mocht een paar uur slapen.

Vrijdag 6 februari:

Al vroeg werden we met een groep naar Nieuw Vossemeer gestuurd om verdronken mensen te zoeken en over te brengen naar Steenbergen. We kregen allemaal zwarte rubberen handschoenen met grote kappen, want we mochten niets met blote handen aanraken. Ik werd eruit geplukt om met een militaire Rode Kruiswagen [ambulance] naar Rilland Bath te gaan. Daar werden met meerdere amfibie-auto's mensen uit het dorp gehaald. Op een hoogte, vlak naast het spoor op de Zeeuwse weg, klommen die mensen uit de amfibie over naar de militaire vrachtauto's [met een laadklep en vanachter open]. Het merendeel ging weer naar Bergen op Zoom en Ossendrecht. Ik kreeg de opdracht samen met de chauffeur / hospik mensen te vervoeren naar Vredrust en het ABG [Algemeen Burger Gasthuis], toen het ziekenhuis van Bergen op Zoom.

Zaterdag 7 februari:

Op deze dag heb ik bijgeslapen en hand- en spandiensten verricht.

Zondag 8 februari:

Via de familie Van Sprundel in Oud Gastel ging ik terug naar Breda - Moederheil waar ik toen als verpleegster werkte.

Maandag 9 februari:

Om half zes 's morgens begon weer mijn dienst in Moederheil. Het was er heel druk en overvol. Er waren en kwamen veel aanstaande moedertjes om daar te bevallen, want die hadden geen uitzet voor hun baby's. Ze kwamen vooral uit Hoge en Lage Zwaluwe en uit Zevenbergschen Hoek.

Sommige "collega's" dachten, dat ik in mijn afwezigheid van een week op vakantie was geweest, maar gelukkig werd dat misverstand uit de weg geruimd.

Weken later, toen ik weer in Steenberg was, mocht ik een fles wijn en een blikje sardientjes ontvangen, terloops aangereikt aan de deur, alsnog als dank voor mijn inzet "voor de eerste dagen van februari". Ik heb nooit iemand ontmoet uit die dagen, geen nagesprek, geen evaluatie, niets. Dat was toen niet en wij vonden dat allemaal heel gewoon. Niet teveel praten en doorgaan met je dagelijkse werk.

25 Jaar later ben ik toch die plekjes nog eens op gaan zoeken, alléén, want sommige dingen in het leven verwerk je op je eigen manier.

2003: 50 jaar na de ramp

In februari 2003 was er landelijk veel aandacht voor de ramp, die vijftig jaar eerder Zuidwest Nederland had getroffen. Er waren allerlei herdenkingen en tentoonstellingen.

Nu was het na zoveel jaren eindelijk zover dat de vele vrijwilligers uit binnen- en buitenland, die dagen, weken en soms maanden actief waren bij de hulpverlening, betrokken zouden worden bij deze herdenkingen, zodat die eindelijk elkaar na al die tijd weer eens zouden kunnen ontmoeten en hun verhaal vertellen.

Daarvoor werd op 18 september 2003 in Tholen een herdenking en een dankdienst georganiseerd. Op deze dag is Elly van Sprundel Perdaems ook geweest. Ze vertelt daarover het volgende:

Ik was een van die vele vrijwilligers uit die dagen en kreeg een uitnodiging voor die dag. We werden eerst per brief benaderd of we de uitnodiging zouden aannemen. Natuurlijk was het bij mij: Ja!

Kort daarop werd ik telefonisch benaderd met de vraag: "U hebt met de watersnood ook met een ambulance gewerkt?" En dat was ook zo. Een dag. Van Rilland Bath naar Bergen op Zoom en Vrederust. "Wilt U dan als Prinses Margriet op 18 september in Tholen komt, eventueel bij de ambulance die daar dan staat, vragen van haar beantwoorden?"

Een week later ging weer de telefoon: "Wilt U dan ook de prinses bloemen aanbieden bij haar aankomst?"

Kort daarop ontving ik per post een toegangskaart op naam, waarop tijd, plaats en een routebeschrijving waren aangegeven.

Donderdag 18 september 2003:

Het werd een stralende dag met een temperatuur van 28° Celsius. Buiten het stadje Tholen was een parkeerplaats gearrangeerd. Alvorens je de auto kon parkeren, was je al zes M.P.'ers (leden van de militaire politie) gepasseerd en met kleine busjes werd je naar de plaats van bestemming gebracht.

Alle genodigden werden ontvangen met koffie en een Zeeuwse bolus. Vervolgens kon ieder plaatsnemen in de grote sportzaal van "Meulvliet" in afwachting van de aankomst van prinses Margriet. Op een megascherm kon je volgen, hetgeen er binnen en buiten gebeurde.

Vier vrijwilligers, waaronder ikzelf kregen nog bepaalde protocollaire instructies. Ik kreeg het boeket voor de prinses aangereikt en we gingen naar buiten. Een journalist vroeg me: "Welke gedachten roept het zien van die ambulance bij U op?" Ik zei: "Meneer, ik zie deze prachtige crème ambulance, geschonken door het Canadese Rode Kruis nu voor 't eerst! Ik heb in 1953 met een groene bak van het Nederlandse leger gewerkt!"

Met ons vieren zaten we heerlijk voor de ambulance te genieten van de heerlijke zon en het prachtige park. We zaten al vertellend over februari 1953 te wachten op de aankomst van de prinses. 20 Minuten lang! En dat met die mooie bloemen die ik uit de zon moest proberen te houden. De kinderen van het eiland Tholen verwelkomden de prinses. Jammer, hun stemmen gingen verloren in het lawaai van de helikopter, waarmee de prinses arriveerde.

Prinses Margriet werd verwelkomd door de commissaris van de Koningin van Zeeland en de burgemeester van de gemeente Tholen. Toen kwamen ze onze richting uit en ik mocht haar de bloemen overhandigen. Ze stelde nog enkele vragen en het gezelschap ging naar binnen.

In de gang van "Meulvliet" werden voorgesteld:

De ambassadeur van Nieuw Zeeland, de commissarissen der koningin van Zeeland, Noord-Brabant en Zuid-Holland, de burgemeester van Bergen op Zoom, de voorzitter van het Nederlandse Rode Kruis, voormalig minister prof. J. Pronk, de voorzitter van het bestuurlijk overleg Delta 2003 (het herdenkingscomite watersnood 1953-2003) en de ceremoniemeester mevr. J. Santbergen.

Het programma verliep verder als volgt:

- Welkomstwoord door de commissaris der koningin van de provincie Zeeland
- Presentatie van een korte documentaire: Hulpverlening na de Watersnood 1953
- Toespraak door prof. J. Pronk met als onderwerp: Hulpverlening toen en nú
- Kort interview van mevr. J. Santbergen met de ambassadeur van Nieuw Zeeland, mevr. F. Griffioen van Zoest en J.A. Veldkamp
- Het voorlezen van de bedankbrief namens het volk van premier J.P. Balkenende door L. Coppoolse

Herdenking Watersnood 1953-2003 op 18 september in Tholen.
Met ons vieren zaten we heerlijk voor de ambulance te genieten van de heerlijke zon en het prachtige park. We zaten al vertellend over februari 1953 te wachten op de aankomst van de prinses.

Elly van Sprundel - Perdaems ontmoet prinses Margriet.

- Prinses Margriet overhandigt de eerste herdenkingsspeld aan R. Idzerda, piloot van de enige Nederlandse helikopter na de ramp in 1953
- Aansluitend overhandigen de aanwezige commissarissen der koningin herdenkingsspelden aan enkele personen.
- W. Nuis sluit het ochtendgedeelte af. Daarna neemt prinses Margriet afscheid.
- De aanwezigen worden uitgenodigd voor de lunch.

In de middag was er een rondrit per bus langs diverse markante punten en bezienswaardigheden. Voor de 500 genodigden werden vijf bussen ingezet. Er waren vijf routes uitgezet in het gebied Tholen - Sint Philipsland en West-Brabant. Een van de routes leidde naar Oud Vossemeer, Nieuw Vossemeer, Pelsendijk, Oude Polder, Heren Polder, Boerengors, Nieuw Vossemeerse dijk, Hoge dijk, Lepelstraat, Halsteren en Tholen.

Er werd zoveel mogelijk rekening gehouden met de plaatsen waar je destijds gewerkt had en zo kwam ik in de bus die naar Nieuw Vossemeer reed. De meeste passagiers waren commando's. Voor we vertrokken kregen we foto's te zien van ons "werkterrein". Ik vroeg: "Wie stond er bij foto 2, 3 en 4?" Zes personen gingen staan. Ik maakte mij bekend als het meisje in het Rode Kruis-uniform. Ongelovig keken we elkaar aan! In 50 jaar verander je veel! We zwaaiden en lachten naar elkaar.

Het was stil in de bus gedurende die tocht. Iedereen had een boel te verwerken. We herkenden niet veel meer terug. De kerktoren wel!

Toen 1953: Mensen helpen bij hun doorstane angst, weg van huis en haard, ...waar naar toe? Veel vernield, veel slachtoffers, water, heel veel water, alles water!

Nu 2003: Allemaal ouderen, als de hulpverleners, die het nog kunnen doorvertellen. Het zien van land en nieuwe dijken en zon.

Aan het einde van de route reden we langs: "De signalen in het landschap". In de polders van Halsteren en Lepelstraat staan 28 stormpalen. Met hun witte koppen markeren ze de hoogte van de vloedlijn tijdens de rampnacht. Aan de palen zijn in blauwe hars tekstfragmenten aangebracht van interviews met overlevenden. Iedere tekst vertelt op zich een indringend verhaal over de verschikkingen en het lijden van de mensen tijdens de rampnacht.

Het meest bang makende was het geluid van het ruisen van het riet. Dit was zo onwezenlijk luidruchtig.

Dichtbij de huidige Ignatiusdijk [de vroegere Beymoerse dijk] is op een van die stormpalen een krans van 78 zinken rozen aangebracht ter nagedachtenis aan de slachtoffers uit Halsteren en Lepelstraat. Boven de krans symboliseren de maan en de aarde de macht van de aarde, de macht van de natuur.

Aan de Vrouwenlandseweg staat midden in de polder een tweede bijzondere paal. Hier zijn aan drie zijden van deze paal afbeeldingen van ogen aange-

bracht. Het zijn de ogen van drie overlevenden van de ramp, zoals die in de documentaire "De Ramp" zijn ge'interviewd. Tijdens het interview dwaalden de ogen van die mensen steeds af naar een onzichtbare horizon uit het verleden. De ramp is nog steeds zichtbaar in hun ogen.

De herdenkingstocht was teneinde. We kwamen weer terug bij het gemeenschapscentrum "Meulvliet" in Tholen. Aan iedere hulpverlener werd "op naam" een doos ter hand gesteld. Deze bevatte o.a. een brief van minister-president J.P Balkenende, een herinneringsspel en een symbolisch geschenk. Ieder kon, zo men wilde, informele contacten aanknopen of herstellen met andere hulpverleners en er werden verfrissingen en versnaperingen aangeboden.

Ik kreeg de gelegenheid om met andere hulpverleners van gedachten te wisselen. We hadden het over bepaalde situaties uit die dagen, die je nooit eerder kon vertellen of duidelijk kon maken! Simpel omdat je er geweest moest zijn om werkelijk te kunnen begrijpen, wat we hadden meegemaakt

Ik realiseer me nu dat ook ik met dwalende ogen naar een onzichtbare horizon zoek als ik op de Vosmeerse dijk in Nieuw Vossemeer, Rilland, Sint Philipsland, Zierikzee, of Ouwerkerk sta.

Ik blijf daar liever heel stil – zonder een woord in gedachten – en blijf ontzag houden voor de macht van het water en de natuur! Hoe gek dit ook klinkt!

Ik kan nu: "mijn watersnoodweek waarin ik daadwerkelijk hulp mocht bieden met een dankbare glimlach afsluiten.

Oud Gastel, september 2004

Elly van Sprundel Perdaems

DE BEVRIJDING ... 60 JAAR GELEDEN

VAN ALLES WAT, RONDOM 30 OKTOBER 1944

Op 30 oktober was het 60 jaar geleden dat Oud Gastel bevrijd werd en op 4 november kwam Stampersgat aan de beurt.

Dat is een hele tijd geleden, maar soms worden we nog geconfronteerd met de gevolgen daarvan. Denk alleen maar aan de vondst van 18 granaten op 30 september jl. op het terrein van Borchwerf 2. In het fotoarchief van onze kring is er een foto van dat betreffende gebied met een Brits "oorlogskamp".

Zo zijn er wellicht in Gastel en ook Stampersgat wel meer plekken, waar militaire kampen waren met misschien nog overgebleven granaten e.d. onder de grond verscholen.

De Heemkundekring vond de 60-jarige bevrijding een goede aanleiding om een tentoonstelling met dat onderwerp in te richten.

Bij het verzamelen van het materiaal kwam ondergetekende een enquêteformulier tegen, uitgegeven in 1945 uitgegeven door Heemkundekring Sint Laurens. De vragen hadden betrekking op de periode van Dolle Dinsdag tot en met de bevrijding in 1944.

Erbij zaten nog enkele antwoordpapieren en het leek wel een goed idee enkele daarvan hieronder te vermelden.

Dolle dinsdag 5 september 1944:

's Morgens om 7 uur werd er verteld door dhr. K. dat de geallieerde pantser-voorhoedes zich in Breda bevonden en dat een algemene Duitse terugtocht was begonnen. Overal was men optimistisch gestemd.

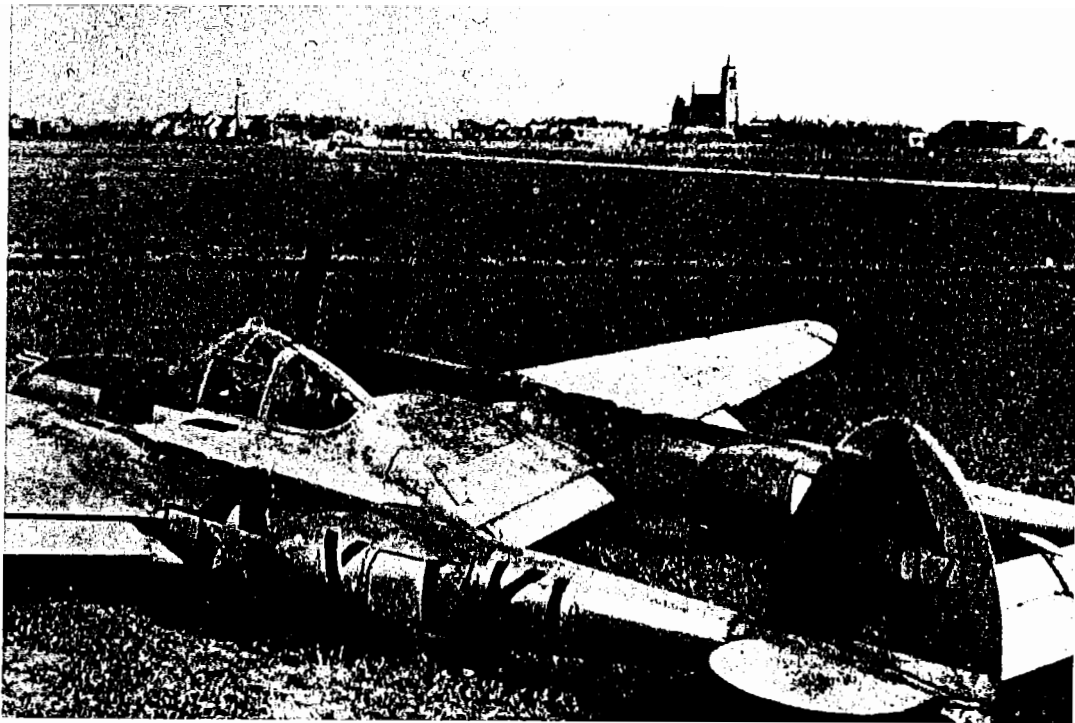
Duitsers op de onmogelijkste voertuigen passeerden hongerig, afgemat en moe ons dorp, zodat de mensen van mening waren dat de Engelse voorhoedes voor de middag in Gastel waren, maar die mening werd gauw tenietgedaan, daar de Duitsers, die toen gemotoriseerd waren, op de reeds uitgestoken vlaggen begonnen te schieten. Zo werd er geschoten op de vlag bij het Jeugdhuis [Kerkstraat 11], waarna de straat in een oogwenk gezuiverd werd van vlaggen en mensen.

's Middags om ca. 3 uur waren de "moffen" bezig een truc van de Melkfabriek te stelen, maar deze konden ze niet gestart krijgen, daar deze truc op houtgas liep. Na drie uur zoeken en zoeken hadden ze de motor op gang gekregen en waren ermee weg.

Later is de wagen nog gezien op de Markt te Kruisland.

Zomer 1944:

Op een dinsdagmiddag werden we opgeschrikt van ons eten. 't Was half een,

Vliegtuigwrak in de Rolleweg 10-04-1944

Duitsers vluchten vanuit België 03-09-1944

door machinegeweevuur uit de lucht. Ik ging naar buiten en zag verschillende vliegtuigen in de lucht. Plotseling een hevig geronk en direct daarop en kort daarop een kort maar hevig mitrailleurvuur. Er lagen honderden hulzen op de Achterdijk en bij A. van K. op het erf.

Ik vond zes stukken vliegtuigglas, een scharnier en een soort ingebouwde katrol op kogellagers.

't Bleek dat een Engelse jager achter een "beschermer" aan zat en deze boven ons en de Vacca [melkfabriek] zodanig toetakelde dat het Duitse vliegtuig in de Barteweg neer kwam en totaal vernield was, doordat het tegen een "wilgepoot" tot stilstand kwam. De piloot bleek gedood te zijn door een kogel. Later zijn de wrakstukken door twee vrachtauto's versleept.

RONDON DE BEVRIJDING:

29-30 oktober:

In de nacht van zondag 29 op 30 oktober kwam een belangrijke afdeling Duitsers uit de Veerkensweg en koos het hazenpad langs de Kerkstraat naar Oudenbosch, Standdaarbuiten en gedeeltelijk over de Mark naar Stampersgat.

't Was heerlijk lichte maan en de schijn kwam uit op het Dijkgat [kruising Markt-Veerkenweg]. Ik stond zo goed als voortdurend voor het raam en zag al die brokstukken voorbij trekken in de twee richtingen, brokstukken van een eenmaal onoverwinnelijk leger, afwisselend voetgangers, boerenkarren, wagens, tanks en vrachtauto's en achtereen der laatste waren nog twee koebeesten vastgebonden. Verder een drietal stukken geschut door zes paarden getrokken.

Bij het krieken van de dag kwamen parachutetroepen uit Roosendaal moe, afgemat vuil en goor en ongewassen door de gemeente, kenbaar aan de bijzondere soort helm. Ze trokken in de richting van Stampersgat.

Veel mensen waren al op en ik gaf thuis de wenk om niet teveel ernaar te kijken. Een lachend gezicht was reeds voldoende voor die "Heren" om gewelddaden te doen. Voor het eerst was ik enigszins bang! En toen viel er een stilte, die de storm voorafgaat. Een angstige stilte. Een enkeling, die naar de kerk ging of zijn hoofd buiten de deur stak.

Angstwekkend stil ging de voormiddag van 30 oktober voorbij, maar de redding was nabij.

Om half twee kwam er een gemotoriseerde colonne uit Roosendaal op Gastel aan en bereikte omtrent dit uur mijn woning. De eerste Engelsen waren daar! Algemeen gejuich en gejoel! De straten vol volk, handen werden gedrukt, handtekeningen verzameld, De ordonnans werd telkens toegejuicht. Ontroering alom. Vreugde gemengd met angst bezielde ons: De vrijheid! Zou het waar zijn? Ze vertrokken na enig informatie en een uur later kwamen ze weer terug om op te trekken tegen het "nazigeboefte", dat zich in de Rijpersweg en Stampersgat trachtte te nestelen.

Reeds 's avonds beantwoordden zij de inname van Gastel door op de toren te schieten. Eerdere woningen kregen voltreffers o.a. van de familie de B. en notaris M. Toen nog geen doden.

In de kelders werd bijna overal de nacht doorgebracht, vaak angstig en slapeloos.

Dinsdag werden we weer door de Duitsers beschoten. Gelukkig was er alleen maar materiele schade.

De Engelsen [Glostere?) brachten in een halve maan hun stukken in stelling, waarna er een ontzaggelijk vuur op de Duitsers werd geopend.

1 en 2 november:

Op 1 november zoals op 2 november [Allerheiligen en Allerzielen red.]. Geen kerkdienst in Gastel. Ik ben die beide dagen ter kerke geweest op Kalsdonk (H. Hartkerk red.) te Roosendaal en zag overal de batterijen opgesteld. De muur (een betonnen versperringmuur diagonaal over de weg ter hoogte van autobedrijf Verwijs aan de Gastelseweg te Roosendaal als tankversperring aangebracht door de Duitsers red.) was al gedeeltelijk weggehaald en de sleuf in de weg gedicht. Telefoonlijnen werden naar alle batterijen aangelegd.

De pastoriekelder was Rode Kruis hospitaal.

Hoewel je eigenlijk niet Roosendaal in mocht ben ik er toch geweest. Het gaf reeds een rustig aanzien achter het front, ware het niet dat de stad een verzamelplaats en uitgangspunt was voor het Engelse Tweede leger.

Het kanonvuur wijst erop dat Gastel nog niet geheel veilig is en Duits geschutsvuur herinnert daar voortdurend aan.

3 november:

Onrustige dag met veel kanongebulder van al die stukken, die rond Gastel zijn opgesteld. Nu en dan worden die beantwoord uit de richting van de (Zuidijk?) De nacht, die volgde, schoten de batterijen voortdurend door. Er werden 24.000 granaten afgeschoten. Horen en zien verging. Het gevolg kon je later in Stampersgat zien.

Vol schrik en ontsteltenis kwamen op vrijdag mensen uit Stampersgat en ze werden zo goed mogelijk verzorgd.

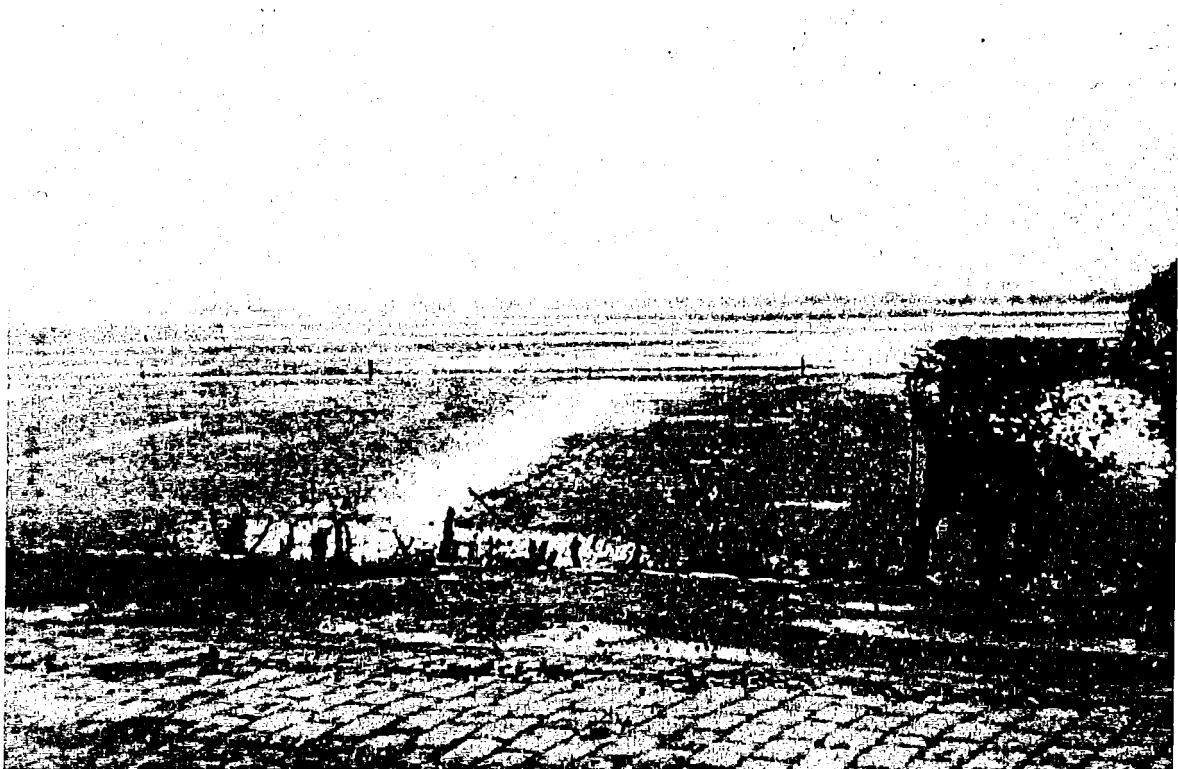
4 en 5 november:

Zaterdag en zondag waren nog angstige dagen en werden door velen nog in de kelders doorgebracht, vooral 's nachts.

De dijk tussen Gastelsveer en Zuidijk was doorgestoken, zodat het water van de Vliet in de polder kon stromen. Het elektrisch gemaal te Stampersgat was opgeblazen en verhinderde het leegmalen. Als een zee stond het water in de polder en liep op het eind van de Rijpersweg en Rolleweg over de wegen. De wind stond sterk West tot Noordwest, zodat Dintelsas, dat gespaard was, niet kon spuien.

Inundatie Gastelse polder door Duitsers, november 1944
Een Engelse militair met motor en bewoners van Stampersgat aan de Rijpersweg.

Deze foto is gemaakt vanaf de Gastelsedijk West; met in de verte de Rijpersweg.

Britse militairen op weiland aan de Stoof met enkele jongens uit de buurt.

Militair kamp van de geallieerden met luchtafweergeschut bij Boombos aan de Roosendaalsebaan, november 1944.

6 november:

Op maandag 6 november begon het leven weer enigszins normaal te worden.

9 november:

Op 9 november kregen we weer elektrisch licht [van de Vacca?]. De waterleiding is nog verbroken.

11 november:

Thans op 11 november is de polder door uitlozing 10 centimeter gezakt.

J. van Hooydonk

Een bewoner van de Stoof had telegramsgewijs enige notities gemaakt:
Van zondag op maandag (29 op 30 oktober) rond twaalf uur waren er 22 man en die moesten mijnen laden.

Er vielen in de periode van 7 a 10 minuten Engelse granaten.

Mevr. Schoonen was buiten, ze was gewond en verbonden door Palings (C. Palings woonde op Stoofstraat 36 en was blokhoofd)

Er was ook een meisje gewond en die werd door de Duitsers verbonden en later ook door Palings.

Heel de nacht door was er Engels vuur.

Om 7 uur werd een vrouw gewond [de Priester]. Ook zij werd door Palings verbonden.

Vervolgens was C. Schijvenaars gewond en daar was de dokter en een geestelijke bij.

De dokter was ook al geweest bij C. van der Vorst.

De soldaten reden door Gastel over de Stoof naar Oudenbosch en de Wilgenstraat naar Standdaarbuiten.

Om 4 uur was de Stoof bevrijd.

Op 31 oktober werd er geschut gezet op de Stoof.

Bij C. van Merrienboer (aan de Dulderstraat) zat 90 ton aan mijnen.

Op vrijdag 3 november viel de laatste granaat.

Er kwam ook een reactie vanuit de parochie van pastoor L. Janssen:
Parochie St. Laurentius Oud Gastel 1940 - 1944

10 mei 1940:

De kerkelijke diensten gaan gewoon door.

12 mei 1940:

1^e Pinksterdag. De eerste en tweede mis duurden zeer kort. De hoogmis is nog doorgegaan, maar er waren maar enkele bezoekers meer wegens de

vijandelijkheden in de lucht.

De Fransen arriveerden die dag.

13 en 14 mei:

De Kerk gesloten. In de namiddag van 14 mei zijn pastoor Mouwen en ondergetekende in de kerk geweest. Hij heeft Ons Heer [de hostie die in een monstrans op het altaar was uitgestald red.] toen van de kluis in het tabernakel gehaald.

15 mei:

Vanaf deze dag alles weer gewoon in de kerk.

In de daarop volgende jaren is de kerk niet verduisterd geweest, maar brandden enkel spaarlampjes.

Regelmatig werden er missen opgedragen voor de gemobiliseerden. En ook voor de parochianen, die elders verbleven.

Klokken:

Vanaf het begin was het luiden met de klokken verboden.

Op de begrafenis van pastoor Mouwen [9 juni 1942, red.] luidden de klokken toch weer enkele minuten.

17 februari 1943:

11 uur 's morgens sloeg voor het laatst de oude abdijklok.

19 februari:

De klokken worden uit de toren gehesen.

24 februari:

Ze zijn weggevoerd.

14 mei 1944:

De pastorie wordt in beslag genomen. (Voor inkwartiering door Duitse troepen red.)

De bevrijding

Zondag 29 oktober:

De diensten waren zeer kort, er is geen lof geweest.

Maandag 30 oktober:

Bevrijding van Gastel.

Nadat de Duitsers waren weggetrokken naar Stampersgat kwamen om half twee de Tommies [andere naam voor Engelsen red.]

Om ca. 5 uur openden de Duitsers het vuur op onze toren.

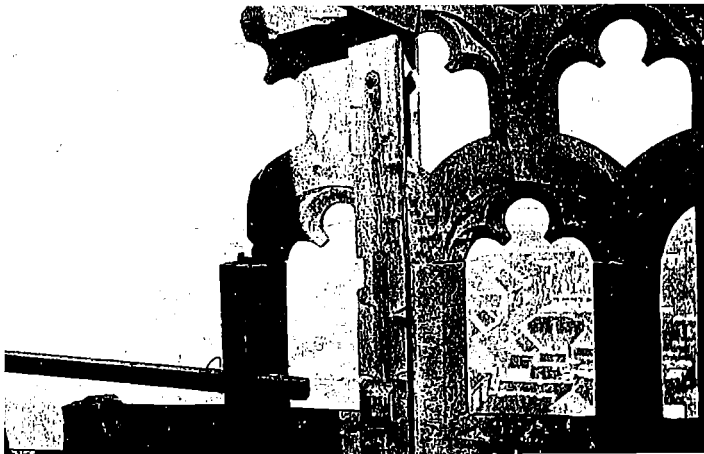
Er kwamen ongeveer 35 granaten, vooral op de trans.

5 treffers vielen op het kerkdak, die maakten drie gaten in het dak.

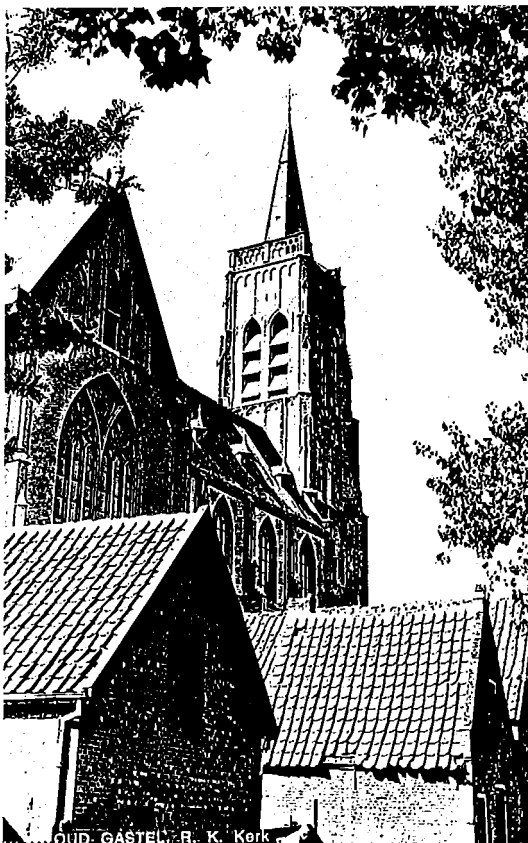
Boven is een blindganger terechtgekomen, die niet ontplofte en naar beneden

Oorlogsschade aan de toren van de Sint Laurentiuskerk.

Oorlogsschade aan het interieur van de toren van de Sint Laurentiuskerk.

Oorlogsschade aan de kroonlijst van de toren van de Sint Laurentiuskerk.

viel. Die is door geallieerde militairen meegenomen.

Er was een restauratie van het orgel bezig en daarom was binnen in de toren een kast uitgehakt in de noordmuur. Toevallig vloog daarin een granaat, waardoor het orgel ernstig beschadigd werd.

Er zijn veel stukken uit het glas in loodwerk gevallen en ontzaglijk veel leien zijn van het dak verdwenen.

Tussen de papieren lag ook een kopie van een brief gedateerd 10 november 1944, kennelijk van een pachter aan zijn pachtheer.

Hoog edel geboren Heer baron,

Met deze bericht ik U mijnheer de baron, dat vader na een langdurige ziekte is overleden. De laatste oorlogsdagen hebben aan vader geen goed gedaan. Wij hebben van maandag tot zaterdag in de kelder moeten doorbrengen. Wij zaten hier rondom in de stellingen en werden van alle kanten beschoten, zodat we de kelder niet konden verlaten. Van de Duitsers moesten we des nachts het huis ontruimen, maar we hebben dat niet gedaan, omdat we vader niet konden vervoeren. De boerderij is er betrekkelijk goed vanaf gekomen. Een granaat is door de voorgevel gevlogen, zodat er een groot gat is ontstaan boven de mendeur. Er zijn wel overal gaten in het huis, ook in de binnenmuren. Van ons werden de twee beste werkpaarden, die op stal stonden door scherven gedood, zodat we niets over hebben dan een kleine pony, maar we zullen de moed maar niet verliezen. Met Gods hulp komen we het weer wel te boven. Wanneer ik hier de omgeving bekijk zijn wij door de voorzienigheid gespaard.

Oud Gastel heeft weliswaar niet veel stukken, maar heel de polder staat onder water. Stampersgat is een puinhoop, zodat daar bijna alle mensen dakloos zijn.

In het land hebben de Duitsers flink huisgehouden. De dijkskanten van de Zuiddijk en de Gastelsedijk hebben ze totaal geruïneerd. Overal nesten en loopgraven. Ook hebben zij een stuk sloot afgegraven en een prikkeldraadversperring gemaakt.

Wat de pacht betreft zullen we deze met uw goedvinden overmaken over de giro.

Hopende dat U mijnheer de baron deze brief in gezondheid mag ontvangen, teken ik met de meeste hoogachting namens de hele familie.

Uw edele dienaar H.D.

Bij het verzamelen van materiaal voor de tentoonstelling kreeg ondergetekende nog in bruikleen een aluminium vliegtuigje van dhr. P. Akkermans L. zoon destijds wonende aan Meirstraat 34. Hij had dit afgeschroefd van een Amerikaans pantservoertuig.

Piet was toen 16 jaar en wist zich nog wel een en ander te herinneren uit 1944. Zo was hij in de zomermaand met enkele kameraden bij de pastorie en daar stonden Duitsers met paarden. De Duitsers vroegen: "Was ist los?" Ze riepen: "Al wat niet vastzit" en maakten dan dat ze weg kwamen.

De Duitsers waren in de pastorie, in de Sint Joannesschool en daarnaast op de oude voetbalwei. Daar hadden ze een mitrailleursnest voor luchtafweer.

Op een keer was er een luchtgevecht tussen een Engels en een Duits toestel en de Duitser delfde het onderspit. Het vliegtuig stortte neer aan de Barteweg. Het verkoolde stoffelijk overschot van de piloot zat er nog in. De mensen uit de buurt moesten waken bij het wrak totdat dit werd weggehaald.

Hij wist ook nog te vertellen, dat er een gaarkeuken was bij J. de Veth op de hoek Meirstraat en Rijpersweg voor de Duitsers en het brood werd gebakken bij van Sprundel.

Bij Piet thuis was er ook inkwartiering; eerst door een Duits officier en later door enkele manschappen.

Hij herinnert zich ook dat hij met zijn vader naar het station van Roosendaal ging om te kijken of er kolen uit de trein te bietsen waren. En dat lukte soms.

Ook de luchtmada op 17 september 1944 [vliegtuigen op weg naar Arnhem] maakte indruk. Hij zag vliegtuigen en daarachter andere vliegtuigen die "met een touw" op sleeptocht door de lucht vlogen. Die vlogen veelal boven Fijnaart en hij zag dat er daar ook een neerstortte.

Piet was bij de bevrijding thuis, maar ging met Chiel Ernest kijken op het dorp, waar hij de beschieting van de kerktoren zag.

Daags daarop moest het gezin het huis verlaten. Er werd een Britse Rode Kruispost ingericht.

Kennelijk is daar een Duitse militair gestorven, want die werd naast het huis van de familie Akkermans begraven. Een klein houten kruis markeerde de plaats van het graf en pas in 1951 is de militair herbegraven op het Duits militair kerkhof te IJsselsteyn Limburg.

Het ging hier om Gefreiter [Sergeant] J. Fürth van het 67^e legerkorps, die op 4 november 1944 gestorven is.

Intussen is dhr. P. Akkermans overleden (12-12-2004).

Notities P. Peeters

Bronnen:

- Enquete Heemkundekring Sint Laurens.
- J. van Doorn e.a. Operatie Rebound uitg. Willemstad 1994

TENTOONSTELLING

Naar aanleiding van een artikel betreffende de tentoonstelling 60 jaar bevrijd in het museum kwam er een reactie van een lezer over de berichtgeving van het tragisch gebeuren waarbij de familie van Nijnatten betrokken was.

Zoals al eerder aangegeven was, kwamen na de bevrijding de beruchte V1 en V2 wapens Gastel overvliegen. Ze werden gelanceerd vanuit de omgeving van Den Haag met de bedoeling Antwerpen te treffen.

In Gastel was een Amerikaanse eenheid gelegerd, die deze wapens af moesten schieten, voordat ze Antwerpen zouden kunnen bereiken. De A M , Automatic Antiaircraft Artillery.

Soms kwam er een V1 neer in Oud Gastel bijvoorbeeld bij de Jagersweg, waar een boerderij en twee woningen werden getroffen zonder verder persoonlijke ongelukken. De herbouwde boerderij en de woningen zijn inmiddels weer afgebroken voor plan Borchwerf 2.

Het kwam ook wel voor dat de motor van zo'n V1 afsloeg en dan stortte deze neer. Dat gebeurde op 15 februari 1945 in de buurt van het Broekestraatje. Het wapen ontplofte niet en trok belangstelling vanuit de buurt.

Ook Adrianus van Nijnatten ging er op af en nam een onderdeel, dat er mooi uitzag, mee naar huis. Daar aangekomen werd het voorwerp warm en hij gooide het van zich af. Ongelukkigerwijze viel het in een gietijzeren kookketel, bestemd om de a s in te koken. Het gevaarte ontplofte en de ketel werkte als een scherfbom. Dat met het noodlottig gevolg dat daarbij Adrianus, zijn zoon Adrianus en dochtertje Jacoba om het leven kwamen. De overige aanwezige familieleden liepen verwondingen op.

In de buurt van die ketel was een betonnen wal en als het ding daarachter gevallen was, was er waarschijnlijk geen scherfwerking geweest.

Aldus, dhr. W. van Nijnatten, neef van de familie en dhr. A. Luyckx, buurtgenoot.

Adrianus van Nijnatten
op 49 jarige leeftijd slachtoffer door
explosieven van V-I in zijn woning
op 15-02-1945.

Adrianus van Nijnatten jr.
op 18 jarige leeftijd slachtoffer door
explosieven van V-I in ouderlijke woning
op 15-02-1945.

Jacoba van Nijnatten
op 9 jarige leeftijd slachtoffer door
explosieven van V-I in ouderlijke woning
op 15-02-1945.

EEN GASTELSE BOEDELSCHEIDING IN 1868

VAN PIETER JAN VAN SPRUNDEL EN ANNA CORNELIA VAN DER HEIJDEN

EEN STUKJE VOORGESCHIEDENIS

De voorouders van Pieter Jan van Sprundel kwamen waarschijnlijk uit de Hopmeirstraat [nu Waterstraat] in Sprundel. Zij waren Rooms Katholiek. Een zekere Anthonius Domassen Damen trouwde daar op 28-05-1612 met Michaela Corneli. Zij kregen acht kinderen. Hun zoon Jacobus trouwde met Jacomina Mathijs. Zij kregen eveneens acht kinderen. Hun zoon Laurentius Jacobszoon [Lauwerijs] van Sprundel trok naar Gastel en trouwde op 03-04-1648 te Oud Gastel met Antonia Dilissen [Teuntje] Reijns. Hun zoon Cornelis Laurentius van Sprundel werd in 1702 in Gastel geboren en trouwde op 21-04-1727 met Maria Antonissen van der Voort te Oud Gastel. Zij kregen 6 kinderen. Hun zoon Antonius Corneliszoon van Sprundel trouwde op 02-01-1763 met Johanna van Steenpaal te Oud en Nieuw Gastel. Zij kregen twaalf kinderen. Hun zoon Petrus [de eerste Pieter] van Sprundel trouwde op 18-jarige leeftijd op 14-04-1792 met Maria Anna van der Moer te Oud Gastel. Zij kregen eveneens twaalf kinderen. En hun zoon Petrus Johannes (Pieter Jan) van Sprundel, waar het in deze boedelscheiding mede over gaat, werd eveneens in Gastel geboren en wel op 08-03-1796. We zijn dan in de achtste generatie van Sprundel.

Pieter Jan van Sprundel was, evenals zijn vader, boer of bouwman en trouwde op 26-11-1815, op 19-jarige leeftijd te Dinteloord met Anna Cornelia van der Heijden, geboren te Princeland en gedoopt te Oud Gastel op 12-10-1790. Zij was een dochter van Petrus Janssen (Pieter) van der Heijden en Catharina Voogden. Hij trouwde waarschijnlijk bij zijn vrouw in en nam bezit van de boerderij van haar vader.

Pieter Jan van Sprundel overleed vrij jong, op 41-jarige leeftijd op 24-02-1838 te Dinteloord. Zijn vrouw Anna Cornelia van der Heijden stierf op vrij hoge leeftijd, 78 jaar oud op 30-10-1868 te Oud en Nieuw Gastel. Zij was van rijke afkomst. Zeker ook van moederskant, daar de familie Voogden van adel was en veel grondbezit in Gastel had.

Uit dit huwelijk werden eveneens twaalf kinderen geboren en wel als volgt:

1. Petrus van Sprundel, geb. op 30-05-1816 te Dinteloord, overleden op 04-02-1821 op 4-jarige leeftijd
2. Anna Maria van Sprundel, geb. op 23-05-1817 te Princeland. Zij trouwde met Andreas Potters en overleed op 04-08-1883.
3. Anna Catharina van Sprundel, geb. 24-03-1819 te Dinteloord. Zij overleed, ongehuwd op 02-06-1866 te Oud Gastel op 47-jarige leeftijd.

Weest mijn lot gedachtig; want zoo ook zal het uwe zijn: gisteren mij, van daag u. Eccl. 41.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
Anna Maria van Sprundel,
weduwe van

ANDREAS POTTERS,
geboren te Prinsland den 23 Mei 1817
en overleden te Gastel den 4 Augustus 1883.

Gelukkig zij, die den Heer vreesde; eenwig zal haar voorspoed zijn. Haar hart was bereid in den Heer te hopen, hare ziel was in die hoop gevestigd. Mijn God, zegde zij, in die hoop zal ik inslapen en rusten. Ps. 111.

Kinderen, hebt God in uwe gedachten al de dagen uws levens; ziet toe, dat gij nooit toestemt aan de zonden en de geboden van den Heer onzen God niet nalaat. Tobias 4.

Dat de Heer u zegene, uwe liefde tot elkander zoo overvloedig make als de onze tot n is geweest; dat Hij uwe harten versterke, op dat gij voor God onzen Vader in heiligheid moget wondden., 1 Thess. 3.

En bidt den Heer onzen God voor ons. Judith 8.

R. I. P.

Oud-Gastel, bij Y. Jongeneelen.

o Maria! al mijn Belrouwen is op U. S. Ephr.

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER:
ANNA CATHARINA VAN SPRUNDEL,
geboren te Prinsland den 23 Maart 1819,
overleden te Gastel den 2 Junij 1886.

Anna week niet uit den tempel, en diende den Heer met vasten en bidden nacht en dag.

Luc. 2, v. 36 en 37.

Gelukkig zij, die Maria getrouwelijk dienen, gelukkig die deze teerhartige Moeder beminnen; in gelukkig, omdat die minnelijke Koningin zich nooit in liefde laat overwinnen. S. Bonav.

Het is zoet te sterven als men wel geleefd heeft.

PATER — AVE.

S. Aug.

R. E. H).

Te Oud-Gastel bij J. F. Franken.

4. Marijnus van Sprundel, geb. 08-05-1820 te Dinteloord. Overleden aldaar op 78-jarige leeftijd op 20-4-1899. Hij trouwde op 26-07-1855 te Dinteloord met Elisabeth Potters, overleden te Dinteloord op 49-jarige leeftijd op 05-05-1880.
5. Petrus van Sprundel, geb. 13-07-1821 te Dinteloord. Overleden aldaar 15-08-1892. Hij was landbouwer en trouwde op 23-07-1855 te Dinteloord met Wilhelmina Hack, geb. 02-01-1825 te Oud Gastel en overleden op 04-07-1901, op 76-jarige leeftijd te Oud Gastel. [Stampersgat]. Zij kregen 10 kinderen.
6. Adriaan van Sprundel, geb. op 21-10-1822 te Dinteloord, overleden op 73-jarige leeftijd op 26-05-1896 te Oud Gastel. Hij was de 1^e maal getrouwd op 22-05-1848 te Oud Gastel met Johanna Gommeren, landbouwster, geb. 13-01-1823 te Willemstad en de 2^e maal met Cornelia Suijkerbuijk, landbouwster, geboren te Oud Gastel. Hij kreeg 2 kinderen. Uit beide huwelijken een.
7. Johanna van Sprundel, geb. 14-08-1824 te Dinteloord, overleden aldaar op 3-jarige leeftijd op 30-05-1828.
8. Pieterella van Sprundel, geb. 23-11-1825 te Dinteloord, overleden aldaar 20-09-1863. Zij was getrouwd met Willebrordus Adr. Horians, schipper en winkelier. Zij hadden 3 kinderen. Petrus Johannes, Helena en Antonie Horians.
9. Jacoba van Sprundel, geb. 13-12-1826 te Dinteloord, overleden te Oud en Nieuw Gastel op 13-10-1908, op 81-jarige leeftijd en ongehuwd gebleven.
10. Johannis Cornelis van Sprundel, geb. 17-09-1828 te Dinteloord, overl. op 07-05-1829.

11. Johanna van Sprundel, geb. 24-02-1830 te Dinteloord, overleden op 68-jarige leeftijd op 27-12-1898 te Oud en Nieuw Gastel, ongehuwd gebleven.
12. Anthonius van Sprundel, geb. 14-07-1833 te Dinteloord, overleden 18-02-1834.

Toen haar man stierf waren er dus nog acht kinderen in leven, waarvan de oudste Anna Maria 20 jaar was.

Moeder Anna Cornelia van Sprundel - van der Heijden hield echter stevig het roer in eigen handen. Zij zorgde goed voor haar kinderen. De jongens kregen allemaal een eigen boerderij, die zij financierde. Marijnis en Petrus bleven in de Prinslandse polder boeren in Dinteloord. Adriaan trok naar Oud Gastel, evenals later moeder Anna Cornelia zelf met haar drie ongetrouwde dochters Anna Catharina, Jacoba en Johanna. Anna Catharina stierf in 1866, twee jaar voor haar moeders dood. Haar erfdeel heeft zij toen aan haar moeder nagelaten.

Toen moeder Anna Cornelia op 30 oktober 1868 zelf overleed, moest de uiteindelijke beslissing genomen worden en tot verdeling van de erfenis van beide ouders worden overgegaan. Dat dit in die tijd heel wat voeten in aarde heeft gehad valt te begrijpen.

Er werd, om te beginnen eerst een procesverbaal opgemaakt van al de bezittingen van de ouders. Dit geeft ons heden ten dag een goed inzicht in alle zaken, die er in die tijd, zo'n honderd vijftig jaar geleden op de boerderij van een rijke kleiboer zoal te vinden was.

Deze inventarisatie van de inboedel werd vakkundig door een notaris met deskundige getuigen en schatters op de boerderij zelf verricht. Alles wat er in de keuken, de kamer, de kookkeuken, op zolder, in de kelder en in de schuur te vinden was, werd genoteerd en gewaardeerd. Daarbij kwamen dan nog de gouden en zilveren sieraden en andere voorwerpen en tenslotte de waardepapieren, obligaties en aandelen. Ook de uitstaande leningen aan de kinderen en anderen werden genoteerd.

Daarna vond aan de hand van deze inventarisatie de eigenlijke verdeling van de erfenis plaats in tegenwoordigheid van de kinderen, erven en getuigen en de kantonrechter van Oudenbosch, Ubo Jelze Heerma van Voss geheten, die toen in de Koelestraat in Gastel woonde. Zijn huis staat er nog steeds [nu huisnummer 23-25-27).

De notaris in deze was Anselmus Hendrikus van Moorsel, notaris te Gastel van 1859 tot 1888, dus bijna dertig jaar. Hij stamde uit een vooraanstaande familie.

Alle notariele akten zijn te vinden in het notarieel archief van het streekarchivariaat Nassau Brabant te Zevenbergen.

Ik heb getracht de notariele akten zoveel mogelijk letterlijk te citeren, want ze zijn ook nu nog heel goed leesbaar, ook in de oude spelling!

PROCES VERBAAL BOEDELSCHEIDING VOOR DE ERVEN VAN
PETRUS JOHANNES VAN SPRUNDEL EN ANNA CORNELIA VAN
DER HEIJDEN. IN 800.

In den jare achttienhonderd acht en zestig, vrijdag den achttiende December, des voormiddags negen ure is ter bewaring der regten van partijen in deze en van alle anderen, die zulks aangaan zou, door mij Anselmus Hendrikus van Moorsel, notaris te Gastel, kanton Oudenbosch, Arrondissement Breda, Provincie Noord Brabant in tegenwoordigheid van Adriaan Sebastiaan van der Lint en Hendrik Luijten Josephuszoon, beide schoenmaker en wonende te Gastel, getuigen ten deze verzocht, overgegaan tot de getrouwe en nauwkeurige beschrijving van al hetgeen betrekking heeft tot den gemeenschappelijke boedel van Pieter Johannes van Sprundel, in leven bouwman en Anna Cornelia van der Heijden, zonder beroep, de eerstgenoemde gewoond hebbende en overleden te Dinteloord den vierentwintigsten February 1838 en laatstgenoemde, gewoond hebbende en overleden te Gastel den eenendertigsten October achttienhonderd acht en zestig, alsmede van hunne nalatenschappen. Welke inventarisatie zal geschieden ten sterfhuize van Anna Cornelia van der Heijden, in leven weduwe van Pieter Johannes van Sprundel, staande te Gastel, gemerkt letter A, nummer 120, al waar ik Notaris mij met de getuigen heb begeven.

Ten verzoeken en in tegenwoordigheid:

Van Maria van Sprundel, Huisvrouw van en ten deze bijgestaan en gemachtigd door Andries Potters, zonder beroep, wonende te Gastel.

Bid voor de Ziel van Zaliger
MARINUS VAN SPRUNDEL,
Weduwnaar van
Elisabeth Potters,
geboren te PRINSLAND den 8 Mei 1820 en
aldaar overleden den 20 April 1899.

DENK in uen morgenstond dat gij wellicht den
avond niet bereiken zult; wees altijd bereid
en leef zóó, dat de dood u niet onverwacht ver-
raste. Thom. à Keiip.

EEN eerekroon zijn de hooge jaren, die op de
wegen der gerechtigheid gevonden worden.
Tob. XIV.

Hij heeft de wet des Allerhoogsten onderhou-
den en een verbond niet Hem gemaakt....
en in de Beproeving is hij getrouw bevonden.
Eccl. XLIV.

DAT de Heer hem don geve naar zijne werken
en dat hij de volle belooning ontvange van
den God van Israël, onder Wiens vlenpelen hij
zich begeven heeft. Ruth. II.

Ik bid u door onzen Heer Jesus Christus en de
Heide des II. Geestes, dat gij mij door uwe
geheden bij God ter hulp komt. ad Rom. XV.

Mijn Jesus, barmhartigheid!

R. I. P.

Bij J. P. ROOMER, Koster, te Prinsland.

Van Marinus van Sprundel, bouwman,
wonende te Dinteloord.

Van Petrus van Sprundel, bouwman,
wonende te Dinteloord.

Van Adriaan van Sprundel, bouwman,
wonende te Gastel.

Van Willebrordus Adrianus Horians,
schipper en winkelier, wonende te Stam-
persgat te Gastel.

In eigen naam en in kwaliteit van Vader en
wettigen voogd over de minderjarigen
Petrus Johannes - Helena - en Antonie
Horians, eenige kinderen van en geboren uit
zijn huwelijk met Petronella van Sprundel.

Van Jacoba van Sprundel, meerderjarig,
ongetrouwd en zonder beroep, wonende te
Gastel en

Van Johanna van Sprundel, meerderjarig,
ongetrouwd en zonder beroep, wonende te Gastel.

Zijnde evengenoemden Maria-Marinus-Petrus-Adriaan-Jacoba en Johanna van Sprundel met de minderjarigen Petrus Johannes, Helena en Antonie Horians, bij representatie in hunne moeders plaats Petronella van Sprundel en wijlen de overledene Anna Catharina van Sprundel geweest de eenige nagelaten kinderen en kleinkinderen en bevoegd zicht te noemen en te gedragen als erfgenamen der nalatenschappen hunner ouders en grootouders, Pieter Johannes van Sprundel en Catharina van der Heijden, terwijl Willebrordus Adrianus Horians, zoo uit hoofde der algehele gemeenschap van goederen tusschen hem en zijne huisvrouw Petronella van Sprundel bestaan hebbende en als geïnitieerde erfgenaam voor het beschikbare gedeelte der nalatenschap van gezegde zijn huisvrouw, blijkens haar testament, gepasseerd voor den te Gastel geresideerd hebbende Notaris Johannes Antonius van Etten en getuigen den vierentwintigsten Augustus achttienhonderd achtenveertig, na doode geregistreerd, geregtigd is zijne regten te doen gelden in de erfparten zijner overleden huisvrouw in hare ouderlijke nalatenschap aangekomen. Alsmede in tegenwoordigheid van Marinus van Sprundel bovengenoemd. In betrekking als toezienden voogd over de vorengemelde minderjarigen, daartoe na verhoor van bloedverwanten benoemd door den heer regter van het vierde kanton van het arrondissement Breda en die beschikking aangenomen blijkens proces verbaal van den negenden October achttienhonderd drieenzestig, behoorlijk geregistreerd.

Geschiedende deze inventarisatie verder wegens aanwijzing en opgaaf van Jacoba van Sprundel bovengenoemd, die beloofd heeft alles te zullen opgeven en aanwijzen zonder iets te verbergen of achter te houden. De schatting der roerende en onroerende goederen zal geschieden door Rumoldus Gommeren, Marijn Oomen en Lambertus Houtepen, allen bouwlieden, wonende te Gastel, zaakkundigen door de gezamenlijke belanghebbenden benoemd alhier tegenwoordig, dewelke in handen van de Heer Kantonregter gemeld, den eed hebben afgelegd, om die waardering, volgens hunne beste kennis en wetenschap en volgens de waarde van de dag te zullen verrichten, blijkens proces verbaal van den vierentwintigsten November achttienhonderd achtenzestig, behoorlijk geregistreerd. En hebben partijen, toezienden voogd, schatters en de getuigen, allen aan mij notaris bekend, met mij Notaris – na gedane voorlezing – alhier getekend. (er volgen veertien handtekeningen].

Volgt de Inventarisatie
-inboedel-

In de keuken

Twee pluimen bedden en slaapbaar op negentig gulden.	f	90,00
Eene ladentafel op vijf gulden.	f	5,00
Eenige boeken op twee gulden.	f	2,00
Eenige boezelaars, zakken en ondermutsen op twee gulden.	f	2,00
Onderdoeken, zakdoeken en gordijnen op drie gulden.	f	3,00
Eene schuif met lappen op een gulden.	f	1,00
Beeldjes met glazen stolpen op vijf gulden.	f	5,00
Een huisklok op twaalf gulden.	f	12,00
Een spiegel en drie bloemglazen op zes gulden.	f	6,00
Een kagchel op vijf gulden.	f	5,00
Een koperen doofpot en waterketel op drie gulden.	f	3,00
Twee tafels op acht gulden.	f	8,00
Zes stoelen op drie gulden.	f	3,00
Zestig witte borden op vijf gulden.	f	5,00
Vijf eetschalen op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Een blad met theegoed, vierentwintig kopjes en schoteltjes, theepot en melkkan op drie gulden.	f	3,00
Een blikken doos, twee blaadjes en drie doosjes op een gulden	f	1,00
Een stelsel met glaswerk op drie gulden.	f	3,00
Acht voetstoven met testen op twee gulden vijftig cents.	f	2,50
Eenig houtwerk op een gulden vijftig cents.	f	1,50

In de kamer

Een eikenhouten kabinet met zes kommen op vijftig gulden.	f	50,00
Vijftig linnen hemden op zestig gulden.	f	60,00
Vijftien paren linnen bedlakens op vijf en veertig gulden.	f	45,00
Twee paren witte bedgordijnen op twee gulden.	f	2,00
Een lang en acht paar kleine raamgordijnen op zes gulden.	f	6,00
Zestien kussensloopen op vijf gulden.	f	5,00
Twee tafellakens en vier servetten op drie gulden.	f	3,00
Achttien witte doeken op vier gulden.	f	4,00
Een doek met zak op twee gulden vijftig cents.	f	2,50
Drie vrouwenhoeden op drie gulden.	f	3,00
Dertien opgeleiden mutsen op zestien gulden.	f	16,00
Dertien geplooid en strakke vrouwenmutsen op vijf en dertig gulden.	f	35,00
Een pluimenbed met kussen en slaapbaar op zeventig gulden.	f	70,00
Een tafel op drie gulden.	f	3,00
Acht stoelen op zes gulden.	f	6,00
Een koperen waterketel en vuurpan op drie gulden.	f	3,00
Twee aarden stoofpotten en oventje op een gulden.	f	1,00
Vijf regenschermen op zeven gulden.	f	7,00
Negen halsdoeken op vierentwintig gulden.	f	24,00
Negen boezelaars op veertien gulden.	f	14,00
Drie rouwdoeken op tien gulden.	f	10,00
Twee dito dito op vijf gulden.	f	5,00
Vier falies op zesentwintig gulden.	f	26,00

In de kookkeuken

Zevenentwintig tinnen lepels op twee gulden vijftig cents.	f	2,50
Achttien stalen eetvorken op een gulden.	f	1,00
Zestien tafel en twee broodmessen op een gulden.	f	1,00
Zes tinnen lepeltjes en kandijschaar op een gulden.	f	1,00
Een kleederkast op negen gulden.	f	9,00
Zes krommen op twee gulden.	f	2,00
Negenenveertig servetten en handdoeken op vijftien gulden.	f	15,00
Veertien paar linnen lakens op vijfenveertig gulden.	f	45,00
Twaalf linnen doeken op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Vier tafellakens en eenige doekjes op vier gulden.	f	4,00
Twee vrouwenhoeden en zakdoeken op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Twee rouwdoeken en twee pelerines op vijf gulden.	f	5,00
Eenige boeken op twee gulden.	f	2,00
Twee lakenschen vrouwenmantels op veertig gulden.	f	40,00
Drie merino's(?) kleederen op vierentwintig gulden.	f	24,00
Vier baayen rokken op acht gulden.	f	8,00
Vier dito dito op twaalf gulden.	f	12,00
Flanellen en katoenen onderrokken op vier gulden.	f	4,00
Tweeentwintig paar kousen op elf gulden.	f	11,00
Een bedde overtrek en ? op vijf gulden.	f	5,00
Eenige hand en zakdoeken op twee gulden vijftig cents.	f	2,50
Twee flanellen hemden op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Eene tafel op twee gulden.	f	2,00
Drie stoelen op twee gulden.	f	2,00
Een spiegel op een gulden.	f	1,00
Twee kopen koffykannen op twee gulden.	f	2,00
Een lamp en vier kommen op twee gulden vijftig cents.	f	2,50
Een kookkagchel op vijf gulden.	f	5,00
Een ijzeren kookpot en staande plaat op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Een raamgordijn en horretje op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Eenig keukengereedschap op vijf gulden.	f	5,00

Op den zolder

Een kleederkast op acht gulden.	f	8,00
Een bedsprei en vlag op vijftien gulden.	f	15,00
Vier baayen en een flanellen rok op twaalf gulden.	f	12,00
Twee merino's(?) kleeden op veertien gulden.	f	14,00
Een dito kleed op tien gulden.	f	10,00
Twee borstrokken en slaappak op drie gulden.	f	3,00
Twee katoenen rokken en twee schoudermantels op vijf gulden.	f	5,00
Twee jakken op een gulden.	f	1,00
Een kleederkast op twee gulden.	f	2,00
Een korset en beddetijk op vier gulden.	f	4,00
Vier paar kousen op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Negen onderdoeken op twee gulden vijftig cents.	f	2,50
Zes slaapzakken op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Drie paar linnen lakens op zes gulden.	f	6,00
Twee onderbroeken en twee borstrokken op twee gulden.	f	2,00
Twee zakdoeken en een tafellaken op twee gulden.	f	2,00
Acht kussen sloopen op vier gulden.	f	4,00

Drie rouwmutsen en vier kragen op acht gulden.	f	8,00
Een koperen ketel op drie gulden.	f	3,00
Twee Keulsche potten op twee gulden.	f	2,00
Drie stoelen en een armstoel op drie gulden.	f	3,00
Een meelkist met meel op vijf gulden.	f	5,00
Zes witte rokken op tien gulden.	f	10,00
Tien borstrokken op elf gulden.	f	11,00
Drie vrouwenrokken op vier gulden.	f	4,00
Vier halsdoeken op drie gulden.	f	3,00
Eenige lappen op twee gulden.	f	2,00
Een kleerkist op zes gulden.	f	6,00
Een partij appelen op drie gulden.	f	3,00
Eenige rommel op zes gulden.	f	6,00

In den kelder

Drie schalen en zes borden op een gulden.	f	1,00
Negentien kopjes, melkkan, suikerpot, zoutvaatje op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Twee koffykannen op vijf gulden.	f	5,00
Drie boterpotten op twee gulden.	f	2,00
Een partij aardappelen op vier gulden.	f	4,00
Eenig vaatwerk op drie gulden.	f	3,00

In de schuur

Een pottelkast op twee gulden.	f	2,00
Vijf emmers op twee gulden vijftig cents.	f	2,50
Drie koperen ketels, een waterketel en twee lampen op acht gulden.	f	8,00
Vijf haardpannen, koffymolen en doos op drie gulden.	f	3,00
Vier sauspannen, een tinnen bierkan, twee melkkannen en een pot op drie gulden	f	3,00
Een koekenpan en hangijzer op een gulden.	f	1,00
Een tafel op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Een halter op een gulden vijftig cents.	f	1,50
Vier paar schoenen en twee paar klompen op twee gulden vijftig cents.	f	2,50
Twee strijkijzers en ladder op twee gulden.	f	2,00
Een partij steenkolen op zeven gulden.	f	7,00
Eenig tuingereedschap en boonstaken op zeven gulden.	f	7,00

Gouden en zilveren en ander voorwerpen

Een gouden slot, kleine keur, wegende negen en een half wigtje op elf gulden veertig cents.	f	11,40
Een dito dito, dito keur, wegende negen wigtjes op 10 gulden tachtig cents.	f	10,80
Een dito dito, dito keur, wegende vier wigtjes op vier gulden tachtig cents.	f	4,80
Een dito doekspeld, dito keur, wegende drie en een half wigtje op vier gulden twintig cents.	f	4,20
Een paar gouden oorbellen met steentjes op twaalf gulden.	f	12,00
Een paar dito dito, kleine keur, wegende negen wigtjes op tien gulden tachtig cents.	f	10,80
Een paar dito dito, dito keur, wegende twaalf wigtjes op dertien gulden tachtig cents.	f	13,80
Een paar dito dito, dito keur, wegende als voren op dertien gulden twintig cents.	f	13,20
Een paar dito dito met steentjes op vier gulden twintig cents.	f	4,20
Een paar dito klokken, kleine keur, wegende drie en een half wigtje		

op vier gulden twintig.	f	4,20
Een gouden zakketting, kleine keur, wegende achttien en een half wigtje op twee en twintig gulden twintig cents.	f	22,20
Een dito dito met touretje(?), met dito keur, wegende eenendertig en een half wigtje op zevenendertig gulden tachtig cents.	f	37,80
Een dito dito met dito keur, wegende negentien wigtjes op tweeentwintig gulden tachtig cents.	f	22,80
Een gouden medaillon, dito keur, wegende twee wigtjes op twee gulden veertig.	f	2,40
Een dito haak en oog, dito keur, wegende een en een half wigtje op een gulden tachtig cents.	f	1,80
Zes gouden ringen, dito keur, wegende acht en een half wigtje op 10 gulden twintig cents.	f	10,20
Twee zilveren kroontjes en ?, kleine keur, wegende drie lood drie wigtjes op twee gulden vier en zestig cents.	f	2,64
Een zilveren lepel, kleine keur, wegende vier lood op drie gulden twintig cents.	f	3,20
Een paar zilveren slingers, kleine keur, wegende een lood op tachtig cents.	f	0,80
Een zilveren slot met zwarte koralen op drie gulden.	f	3,00
Een dito haak met dito dito op negentig cents.	f	0,90
Een zilveren haak met bruine koralen op een gulden.	f	1,00
Een zilveren slootje, kleine keur, wegende een half lood op veertig cents.	f	0,40
Een zilveren bidsnoer op drie gulden.	f	3,00
Een dito dito op vier gulden.	f	4,00
Trefloesen(?) bloedkoralen op twaalf gulden vijftig cents.	f	12,50
Een doosje met dito dito op negen gulden.	f	9,00
Een glas(?) met bloedkoralen op vijftien gulden.	f	15,00
Een veloersen knipbeugelhanger op drie gulden.	f	3,00
Een boek met zilveren sloten op vier gulden.	f	4,00
Een zilveren kruisbeeld op zes gulden.	f	6,00
Een doos met zwarte koralen op zestig cents.	f	0,60

Te zamen een somma van

twaaalfhonderd vijfenzeventig gulden vier en zestig cents

f 1275,64

Jacoba van Sprundel verklaart, dat de gereede gelden op den dag van het overlijden van Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Johannes van Sprundel voorhanden hebben bedragen een somma van vierhonderd zevenentachtig gulden achtentwintig cents f 487,28

En dat de boedel wegens voorgeschoten gelden te vorderen heeft als

- Van Maria van Sprundel, huisvrouw van Andries Potters voornoemd achttienhonderd zesendertig gulden negentig cents.	f 1836,90
- Van Marinus van Sprundel voornoemd	
13. Eene somma van zeshonderd zesendertig gulden negentig cents.	f 636,90
14. Eene somma van zesduizend gulden.	f 6000,00
De renten a vier ten honderd 's jaars sedert den eersten December achttienhonderd zeven en zestig (f 260)	
15. Eene somma van vijf honderd vierentwintig gulden.	f 524,00
De renten a vier ten honderd 's jaars sedert den eersten januari achttien honderd achtenzestig (f 20,961	
16. Eene somma van zeven honderd gulden.	f 700,00
De renten a vier ten honderd 's jaars sedert den eersten October	

- achtttien honderd achtenzestig (f 7,-)
- Van Petrus van Sprundel als gemeld, eene somma van zeshonderd zesendertig gulden negentig cents f 636,90
 - Van Adriaan van Sprundel voornoemd
 - 1. Eene somma van zeshonderd zesendertig gulden negentig cents. f 636,90
 - 2. Eene somma van tweehonderd negentien gulden. f 219,00
- De renten a vijf perscent's jaars sedert den eersten april achttienhonderd achtenzestig [f 6,57]
- Van wijlen Petronella van Sprundel, in leven huisvrouw van Willebrordus Adrianus Horiens gemeld, een somma van zeshonderd zesendertig gulden negentig cents. f 636,90

PAPIEREN

Een afschrift van het testament van Anna Cornelia van Sprundel, weduwe van Pieter Jan van Sprundel, gepasseerd voor den te Gastel geresideerd hebbende Notaris Johannis Antonius van Etten en getuigen den vijftiengsten Augustus achttienhonderd vijftig, na doode geregistreerd, waarbij de erflaatster heeft beschikt als volgt:

Ik preligateer of late en make vooruit aan mijne drie dochters 1. Anna Catharina 2. Jacoba en 3. Johanna van Sprundel bij mij inwonende, het huis en tuin met aan en toebehoren staande en gelegen te Gastel, thans door mij bewoond zodanig als het zelve onlangs is opgetuigd(?) ter plaatse van de twee huisjes en erf, door mij aangekocht van Cornelia Hagenars, weduwe van Johannes Potters, landbouwster, wonende te Gastel en kadastraal bekend te Gastel sector D. nummer 292, huis en erf groot eene roede en dertig ellen. Nummer 293 huis en schuur groot eene roede dertien ellen en nummer 294 moestuin groot drie roeden zes en negentig ellen, ingevolge koopacte verleden voor mij, ondergetekende Notaris den negentienden December achttienhonderd vier en vijftig behoorlijk geregistreerd en opgeschreven ten kantore van de bewaking der hypothecken te Breda, den vijftiengsten January achttienhonderd vijftig, in deel 226, nummer 198. Benevens mijnen inboedel en alles wat zich als roerend goed in voorschreven mijne huizinge bevindt, met uitzondering echter van contante gelden en obligatien.

Ik late en make voorts al hetgeen wat ik bij mijn overlijden zal nalaten aan mijne wettige kinderen en bij overlijden aan hunne wettige decendenten bij representatie. Ik herroepe en vernietige alle mijne bevorens gemaakte testamente.

Een afschrift van het testament van Anna Catharina van Sprundel voornoemd, gepasseerd voor mij Notaris den dertigsten Mei achttienhonderd zesenzestig, na doode geregistreerd, waarbij de testatrice hare moeder Anna Cornelia van Sprundel, weduwe van Petrus Johannes van Sprundel tot hare enige en algeheele erfgename heeft benoemd en al de goederen zoo roerend als onroerend door haar na te laten.

Een afschrift van eene boedelbeschrijving der nalatenschap van Pieter Johannes van Sprundel, in leven echtgenoot van Anna Cornelia van der Heijden opgemaakt door de Notaris Gerrit Christiaan Struijk van Bergen en getuigen te Dinteloord den eenentwintigsten July achttienhonderd tweeënveertig, behoorlijk geregistreerd.

Een uittreksel van een proces verbaal van voorlopige en definitieve toewijzing, opgemaakt door den te Willemstad geresideerd hebbende Notaris Jan van Wijngaarden in tegenwoordigheid van getuigen den tweeden en zestienden maart Achttienhonderd eenendertig, behoorlijk geregistreerd, overgeschreven ten kantore van hypothecken te Breda den veertienden April achttienhonderd eenendertig, deel 75 numero 84, waarbij Pieter Jan van Sprundel en Hendrik Bus hebben aangekocht een zestiende portie in de Stampersgatse Meestof, staande en gelegen op Stampersgat gemeente Oud en Nieuw Gastel, kadastraal bekend achtste hoek H, sectie B, nummeros

119 huis eene roede twintig ellen.

120 meestof, tien roeden tien ellen, waarvan dus de helft of een tweeëndertigste portie aan de in deze omschreven gemeenschap behoort, door voornoemde zaakkundigen waardig geschat eensgeld, op zevenhonderdvijftig gulden. f 750,00

Een afschrift van een hypothecaire Obligatie, gepasseerd voor den te Gastel geresideerd hebbende Notaris-Meester Franciscus Johannes Henricus van Gilse den elfden Mei achttienhonderd negenenvijftig, behoorlijk geregistreerd, ingeschreven ten kantore van Hypotheken te Breda den vierden Juny achttienhonderd negenenvijftig, deel 109, numero 27, waarbij Wilhelmus Dictus, arbeider wonende te Gastel aan Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel heeft schuldig erkent een somma van drie honderd gulden. (f 300,00) rentende vijf ten honderd in het jaar, verschijnende jaarlijks op den eersten Mei en jaarlijks losbaar op den verschijsdag der renten na eene voorafgaande opzegging van drie maanden. Waarvan de renten te goed zijn, sedert den eersten Mei achttienhonderd achtenzestig. [f 10,00]

Een afschrift van een hypothecaire Obligatie, gepasseerd voor genoemden Notaris van Etten, den eersten Maart achttienhonderd zesenvijftig, behoorlijk geregistreerd ten kantore van Hypotheken te Breda, den dertiende Maart achttienhonderd zesenvijftig, deel 96 nr.6, waarbij Pieter van Sprundel, landbouwer, wonende te Dinteloord voornoemd aan zijn moeder Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel, heeft schuldig erkend de som van vijf duizend vijfhonderd gulden, rentende vier ten honderd in het jaar, waarvan twee duizend gulden verschijnt den vijfentwintigsten April en drie duizend vijfhonderd gulden met den tweeden January in ieder jaar, zijnde het

geheele kapitaal jaarlijks losbaar op den tweeden January na drie maanden opzegging. [f 5500,00]

Waarvan de renten te goed zijn als volgt: van tweeduizend gulden sedert den vijftwintigsten April achttienhonderd zevenenzestig, van drie duizend vijfhonderd gulden sedert den tweeden January achttienhonderd zevenenzestig. (f 269,61)

Een afschrift van een hypothecaire Obligatie, gepasseerd voor mij Notaris den veertienden Maart achttienhonderd vijfenzestig, behoorlijk geregistreerd, ingeschreven ten kantore van hypotheken te Breda, den twintigsten Maart achttienhonderd vijfenzestig, deel 127, nummer 189, waarbij evengenoemde Petrus van Sprundel aan zijne moeder Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel, heeft schuldig erkent een kapitaal van achttienhonderd gulden, rentende vier ten honderd in het jaar, verschijnende jaarlijks op den veertienden maart en losbaar op den verschijndag der renten, na eene voorafgaande opzegging van drie maanden. (f 1800,00) Waarop de renten te goed zijn sedert den veertienden Maart achttienhonderd zevenenzestig. [f 129,201

Een bewijs van renteloos voorschot groot honderd gulden, numero 9, ten laste van het Liefdesgesticht in de Parochie van den Heiligen Laurentius te Gastel door voornoemde deskundigen waardig geschat eensgeld op zeventig gulden. (f 70,00)

Twee bewijzen van storting en deelneming in de Brandwaarborg Maatschappij "Zekerheid geeft Rust" gevestigd te Gastel, arrondissement Breda, ieder van duizend gulden, op elk waarvan is gefourneerd honderd negentig gulden, rentende onbepaald, verschijnende jaarlijks op den eersten Mei ten name van Anna Cornelia van der Heijden, weduwe Pieter Jan van Sprundel, nummer 95 en 96, als waardig geschat eensgeld op honderd vijftig gulden per stuk. (f 300,00)

Twee Obligaties ten laste Oostenrijk Nationale Weener Metaliek, ieder groot duizend florijnen of twaalf honderd vijftig gulden Hollandsch, [geschat f 250,00] numeros 213733 en 237170, rentende vijf percent, verschijnende den eersten January en den eersten July in ieder jaar, met de daarbij behorende halfjarige coupons, waarvan de eerste verschijnt den eersten January achttienhonderd negenenzestig. [f 48,801

Eene Obligatie ten laste Oostenrijk Nationale Weener Metaliek, groot vijfhonderd florijnen of zeshonderd vijftwintig gulden Hollandsch, (geschat f 312,501 numero 9758, rentende vijf ten honderd in het jaar, verschijnende den eersten January en eersten July in ieder jaar met de daarbij behorende

halfjarige coupon, waarvan de eerste verschijnt den eersten January achttienhonderd negenenzestig. [f 12,201

Eene Obligatie ten laste van Oostenrijk Nationale Weener Metaliek groot honderd florijnen of honderd vijftig gulden Hollands, [geschat f 62,501 numero 296452, rentende vijf ten honderd in het jaar, verschijnende den eersten January en den eersten July in ieder jaar, met de daarbij behorende halfjarige coupons, waarvan de eerste verschijnt den eersten January achttienhonderd negenenzestig. [f 2,44)

Eene Obligatie ten laste Oostenrijk Weener Metaliek, betaalbaar te Amsterdam, groot duizend florijnen of twaalfhonderd vijftig gulden Hollands, [geschat f 737,501 numero 11743, rentende vijf percent in het jaar, verschijnende den eersten January en eersten July in ieder jaar, met de daarbij behorende halfjarige coupons, waarvan de eerste verschijnt den eersten January achttienhonderd negenenzestig. [f 28,411

Eene Obligatie ten laste Portugal[?], groot honderd ponden Sterling of twaalf honderd gulden Hollands, [geschat f 444,00) numero 153250, rentende drie procent in het jaar, verschijnende den eersten January en eersten July in ieder jaar met de daarbij behorende halfjarige coupons, waarvan de eerste verschijnt den eersten January achttienhonderd negenenzestig. [f 17,851

Twee aandeelen in de Maatschappij der Russische Spoorwegen, ieder groot honderd vijftig zilveren roebels of twee honderd zesendertig gulden Hollands, [geschat f 396,001 numeros 9020 en 215351, rentende vijf ten honderd in het jaar, verschijnende den eersten January en den eersten July in ieder jaar, met de daarbij behorende halfjarige coupons, waarvan de eerste verschijnt den eersten January achttienhonderd negenenzestig. [f 11,80)

Vier obligaties ten laste den Pauselijken Staat Leening Parijs, ieder groot duizend franken of vijf honderd gulden Hollandsch, [geschat f 1210,00) numeros 61342, 61343, 61344 en 61345, rentende vijf percent, verschijnende den eersten Juny en eersten December in ieder jaar, met de daarbij behorende halfjarige coupons, waarvan de eerste verschenen zijn den eersten December achttienhonderd achtenzestig. [f 46,80 en f 8,361

(Totale waarde f 277.476,36)

TITELS VAN EIGENDOM DER ONROERENDE GOEDEREN DOOR
ANNA CORNELIA VAN DER HEIJDEN, WEDUWE VAN PIETER JAN
VAN SPRUNDEL, AANGEKOCHT NA HET OVERLIJDEN VAN
GENOEMDEN HAREN MAN

Een koopcontract onder de hand in duplo opgemaakt en getekend te Prinsland den dertigsten April achttienhonderd eenenvijftig, waarop staat geregistreerd een blad zonder renvoya te Oudenbosch den zesentwintigsten Mei achttienhonderd eenenvijftig, deel vierentwintig, folio eenenvijftig, vak vijf en volgende, ontvangen tachtig centen voorzegt met achtendertig opcenten een gulden tien en een halve cent. De ontvanger getekend, Pels Rijcken. Overgeschreven ten kantore van hypothecken te Breda den eenendertigsten Mei achttienhonderd eenenvijftig, deel 172, nummer 24, waarbij Anna Cornelia (daar alleen genaamd Cornelia van der Heijden], weduwe van Pieter Jan van Sprundel, van Dorothea Jacobs, weduwe van Pieter Augustijn heeft aangekocht een tweendertigste gedeelte in de Associatie of Vennootschap tot het oprichten en bouwen van een Meestoof op Stampersgat. Deze Meestoof is thans op den perceelsgewijzen kadastralen legger der gemeente Oud en Nieuw Gastel bekend. Achtste Hoek, sectie B, numero 581, Meestoof en erf, groot tweeentwintig roeden, tien ellen.

Door voornoemden zaakkundigen waardig geschat eensgeld op zevenhonderd vijftig gulden. (f 750,00)

Jacoba van Sprundel verklaart, dat hare moeder Anna Cornelia van Sprundel, weduwe van Pieter Jan van Sprundel na het overlijden van gezegden haren man nog gerechtigd is geworden tot een zestiende aandeel in evengenoemde Meestoof, doch dat daarvan geene bewijzen van eigendom voorhanden zijn. Door genoemden zaakkundigen waardig geschat op vijftien honderd gulden. (f 1500,00)

Een afschrift van een proces verbaal van voorloopige en definitieve toewijzing, opgemaakt ten overstaan van den te Rosendaal geresideerd hebbende Notaris Petrus van Vught en getuigen den tienden en vierentwintigsten Mei achttienhonderd drieenvijftig, behoorlijk geregistreerd, overgeschreven ten kantore van hypothecken te Breda, den zesden september achttienhonderd drieenvijftig, deel 202, numero 65, waarbij Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel heeft aangekocht eene hofstede en landen, te zamen groot tien bunders, vierenzestig roeden tien ellen, staande en gelegen aan de Vierschaarstraat onder de gemeente Oud en Nieuw Gastel, kadastraal bekend Sectie C, numero:

666 weiland, achtentachtig roeden zeventig ellen.

Sectie D numero:

632 weiland negenenzestig roeden, zestig ellen.

633 bouwland tweeentwintig roeden, negentig ellen.

- 633 idem negentig roeden, zeventig ellen.
- 644 idem twaalf roeden, negentig ellen.
- 645 weiland zestien roeden, vijftig ellen.
- 646 huis, schuur en erf, dertien roeden, zeventig ellen.
- 647 boomgaard, negentien roeden, veertig ellen.
- 648 bouwland, een bunder, zeventig roeden, veertig ellen.
- 652 idem tachtig roeden, zeventig ellen.
- 653 idem tachtig roeden, tachtig ellen.
- 660 idem, twee bunders, zevenenvijftig roeden, twintig ellen.
- 665 idem, een bunder, veertig roeden, zestig ellen.

Een akte in tweevoud, onder de hand opgemaakt en geteekend te Breda, den vierden Mei achttienhonderd eenenzestig, waarop staat N763. In duplo geregistreerd te Oudenbosch den zesden Mei achttienhonderd eenenzestig, deel 62, folio 197, verso vak 6. Een blad, geen renvoien. Ontvangen voor regt van afkoop f 13,20, voor 38 opcenten f 5,02 te zamen achttien gulden tweeentwintig cents. De ontvanger, geteekend Smits, overgeschreven naar een der duplikaten ten kantore van hypothecken te Breda den zevenden Mei achttienhonderd eenenzestig, deel 329, numero 8, waarbij Anna Cornelia van Sprundel, weduwe van Pieter Jan van Sprundel heeft afgekocht de tiendpligtigheid van 's rijks Domeinen van zeven bunders negenentwintig roeden, zeventig ellen land, gelegen in de gemeente Gastel, sectie D numeros 648, 652, 653, 660 en 665 evengemeld. Verhuurd aan Adriaan van Sprundel vorengenoemd voor vier honderd achtenzestig gulden vijftig cents in het jaar en welke huurpenningen te goed zijn vanaf den elfden november achttienhonderd achtenzestig. Voorschreven hofstede en land zijn door voornoemden zaakkundigen waardig geschat, te weten:

De hofstede en landen te zamen groot zes bunders, zesenzestig roeden dertig ellen. Kadastraal bekend Sectie C: numero 666 en Sectie D: numeros 632, 633, 634, 644, 645, 646, 647, 648, 652 en 653 op acht duizend negen honderd drieendertig gulden. [f 8933,001

En de percelen te zamen groot drie bunders, zevenennegentig roeden, tachtig ellen, kadastraal bekend Sectie D: numeros 660 en 665, op vier duizend vijf honderd vijfenzeventig gulden. [f 4575,001

Een afschrift van een proces verbaal van aankoop van en definitieve toewijzing opgemaakt ten overstaan van den te Gastel geresideerd hebbende Notaris Johannes Antonius van Etten den zevenden en veertienden April achttienhonderd drieenvijftig, behoorlijk geregistreerd, overgeschreven ten kantore van hypothecken te Breda den zevenentwintigsten April achttienhonderd drieenvijftig, deel 197, numero 20, waarbij Anna Cornelia van Sprundel, weduwe van Pieter Jan van Sprundel heeft aangekocht eene steede met land te zamen groot tweeennegentig roeden dertig ellen. Staande en gelegen onder de gemeente

Oud en Nieuw Gastel, kadastraal bekend Sectie C numeros:

852 bouwland negenentachtig roeden vijfenzestig ellen.

853 huis en erf, twee roeden, vijfenzestig ellen.

Door genoemden zaakkundigen waardig geschat op twee duizend twee honderd vijftig gulden. [f 2250,001

Een uittreksel van een proces verbaal van voorloopige en definitieve toewijzing opgemaakt door genoemden Notaris van Etten den negenentwintigsten Augustus en twaalfden September achttienhonderd drieenvijftig, behoorlijk geregistreerd, overgeschreven ten kantore van hypotheeken te Breda den dertigsten September achttienhonderd drieenvijftig, deel 203, numero 58, waarbij Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel heeft aangekocht een perceel bouwland, groot twee bunders, eene roede, zeventig ellen, gelegen onder de gemeente Oud en Nieuw Gastel, kadastraal bekend Sectie D: numero 794.

Door gemelden zaakkundigen waardig geschat op twee duizend honderd dertig gulden. [f 2130,00] De perceelen, kadastraal bekend Sectie C: numeros 852 en 853 en Sectie D: numero 794 zoo even omschreven zijn verhuurd aan Govert Bartelen voor honderd vierentachtig gulden 's jaars en welke huurpenningen te goed zijn sedert den elfden November achttienhonderd achtenzestig.

Een koopcontract, onder de hand in duplo opgemaakt en geteekend te Gastel, waarop staat geregistreerd te Oudenbosch den zevende July achttienhonderd zesenvijftig een half blad zonder renvoven in deel achtentwintig, folio zevenentachtig verso vak drie en volgende, ontvangen voor regt tachtig cents met de 38 opcenten een gulden tien en een halve cent, geteekend van Nouhuis. Overgeschreven ten kantore van hypotheeken te Breda den tweeëntwintigste July achttienhonderd zesenvijftig, deel 255, numero 54, waarbij Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel heeft aangekocht twee roeden veertig ellen grond, gelegen aan de Dulderstraat te Gastel, kadastraal bekend Sectie C: numero 825 als huis en erf.

Een akte in duplo onder de hand opgemaakt en geteekend te Gastel den tienden November achttienhonderd zesenvijftig, waarop staat geregistreerd een blad, geen renvoy te Oudenbosch den elfden November achttienhonderd zesenvijftig, deel 28, folio honderd negenendertig verso vak zes en volgende. Ontvangen zeventig cent voor regt makende met de 38 opcenten zevenen-negentig cent. Geteekend van Nouhuis. Overgeschreven ten kantore van hypotheeken te Breda den tweeëntwintigste December achttienhonderd zevenenvijftig, deel 273, numero 45, waarbij Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel aan Maria de Vet, weduwe van Jozef van Merrienboer in erfpacht heeft afgestaan evengemeld stuk grond, kadastraal

bekend Sectie C: numero 825, tegen een jaarlijkse erfpacht van drie gulden twintig cents, verschijnende den eersten November in ieder jaar. Welke erfpacht te goed is sedert den eersten November achttienhonderd zevenenzestig. Door voornoemden zaakkundigen waardig geschat op vijftig gulden. [**f** 50,001

Een afschrift van een koopakte, gepasseerd voor genoemden Notaris van Etten, den negentienden December achttienhonderd vierenvijftig, behoorlijk geregistreerd, overgeschreven ten kantore van hypothecken te Breda, den vijftwintigsten January achttienhonderd vijfenvijftig, deel 226, numero 98, waarbij Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel, heeft aangekocht twee huisjes met erf te zamen groot zes roeden, negenendertig ellen. Staande en gelegen te Gastel, vroeger op den perceele gelegen kadastrale legger der gemeente Oud en Nieuw Gastel Sectie D: numeros 292, 293 en 294, thans op den legger voorkomende Sectie D, numeros:

1098 tuin, vijf roeden negentien ellen

1099 huis en erf, eene roede twintig ellen.

Een akte in duplo onder de hand opgemaakt en geteekend te Gastel den twintigsten November achttienhonderd zevenenzestig, waarop staat N. 524. In duplo geregistreerd te Oudenbosch den tweeentwintigsten November achttienhonderd zevenenzestig, deel 36, folio 159 verso vak 8 een blad, geen renvoy ontvangen voor regt **f** 0,80 voor 38% **f** 0,305, te zamen een gulden tien en een halve cent. De ontvanger geteekend, Smits, overgeschreven ten kantore van hypothecken te Breda den dertigsten November achttienhonderd zevenenzestig, deel 413, numero 78, waarbij Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel, van het bovengenoemde kadastrale nummer 1098 der Sectie D een hoekje grond heeft verkocht en afgestaan. Voorschreven huis en erf is in eigen gebruik door voornoemden zaakkundigen waardig geschat op twee duizend zeshonderd gulden.

[**f** 2600,00]

Jacoba van Sprundel verklaart dat de doodschulden, begraafonkosten en kerkdiensten van Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Jan van Sprundel, bedragen een somma van twee honderd drieenvijftig gulden vijftien en een halve cent. [**f** 253,155]

En dat voor zoverre haar bekend is geen schulden ten laste des gemeenschappelijken boedels of der nalatenschappen haren ouders bestaan. Met voorschreven werkzaamheden en de redactie van het resume[?] is men bezig geweest sedert des voormiddags ten negen ure gemeld tot des namiddags vijf ure daaraanvolgende en niets meer gevonden zijnde te inventariseren, te hangen of te declareren op de tegenwoordige inventaris heeft Jacoba van Sprundel als in het bezit des boedels geweest zijnde in

handen van mij Notaris ten bijwezen der getuigen den Eed afgelegd dat zij niets heeft verduisterd, noch gezien heeft, noch weet dat iets verduisterd is der goederen en voorwerpen, behoorende tot de gemeenschap en nalatenschappen in deze gemeld, waarna al het hiervoren geïnventariseerde met goedvinden van partijen is gelaten en gebleven in bewaring en het bezit van Jacoba van Sprundel gemeld, die zulks erkent en zich daarmee belast heeft om al hetzelfde te voorschijn te brengen en te verantwoorden ten tijde en aan wie het bekomen zal. En hebben partijen, zaakkundigen en getuigen met mij na gedane voorlezing deze minute geteekend.

[volgen 14 handtekeningen als boven]

regt van 2 vac. f 3,20

schatting f 0,80

f 4,-
38% f 1,52

f 5,52

No 33. Geregistreerd te Oudenbosch den negentienden December achttienhonderd acht en zestig, deel 72, folio 6 verso vak 6, tien bladeren zonder renvoyaen. Ontvangen voor regt van 2 vac. f 3,20 voor schatting f 0,80, zamen f 4,00 makende met f 1,52 voor 38 opc, vijf gulden tweenvijftig cents.

De Ontvanger,
[getekend] Smits.

Het testament en de verdeling van de erfenis. N 808.

Voor mij Anselmus Hendricus van Moorsel, Notaris te Gastel, kanton Oudenbosch, Arrondissement Breda, Provincie Noord Brabant in tegenwoordigheid van de nagenoemde getuigen, zijn gekompareerd:

Maria van Sprundel, huisvrouw van en ten deze bijgestaan en gemagtigd door Andries Potters, zonder beroep, wonende te Gastel

Marinus van Sprundel, bouwman wonende te Dinteloord

Petrus van Sprundel, bouwman, wonende te Dinteloord

Adriaan van Sprundel, bouwman, wonende te Gastel

Willebrordus Adrianus Horians, schipper en winkelier, wonende op Stampersgat te Gastel

In eigen naam n hoedanigheid van vader en wettigen voogd over de minderjarigen Petersu Johannes- Helena en Antonie Horians, eenige kinderen van en geboren uit zijn huwelijk met Petronella van Sprundel.

Jacob van Sprundel, meerderjarig ongehuwd en zonder beroep, wonende te

Gastel.

Johanna van Sprundel, mede meerderjarig ongehuwd, zonder beroep, wonende te Gastel.

Welke komparanten zoo in prive als kwaliteit verklaarden te willen overgaan tot scheiding en verdeeling des gemeenschappelijken boedels van Pieter Johannes van Sprundel en Anna Cornelia van der Heijden, in leven echtelieden alsmede van hunne nalatenschappen en zulks in tegenwoordigeheid en onder goedkeuring van den Edelachtbare Heer Ubo Jelze Heerma van Voss, regter van het kanton Oudenbosch, wonende te Gastel, ten dien einde alhier mede verschenen.

Alsmede in tegenwoordigheid van Marinus van Sprundel bovengenoemd in zijne hoedanigheid van toeziende voogd over bovengenoemde minderjarigen, daartoe na verhoor van bloedverwanten benoemd door den Heer kantonregter gemeld. En die betrekking aangenomen blijkens proces verbaal van den negenden October achttienhonderd drieenzestig, behoorlijk geregistreerd. De verschenen personen zijn aan mij Notaris bekend.

Omtrent welke scheiding en verdeeling vooraf wordt aangemerkt dat Pieter Johannes van Sprundel en Anna Cornelia van der Heijden in den jare achttienhonderd vijftien, zonder oprichting van huwelijkskontrakt zijn getrouwd en alzoo de voor dat geval bepaalde legale gemeenschap van goederen volgens het Fransch Burgerlijk Wetboek is ingevoerd geworden. Dat Pieter Johannes van Sprundel zonder over zijne nalatenschap te hebben beschikt op den vierentwintigsten Februari achttien honderd achtendertig te Dinteloord is overleden, nalatende tot erfgenamen volgens het versterfregt zijn toen in leven zijn de acht kinderen, genaamd Maria, Marinus, Petrus, Adriaan, Jacoba, Johanna, Petronella en Catharina van Sprundel, ieder om een achtste gedeelte.

Dat evengenoemde Petronella van Sprundel, onder de werking van het tegenwoordig Burgerlijk Wetboek zonder oprigting van huwelijkskontrakt is gehuwd geweest met Willebrordus Adrianus Horiens voornoemd en bij testament, gepasseerd voor den te Gastel geresideerd hebbende Notaris Johannes Antonius van Etten, den vierentwintigsten Augustus achttienhonderd achtenveertig, na doode geregistreerd, haar evengenoemde man heeft geïnstitueerd als erfgenaam voor het beschikbare gedeelte harer nalatenschap en welk testament door de testatrice op den eenentwintigste September achttien honderd drieenzestig met de dood, nalatende tot erfgenamen volgens het versterfregt hare drie kinderen bovengenoemde minderjarigen Petrus Johannes, Helena en Antonie Horiens, onder de last van het gedeelte hetwelk hunnen vader volgens het even aangehaalde testament toekomt.

Dat Anna Catharina van Sprundel voornoemd op den tweeden Juny achttien honderd zesenzestig te Gastel is overleden, nalatende tot eenige en algeheele erfgename harer nalatenschap, hare moeder Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Johannes van Sprundel krachtens haar testament, gepas-

seerd voor mij Notaris den dertigsten Mei achttienhonderd zesenzestig, na doode geregistreerd.

Dat Anna Cornelia van der Heijden, in leven weduwe van Pieter Johannes van Sprundel, bij testament, gepasseerd voor genoemde Notaris van Etten, den vijftwintigsten Augustus achttien honderd vijfenvijftig, na doode geregistreerd, heeft geprelegateerd of vooruit gemaakt aan hare drie dochters Anna Catharina, Jacoba, en Johanna van Sprundel, het door haar bewoond wordende huis en tuin met aan en toebehooren, staande en gelegen in het dorp Gastel, gemeente Oud en Nieuw Gastel, thans kadastraal bekend sectie D. numeros 1099 en 1368, benevens haren inboedel en alles wat zich als roerend goed in dat huis bevindt, met uitzondering van kontante gelden en Obligatien.

Dat Anna Cornelia van der Heijden, in leven weduwe van Pieter Johannes van Sprundel deze hare uiterste wilsbeschikking op den eenendertigsten October achttienhonderd achtenzestig met de dood heeft bekrachtigd, nalatende tot hare eenige erfgenamen hare zes kinderen bovengenoemden Maria, Marinus, Petrus, Adriaan, Jacoba en Johanna van Sprundel ieder voor een zevende gedeelte en hare drie kleinkinderen Petrus Johannes, Helena en Antonie Horiens bij representatie in hunne moeders plaats Petronella van Sprundel voor het laatste eenzevende gedeelte, onder de last van het prelegaat of de vooruitmaking, hierboven gemeld, en tot welk prelegaat door het overlijden van Anna Cornelia van Sprundel voor hare moeder, hare beide zusters Jacoba en Johanna van Sprundel door aanwas gerechtigd zijn.

Dat op den achttienden December achttien honderd achtenzestig door mij Notaris eene beschrijving is opgemaakt van al hetgeen tot den onderwerpelijken boedel en nalatenschappen behoort, blijkens proces verbaal van die dagtekening, behoorlijk geregistreerd en welke beschrijving tot grondslag dezer verdeling zal worden genomen.

Dat alvorens tot de verdeeling over te gaan, door de komparnaten, zoo in prive als kwaliteit den staat des gemeenschappelijken boedels van Pieter Jjan van Sprundel en Anna Cornelia van der Heijden zal worden opgemaakt en daarin alle de roerende goederen, benevens de helft van het eenzevendiende aandeel of een tweeendertigste gedeelte in de oude Stampersgatsche Meestoof door Pieter Johannes van Sprundel, staande zijn huwelijk aangekocht zullen worden opgenomen. Dat na de verdeeling van de gemeenschappelijken boedel de staat der nalatenschap van Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Johannes van Sprundel zal worden geformeerd en daarin de onroerende goederen zullen worden gebragt door haar na het overlijden van haren man aangekocht.

Dat de inboedel, de aandelen in de Stampersgatse Meestoof en het renteloos voorschot ten laste van het Liefdesgesticht de twee bewijzen van storting op en wegens deelneming in de Brandwaarborgmaatschappij "Zekerheid geeft rust", gevestigd te Gastel, alsmede de onroerende goederen, onderscheidenlijk in die

staten zullen worden opgenomen, tot de waarde waarop die bij de aangehaalde boedelbeschrijving wettig zijn begroot door Rumoldus Gommeren, Marijn Oomen en Lambertus Houtepen, allen bouwlieden wonende te Gastel, daartoe als deskundigen benoemd en beedigd door den Heer Kantonregter gemeld, blijkens proces verbaal van den vierentwintigsten November achttien honderd achtenzestig, behoorlijk geregistreerd.

De hypothecaire en ander vorderingen tot der zelve volle bedrag, terwijl de effecten daarin zullen worden gesteld tot den koers vermeld in de prijscourant, uitgegeven voor de regeling van het regt van successie, opgemaakt den achtentwintigsten December achttien honderd achtenzestig en dat bij de te verdelen zaken de loopende huren en renten zullen worden berekend tot den eersten January achttienhonderd negenenzestig.

Dat van de nalatenschap van Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Johannes van Sprundel zal worden afgetrokken hare doodschulden, begraafniskosten en kerkediensten, zoals bij de aangehaalde boedelbeschrijving zijn opgegeven.

Dat de komparanten, zowel in prive als kwaliteit uitvoering verlangen te geven aan de beschikking van Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Johannes van Sprundel hiervoren omschreven en afgifte willen doen van het prelegaat, daarbij gemaakt, zoals hiervoren is opgegeven en daarom van het aandeel of de helft Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Johannes van Sprundel, in den gemeenschappelijken boedel toekomende den inboedel zullen aftrekken en in de staat harer nalatenschap het door haar bewoond geweest zijnde huis en aanbehoren voor memorie(?) zullen uittrekken, waarna de afgifte daarvan aan de legatarissen zal gedaan worden.

Na dit te hebben aangemerkt wordt door de komparanten zoo in prive als kwaliteit overgegaan tot opmaking van den staat des gemeenschappelijken boedels van Pieter Johannes van Sprundel en Anna Cornelia van der Heijden.

De Staat van de gemeenschappelijke boedel van Pieter dan en Cornelia van Sprundel

Om herhaling te voorkomen volgt nu een samenvatting mijnerzijds van dit deel van het testament. In een twintigtal artikelen vindt er in het testament een herhaling en opsomming plaats van alles wat er in het proces verbaal reeds is genoemd.

De totale waarde van de gemeenschappelijke boedel bedraagt zoals eerder is vermeld **f 27.747,36**. De helft ervan (Pieter Jan zijn deel) wordt verdeeld onder de acht kinderen, waarvan nog zes in leven zijn. Ieder kind krijgt hiervan dus **f 1734,21**

Het deel toekomend aan Willebrordus Horians getrouwd geweest met Petronella van Sprundel bedraagt **f 1083,88**. Zijn drie kinderen krijgen elk **f 216,795**. Allen tezamen dus **f 1734,21**. Het deel van Catharina van

Sprundel kwam, zoals eerder is vermeld aan haar moeder toe.

De Staat van de nalatenschap van Anna Cornelia van Sprundel.

Er vindt weer een herhaling en opsomming plaats in het testament in een tiental artikelen, van al haar bezittingen en aankopen, zoals reeds eerder in het proces verbaal was gemeld.

De totale waarde van haar nalatenschap bedraagt de helft van de gemeenschappelijke boedel, plus haar latere aankopen, wat een totaal bedrag geeft van haar te verdelen nalatenschap van **f 34.359,49½**

Ieder kind kreeg een zevende part of F4.908,50. Met vaders part erbij dus, **elk f 6642,71**

De drie kleinkinderen Horiens kregen ieder F1636,16. Met opa's part erbij dus elk **f 1852,95½**

De verdeling was verder als volgt:

1. Maria van Sprundel, huisvrouw van Andries Potters. **f 6642,71.**
Na aftrek van haar schuld van **f 1836,90** ontving zij **f 4805,81**
Door haar broer Marinus **f 3006,15** en haar broer Adriaan **f 1799,66**
aan haar te voldoen.
2. Marinus van Sprundel, getrouwd met Elisabeth Potters. **f 6642,71**
Na verrekening van zijn schuld van **f 9648,86** was hij zijn zus Maria
f 3006,15 schuldig.
3. Petrus van Sprundel, getrouwd met Maria Hack. **f 6642,71**
Na verrekening van zijn schuld van **f 8480,55** was hij zijn zussen Jacoba
en Johanna samen **f 1837,44** schuldig.
4. Adriaan van Sprundel, getrouwd met 1. Johanna Gommeren en 2. Met
Maria Suijkerbuijk
Na verrekening van zijn schuld van **f 9837,63½** was hij aan zijn zus Maria
f 1799,66, aan Jacoba en Johanna samen **f 598,09½** en aan zijn
oomzegger Antonie Horiens **f 797,17** schuldig.
5. Willebrordus Adrianus Horiens, weduwnaar van Petronella van Sprundel.
f 1083,88.
Na verrekening van zijn schuld van **f 1386,90** zal hij aan zijn drie kinderen
Petrus, Helena en Antonie **f 303,02** schuldig zijn.
6. De minderjarige kleinkinderen Petrus, Helena en Antonie Horiens erven
samen **f 5558,82½.**
Zij krijgen:

a. huis en erf te Oud Gastel, groot negentig roeden, dertig ellen Sectie C. 852-853.	f 2250,-
b. bouwland, groot 2 bunder, een roede, zeventig ellen. Sectie D. nr. 24 en rente.	f 2155,-
c. stukje grond. twee roeden veertig ellen. Sectie C. nr. 825 met erfpachtrente	f 63,63½
d. Door oom Adriaan te voldoen	f 797,17
e. Door hun vader te voldoen	f 303,02
7. Jacoba en Johanna van Sprundel gezamenlijk. f 13285,42.
a. aan gereed geld	f 234,12½
b. hypothecaire vordering op W. Dictus met rente	- 310,-
c. bewijs van renteloos voorschot op Liefdesgesticht	- 70,-
d. twee bewijzen van storting op Brandwaarborgmij. "Zekerheid geeft rust"	- 300,-
e. vijf obligaties Oostenrijk Nationale Weener Metaliek met rente	- 2454,35
f. een obligatie Portugal met rente	- 461,85
g. twee aandelen Maatschappij Russische Spoorwegen met rente	- 407,80
h. vier obligaties ten laste van de Pauselijke Staat leening Parijs met rente	- 1265,16
i. 1/32 aandeel Stampersgatsche Meestof met rente	- 750,-
j. twee percelen bouwland groot drie bunder 97 roeden, 80 ellen Sectie D. 660-665	- 4596,60
van Petrus van Sprundel te vorderen	- 1837,44
van Adriaan van Sprundel te vorderen	- 598,09½

Het testament sluit af als volgt:

De komparanten, zoo wel in prive als kwaliteit als nu willende overgaan tot het doen van af en overgifte van het prelefaat door wijlen moeder Anna Cornelia van der Heijden, in leven weduwe van Pieter Johannes van Sprundel, gemaakt bij hare uiterste wilsbeschikking van den vijftwintigsten Augustus achttien honderd vijftienvijftig, zoo als in de premissen is omschreven verklaren hierbij aan Jacoba van Sprundel en Johanna van Sprundel vorengenaamd te doen zuivere en eenvoudige af en overgifte van:

Een huis en erf met tuin tezamen groot vijf roeden zesenzeventig ellen, staande en gelegen in het dorp Gastel, gemeente Oud en Nieuw Gastel Sectie D. numeros 1099 en 1368, hiervoren in de staat der nalatenschap van Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Johannes van Sprundel, onder artikel tien omschreven.

Den inboedel en al wat zich als roerend goed, met uitzondering van kontante gelden en Obligatien in evengemeld huis bevindt.

Verklarende Jacoba van Sprundel en Johanna van Sprundel het af en overgegeven legaat aan terreinen en het hiervoren aangehaalde bewijs van eigendom betreffende het onroerend goed te hebben overgenomen.

Waarmee de komparanten, zoo wel in prive als kwaliteit verklaren den gemeenschappelijken boedel en nalatenschappen in deze gemeld naar onderling genoegen en finaal te hebben gelijkwideerd, geschift, gescheiden en verdeeld, met belofte om elkander dienaangaande nimmer te zullen bemoeilijken, aanspreken of lastigvallen direct of indirect in regten of daarbuiten.

Zullende eenieder met zijn toe en aanbedeel te kunnen doen en handelen naar welgevallen te rekenen sedert de dag van heden.

Erkende de komparanten, zoo wel in prive als kwaliteit uit elkanders handen te hebben overgenomen en mitsdien in het bezit zijn der genoemde gelden, bewijzen der hypothecaire schuldvorderingen, effecten en titels van eigendom onderscheidenlijk aan ieder hunner toe en aanbedeeld en daartoe betrekking hebbende, terwijl Maria van Sprundel, huisvrouw van Andries Potters en Jacoba en Johanna van Sprundel mede erkennen ontvangen te hebben de gelden welke door Marinus van Sprundel, Petrus van Sprundel en Adriaan van Sprundel, respectievelijk aan hen moeten worden uitgekeerd.

Verklarende Willebrordus Adrianus Horiens mede van Adriaan van Sprundel ontvangen te hebben de gelden welke door hem aan zijn minderjarigen kinderen Petrus Johannes, Helena en Antonie Horiens moesten worden voldaan. voor al het werk hierbij over en weder wordt *vreleend* kwitantie en derhalve zonder eenige voorbehouding.

Verklarende de komparanten zoo in prive als kwaliteit toe te stemmen ingevolgen artikel 671 van het Burgerlijk Wetboek dat van deze akte een uittreksel zal worden uitgewerkt voor zoverre het de onroerende goederen betreffen, om te worden overgeschreven ten kantore van hypotheeken te Breda. Eindelijk verklaren de komparanten, zoo wel in prive als kwaliteit hierbij te verleenen zuiver en eenvoudige opheffing van verband en den Heerbewaarder der hypotheeken te Breda te magtigen tot het geheele royement der inschrijvingen ten zijnen burele genomen den dertienden Maart achttienhonderd zesenvijftig Deel 96, numero 6 en den twintigsten Maart achttienhonderd vijenzestig Deel 127, numero 159, beide ten behoeve van Anna Cornelia van der Heijden, weduwe van Pieter Johannes van Sprundel, zonder beroep, gewoond hebbende te Gastel en ten laste van Petrus van Sprundel, landbouwer, wonende te Dinteloord.

Ter executie dezes verkiezen de komparanten domicilie ten kantore van mij Notaris te Gastel.

Waarvan akte:

Gedaan en gepasseerd te Gastel ten herberge genaamd Het huis van Negotie [nu het Hart van Gastel!] in tegenwoordigheid van Adriaan Sebastiaan van der Lint en Hendrik Luijten Josephus zoon, beide schoenmaker en wonende te Gastel als ten deze verzocht door mij Notaris bekende getuigen, den

zestienden January achttien honderd negenenzestig.

En hebben de komapanten, de Heer Kantonregter en de getuigen met mij Notaris, na gedane voorlezing, deze minute getekend.

Twaalf handtekeningen van:

M. van Sprundel, A. Potters, M. van Sprundel, P. van Sprundel, A. van Sprundel, W.A. Horiens, J. van Sprundel, Joanna van Sprundel, Heerma van Voss, A..S van der Lint, H. Luijten, A.van Moorsel.

No121. Geregistreerd te Oudenbosch den twintigsten January 1800 negenenzestig, deel 72, folio 20, verso vak 8., zeventien bladen, drie renvoven.

Ontvangen voor regt van scheiding f 2,40, voor afgifte van legaat f 0,80, voor overbedeling 1% op f 50,- =f 0,50 en 4% op f 2300,- = f 92,- zamen f 75,70, makende met de 38 % opc. f 36,37 een honderd tweeendertig gulden en zeven cent f 132,07.

* op lot van Adriaan van Sprundel. Was getekend, De ontvanger: Smits.

F. van Merrienboer

Bronnen: Archief notariële akten in het regionaal Archief West Brabant te Zevenbergen.

EEN KERSTVERHAOLTJE UIT 'T PLOTSKE OUD GASTEL

KERSTMIS 1934

Aweceerd'n bietje Nico .. trek gaauw oe jekker aon ..
da kunneme saome mee de jong .. vlug naor de Kesnacht gaon

Zo sprook ôôns moeder vroeger .. k'waar nog maor 'n kiend
toch waar t'r in die daoge iets .. wa'k nerreges nou nog viend!

We liepe dan 't baontje af .. dur d'opgewaaide sneeuw
m'n moeder glee un bietje uit .. ne ingeouwe schreeuw

'T vroos, .. m'n ore wiere koud .. de maon gaaf elder licht
'k deenk mee weemoed daor aon t'rug .. t'waar 'n prachtig zicht

De maon verlichte onze weg .. d'r waar gin straotverlichting
ze gieng me oons mee naar 't durp .. presies dezelfde richting

Soms waar ze even nie te zien .. deur aankommede buie
en in de verte worde ik .. de kerkklokke luie!!

Zo liepe me 'n alluf uur .. diep in onze jas gedoke
deur 't bevrore karrespoor .. 't bomijs wier gebroken

M'n vader liep 'n eind voorop .. m'n moeder liep t'er neve
ik waar zowa 'n jaor of zes .. waor is de tijd gebleve?

Zo kwaame me .. diep in de nacht aon .. bij de kerk van de 'Gastelaore'
waor alle plekke ware bezet .. omdatter zoveul mense ware

Da'k drie miesselang moes staon .. m'n eige te vervele
't 'Gloria' kloont van 't koor .. uit wel onderd mannekele

Ik stong achter ne laange vent .. en neffe drie ouwe vrouwe
en achter mijn .. daor stong m'n broer .. die dee me niks as douwe!

Ik kreeg de zege mee ne kwast .. da vonnik nie zo lekker!
m'n vader keek ardstikke vroom .. me die druppels op z'n jekker

K'stong bij moeders aon d'aand .. tusse de gwroote mense!
ze zou me strak buite de kerk .. 'n Zalig Kesmis wense

De pastoor die prikte .. da de mense moeste vurandere
en ik dommelde weg en weer .. van 'tene bjeen op 'taandere

'n Kienderkoor zong in die nacht .. 'Ozanna in d'n ooge!
en ik vroeg telkens aon oons moeder .. of me al naor uis toe moge?

Ons moeder zee 'ou doewe mond .. de mies is nog nie tenne!
ik moes wa meer eerbiedig zijn .. gaf ze me te kenne

Toen dan 't "Ite misa est" eindeluk waar gezonge
wier d'r m'n vader en m'n broer .. al wa vooruit gedronge

Zo tusse al die mense deur .. schuifelde me zo naor vore
waor, naor me moeder zee, 't Keskiendje waar gebore

En jao .. daor bij 't priesterkoor .. daor lag't .. in'n stalleke
en in gedachte worde ik .. de grijze ezel balke

Sint Jozef stong .. Maria nie .. want die zat op d'r knie'e
d'r ware ok nog Koninge bij .. ik zaag ze met z'n drie'e

D'erders stonge achterin .. d'n os die dee z'n maoltje
en vooraon stong t'r op de groond .. 'n engeltje op 'n paoltje

M'n moeder .. mee d'r ooft omleeg .. gooide daorin 'n centje
t'engeltje knikte toen naor oons .. vor moeders traktementje

Me gienge wir op weg naor uis .. ik dee 'r niks as geeuwe
en alverwege .. daor begong 't zomar ineens te sneeuwe!!

waor ik aon denk .. wa'k hier zeeg .. is 65 jaor geleeje
de meeste mense ware zo aarm as job .. mar wel zeker zo tevreerje!!

thuis waart'r 'n apparte sfeer .. mee keskes op 'n bordje
de pieterolielaamp waar aon .. oons Koos liep in d'r schortje

En in de kaomer 'n plattebuis .. waor 'n kromme pook aon ieng
't kwaam zomaor in m'n gedachte op .. 'n mooie errinnerieng!

Gekregen van Nico Aanraad

oud, de duvel is oud

Gastels top tien van oudsten 2004

De lijst van Gastels oudste tien 2004 is ten opzichte van de lijst van 2003 sterk veranderd. Dat komt mede door de afbraak van de "lage" flat, waardoor enkele van de oudste inwoners helaas moesten verhuizen. Daarnaast zijn er ook verschillende inwoners, die tot nu toe zelfstandig woonden, verhuisd naar een verzorgingsflat of aanleunwoning.

Zo vertrokken uit Gastel: mevr. C. Wagenmakers-Lambregts, mevr. Hommen-Veraart, dhr. M. Roozen, mevr. A. van Oorschot-Aarts, mevr. E. Tak-Verhaar, het echtpaar A. van Keep-Hagenaars en dhr. J. Rebbens.

Nieuwe lijst per 23 november 2004:

	<u>Geboortedatum</u>	<u>Naam</u>	<u>Adres</u>
1	04-07-1903	dhr. Willem Tak	Beemd
2	15-06-1910	mevr. Elisabeth Dingemans-Roozen	Zuiddijk
3	07-09-1912	dhr. Piet Akkermans	Markt
4	26-04-1913	dhr. Alfons Scheepens	Koeneberg
5	13-07-1913	dhr. Johannes van Merrienboer	Meirstraat
6	24-09-1913	dhr. Cornelis Huijbregts	Opperstraat
7	04-10-1913	dhr. Leonardus van Hooijdonk	Beemd
8	10-10-1913	mevr. Emma van Oosterhout-van de Clundert	Beemd
9	22-11-1913	dhr. Martinus van den Broek	Veerkenweg
10	09-01-1914	dhr. Martinus Aanraad	Steenstraat

Volgens deze lijst zou voor het interview van Gastels oudste aan de beurt zijn mevr. E. Dingemans-Roozen, maar zij is helaas niet meer in staat om haar levensverhaal te vertellen.

Dhr. W. Tak, onze oudste inwoner, was al in jaarboek 1997 aan de beurt.

Interview met een van Gastels oudsten dhr. A (Fons) Scheepens

Op 17 november jl. gingen F. van Merrienboer en P. Peeters op bezoek bij Fons Scheepens aan de Koeneberg. Hij behoort momenteel bij de top tien van Gastels oudsten en was bereid en in staat om ons te ontvangen en te vertellen over zijn levensloop.

Fons werd geboren te Rotterdam aan de Beukelsdijk op 26 april 1913 als zoon van Johannes Scheepens en Elisabeth Rutten.

Zijn vader was hoofd van een lagere school daar in de buurt en er waren nog drie broers en twee zussen.

Hoewel vader daar wel op aandrong ging Fons later niet in het onderwijs, in tegenstelling tot twee broers en een zus van hem.

Een van zijn broers, Franciscus, zou later als onderwijzer en hoofd van een school in Indonesië aan het werk gaan en bij zijn terugkomst naar Nederland verongelukken met het KLM-toestel de "Franeke" bij Bombay.

De school, waarvan vader hoofd was, was een katholieke school met 18 leerkrachten. Fons kwam daar op school, maar kwam niet bij zijn vader in de klas.

Hij herinnert zich daarvan dat tijdens de crisisjaren op het kantoor van zijn vader een grote pan met erwtensoep stond en daar moesten zij [Fons en zijn broers] van eten.

Vader Scheepens was afkomstig uit Heusden en wilde terug naar Brabant. Het gezin verhuisde naar Vught en Fons kwam daar op de Aloisiuschool, een school met broeders.

Na de lagere school ging hij naar het Lyceum in Den Bosch.

Daar bleef hij vier jaar en "Toen was ik het zat". Hij ging naar de bakkerij om het bakkersvak te leren. Daar zag hij meer in.

Hij werkte in Den Bosch in de Vughtsestraat bij bakker de Vught. Hij vond het belangrijk om het vak goed te leren en ging dan ook bij verschillende bakkers in de leer om overal wat op te steken, bijvoorbeeld in Nijmegen en Utrecht.

In Nijmegen was hij tijdens de Duitse bezetting, maar toen het daar te gevaarlijk werd ging hij daar weer weg. Hij bekwaamde zich ook in het banketbakkersvak en kwam bij een banketbakker, die bevriend was met de Duitsers en zo gemakkelijk aan voorraden kon komen. En Fons, niet te lui, wist het een en ander te "ritselen" uit de kelder. Het personeel stal als de raven suiker, krenten enz.

Fons woonde tijdens de bezetting ook in de buurt van kamp Vught nabij de 'IJzeren Man'. Hij weet zich nog te herinneren, dat Joodse mensen, geboeid door de straat werden afgevoerd vanaf het station naar het kamp.

Na de oorlog ging Fons nog op verschillende andere plekken werken. Zo kwam hij ook in het West Brabantse en ging op zondag naar 't cafe te Wouw. Dat was naast een winkeltje, waar zijn toekomstige vrouw, Marie Laurijssen bij haar neef werkte. Op zekere dag ging hij in die winkel postzegels halen en de vonk sloeg over. "Hij ging om een postzegel en kreeg een vrouw." Marie kwam uit Roosendaal van Kalsdonk.

Na twee jaar verkering trouwden ze in Roosendaal.

Ze konden een kruidenierszaak te Wouw overnemen van een oom en tante.

Dat was de Sparwinkel op de Markt. Later maakte Fons daar een supermarkt van en die had goede klandizie.

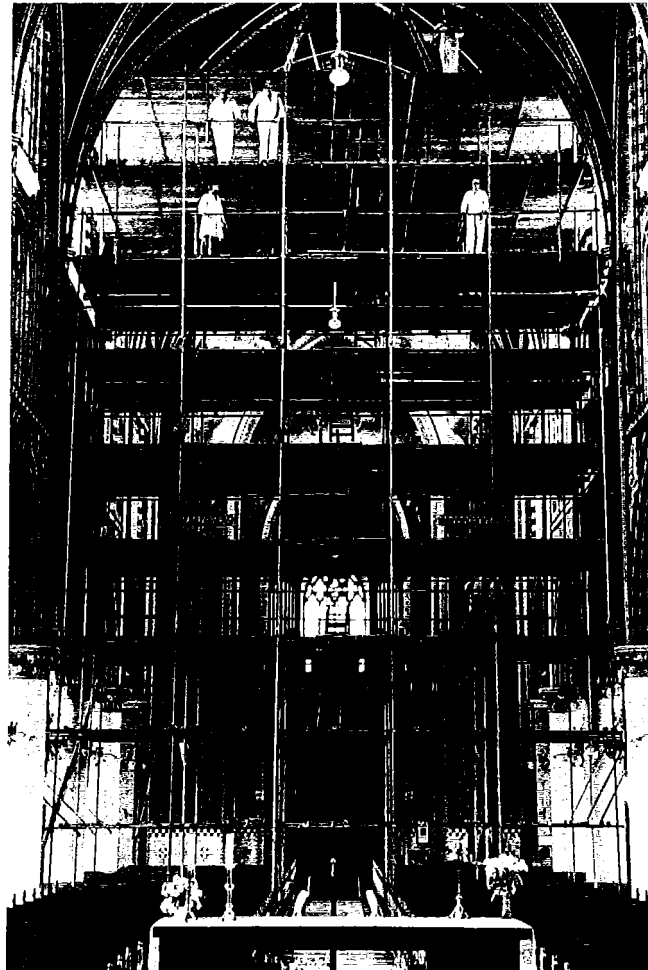
In het huwelijk kwamen twee zoons, Jan en Frans.

links Frans, in het midden Fons en rechts Jan

Echtpaar Scheepens - Lauwerijssen 50 jaar getrouwd

Restauratie kerkinterieur ca. 1980
Hoezo Arbo? Een schilderskarwei 'Alle Jezus hoog'.

Na goede instructies van de echte schilders is Fons
ook bekwaam voor het fijne werk.

Jan werd later havenmeester te Willemstad en Frans vestigde zich in Kalmt-hout, België. Hij was schoenhersteller, maar toen dit niet meer rendabel werd, ging hij in de beveiliging.

Fons werd in Wouw lid van de middenstandsvereniging. Zijn hobby was daar tuinieren.

Intussen is de familie weer uitgebreid met 4 kleinkinderen, allemaal jongens.

Toen Fons tegen de zestig liep, besloten hij en zijn vrouw de zaak van de hand te doen en ze zochten elders een woonplaats.

Ze konden in Oud Gastel aan de Kerkstraat een sigarenwinkel overnemen van de familie Manje.

Deze zaak was enigszins verlopen, maar in de kortste keren kwam er weer veel toeloop en de winkel liep als een trein.

Mede doordat ze een eigen huismerk sigaren verkochten.

De winkel was echter meer als tijdsinvulling voor Marie. Die kon je daar altijd vinden in de winkel en Fons was enkele dagen per week aan het zeilen met zijn vriend A. Rampaard aan de Noordschans bij Klundert.

Fons wilde echter ook wel inburgeren in Gastel en werd bestuurslid van wijk Torenzicht. Hij hielp onder andere bij het bouwen van carnavalswagens.

Hij meldde zich ook als lid van het Oranjecomite en had onder andere prettige contacten met Janus Vromans, Wim Hofland en Toon de Mooy. Het comite zocht eigenlijk een jonge kracht en Fons met zijn 60 jaar voldeed daar niet aan, maar zijn inbreng was al gauw zo groot dat de andere leden blij waren met zijn lidmaatschap. Hij heeft daar goede herinneringen aan.

Toen pastoor van Dam een oproep deed om vrijwilligers bijeen te krijgen om het interieur van de kerk te herstellen meldde Fons zich ook aan.

Hij werkte daar onder andere met de schilders Nard Heshof en Piet Akker-mans. Voor dat schilderswerk moest een hoge steiger gebouwd worden en daar had je steigerbouwers bij nodig. George Peeters en Cees Verstraten werkten daaraan en er vielen nog wel wat karweitjes te doen en daarbij was Fons actief. Hij leerde zich ook het schilderwerk aan en stond dan boven op de steiger.

Dat was een gezellige periode. Hij zorgde voor de koffie en koek.

Dat karwei duurde ruim vier jaar en als dank daarvoor prijkt er nog een fraai wandbord in de woonkamer van Fons.

Er kwam een TV-ploeg opnamen maken voor het programma "Van Gewest tot Gewest" en Fons reed toen met de fiets door de kerk [niet uitgezonden]. Bovendien viel er nog een dure camera boven uit de kerk. [Ook de reacties daarop haalden de uitzending niet).

Een trouwe bezoeker van de werklieden was pastoor van Dam, die het werk wel wist te waarderen.

Daarbij werden wel de nodige grappen uitgehaald zoals die ene keer, dat Fons in priesterkleren gehuld was en zo de pastoor verraste.

Niet altijd was de verstandhouding tussen de vrijwilligers goed en op een keer liet Fons [per ongeluk?] een pot verf van de steiger vallen, die terecht kwam in de buurt van een van de schilders.

De kapelaan en latere opvolger van pastoor van Dam had weinig met het restauratiewerk en die zag je dan ook zelden of nooit bij het werk.

De jaren gingen echter tellen en Marie sukkelde met haar gezondheid en ze verkochten de zaak aan schilder Zonneveld.

Fons en Marie gingen 10 jaar geleden wonen aan de Koeneberg en vierden nog hun 50-jarige bruiloft.

Drie jaar geleden stierf Marie en nu zit Fons alleen in zijn woonst.

Ook zijn gezondheid is niet meer wat het geweest is, maar hij geniet nog steeds van het leven.

Hij gaat twee dagen per week naar het steunpunt, waar hij de dag gezellig doorbrengt.

Hij krijgt op andere dagen hulp van de thuiszorg en voor zijn maaltijden maakt hij gebruik van de maaltijdvoorziening. Daarover is hij zeer tevreden.

Hij heeft het voornemen om de honderd te halen en wij van de heemkundekring hopen dat hij die leeftijd in goede gezondheid zal bereiken.

Interview: F. van Merrienboer en P. Peeters

Bewerking: P. Peeters

100 JAAR VAN LEENGOED
EEN FAMILIEGESCHIEDENIS [DEEL 2]
geschreven door

Karin, Liesbeth, Alex, Jelle, Pieter en Leo van Leengoed

De documenten en foto's die van onze familie bewaard zijn gebleven, getuigen van de enorme veranderingen die van 1900 - 2000 hebben plaatsgevonden op sociaal, relationeel, economisch en technisch gebied. Een familiefoto uit 1913 of 1914 ademt een sfeer uit de 19^e eeuw, terwijl 6 jaar later de twintigste eeuw zichtbaar zijn intrede heeft gedaan. De vorige eeuw is ook de eeuw waarin de brief van bijzonder document evolueerde tot communicatiemiddel, en uiteindelijk ook weer plaats maakte voor e-mail. Zo zijn de eerste brieven documenten, die belangrijke gebeurtenissen markeren, zoals huwelijk en communie. De taal die gebruikt wordt is verheven, passend bij de tachtigers, en is van een godvruchtig gehalte dat ons nu vreemd is. Buiten de Godsprijzingen en Wenschen, betrekking hebbend op een dienstbaar en godvruchtig leven, bevatten deze documenten geen herkenbare persoonlijke emotie. Het zijn meer een liturgisch documenten met incidentele verwijzingen naar personen of familieleden, die als voorbeeld werden gesteld. Zodra kinderen van Petrus en Elisabeth het huis verlaten, en naar kostschool gaan of gaan studeren, worden de brieven meer en meer documenten van alledag. Ze geven dan een beeld

van de wijze waarop men met elkaar om ging in het gezin, en welke gebeurtenissen zo belangrijk waren dat zij op papier werden gezet. Daarnaast werden familieleden in woord en beeld soms verrast op komische belevenissen of karikaturen die betrekking hadden op de familiekring. Dit gebeurde in feestgidsen en bij de presentatie van zogenaamde "snitschelbanken" [1]. Juist die zaken in relationele en sociale context, welke voor beschrijving van de familiegeschiedenis de meeste aandacht trekken, zijn verfijnd of verhuld beschreven, zodat het gissen blijft naar de feitelijke achtergrond.

Het opschrijven van een familiegeschiedenis kent als grootste beperking dat wij nu de afloop van dit stukje geschiedenis kennen, en ons nauwelijks een voorstelling kunnen maken van de wijze waarop men toen de grote veranderingen van de twintigste eeuw ervoer.

STAMPERSGAT 1900 - 1904

Het was een zeer warme nazomerdag op 18 september 1900. Petrus van Leengoed, 28 jaren oud, en Elisabeth Goorden, 27 jaren oud, waren drie dagen tevoren reeds voor de wet getrouwd op het raadhuis van Oud-Gastel, maar de kerkelijke inzegening werd als het "echte" huwelijk beschouwd. Jacobus van Ginneken was pastoor van de nieuwe parochie van de Heilige Martelaren van Gorcum te Stampersgat. Het kerkelijk huwelijk werd in de noodkerk voltrokken. Deze kerk was een jaar eerder, in 1899, gereed gekomen. Het was een plechtige inzegening, waarna er gepast gefeest werd. We weten weinig details van het huwelijksfeest, anders dan dat Johanna Traats, de moeder van Petrus, op het feest aanwezig was, ondanks dat zij zich ziek voelde. Het huwelijkscadeau was een verguld kruis met porseleinen corpus in een lijst met gebogen glas [2]. De Rooms-Katholieke Kerk overheerst als institutie het gehele sociale leven. Petrus en Elisabeth waren een product van hun tijd, waarin een onvoorwaardelijke gehoorzaamheid aan de Kerk geboden was.

Johanna en Klaas, de ouders van Petrus, hadden er bij het jonge echtpaar op aangedrongen om bij hun in te komen wonen op de Oudendijk. Elisabeth vond het huis op de Oudendijk vochtig en weinig geriefelijk, terwijl het voor Petrus handiger was om zo dicht mogelijk bij het fabriek te wonen, waarnaast oom Govert Traats woonde, en waarmee hij samenwerkte in de scheepsbevrachting. Zo gingen Piet van Leengoed en Elisabeth Goorden naast de boerderij annex cafe wonen van de ouders van Elisabeth, Petrus Goorden en Petronella Bus. Bart Goorden, de broer van Elisabeth was 21 jaar, woonde nog thuis en werkte op de boerderij.

Piet van Leengoed had evenals zijn vader, weinig interesse in het boerenbedrijf. De landbouwcrisis zat nog te vers in het geheugen, terwijl de industriële bedrijvigheid groeide. De beperkingen van weg- en tramtransport waren erg duidelijk, terwijl juist in de binnenvaart een snelle ontwikkeling plaatsvond. Steeds meer stalen schepen hadden geen zeilen meer nodig en konden enkele

honderden tonnen aan bieten vervoeren. Vergeleken met een hoogkar of trein, waar slechts 1,5 tot 2 ton aan bieten mee konden worden vervoerd, leek transport over water vooralsnog het meest efficiënt. Daarom had Piet zijn zinnen gezet op de scheepsbevrachting.

De vader van Petrus, Nicolaas van 't Leengoed, was 68 jaar toen Piet en Bet trouwden en bemoeide zich nauwelijks meer met de bevrachting. Zoon Piet had een cursus op de handelsschool in Roosendaal gevolgd en was inmiddels beedigd scheepsmeter. Van lieverlee had hij het bevrachtingwerk van zijn vader overgenomen. Aanvankelijk werd hij er door vader Klaas op uit gestuurd om schepen langs de Mark op te sporen. Rond 1890 had hij een fiets gekregen, zodat hij tot Breda vrachtschuiten kon zoeken. Wanneer het droog was reed hij hele stukken over het jaagpad, maar in de bames waren de jaagpaden met de massieve caoutchouc-banden niet berijdbaar, en fietste hij op de dijken langs de Mark, die vol kuilen en poelen zaten. Zodoende werden schuiten, die verscholen in het riet lagen, niet altijd opgemerkt, wanneer geen jaaglijn vanaf de dijk zichtbaar was.

Voor de bevrachting werd de inhoudsmaat van de schepen gemeten in last [1 last = 10 mud = 303 liter]. Door de waterverplaatsing kon ook het gewicht van de vracht bepaald worden. Voor sommige producten waren de vrachtkosten afhankelijk van het gewicht, en voor lichte producten was het volume bepalend voor de vrachtkosten. Veel van de oude scheepjes, zoals tjalken, walen en aakjes, waren van hout en hadden geen registertonnage. De schuiten waren deels van beurtschippers, die in een bepaalde regio voeren, en deels van schippers die door armoede gedwongen elke vracht namen, die ze konden krijgen. Door de ontwikkeling in de scheepsbouw werden de schepen groter en onafhankelijk van windkracht. De kleine beurtschippers die vooral landbouwproducten, bouwmaterialen en brandstof vervoerden, waren begin 1900 bijna allemaal nog afhankelijk van windkracht of op kanalen en kleine vaarten van trekkracht. Met een jaaglijn werd de schuit met behulp van paardenkracht of het schippersgezin voortgetrokken. De armoede onder de schippers was groot. Door de landbouwcrisis van de afgelopen decennia was anno 1900 de druk op de landbouwprijzen groot, met als gevolg dat de beschikbare marge voor de schippers klein was. De import van guano (chilisalpeter) kwam in 1900 op gang en gaf wel een impuls voor de landbouw, maar zelfs transport van guano was voor de meeste houten scheepjes niet mogelijk, daar het salpeterzuur uit guano het hout wegvrat. Naast armoede waren kindersterfte en analfabetisme ware gesels voor de kleine binnenschippers. De schrijnende armoede die Petrus rond de eeuwwisseling soms in een roef aantrof, noopte hem tot de uitspraak: *"Deze mensen zijn zo arm dat ze niet eens een geloof kunnen betalen."*

Het analfabetisme onder de schippers maakte dat zij zich niet aan de armoede

konden ontworstelen, en afhankelijk waren van anderen voor het lezen van vrachtbrieven en charters.

Voorschriften betreffende het jaagpad en het jagen

§ 28

- 1o. De vaartuigen, die langs den oever liggen waar zich het jaagpad bevindt, moeten, wanneer schepen, die langs den oever worden gejaagd hen voorbijvaren, hetzij den mast strijken of zoo ver van den oever verwijderd worden, dat de jaaglijn onder hen doorgetrokken kan worden. Bij het op deze wijze doen passeeren van de jaaglijn moet de bemanning van het stilliggend schip behulpzaam zijn.*
- 2o. De vloten, die langs den oever liggen waar zich het jaagpad bevindt en evenzoo de daar liggende vloten, die in aanbouw zijn, moeten voorzien zijn van volledige jaaglijnleiders. Ook mogen de vloten, wanneer zij niet onder weg zijn, niet verder dan tot 80 M. in de rivier reiken. De vlotvoerder is verplicht, om de bindbalken gelijk met het vlot af te snijden en de ankers zoodanig uit te werpen, dat deze voor de scheepvaart niet hinderlijk zijn.
De bemanning van het vlot moet de schepen, die niet dicht langs en om het vlot heen kunnen varen, langs dit laatste voorbij trekken.*
- 3o. Aan den oever waar het jaagpad zich bevindt liggende badinrichtingen of soortgelijke inrichtingen, die het jagen belemmeren, moeten door de eigenaars van volledige jaaglijnleiders voorzien worden.*
- 4o. Op het jaagpad zelf mogen noch inrichtingen opgericht, noch voorwerpen neergelegd worden, die voor de uitoefening van den jaagdienst hinderlijk zouden kunnen zijn.*

Ondanks de op 7 juli 1900 ingevoerde leerplichtwet gingen maar weinig schipperskinderen uit de kleine binnenvaart naar school, en financiële draagkracht ontbrak om kinderen naar een internaat te sturen. Piet werd regelmatig gevraagd door ongeletterde schippers om hun brieven te lezen of te schrijven, waarbij het is voorgekomen dat Piet een brief voorlas aan een schipper, die deze al maanden in zijn bezit had zonder van de inhoud te hebben kennis genomen. Bij vrachtbrieven en charters was de ongeletterde schipper aangewezen op de eerlijkheid van de bevrachter, die bemiddelde tussen koper, verkoper of eigenaar van de vracht en de schipper. Het nieuws voor de binnenscheepvaart, waaronder vrachttarieven, verscheen in het weekblad Schuttevaer. Piet was daarop geabonneerd, evenals op de Maasbode. Hij vernam uit deze bladen dat de grote scheepvaart zich met een grote dynamiek ontwikkelde, en raakte er steeds meer van overtuigd dat de binnenscheepvaart dit voorbeeld zou volgen. Noteringen van de grote Amerikaanse beurzen

werden wekelijks in deze bladen vermeld, waarbij de toename van transatlantische transporten van agrarische en industriële grondstoffen enorm was. De opkomst van de olie-industrie door de toepassing van verbrandingsmotoren ging razendsnel. Eerder leek het gebruik van olie beperkt tot lampolie en smeermiddelen. Benzine was nog een ongewenst bijproduct.

Schuttevaer 1897

Het arrest van den Hoogen Raad, dezer dagen gewezen, dat een onderhandsch geschrift, waaronder door hem van wien het heet afkomstig te zijn, doch die noch lezen noch schrijven kan, een kruis is gesteld ten teeken van goedkeuring en medewerking, en dat de ondertekening van twee personen bevat ten bewijze dat door eerstbedoelde het kruis met genoemd doel op het stuk is gesteld, in de wet als bewijsmiddel onbekend is en aan geen van de voor de wettelijke bewijsmiddelen gestelde eischen en waarborgen beantwoord, dit arrest is met het oog op onze zoogenaamde kleine binnenvaart zorgwekend.

Cherte-partijen, vrachtbrieven, kwitanties van vrachtvoorschotten en vrachtpeningen, geteekend met kruisjes, komen bij haar dagelijks voor. Bij de scheepsbevrachting is de geldigheid dier door twee personen gewaarmerkte ondertekening nimmer in twijfel getrokken, noch hebben zij aanleiding gegeven tot misbruik of ontkenning van den kant dezer analphabeten, hetgeen verklaarbaar is uit het feit, dat onder de kleine binnenvaarders veel, proportioneel de meeste analphabeten worden aangetroffen. Thans echter zal de scheepsbevrachter ophouden met deze te bevrachten, daar hij op grond van het gewezen arrest van den Hoogen Raad zich niet meer verantwoord ziet.

Wat zal van de analphabeten schippers thans terecht komen? Algemeen bekend is, dat de kleine binnenschipperij sedert jaren in staat van achteruitgang verkeert. De scherpe concurrentie van de spoorwegen, afschaffing van het patent vooral, waardoor de van het binnenverkeer destijds uitgesloten Rijnschepen de concurrentie nog meer kwamen verscherpen, is de oorzaak dat de kleine binnenvaarder niet meer verdient om uit den aard van het ambulante bedrijf, zijn jongens aan wal onderwijs te kunnen doen genieten. Het vaartuig van den vader gaat over op den zoon, van den eenen analphabet op den andere.

Wat zal het gevolg moeten zijn van deze leemte in de wet, waarop thans de Hoogen Raad in voornoemd arrest heeft gewezen? Dat zij het verval van onze kleine nationale binnenschipperij verhaast, tenzij van staatswege hierin wordt voorzien, een denkbeeld waarvoor schrijver dezes in vergaderingen, dag- en weekbladen jaren geleden reeds geijverd heeft en dat thans met nog groter klem om verwezelijking vraagt. Want zeker is, dat de vele analphabeten onder de binnenschippers toevlucht zullen nemen tot het middel om hunne plotselinge

uitsluiting van bevrachting te voorkomen, dat volgens hen dan in niets anders bestaat dan hun naam te leeren teekenen, zonder de letters te kennen die zij op papier zetten, iets wat bij ons weten vaak gebeurt uit louter gevoel van schaamte. Dit middel toch is voor den schipper, maar voor de gemeenschap tevens, gevaarlijker dan de tot nog toe gebruikelijke kruisjes. Want tot heden stond hij, genoodzaakt kruisjes te bezigen tot bekrachting van het vrachtcontract, onder bescherming moreel althans, van hen, die de kruisjes met hunne handteekening waarmerkten, waarmede de handel, zoowel als hij, tegen onfaire praktijken beter was gevrijwaard dan nu, waar de schipper door zijne werktuigelijk aangeleerde handteekening op de bevrachtingsdocumenten, alleen en ten volle verantwoordelijk is, ofschoon hij de zelfstandigheid mist te weten wat hij onderteekent.

Onlangs komt bij ons een schipper. Op de vraag naar zijn verlangen antwoordde hij te hebben aangenomen, om een 's nachts geavereerd en in zinkenden staat verkeerend schip, koopmansgoederen onmiddellijk in het zijne over te nemen en naar Amsterdam te vervoeren. Beladen zijnde, liet hem de inmiddels aangekomen expert van de goederenassurantie een adres, vrachtbrief, teekenen, behelzende het aantal der colli en de bedongen vracht. Ter bestemming komende loste de schipper vier colli minder uit dan op het adres vermeld en wilde hem de ontvanger de waarde van het ontbrekende van de vracht korten, zoodat nauwelijks genoeg zoude overschieten om zijne verschotten te betalen.

Wij bekeken het adres, dat een slechts met moeite te ontcijferen potloodhandteekening droeg en zagen terstond dat ze van een analphabet afkomstig was. Op de vraag, kunt ge schrijven, antwoordde de schipper: al wat ik er van weet heb ik met potlood op het adres gezet. Kunt ge lezen? Neen. Je vrouw misschien? Ook niet. Hebt ge kinderen aan boord? Ja, een meisje van zeven en een jongen van elf jaar. Dan zal je jongen toch vast wel kunnen lezen? Geen antwoord. Hoe komt ge daartoe je hand op papier te zetten terwijl jullie allen niet eens kunnen lezen? Ik en mijn vrouw dachten er geen kwaad bij, het is altijd goed gegaan en de expert zeide, och teeken maar, het komt er niet op aan hoe het er op staat, dan zijn we van mekaar af en je beurt te Amsterdam je geld. Het heeft ons heel wat moeite gekost den eigenaar den lading te vermurwen den schipper de zuur verdiende vrachtpenningen uit te betalen.

Een ander wedervaren van een ons van nabij bekend gelijksoortige schriftgeleerde. Voor de aan boord wonende weduwe van den schipper bezorgt de schippersknecht al geruimen tijd de vervrachting van het schip. Laatstbedoelde, niet kunnende lezen of schrijven, teekent eveneens de chertepartij enz. doch niet met zijn naam, ook niet met dien der weduwe, maar met hetgeen veelal plaats heeft, met den naam des overleden schippers. Doch de knecht zou de chertepartij in dit geval zeker niet onderteekend hebben, indien hij had kunnen lezen of de vervrachter hem het contract had voorgelezen. Want toen het schip geladen was, kreeg de knechtschipper van de vervrachter order naar

den Rijn te varen, hetgeen niet mogelijk was, daar de schipper zoowel als het schip de vereischte Rijnpapieren niet bezaten. Na van den vervrachter liggeld ontvangen en het schip weder gelost te hebben, dagvaardde deze zijn contractant na verkregen presidiaal verlof op korte termijn voor de arrond. Rechtbank te Amsterdam. De zaak diende echter niet, omdat eischer inmiddels verwittigd was een doode gedagvaard te hebben, den overleden schipper toch, wiens naam op de chertepartij geteekend stond, die even moeilijk kon verschijnen als worden veroordeeld.

Hiermede was de zaak echter niet afgedaan. Op aanklacht van den vervrachter bij de justitie wegens valschheid in geschrifte inz., werd de schippersknecht, weder eens te Amsterdam komende, opgewacht, geboeid en voor den rechter van instructie gebracht. Het verhoor leidde tot diens onmiddellijke invrijheidstelling, doordien bleek dat de aangeklaagde geheel te goeder trouw gehandeld had. Ons schippertje kwam van deze affaire met stijve polsen en met een niet geringen schrik af. Maar lezen en schrijven heeft hij tot heden nochtans niet kunnen leren. Genoeg. Wij hebben deze beide voorbeelden uit een groote reeks, ons van nabij bekend, gegrepen om te verduidelijken aan welke wederwaardigheden de analphabetschipper gedoemd is bloot te staan. En daar bovendien het grootste economische nut voor ons verkeerswezen niet miskend kan worden een met de eischen des tijds overeenstemmenden binnenschippersstand te blijven bezitten, iets wat echter met het behoud van een overgroot aantal totaal hulplooze analphabetschippers en een dito pepiniere niet denkbaar is, zouden daar nog langer preventieve maatregelen op zich mogen laten wachten?

Elisabeth beviel op 25 mei 1901 van haar eerste kind - een zoon die de doopnamen Peterus Johannes kreeg - en Piet genoemd werd. Zoals gebruikelijk werden kinderen snel gedoopt en op 26 mei gingen Nicolaas van 't Leengoed en Petronella Bus als peter en meter met hun kleinkind naar de noodkerk van Stampersgat. Jacobus van Ginneken doopte Piet en schreef de pasgeborene in als Petrus van 't Leengoed. Een dag eerder had Petrus van Leengoed de geboorte van zijn zoon aangegeven op het raadhuis van Oud-Gastel en was de pasgeborene ingeschreven als Petrus van Leengoed. De kleine Piet was een gezonde baby, die voorspoedig opgroeide.

In de zomer van 1901 vertelde oom Govert Traats aan Petrus dat hij voor zijn zoon Cornelis een boerderij ging bouwen aan de Appelaarseweg in Fijnaart. Cees Traats, de neef van Petrus, had kennis met Elisabeth Krols en zij wilden trouwen zodra de boerderij klaar was. Elisabeth Krols was een dochter van Leendert Krols en Elisabeth Augustijn, die een herberg-boerderij hadden aan de Stadsedijk. De vader van Elisabeth, Leendert, was al geruime tijd tevoren overleden. Hij had gedurende de warme zomer van 1876 [?] water uit de sloot gedronken en was kort daarna ziek geworden. Hij overleed na een ziekbed van

enkele maanden. Elisabeth Augustijn bleef achter met haar dochtertje en de knecht Gerrit Lambregts met wie zij na enkele jaren trouwde. Uit dit tweede huwelijk werden ook kinderen geboren, waarmee Elisabeth Krols goed kon opschieten. De verhouding met haar stiefvader was minder goed, en zij had het gevoel "te veel" te zijn in het gezin. Zo verheugde zij zich op het aanstaande huwelijk met Cornelis Traats. In 1902 werd de bouw van de boerderij aan de Appelaarseweg voltooid. Cornelis en Elisabeth trouwden, en Govert verhuisde van zijn woning bij het fabriek en trok bij het nieuwe paar in. Hiermee hadden zowel Govert als zijn zoon Cornelis hun aandacht verlegd van het bevrachten naar de landbouw. Het gevolg was dat Piet het erg druk kreeg met bevrachting. De sociale omstandigheden waren niet alleen bij de binnenvaartschippers slecht, maar ook bij de arbeiders in de suikerindustrie, ondanks de inspanningen van Vlekke. De kerk speelde een dominante rol in het vaststellen van deze verhoudingen. De encycliek Rerum Novarum werd door Petrus gelezen [4], en was bepalend voor zijn zienswijze op sociale verhoudingen.

Op 29 juni 1902 beviel Elisabeth van haar tweede kind – een dochter Janske – die de doopnamen Johanna Petronella kreeg. Peter en meter waren de beide grootouders Nicolaas van 't Leengoed en Johanna Traats. Janske werd ook in de noodkerk te Stampersgat gedoopt. Nicolaas drong er bij zijn zoon en schoondochter op aan om bij hen in te komen wonen op de Oudendijk, maar schoondochter Elisabeth voelde daar niets voor, omdat het huis te Stampersgat droger en veel geriefelijker was dan het huis op de Oudendijk. De krachten bij Johanna Traats begonnen te tanen, en toen anderhalf jaar later een jonge Klaas geboren werd (7 januari 1904), was Johanna niet meer in staat de doop van haar kleinzoon bij te wonen. De jonge Klaas kreeg oom Bart Goorden, de broer van Elisabeth en tante Stoffelina, de zus van opa Klaas van 't Leengoed, als peter en meter. We weten niet of Johanna Traats de kleine Klaas nog heeft gezien. Johanna Traats overleed op 28 februari 1904 aan de complicaties van een longontsteking, en zij werd op het kerkhof te Oud-Gastel begraven. Het verdriet en ontredde bij opa Klaas was zo groot, dat Peterus en Elisabeth in de zomer van 1904 van Stampersgat naar de Oudendijk verhuisde. Om Elisabeth te overreden Stampersgat te verlaten had Petrus beloofd een huis te bouwen dat minder vochtig was en meer comfort had. Het zou nog 27 jaar duren voordat zij in het nieuwe huis zouden trekken.

OUDENDIJK VANAF 1904

Op 24 oktober 1905 werd het vierde kind geboren, een dochter Nelly, die de namen Petronella Catharina bij haar doopsel kreeg. Oom Adriaan van Sprundel, die in de Prinslandse polder boerde bij de Olmenboom, en tante Johanna Goorden, die vrijgezel was en onder aan de dijk bij de Weel woonde, waren peter en meter. Later zou deze tante evenals grootmoeder Petronella Bus een belangrijke rol spelen bij het opvangen van de kinderen tijdens vakantie, daar het huis aan de Oudendijk veel te klein zou blijken voor het groeiende gezin.

In datzelfde jaar besloot Govert Traats te verhuizen van de boerderij aan de Appelaarseweg naar zijn dochter Kaat, die in de Kerkstraat woonde (Kaat zou pas in 1931 met Piet Smoor trouwen). De reden voor zijn vertrek van de boerderij was heimwee. De drukte van het bevrachtingsvak en de vele sociale contacten stonden in schril contrast met de stilte op de boerderij, van waaruit hij gedurende de gehele bames de rook van de suikerfabrieken op Stampersgat en aan de Sint Antoinedijk kon zien.

In 1906 kocht Petrus een motor, omdat het traject tussen Dinteloord en Breda en het bezoeken van schippers- en graanbeurzen dit noodzakelijk maakten. Tot hij een motor kocht, rookte Petrus sigaren, maar het was onhandig op de motor, en hij ging over op pijp. De kleine witte stenen Goudse pijpjes werden niet met pijptabak gestopt, maar met zorgvuldig gesneden stukjes sigaar. Tot op hoge leeftijd hield hij vast aan dit gebruik.

Brandstof voor de motor was een probleem. Hoewel er in die tijd veel "olieboeren" waren, was petroleum als lampolie hun belangrijkste verkoopartikel, en benzine met een voldoende octaan gehalte was niet altijd voorhanden. Om die reden had Petrus altijd een kokertje bij zich met daarin een densitometer [een glazen dobber met loden kogeltjes gevuld] waarmee hij het soortelijk gewicht van de brandstof kon bepalen. De markering op de densitometer gaf aan of de brandstof geschikt was. Met de komst van de motor was de actieradius van Petrus enorm toegenomen, en bezocht hij ook regelmatig beurzen in Dordrecht en Rotterdam. Zijn bedrijvigheid had tot gevolg dat het bouwen van een nieuw huis voor hem minder prioriteit kreeg. Dit tot ongenoegen van Elisabeth, die klaagde dat zij onvoldoende ruimte had om de kleding op te bergen. Petrus haalde een hamer en vijfduimers uit de schuur en sloeg die boven in het beschot van de bedstee. Dit is het enig bekende voorval dat Elisabeth boos werd op Petrus.

Opa Klaas genoot van de kleine kinderen. Soms liet hij de kleine Klaas op zijn knie paardje rijden en zong kinderliedjes over de Franse tijd die hij van zijn vader geleerd had. Toen de kleine Klaas zat te schaterlachen om de grappige onverstaanbare woorden, vertelde hij dat zijn vader de Fransen nog meegeemaakt had, en dat iedereen toen Frans moest spreken. Later zou de klein Klaas op kostschool ook verplicht worden tot Franse conversatie.

Elisabeth wilde graag voorraden hebben van laken, katoen, lampenolie en voedingsmiddelen zoals suiker, zout en sla-olie. De overige producten voor levensonderhoud kwamen van de boerderij. De herinnering aan de onzekere tijden in hun jeugd maakte dat ze niet graag "zonder" kwam te zitten. De voorraadkelders met spin in het nieuwe huis dat Petrus bouwde, laten nu nog zien hoeveel ruimte men dacht nodig te hebben voor de huishoudelijke voorraden. Elisabeth hield 2 meiden, zoals dat heette in die tijd. Kleding maakte men zoveel mogelijk zelf, slechts de officiële kleding werd aangemeten. De katoenen en laken stoffen werden op rol in kisten bewaard.

Kort na 1900 was het reeds gebruik dat kinderen rond hun tweede levensjaar

gevaccineerd werden tegen pokken. Sinds Jenner in 1796 had ontdekt dat melkmeisjes immuun waren tegen pokken, omdat zij met koepokken [vaccinia] in aanraking waren geweest, was vaccineren vanaf 1880 in gebruik geraakt. Door het koepokvirus in huidkrasjes te wrijven, werd een infectie met vaccinia doorgemaakt, die volledige bescherming tegen variola [humane pokkenvirus] gaf. De arts die de vaccinatie verrichtte, verstrekte na enkele weken een verklaring na *"zich persoonlijk overtuigd te hebben, dat zich daarna ...koepokken hebben ontwikkeld, die een zoodanig beloop hebben gehad, dat zij voorbehoeding tegen de kinderpokken zooveel mogelijk waarborgen."* [Een verklaring uit april 1904 vermeldt de aanwezigheid van 10 koepokken.] Wanneer de kinderen naar kostschool gingen [de meisjes naar Sacre Coeur te Moerdijk en de jongens naar Saint Louis te Oudenbosch of het Canisius College te Nijmegen] moest deze verklaring overlegd worden.

Op 2 april 1907 werd het vijfde kind, een dochter geboren. Bij de doop kreeg zij de namen Maria, Catharina, Elisabeth. Oom Toon van Sprundel was peter en Tante Kaat Bus, die samen met Johanna Goorden woonde, was meter. Het bleek al snel dat Marie, evenals vader Petrus, rood haar had. Broertje Piet werd op 25 mei 6 jaar en ging naar de eerste klas van de lagere school in de Koelestraat. Janske, de meid, bracht de kleine Piet dagelijks naar school, want het was te gevaarlijk voor hem om alleen over de Oudendijk te lopen. De stoomtram maakte nog al eens paarden aan het schrikken, waardoor ze op hol dreigden te slaan.

Opa Klaas en Petrus zouden in het najaar van 1907 voor het laatst samen op eendenjacht gaan op de moerputjes achter de boerderij. Eind oktober stond het perceel, dat de moerputjes heet, ieder jaar blank, zodat het nodig was met een plat bootje een plaatsje te zoeken tussen het hakhout, om een goed uitzicht op ganzen en eenden te hebben. Ze schoten met een flobert en vulden waarschijnlijk zelf de patroonhulzen met hagel, omdat er nog een apparaatje over gebleven is waarmee de hulzen werden afgedicht.

In het najaar van 1907 ging de gezondheid van opa Klaas achteruit. Hij staakte zijn regelmatige bezoeken aan het cafe van d'un Hudsels, en bracht zijn bierglas mee naar huis [5]. Op 9 januari 1908 bleek hij 's morgens te zijn overleden.

Op 26 juni 1908 werd Sjaak geboren, het zesde kind, die bij zijn doop de namen Adrianus Hubertus kreeg. Oom Adriaan Bus en zijn echtgenote Elisabeth Mulders waren peter en meter. Ook Sjaak bleek rode haren te hebben.

In dit jaar werd de Cooperatieve Suikerfabriek gebouwd, en de geplande capaciteit was groter dan die van al de oude suikerfabrieken in de omtrek bij elkaar. Petrus voorzag dat het een hele klus zou worden de bevrachting geregeld te krijgen. Noodgedwongen kon hij steeds minder kleine schuiten contracteren, omdat de beschikbare ligplaatsen beperkt waren, en dus voorbehouden aan schuiten met een groter laadvermogen. Langzamerhand

verdwenen de kleinste binnenschippers met hun vemen en tjalkjes in de armoede.

De komst van de "Cooperatief" zou bepalend blijken voor de werkzaamheden van Petrus. Hij ging zich steeds meer concentreren op het scheepsvervoer van bieten, pulp, cokes en kalksteen voor de cooperatieve suikerfabriek.

— wordt vervolgd —

DE BRIEVEN VAN HEEROOM

Jacques van Leengoed (26-6-1908 19-4-1991)

Jacques [Sjaak] deed zijn middelbare schoolstudie aan de H.B.S.-B van het Nijmeegse Canisiuscollege waarna hij zich in Roosendaal prive in Latijn en Grieks bekwaamde.

Op 7 september 1928 trad hij in de orde van de Jezuïeten in Mariendaal in Grave. Reeds in 1929 vertrok hij naar Java waar hij zijn noviciaat voltooide.

Een bloemlezing uit de brieven die bewaard zijn gebleven geeft een duidelijk tijdsbeeld, en de verandering in stijl en taalgebruik over de periode 1929-1960.

Toelichting is in de tekst aangegeven.

Huize Mariendaal 1928

Gisteren kreeg ik een briefje van Cato (*To is dan 13 jaar en het jongste zusje van Sjaak*) die mij heel serieus vraagt of ik nu al echt "Pater" ben, terwijl ze toch zeer duidelijk op de enveloppe "Frater" schrijft. Ze zou me wel eens willen zien schrijft ze en dan moet ik er zelf maar bij denken "en je zoo stiekem weg eventjes uitlachen". Goed zoo, 't mag wel hoor. Onder de vakantie heb ik haar geplaagd met de "korte" rokken, nu krijg ik zoo'n beetje bedekt een klein, klein steekje terug op mijn lange rokken.

Op het einde van haar brief vond ik waarempel nog een zeer interessant rekensommetje.

We hebben 30 Oktober bezoeckdag fijn!

Daarna feest van Rector ook fijn!!

Dan St. Nicolaasfeest, fijn, fijn!!!

En dan vakantie, dat is de uitkomst van 't sommetje, 't volgende trimester begint 'n nieuw.

Voor mij is dat ten einde, ik maak ook nog wel een som maar dan een groote waarvan de einduitkomst moet zijn den Hemel.

Hoe maakt het tegenwoordig de radio die zit nu zeker onder de groote duim

van Bart'(Broer Bart is dan 18 jaar en bedient de radio die het gezin sinds 1925 had).

Ik heb nog niet naar tante Jans (*Jans Goorden*) en Oom Bart (*Bart Goorden*) en Willem (*Willem Slooters*) geschreven, 't is ook niet regel dat de novicen zoo maar lukraak mogen schrijven aan wien zij willen. Vragen mogen we echter alles en als er geen bezwaren zijn, dan krijgen we ook wel toestemming.

't Doet me plezier dat Nelly (*zus Nelly was 23 jaar en sinds 1911 lijdende aan bottuberculose*) weer gebruik kan maken van de hoogtezoon en dan nog zoo'n fijne chauffeur (*broer Piet was inmiddels veearts in Roosendaal en had een auto*) in dienst hebben, men zou verwend worden op den duur.

Nu nog een kleine opmerking voor Jans (*zus Jans was toen 26 jaar*), als ze mij een brief schrijft. De titel op een enveloppe is voor een novice dus voor mij "Eerwaarde Heer" zonder het brandmerk S.J. of zooiets achter den naam. Voor de rest kunt U schrijven wat U wilt.

Mariendaal 22 mei 1929

Tegenwoordig worden ook elke maand de intenties van het "Apostolaat des Gebeds" door de radio uitgelegd, ik geloof onder het ziekenuurtje. Nelly zal het den 5den Mei wel gehoord hebben als tenminste de radio niet abnormaal deed. [Misschien zou ik beter kunnen zeggen, als de radio wel abnormaal deed, want goed-in-orde-zijn kan voor een radio wel eens een abnormaliteit genoemd worden].

Hoe gaat het in Oud-Gastel? Meneer Pastoor (*Pastoor Damen*) begint oud te worden heb ik gehoord en nu de Jezuïeten in Oudenbosch weg zijn zal hij niet zoo dikwijls meer bezoek krijgen van die goeie menschen. Ooms en Tantes te Stampersgat zijn natuurlijk steeds vol belangstelling voor de zwarte pater met de ... haren. (*Sjaak had rood haar*)

En hoe maakt het Klaas? en Piet? Een pater in Nijmegen vroeg of hij er nog niet aan dacht om te trouwen. Proficiat voor hem, want hij wordt over een paar dagen alweer een jaartje ouder; dat hij nog vele koe- of paardbeesten mag genezen of aan het eind helpen.

Java september 1929

De zeeziekte is geweken, want ik zit reeds op het schoone eiland Java, waar ik al eenige jaren over gedroomd heb. We zijn direct naar Monseigneur van Velzen toe gereden. Ik logeer met 3 novicen en een pater te Kramat. Maandag 9 september gaan we door naar Djocja.

Vandaag hebben we een groote plechtigheid mee gemaakt n.l. vormsel toedienen aan meer dan 100 jongens en bijna 100 meisjes. Schitterend om te

zien. Ik schrijf er nog wel eens over, U weet nu tenminste dat ik in m'n nieuwe Vaderland ben.

Djocja 3 februari 1930

Hoe gaat het met Janus (*broer Janus was 19 jaar en zat voor zijn eindexamen op het Canisius College*), die zit nu natuurlijk bedolven onder honderden schei-natuur- en wiskundige formules. Ook de talen zullen hem nog wel wat werk bezorgen, daar kon ik ook nooit erg vlot mee overweg en dat laat zich bij het Javaansch gevoelen. Dan heb ik verondersteld in den vorigen brief dat er al gewoond wordt in het nieuwe huis, ik ben misschien wel wat te vooruitstrevend geweest.

Ik heb juist vandaag Uw brief ontvangen of liever van Janus en Toke. De laatste durft mij nu, op groote afstand, wel een beetje voor den mal te houden. Ik kan tusschen de regels doorlezen dat ze veel heeft zitten lachen bij het schrijven van dien brief. Ik hoop dat Nelly nu de winter weer zoowat voorbij is weer aan haar bloemen kan gaan denken.

Djocjakarta 14 september 1930

Ik heb gemerkt dat de aankomst van mijn brieven ineens alle werkzaamheden in het huisgezin stillegt en dat is eigenlijk een verkeerd gevolg. Moeder schrijft het zelf, maar durft toch niet de gevolgtrekking te maken dat daarom de brieven van mij maar wat korter moeten gemaakt worden.

Lauran (*jongste broer van Sjaak, toen nog 12 jaar*) heek met de visscherij al evenveel succes als ik vroeger. Toch is zoo'n oefening zeer goed om geduld te leeren. 't Gaat hier met de zielenvisscherij ook zo. Ze bijten niet erg hard en ook niet geregeld. Maar we visschen hier voor de grootte Firma [hoofdkantoor in den Hemel, groot hoofdfiliaal bij den Paus in Rome] en de visschen zijn kostbaar, daarom denk ik maar, dat ik hier nog meer geduld moet hebben dan vroeger aan de Mark. Is't niet zoo? Lauran!?

Toke houdt van geleerd doen, maar pas op dat je niet ijdel wordt met dat S.J. achter den naam van je broer. Je kunt er voor mijn part 'het heele alfabet achter zetten daar verander ik toch niet mee.

Ook Nelly wil ik nog bedanken. 't Doet me plezier dat ze zoo goed meedoet met 't Zieken apostolaat. Maar in een ding ben ik het niet met haar eens n.l. dat ze geen brieven kan schrijven, want ze bewijst met den brief zelf dat ze het wel kan; en daarenboven nog, wat ze schrijft is weer anders dan van de anderen en daarom voor mij opnieuw interessant. Ze is nog zwak, zegt ze: maar het zwakke wil Onze Lieve Heer juist gebruiken om het sterke te beschamen.

Marie vraagt in weergave voor haar gebed, ook een gebedje terug en noemt

dat "eigenbelang met een goede bedoeling". Ik zal ervoor zorgen.

En nu nog den brief met dat voor mij zoo bekende schrift. Ja, die heeft al heel wat pennen botgeschreven en inktpotten leeggedopt en uurtjes opgeofferd om mij met de huishoudelijke nieuwtjes op de hoogte te houden. Mijn hartelijke dank daarvoor; waar die uit bestaat zult u wel weten. Nu zou ik hier alle andere nog kunnen terugschrijven die zich in den grooten brief van Jans hebben ingesloten. Ik bedank hen allemaal ook de familieleden te Stampersgat want ik weet nu dat ze allemaal voor mij gebeden hebben en nog bidden.

Djocjakarta 16 maart 1931

Hoe maakt Nelly het? en de overige naaisters voor de Missie? Hoeveel neger-tjes kunnen ze nu in een winter voorzien van 'n nieuw zondag's pak?

En hoe staat het met de boerderij? Ik geloof dat ik bij Klaas (*broer Klaas is 27*) of Bart (*broer Bart is 21*) moet zijn om een antwoord te krijgen. Ik heb hier in onzen tuin op een paar vierkante meter eenige tabaksplanten gekweekt, u ziet wel dat planten of zaaïen altijd nog in het bloed en in 't hart blijft leven.

De veearts van Roosendaal (*broer Piet, bijna 30 en 4 jaar veearts*) maakt 't zeker goed? Ik geloof dat hij de grootste helft van de menschen in West-Brabant kent en omgekeerd. Ik was laatst met een Javaansche frater op de fiets naar een desso-schooltje. Frater Darmawijata vroeg toen ineens: zeg heb jij een broer die veearts is in Roosendaal? Ik keek verwonderd hoe hij daar iets van wist. En hij vertelde dat hij vroeger als seminarist gesteund werd door het meisjespensioonaat te Oudenbosch en dat de secretaresse die daarvoor zorg droeg uit Fijnaart kwam. Nu had hij van die familie pas geleden een brief gehad waarin stond dat de veearts van Roosendaal daar was geweest op bezoek en dat, dat een broer was van 'n frater hier. 't Is de fam. Wijnen misschien kent u ze wel. Uit de brief van Jans is mij al weer duidelijk geworden dat ze handig is in 't schrijven van brieven en haar gedachten goed op 't papier kan zetten. Dat is het groote nut, wat ze uit het vele brievenschrijven [toen wij in Oudenbosch en Nijmegen waren) heeft getrokken, en 't is ook een groote belooning voor de moeite, die ze zich zeer zeker, dikwijls heeft moeten getroosten om al die brieven vol en af te krijgen.

Djocja 8 juni 1931

Ik heb gehoord dat Luran (*13 jaar*) nog eens toelatingsexamen zal doen in Nijmegen. Neemt hij zijn viool ook mee? Of kan hij ook zonder zoo'n instrument sommetjes uitrekenen. Toke is al de 2^e van de klas, schrijven ze mij, maar er is niet bij verteld, hoeveel er in die klas zitten, zoodat ik stilletjes denk, dat er wel niet veel in die klas zullen gezeten hebben. De 2^e van de klas kan dan ook goed

beteekenen de op 3 na de domste te zijn. Maar laat ik maar ophouden anders zou ik nog plagen. Hoe maakt het Janus? 't Wordt zeker 'n heele mijneer! Laat hem maar veel brieven schrijven naar mij, dat is 'n buitengewone gelegenheid om stijl en taal te oefenen, op den duur krijgt hij er dan gemak van en dat heeft hij toch zeker nodig.

Bart en Klaas zullen wel de hardste handen hebben en daarom zal ik maar niets van hen zeggen. Wel wil ik vragen of Klaas nog wel eens duizelig is en of Bart nog een of andere cursus volgt. Dan komt Marie aan de beurt. Gaat ze nog steeds naar tante Jans (*Tante Jans Goorden uit Stampersgat*) om te helpen? Naait ze nog voor de Missie?

Nelly zit natuurlijk in 't zomerhuisje [als ze tenminste nog niet gehoord heeft dat er 'n brief is uit Indie]. Den heelen dag "blommekens" kijken en ze dan 's avonds door een ander laten begieten. Schrijf maar over je bloemen! Jans heeft het weer geweldig druk. Geen tijd om te lezen, naaien of eten. Geen tijd om op tijd naar bed te gaan. Geen tijd om te laat thuis te komen uit 't lof, geen tijd om te groeien!

Nu ga ik eerst eens kijken of er niemand is overschoten. O. Ja. Piet! Is hij al verhuisd? En heeft hij in zijn nieuwe kosthuis misschien meer postpapier dat tegen 'n zeereis of vliegtocht kan naar Indie?

Ik hoop voor Vader en Moeder dat 't nieuwe huis nu zoo kant en klaar af is, dat 't geen zorgen meer wekt en dat tevens de moeilijkheden van 't oude huis zijn verdwenen. Ging bouwen in Holland maar zooals bij de Javanen. De eenvoudige dessamenschen roepen hun buurlui bij elkaar en alles helpt mee om binnen 'n paar dagen 't nieuwe huis uit de grond te doen verrijzen.

Ondertusschen zijn er 2 brieven op mijn lessenaar geland. Een van Klaas, die waarachtig met de harde handen waarover ik het juist had nog mooi kan schrijven. Is hij nog steeds secretaris van J. B. Stand? Hij pakt wat hij te vertellen heeft nog steeds zoo in dat je ermee moet lachen als je het leest.

Dan heb ik een foto gekregen van 'n "bril". Ik heb werkelijk 'n paar minuten moeten kijken om te ontdekken dat Toke [dit "ke" zou ik wel weg kunnen laten] er achter zat. Als U allemaal zoo veranderd bent, dan zie ik best kans, om op klaarlichten dag, midden in Gastel, voorbij te loopen zonder er een te kennen. Lauranneke veel succes met je examen!

Giri Santa 23 augustus 1931

Pas geleden ontving ik den brief van Janus, die mij vertelde dat U aan het verhuizen is. Vele menschen moeten als ze in een nieuw huis komen eerst een tijd lang wennen. Dit zal hier wel niet nodig zijn. Maar wel zult u misschien moeten wennen aan het "afgelopen-zijn" van de bouwerij, want daar zijn we nu

zoo aan gewoon geraakt, dat we ons niet meer kunnen voorstellen hoe het voor de bouwerij is geweest.

Djocjakarta 20 september 1931

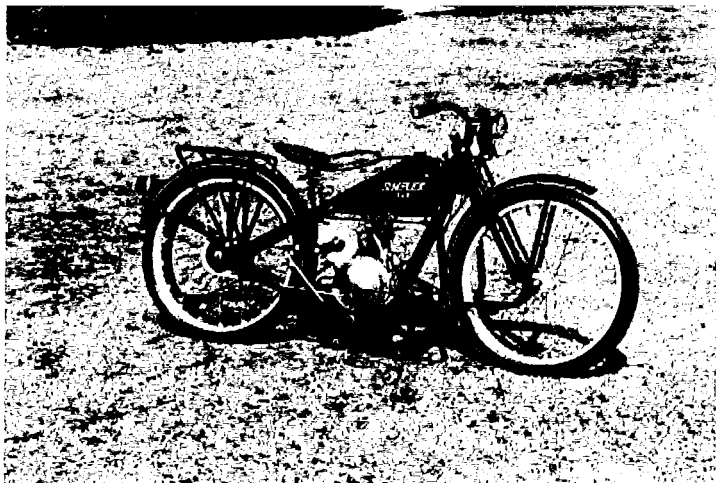
Eerst kom ik u allen gelukwensen met de verhuizing naar de nieuwe woning. Janus had het wel met rooden inkt in zijn brief kunnen schrijven, want het behoort zeker niet tot het gewone alledaagsche nieuws. Verhuizen is 'n aangenaam werk, tenminste voor jonge menschen (wanneer ze er tenminste geen apothekerij op na houden]. Ik had het er dan ook al op gespitst, toen ik het gat hielp graven, waar de "nu al oude" fundamenten moesten komen. Maar dat ik al 2 jaar in Indie zou zijn, voordat die verwachte verhuizing werkelijkheid zou worden, dat had ik toen nooit kunnen gelooven. Ik behoef echter niet ongerust te zijn, want, al zou ik graag een handje geholpen hebben, toch zullen er zonder mij nog wel helpende handen en handjes genoeg zijn overgebleven. Evenzo had ik me verlekkerd op het afbreken van het oude huis en hoopte al dat het onder de vacantie zou gebeuren. Want iets uit elkaar halen is nog een oude liefhebberij van me.

Djocjakarta 10 mei 1932

De brievenbus van het Gastelsche postkantoor schijnt voor Jans en Marie niet groot genoeg meer, want ze gaan naar Bosschenhoofd en Ginneken om hun post naar Indie te bussen. Alleen Toke kan haar vol-gepraat briefje nog in Gastel kwijt. Ze leert Esperanto schrijft ze, pas maar op dat je geen esperanto-brieven naar mij stuurt anders schrijf ik in 't Javaansch terug; en dan wil ik wel eens zien wie van ons tweeën er het slechtste afkomt.

't Was voor mij een ware verrassing te hooren, dat R. P. Superior bij u op bezoek is geweest, daar hij toch de leiding heeft over de heele Missie en zooals hij ons voor zijn vertrek hier zeide, van plan was geen dag langer in Holland te blijven dan noodig was. 't Moet voor U wel geweest zijn alsof ik zelf even in Gastel was teruggekomen.

U zult zich nog wel herinneren dat tegelijk met mij nog 5 Paters naar Indie vertrokken. Welnu de Pater die de leiding had komt weer naar Holland terug vanwege ziekte. De oorzaak van zijn ziekte ligt in het klimaat hier. Vooral de regentijd was dikwijls een kwelling vol afmatting zonder iets te kunnen doen. We merken nu heel goed wat 'n zwaar offer het is voor 'n missionaris gedwongen te worden voorgoed de Missie te verlaten.

In 1906 kocht Petrus een motor.
[zie pagina 131]

Dan heb ik een foto gekregen van 'n
"bril". Ik heb werkelijk 'n paar minuten
moeten kijken om te ontdekken dat Toke
[dit "ke" zou ik wel weg kunnen laten] er
achter zat.
[zie pagina 137]

Jans en Nelly,
de twee pelgrims
[zie pagina 140]

Djocja 20 januari 1933

Is de winter nog al guur geweest? Bart schreef me iets over de suikerbieten; ook hier hebben de suikercultures met groote moeilijkheden te kampen. 't Is een heelen strijd, waarin de kleinere fabrieken het zwaar hadden te verantwoorden. Hoe maakt Piet het in Roosendaal? Janus vertelde van Piet zijn Huwelijksplan. Ik hoop voor het zoo ver is, nog te vernemen de juiste dag, dan kan ik hem en haar tijdig een brief schrijven, bij zoo'n groote gebeurtenis mag dat wel.

Djocja 13 februari 1933

Uw verjaardag sluit een bijzonder jaar af en wel hierom, omdat Marie (*zus Marie was toen 24 jaar oud*) tusschen 12 Maart 1932 en 12 Maart 1933 is aangenomen bij de Zusters te Moerdijk en nu ook reeds is gekleed als zuster. De genade van Onze Lieve Heer werkt wonderbaar en vergroot Uw en ons aller geluk.

Met mij gaat het goed, ik heb mijn handen vol aan de filosofie. Dit is een wetenschap waarvoor ik nu niet precies ben in de wieg gelegd. Het verstand wordt er flink door gescherpt wat we hard noodig hebben voor later. Het is een soort denk en redeneerschool, van buiten leeren is uit den boezen. Woensdag moet ik een thesis verdedigen welke eerst moet voorbereid worden. Ik moet verdedigen, dat het bestaan van God kan bewezen worden uit de algemeene constante overtuiging der menscheid.

Djocja 3 juli 1933

Jans en Nelly zijn waarschijnlijk al op bedevaart. Ik zal gemakkelijk aan Lourdes en dus ook aan hen denken, omdat hier in de refter een boek wordt gelezen over Bernadette Soubirous. Terwijl ik dus met mijn handen en mond den stoffelijke mensch versterk, verblijf ik met mijn phantasie in Lourdes, met al zijn treffende gebeurtenissen. Ik hoop zoo eenigszins de bedevaart van de twee pelgrims mee te maken; al zal ik er niet zoo moe van worden als zij.

Djocja 24 september 1933

Na den grooten brief van Nelly, ben ik eigenlijk een beetje overtroefd. Zoo'n lang verhaal en zoo interessant en dat zoo levend beschreven; 't is op zich een bewijs, dat de schrijfster in Lourdes niet alleen gekeken maar er meegeleefd heeft.

Hoe is het examen van Janus afgelopen? Gaat Luran terug naar het College? Heeft To al iets op het oog? Is Janus Smoor al vertrokken en naar waar? Hoe maakt het de familie op Stampersgat?

Djocja 5 maart 1934

Ik bedank Bart nog voor zijn grappige opmerking in zijn brief en To voor het zeer ingewikkelde reisrelaas en ten slotte nog onze notaris in den dop die wel veel schrijft maar het nog niet ver gebracht heeft in schoonschrijven. Ook de foto's heb ik gevonden, maar ik kijk altijd tevergeefs om er Bart, Klaas of Luran op te ontdekken. Die schijnen erg fotoschuw.

Nu nog iets voor To. Ik zou wel eens graag weten wat voor boeken ze bij haar studie gebruikt.

Ik vraag dit omdat er een tijd is geweest en misschien nog is dat de zielenkundige wetenschap in Nederland heelemaal niet Katholiek was. Sommige stelsels hadden zelfs een "zielkunde" zonder ziel d.i. ze loochenden het bestaan van de ziel. Ik ben juist met die studie bezig vandaar dat een volle brief van To over dit onderwerp me zeer aangenaam zal zijn.

Maastricht 31 Mei 1939

Dit is dan de eerste brief die ik als diaken schrijf en ik ben blij dat ik hierin kan beginnen met Jans en vooral Moeder – en in Moeder allen – te bedanken voor de hartelijke gelukwensen.

Ook Marie heeft me een brief geschreven met een toepasselijk plaatje in kleurendruk. 't Is zelfs zoo toepasselijk dat het hoofd van de wijdeling waarop de Bisschopshand rust de ware haarkleur weergeeft, voor zover ik dan nog haren heb.

Sjaak komt in '39 naar Nederland voor zijn priesterwijding, die in Maastricht (Maria onder de Bogen) plaatsvindt. Daarna komt hij naar Oud-Gaste1 voor zijn eerste mis. Het feest daarna vindt in de schuur op de Oudendijk plaats.

Maastricht 9 juli 1939

Lieve Ouders,

U zult dezer dagen rechtstreeks van den drukker ontvangen 125 annonces, met couverts. Er blijven er dus eenige over om eventueel vergeten personen

nog te kunnen schrijven. Ik heb in de lijst b.v. niet gevonden: Piet Smoor – Banka. Zoo ook: Herm. Ebberink – Marktstraat 5 – Venray die 't vorige jaar getrouwd is. Zelf heb ik maar 50 annonces besteld, die zoowat allemaal al een bestemming hebben. Wilt u dus nog voor deze 2 zorgen; vooral Indie [en Afrika] heeft haast. Voor Holland kunt U nog wel een paar weken wachten met het verzenden.

Ik heb uit Jans brief gelezen dat er 11 komen; jammer dat Nelly er niet bij is! *(vanwege haar verzwakking door TB kon/mocht Nelly niet naar Maastricht reizen)*

U komt natuurlijk 's avonds te voren, want de plechtigheden beginnen al om 8 uur en dan blijft U nog tot de 16^e Aug. om hier mijn eerste stille Heilige Mis bij te wonen bij ons in de kerk is het niet? Of zijn er die alleen de inwijdingsplechtigheden bijwonen en dan dezelfde dag alweer vertrekken! Voor degene die blijven wordt het dus 2 keer overnachten. Schrijf eens wat precies de bedoeling is dan zal ik trachten voor logies te zorgen.

De annonces heb ik een beetje veranderd zooals U zult zien en geen 2 kleurendruk. 't Wordt nu tezamen ƒ 14 gulden onkosten. Verder heb ik 750 plaatjes besteld waarvan ik er 650 van achteren wil laten bedrukken. De overige 100 zijn kinderplaatjes die ik zoo aan de buurtkinderen wil uitdelen als ik thuis ben.

Ik kan eerder nog mededeelen dat R.P. Provinciaal heeft goed gevonden, dat ik die drie dagen thuis logeer. Alleen de Pater-gast zal dus bij den Pastoor logeeren. Hij heet Pater Verzijl, een Rotterdammer, heeft juist hier zijn laatste examen af en gaat nu assisteren in Utrecht. Ik heb hem het adres van Janus opgegeven dan kan hij alvast met hem kennis maken.

Tot een volgende keer.

Met hartelijke groeten van uw liefhebbende zoon Jacques

Maastricht 14 juli 1939

Lieve Ouders,

Uit de brief van Jans moet ik eerst eenige misvattingen rechtzetten. De Javaansche pater, die ik hoop mee te brengen is nog geen echte pater en kan [mag] dus nog niet als predikant optreden. Vervolgens zal ik zelf gedurende die drie dagen ook op de pastorie logeren en niet thuis. Dit behoeft niet meer aan de pastoor gezegd te worden, want dat heb ik aan Zijne Eerwaarde al geschreven.

We zitten dus nu nog met de moeilijkheid: wie zal de feestpreek houden. Wat denkt u ervan als ik daarvoor Mhr. Dellepoort (*Johannes Dellepoort was een Heerneef van Elisabeth Goorden, de moeder van Sjaak*) eens uitnodigde; hij

moet toch in ieder geval bij het feest aanwezig zijn vindt u ook niet. Zou Mhr. Dellepoort er echter erg tegenop zien dan laat ik het plan om die Javaansche pater mee te brengen maar schieten en kom ik met een pater die dan tegelijkertijd zal preken en op het feestdiner gast zijn. Wat denkt U van dit voorstel. Z.E. Pastoor Mouwen heeft er niets op tegen.

Wat de annonces betreft, die worden zoo opgesteld dat ze van Vader en Moeder uitgaan. Nu kunt U zelf wel uitrekenen wie er voor in aanmerking komen. Ik hoop dat U niet te lang zult wachten met dit uit te zoeken, want de verzending ervan begint al in Juli. Ik stuur nog wel een model. De adressen schrijven en het verzenden doe ik zelf.

Jans vraagt nog of er voor 15 Aug. iets bijzonders moet gebeuren van Uw kant voor het bijwonen der plechtigheden. Antwoord: ieder verschijnt gewoon op zijn zondags en 't gaat er verder gemoedelijk aan toe. Misschien is het wel goed dat U nu vast uitmaakt wie en vooral hoeveel er zullen komen, want ik voorzie dat me dit binnenkort wel gevraagd zal worden in verband met de te treffen regelingen. U kunt gerust b.v. met 20en komen. Na de wijding is er dan feestontbijt voor gasten en wijdelingen. Voor diner etc. zullen echter verder de gasten zelf moeten zorgen wat wel vanzelf spreekt voor zoo'n groot getal. De meesten blijven dan gewoonlijk nog tot 16 Aug. en wonen 's morgens de eerste stille Heilige Mis van den Neonist bij. U zult dus twee maal hier moeten overnachten. Vinden sommigen dat te veel dan kunnen ze natuurlijk ook 15 Aug. weer naar huis gaan en verder bij de eerste plechtige H. Mis in Gastel op 27 Aug. komen.

Verder nog dit: van 15 Juli tot 15 Aug. zitten we hier vanwege de afbraak zonder spreekkamers. Als Jans dus nog eens wil komen dan voor 15 juli. De schuur tot feestzaal omscheppen vind ik best. Verder hoop ik dat Jans niet te veel etiketten invoert anders wordt het te officieel waar ik een broertje aan dood heb.

Met hartelijke groeten van uw zoon Jacques

Maastricht 18 september 1939

Van Pater Skolda die 17 augustus naar Slowakije vertrok voor zijn eerste plechtige Heilige Mis hebben we hier sindsdien nog niets vernomen. Ook de Engelsman zal waarschijnlijk wel niet terugkomen meer uit angst [*De dreiging van de naderende oorlog was blijkbaar al voelbaar*] dan uit niet kunnen, denk ik!

Gedurende de oorlog verbleef Sjaak te Maastricht, waar hij onder meer in een kapel in de St. Pietersberg wandschilderingen maakte.

Aan boord van de Oranje 22 oktober 1947

Indische Oceaan

Beste To,

We hebben er nu bijna 14 dagen op zitten en het gaat best. De zee houdt zich voorbeeldig kalm. Gisteren zou je werkelijk aan de zoo bekende vergelijking van een spiegel gaan denken. Dat de Oranje nog een beetje op en neer gaat hebben we aan de groote haast te danken waarmee zij de zeevlakte afholt.

In Port Said mochten we er niet af vanwege de cholera, we lezen nu in de oceaantpost dat het aantal steeds toeneemt zoodat de angst en de voorzorgen begrijpelijk worden. Toen we in Aden aankwamen waar we olie zouden innemen, wat anders in Port Said gebeurt, was de cholera daar ook al zoover gestegen dat we weer niet van het schip mochten. De kooplui met drijvende winkeltjes die zich als wespen rond de schepen ophouden werden hier echter niet zoo streng geweerd als in Port Said. Voor de officieele beambten die aan boord moesten komen stond een desinfectiebad klaar om de handen te wasschen.

Met de dozen met cigarettten die in Aden verhandeld werden was blijkbaar het infectiegevaar niet zoo groot, ze werden allemaal grif naar boven getrokken in de rieten mandjes tot er weer een klopjacht van een politiebootje tusschenkwam. Voor 1 pond kon je 500 cigarettten krijgen netjes in tinnen doosjes van 50 ingepakt. Players en Gold Flake enz. Voor de Hollandsche cigarettten betalen we meer dan het dubbele. En geloof maar dat die Arabier er nog goed aan verdiend. Zoo krijg je een indruk van de handelsmogelijkheden in zoo'n haven. Ofschoon we er niet afmochten was de aanblik zoowel in Port Said als in Aden schitterend.

Wat een heldere luchten en wat een barbaarsche woestijn hitte vooral op die kale rotsen waaruit Adens omgeving bestaat. Het beetje groen wat er kunstmatig in leven gehouden wordt rond enkele huizen kun je wel in het achtertuin-tje van de Krabbeboschen bij elkaar zetten. 't Is of de hel eroverheen gebrand heeft. Mijn kale knikker begint er dan ook danig rood uit te zien en ik zal zoo spoedig mogelijk een tropenhelm ter bescherming moeten aanschaffen om mezelf van een zonnesteek te behoeden. We zagen in de haven een Engelsche Kruiser "Norfolk" die zijn kanonnen [waarschijnlijk een groet] op en neer liet gaan. Twee Hollandsche mijnenvegers vertrokken er toen zij binnen kwamen. We stonden er ons aan te vergapen en zij eveneens aan onze schuit.

Zulke intermesso's zijn een attractie op het vrij eentonige verloop van zoo'n zeereis. Je ziet 95% water en dan is zelfs een visje of een zeekwal een afleiding, vooral nu we in een ruk doorgaan van Aden naar Singapore.

Schepen van of naar Colombo krijgen we niet te zien omdat die route een beetje noordelijker ligt. Hier wordt het dus 99% water en lucht en 1%bruinvis-schen en vliegende haringen of zoiets van die grootte. Het is alles te samen

een lui leventje met wat afwisseling door film, kaartspel, pingpongen, dektenis, deftig dineren en lunchen en brieven krabbelen op de maat van de trillingen van het schip. Op Missiezondag hadden we de Hoogmis in de eetzaal die lekker koel gehouden kon worden. De zusters [14 stuks] zongen en de Javaansche Carmeliet deed de Heilige Mis met een zeer mooi Missiepreekje, waarin hij het voorbeeld van zijn eigen bekering en roeping verwoordde.

Batavia 25 januari 1948

Lieve Moeder,

Met de vlugge vleugels van de K.L.M. breng ik U hier mijn gelukwensen voor Uw verjaardag.

Dit zal zoowat de dertigste keer zijn - sinds de tijd dat ik heb leeren omgaan met een pen - dat ik dit doe.

In Oudenbosch (*refererend naar zijn kostschooltijd op St. Louis*) kregen we voor dergelijke verjaardag-brieven een mooi model om over te schrijven en een broeder zorgde ervoor dat we het niet vergaten.

Zoo'n model om te weten wat we moeten schrijven hebben we niet meer nodig en vanzelfsprekend ook geen broeder-secretaris die de datum in herinnering brengt bij het onbezorgde jongensgeheugen van vroeger.

We hebben sindsdien wel beter leeren beseffen wat een goede Moeder is voor een kind, ook al wordt dat kind ouder en ouder tot kaalwordens toe. En in dat betere besef vergeleken bij vroeger, zit vanzelf een groote dankbaarheid opgesloten voor alles wat een echte Moeder zoal betekent voor haar kinderen.

De begroting over het leven van een Moeder - wie zal dat precies berekenen behalve onze Lieve Heer - bevat zeker een voorname post van "onvoorziene zorgen" zoals een zaak spreekt van "onvoorziene uitgaven".

En die onvoorziene zorgen zijn dan bij U nog minstens in tien afdeelingen verdeeld, omdat we met zijn tien wel allemaal iets apart te bezorgen hadden aan Uw belangstellend en zorgzaam Moederhart.

Op deze verjaardag - is het niet de 75ste? - zult U nog wel niet zonder zorgen zijn, maar u kunt toch wel zeggen dat U het zwaarste achter de rug hebt en dat U niet bang hoeft te zijn dat er een van Uw tien groote "kleintjes" het van U geleerde spoor zouden kwijt raken.

We hebben allemaal voldoende van die bezadigde, nuchtere, levenswijsheid van U meegekregen - dank zij Uw sterke geloof en rotsvaste Godsvertrouwen - om op dit fundament te kunnen verder bouwen zonder dat er iets dreigt in te storten. Het is allemaal van dezelfde stevigheid als het betrouwbare huis wat Vader langzaam maar zeker heeft opgetrokken.

En zooals daarin over 100 of 200 jaar nog wel van Leengoedjes zullen wonen,

zonder dat er veel aan verbouwd of hersteld moest worden zoo zullen die kleine neefjes en nichtjes, als ze ook 75 mochten worden, nog wel weten te vertellen van die eenvoudige, kalme en tevreden Oma op den Oudendijk, die zoo zonder eenig vertoon als vanzelf het middelpunt was van alle groote en kleine kinderen daar rondomheen. Ja, zoo is het Moeder, maar dat zeggen we niet iedere dag, omdat we net als U niet veel vertoon en gevoelsuitingen geven. Maar op zoo'n verjaardag mogen we wel een uitzondering maken om datgene wat we allemaal weten en gevoelen ook in woorden te zeggen. Proficiat dus in deze zins met groote dankbaarheid jegens U en Onze Lieve Heer.
Missie-nieuws schrijf ik wel een volgende keer!

Heel hartelijke groeten uw zoon Jacques

Batavia 7 maart 1948

Lieve Vader,

We lezen hier in de krant, dat het korte Wintertje in Holland alweer heeft plaatsgemaakt voor zacht voorjaarsweer en zoo zal op Uw verjaardag de Lente alweer zoowat in het land zijn, naar ik hoop.

Van hieruit voegen we daaraan dan onze beste wenschen toe voor het komende jaar.

We hopen dat Lauran het dit jaar zoover zal brengen dat hij weer gezond en wel thuis kan keeren, dat is dan een zorg minder van Uw hart en dat van Moeder.

Er bestaat kans dat Lauran voor een week naar Batavia komt op verlof. Daar is tegenwoordig een regeling getroffen – schreef hij mij - waarom het mogelijk is een bezoek te brengen bij familieleden in een andere streek van Indie. Ik verwacht hem nog voor Paschen hier. Per vliegtuig is hij er in een paar uur tijds.

Voor mij is dat weer een andere onderbreking in het saaie bestuderen van het Maleisch.

Slechts een oud-bekende uit Maastricht komt weleens op bezoek en deze week kwam er plotseling een van de Katholieke verpleegsters uit kamp Vught bij me op visite. Ze had zich voor een jaar verbonden aan het Roode Kruis alhier en zou doorgaan naar Ambon in Oost-Indonesië, waar ze weer net als in de ziekenhuisafdeling van kamp Vught, in een overheerschende protestantse omgeving zal komen, maar ze kan er tegen.

Van haar weet ik nu ook weer het een en ander van de toestand in Vught.

Naast mijn studie zit ik zowat te spitten en te planten in ons kleine voortuintje, tot groote verbazing van Chineesen en Maleisiërs die een Hollander waarschijn-

lijk nog nooit hebben zien "werken". Verder fungeer ik hier op een pastorie als rattenvanger, daar krioelt het hier van, omdat we met de achterkant van ons huis vlak tegen een kampong aanzitten. De inheemse bevolking maakt er zich niet druk om, omdat ze zich niet beseffen wat deze beesten vernielen en opvreten. Ik heb een paar vallen gemaakt volgens het model van onze – door U vroeger gefabriceerde – muizenval, waarvoor onze Chinese koster groote belangstelling toonde. Zoo iets had hij blijkbaar nog nooit gezien. Hij had me al verteld dat de groote ratten toch niet in een gewone klem lopen, maar met deze vallen laten ze zich toch beetnemen. Hij is nu – door dit succes aangemoedigd – met nieuwe moed begonnen. Hij denkt dat we er zoo al 30 hebben opgeruimd.

Deze week kreeg ik nog een brief van To, waaruit ik vernam dat Zr. Schaper en Juffr. Klep in Zwitserland zitten. Zij staat dus nu voor de hele leiding.

Tot slot nogmaals mijn hartelijke gelukwensen en groeten aan allen.

Uwe liefhebbende zoon Jacques

Djokja 27 februari 1950

Lieve Vader,

De twaalfde Maart is weer op komst, de dag waarop we wel bijzonder mogen gedenken hoe Onze Lieve Heer U en ook Moeder zoo zichtbaar zegent met een hooge ouderdom. Van ons Jezuiten gaat het gezegde rond, dat we gemiddeld maar 60 tot 62 jaar bereiken. Daar bent U in ieder geval al een aardig stuk overheen en wij danken God dat we mee mogen genieten van deze zegen.

Van Jans kreeg ik vorige week een foto waar U met Moeder op staat, terwijl U naar de auto stapt ter gelegenheid van de trouwplechtigheid van Laurant.

Het is werkelijk nog "stappen" zoals U daar gefotografeerd bent en Moeder staat er niet minder flink op als ze daar net nog over Uw schouder kijkt. Je zou zeggen dat ze goed zestig is, en toch is de foto geen atelierwerk, waar je er expres voor gaat staan of zitten, want Jans vertelt dat U beide de fotograaf niet eens in de gaten had.

Ik hoop dat de Winter intusschen voorbij is, want dat is zeker voor Moeder geen goed tijd geweest, en voor U zal het ook wel de slechtste tijd van het jaar zijn.

Ik hoor dat Wim van Unen al weer in Gastel is, nog wel per vliegtuig.

Dat zullen velen van onze jongemannen hier benijden. Ik zeg "hier" maar bedoel natuurlijk plaatsen zoals Batavia, Semarang en Soerabaja, waar ze vechten tot ze naar huis kunnen. In Djokja zelf zijn natuurlijk geen Hollandsche soldaten meer en je ziet er maar zelden een Europeaan buiten ons pastoors. Kleine kinderen die het niet meer beleefd hebben dat hier blanken woonden, hoor ik

dan ook nog al eens een verbaasde en eenigszins bange opmerking maken als ik in de Kampong op bezoek kom: "daar heb je een Hollander" zeggen ze dan. Een wondere bezienswaardigheid, voor die kleine bruine peuters, want zooiets komen ze niet iedere dag tegen zooals vroeger. En als ze in het begin nog wat onzeker zijn, dan is dat gauw verdwenen, wanneer je ze in het Javaansch aanspreekt, de nieuwsgierigheid wint 't dan van de angst en ze blijven achter je aan lopen.

Nogmaals mijn Hartelijke gelukwensen.

Van Uw zoon Jacques

Djokja 31 januari 1953

Lieve Moeder;

Van Harte gefeliciteerd met Uw verjaardag, dit is precies de 80 vol, is het niet en U houdt stilletjes aan maar vol. Geef de Winter en de kou geen kans en daarbinnen zullen Jans en Nelly wel voor U zorgen.

Met veel genoeg hebben we hier een groote vrachtwagen ontvangen, die o.a. ook wat voor mij meebracht. Ik noem het hier maar op om U te doen weten dat het aangekomen is.

Vooreerst de twee kandelaars, waarover al lang geleden door Janske is geschreven. Ze zijn al geplaatst in een buitenkapel. Ook het kleine Misboek is er, en verder cigaretten en (dure) Karel I sigaren die net van pas komen op 2 februari, want dan doet een Javaanse Pater zijn Laatste Gelofte.

Dan is er nog een rol platen bij, die wel van Marie zullen komen en verder nog enige spullen die P. van Kampen heeft bij elkaar gebedeld.

De blikjes met bouillon blokjes zullen we o.a. verorberen als we op de buitenstatie zitten, want warm water maken kunnen ze overal.

Ik hoor dat er bij Lodewijkje (*de oudste zoon van Lauran*) een broertje [of zusje] is gekomen en dat brengt alweer een hoop vreugde in de familie en Tante Jie (*zo werd Tante Jans sinds 1950 door neefjes en nichtjes genoemd*) is degene die ze allemaal verwent.

De Missie gaat steeds beter en het is daarom dat ik in haast schrijf, want vanavond moet ik er weer op uit. De rozenhoedjes die U bidt helpen daartoe zeker mee waarvoor we erg dankbaar zijn.

De hartelijke groeten aan allemaal,

Uw zoon Jacques

De schuur werd feestzaal [zie pagina 143].

Jacques schreef zijn moeder
ter gelegenheid van haar 75ste verjaardag.
[zie pagina 145]

Jacques schreef ook zijn vader regelmatig.
[zie pagina 147]

De vader en moeder van Jacques.
[zie pagina 147]

(brief aan broer Klaas)
Djokjakarta 18 Jan. 1954

Beste Nico en Anna en de kleintjes.

Zalig Nieuwjaar. Deze brief stond al op het program vòòr 7 Jan., maar andere bezigheden weerhielden me om er aan te beginnen. Toch gaat de eerste brief naar Klaas omdat die het eerste jarig is, voor zoover ik weet, en daarmee van harte Proficiat.

In het begin van het nieuwe jaar zit ik met mijn hoofd in de getallen zoowel om de toestand van de geldzaken op te nemen als ook een overzicht samen te stellen van het aantal Doopsels. Met het eerste gaat het steeds achteruit en met het tweede vooruit. Achteruit wil zeggen, dat de Rupijah in waarde daalt, wat ik aan de steeds groter wordende getallen kan zien, die we moeten uitgeven voor het levensonderhoud en voor de missieonkosten der staties. Voor het hele jaar 1950 bleef de totaalsom der uitgaven nog beneden de 100.000, maar nu dit jaar is het al ver over de twee ton. Dat is ook wel een beetje omdat we meer mensen hier in het College hebben, dan toen, maar vooral toch omdat het geld devalueert en er dus meer Rupiahs moeten worden neergeteld om hetzelfde te kopen. Op het oogenblik rekent men al een verhouding van 1 op 7 vergeleken met de Hollandse gulden.

Met de doopcijfers gaat het beter, al is daar de sprong niet zoo groot. Voor heel het Djokjasche gebied kwamen we op : 2938 Doopsels
tegen 1952 op : 2228 Doopsels

Dat is ruim 700 meer dan het vorige jaar.

Als we de nooddoopsels eraf trekken [die zijn immers toch al gestorven op een enkele na] dan krijgen we voor 1953 een aanwas van:

Volwassenen pl.m. 1500

Baby's pl.m. 1000

Dit is eigenlijk al voldoende om een Pastoor volop werk te geven, om de gewone zielzorg BIJ TE HOUDEN. Maar die aanwas nu van nieuwe missionarissen vormt op het oogenblik een probleem, waar de REP. INDONESIA ons leelijk begint te knoeien. Uit verschillende gegevens blijkt namelijk dat ze daar BOVEN in DJAKARTA geen nieuwe missionarissen – buitenlanders [ook Duitsers of Belgen of Italianen] willen toelaten in dit land.

Naar het schijnt zeggen ze: dat er al genoeg zijn. Dit luidt vertaald in gewone taal, dat ze de Kath. Kerk hier niet graag zien uitgroeien en het gaat op het oogenblik op verschillende plaatsen goed vooruit.

De mentaliteit is in deze Oostersche landen overal zoo. Men weert zooveel als mogelijk de Westerlingen, alleen als ze noodig zijn [b.v. Doktoren, Ingenieurs etc.] worden ze geaccepteerd, maar dat zal ook niet langer duuren, dan tot ze zelf genoeg van deze specialisten hebben gevormd of laten vormen in het buitenland. De opleiding van eigen geestelijkheid is nergens nog zoo ver dat ze

voor de behoeften alhier kunnen voorzien.

Zeer wijs is het geweest van de Kerk, al vanaf Leo de XIII, dat deze opleiding van eigen priesters is ter hand genomen en zeer sterk gepoeseerd, zoodat er nu tenminste al iets is. In het geheel zijn er echter nog geen 100 Indonesische Priesters en er zijn nu al wel een miljoen Katholieken in dit land. Ga maar na. Dat de Kerk met deze zorg zit blijkt o.a. ook duidelijk uit de Intentie van het Apostolaat des gebeds voor deze maand Januari. "Vrijheid en rust voor de Kath. Kerk in Azie". In China worden ze er uit gesmeten. Hier nog niet en zoolang de Kommunisten niet aan het bewind komen, zal, zoiets hier ook wel niet worden gedaan, dat zou te veel heibel, veroorzaken en daar kan deze nog zwakke staat niet aan beginnen [nog niet]. De algemeene VERKIEZINGEN zijn hier in voorbereiding; het zal [zegt men] 16 maanden duren voor ze klaar kunnen zijn. Algemeen verwacht men, dat de MASJUMI [groepering van Islampartijen] de winnaar zal zijn, ofschoon de huidige regeering niet op de MASJUMI steunt.

Het zou me niet verwonderen, dat er hier en daar, vooral in de steden, nog wel bloed zal vloeien vanwege die verkiezingsoorlog. Door middel van spandoeken, aanplakbiljetten, filmvertoningen in open lucht en onophoudelijke vergaderingen etc. tracht men het gewone volk wat belangstelling bij te brengen voor de DEMOKRASI, maar ik kan bij de dessamenschen daarvan niet veel merken. Nu de Hollanders weg zijn vinden ze het allang best, maar de Javanen hier in dit gebied zijn dan ook van een rustig soort en over het algemeen wat meer beschaafd dan in vele andere streken van Indonesia. Het hoofdpunt van de strijd ligt natuurlijk op Java, hier wonen 50 miljoen menschen tegen ongeveer 20 miljoen in de andere streken of eilanden. De kiezers zijn natuurlijk naar rato aldus verdeeld. De Katholieken wonen echter voor het overgrootste deel buiten Java, n.l. op Flores en Timor en ze zullen stevig moeten samen werken om een vertegenwoordiger in de Kamer te krijgen. Bij de proefverkiezing hier in Djokja, hadden de Katholieken mooi succes met twee afgevaardigden op de 40. Zoiets zal bij de ALGEMENE VERKIEZING wel niet lukken, maar een moeten ze er in zien te krijgen, anders gaat in het vervolg de REGERING maar zijn gang zonder ooit iets te hooren van de katholieke opvattingen.

Je zult echter nog wel eens een keer jarig moeten zijn voor het zoover is met de verkiezingsuitslagen hier.

Met beste groeten

Je broer Jacques.

Djokjakarta 9 maart 1956

Ik lees in de brieven van Jans, dat u nog geniet van de Televisie, iets waar ik nog nooit wat van gezien heb. Ik kan me er alleen maar een voorstelling van maken uit advertenties van bladen uit Nederland of elders afkomstig, en uit de

moppentrommel van de Katholieke Illustratie, die er grapjes op maken. De techniek is hier zoover nog niet en het schijnt niet mogelijk te zijn om van die Televisieplaatjes ver, op grote afstand, op te vangen, zoals met de radio.

Jans en de anderen vragen wel eens wanneer ik nu eens met verlof kom, er is zoveel te zien wat er in 1947 nog niet was, al zijn het alleen maar al die neefjes en nichtjes. Aan de beurt ben ik nog niet en eigenlijk werken wij niet met beurten, want er zijn te veel andere factoren die mee spreken, zooals het werk wat door moet gaan en de gezondheid die al heel erg slecht moet gaan, dat er hier geen remedie meer voor zou zijn. Ik weeg nu 92 kilo en daaraan zou men zeggen dat ik geen verlof nodig heb.

Djokjakarta 8 Oktober 1956

Lieve ouders en allemaal,

De laatste brieven van To en vooral van Marie hebben me verteld, dat Moeder achteruit ging en op 29 september is bediend. (*zij zou op 15 februari 1960 overlijden*) De brief van Marie beschrijft hoe het allemaal rustig is verlopen, dat Moeder geen pijn heeft en dat ze nu rustig afwacht tot O.L. Heer haar komt roepen. Wanneer? Ik weet nu dat het gaat komen en ik zal haar dus niet meer zien, hier tenminste niet, maar dat wist Moeder al te vertellen in 1947 toen ik vertrok. Met haar diep Geloof zijn dit moeilijkheden, die wel pijn doen, maar bij O.L. Heer toch weer troost vinden en berusting. Bij het overlijden kunt u me een telegram sturen, maar mogelijk dat een luchtpostbrief me nog eerder bereikt. Als er een Jezuïet in Holland is gestorven wordt tegenwoordig zelfs alleen met luchtpost-mededelingen gewerkt, omdat het bijna geen tijdverschil is met een telegram, die wel eens blijven stikken bovendien, want hier kent men niet die haast als in Europa. Vergeet ook niet een berichtje te sturen aan de Vereniging van Jezuïeten-Moeders: het adres weet u wel en... daar bidden er dan ook weer velen.

Ik ben dankbaar voor Janske en Nelly, die altijd zo goed voor Moeder hebben gezorgd, terwijl de anderen zo geleidelijk aan zijn uitgevlogen. En het doet me ook goed dat de getrouwd en zo dicht in de buurt zijn gebleven, dat Moeder er altijd contact mee heeft kunnen houden en plezier beleefd aan hun belangstelling en die van de kleinkinderen. Marie zit daar in de Moerdijk ook op een goed punt om te kunnen meeleven en zo nodig onmiddellijk aanwezig te zijn.

Ik ben ook dankbaar dat Moeder en Vader zo lang behouden zijn, want er zijn niet veel Paters onder ons, die op 48 jaar nog kunnen zeggen "Ik ga eens een brief schrijven naar mijn ouders". Op menig kamer zie ik foto's van een Vader of Moeder die al naar de hemel zijn.

Ik ben dus niet geschokt of geschrokken door die berichten, dat Moeder zo

rustig en zeker naar de hemel zal gaan, zonder pijn of angst of plotselinge onverwachte gebeurtenissen.

Ondertussen zullen we in de Heilige Mis aan haar denken, maar van de andere kant reken ik ook een beetje op haar voorspraak als ze bij O.L. Heer zal zijn, want daar heb ik geen twijfel over.

Blijf dus maar goed voor haar zorgen thuis, en vertel ze maar – als het nog tot haar doordringt – dat ik er ook nog ben, maar een beetje ver weg, en dat ik hier ook aan haar denk.

Omdat ik persoonlijk geen afscheid kan nemen, doe ik het dus maar per brief. Bedank Moeder maar eens hartelijk voor alles wat ze voor mij heeft gedaan, de nodige standjes en raadgevingen inbegrepen en de voortdurende zorg over zoveel jaren en dat terwijl er nog negen andere ook haar toewijding nodig hadden. O.L. Heer zal wel weten wat voor Beloning daarvoor goed is.

Met hartelijke groeten van uw zoon Jacques

Djakarta 24 december 1957

Lieve Ouders en allemaal,

Mijn reisplan is plotseling vervroegd - stap reeds morgenvroeg aan boord van de SIBAJAK - dit is een emigrantenschip op terugreis van Australie naar Nederland. Kom dus aan in Rotterdam ± 15/20 januari.

Ik ben aangesteld als boordalmoezenier voor de Katholieken.

Gisteren 23 december ben ik uit Djokja vertrokken – met de bliksemtrein naar Djakarta – en vandaag mijn laatste papieren hier in orde gebracht.

De stemming in Djakarta is onder de Nederlanders ver beneden het nulpunt – ze willen allemaal weg, een soort acute paniek, waarvan in Djakarta niet veel te bespeuren was.

Zegt het ook aan de overige familie.

Met hartelijke groeten

Zalig Nieuwjaar Jacques

Aan boord Sibajak 5 januari 1958

Lieve ouders en allemaal,

Op 5 januari komen we in Aden aan in de vroege morgen. Het is net Zondag en dat valt dus niet erg gunstig voor de Heilige Mis. Totnogtoe hadden we goed

weer, slechts een morgen heb ik geen Mis gelezen vanwege mijn hart, dat de avond tevoren weer een beetje van slag af was. Toch slaap ik bijna 12 uur van de 24 – en dan hebben we per etmaal nog een half uur extra omdat we van de zon af varen en de klok dus telkens achteruit gezet moet worden. Ik heb vanuit Djakarta geschreven vlak voor mijn vertrek – en nu vanuit Aden schrijf ik ook naar Marie en To. Hier en daar wordt het dan bekend dat ik niet per “Ruys” kom, maar per Sibajak.

We hebben hier een Hospitaal aan boord met 60 patienten – oudjes vooral. Vandaag maken we voor de 2^e keer mee dat er iemand aan boord sterft. – Geen Katholieken.

Voor de rest lijkt het schip meer op een kinderkamer vanwege de vele gezinnen die nu en bloc wegtrekken. Er zijn 2 paters en 2 oude zusters aan boord, maar die andere pater komt uit Nieuw-Zeeland.

Onze aankomst in Rotterdam valt waarschijnlijk op zondag 19 januari.

Met hartelijke groeten Jacques

Retraitehuis "Regina Pacis" Heeze 5 jan. 1960
(*brief aan broer Klaas*)
Beste Nico.

Ofschoon pas in Gastel geweest, kom ik toch nog even – per brief – mijn gelukwensen aanbieden voor je verjaardag. Dat je weer een jaar ouder bent, is nou niet direct een reden om gelukkig genoemd te worden, maar ik kan je wel geluk wensen met het ouder worden van je vier levenslustige kinderen, die hun goede karakteraanleg steeds beter laten zien en die voor jou en Anna een voortdurende bron van geluk zijn ook al wordt je zelf ouder.

Ik geloof niet dat je overbezorgd behoeft te zijn over hen, want er zit fut in en echte godsdienst-zin, zodat ze zich best door het leven zullen slaan. Het enige wat ik je toewens [en waar ik me wel een beetje bezorgd over maak] is, dat je de uitbloei van die vier jonge levens nog lang zult kunnen meemaken en wel .. in goede gezondheid, niet als een vroegtijdig versleten oud mannetje, zoals ik ze hier wel eens op retraite zie... Van die oude Peelploeters, die in hun jonge jaren te veel gesjouwd hebben zonder op weer of wind te letten, zonder de beperktheid van hun krachten te willen inzien, totdat ze gebroken zijn en met hun oude knoestige knoken niets meer meekunnen. Dat wens ik je niet toe.... En ik geloof ook niet dat dat moet. De lust om graag zwaar en veel werk te doen – meer dan je zelf van een arbeider zult durven eisen – moet getemperd worden door het inzicht, dat je in je gezin nog lang moet meekunnen niet als sjouwer voor de kost, maar gewoon als Vader.

Ik zou het ook zo kunnen zeggen: meer de leiding in handen houden en anderen laten werken, dan jezelf over de kop ploeteren. Dat deze methode wat gaat

kosten zal wel waar zijn, maar je kunt nog niet met 10.000 gld. je jonge kracht terugkopen, als je er op 65 jaar aan toe zou zijn als b.v. Oom Adriaan indertijd. Ik wens je dat niet toe, maar als ik je hoor praten over je werk, of Anna vertelt ervan, dan denk ik wel eens: hij wroet zich over de kop zonder dat het nodig is en dat zou erg jammer zijn en voor jezelf en voor Anna en voor de kinderen.

Ik ben zowaar aan het preken geslagen – zeker omdat ik net met een retraite bezig ben – maar het is een preek, die eigenlijk niets anders tot uitdrukking wil brengen, dan dat ik je nog vele jaren in gezondheid toewens omwille van jezelf en je gezin. Deze wens kan echter alleen maar werkelijkheid worden als je zelf er iets voor doet.

En dus p r o f i c i a t in deze zin.

Je broer Jacques

Retraitehuis "Regina Pacis" Heeze 30 Mei 1962

Beste Klaas en Anna,

Om het plan van jullie bezoek aan Heeze niet door uitstel misschien tot afstel te laten uitgroeien, geef ik hier de mogelijkheden, die er zijn. Ik ga ervan uit, dat het in de vakantie van de kinderen moet vallen. De Pinksterdagen zijn bezet,

t e n z i j de kinderen ook op Dinsdag na Pinksteren nog thuis zijn.

Wat mij betreft zou Dinsdag 12 Juni dus kunnen. Verder zal mogelijk zijn: Zondag 22 Juli of 29 Juli. Daarna beginnen er Broeder-retraites, die op Zondag gewoon doorgaan, zodat het huis dan niet vrij is. Pas op Zondag 26 Augustus en op Zondag 2 September is het huis weer vrij, maar op deze twee laatste Zondagen begint er 's avonds tegen een uur of 7 weer een [Priester]-retraite, dus dan moet de thuisreis zowat tegen 6 uur 's avonds worden gepland.

De Zondagen 22 en 29 Juli alsook Dinsdag 12 Juni zijn ook 's avonds vrij van retraitanten; dus geen haast.

Ziehier de dagen en wat uren betreft zou ik zeggen, zorgt dat je voor de middag aankomt; we hebben middageten om 1 uur.

Nadere afspraken kunnen we wel per telefoon doen, als het zover is.

Met beste groeten en hopelijk wordt het nog eens ooit zomer.

Je broer Jacques

B e s t e K l a a s

Er is heel wat gebeurt sinds vorige Donderdag. Ik kom maar eens met een briefje over, al heb ik wel niets te vertellen, wat je niet al weet, maar het zal je toch goed doen, en in ieder geval heb je een kleine afleiding. Ik hoorde dat Sjaak Meeuwissen je ook al afleiding heeft bezorgd, door je eens mee te nemen op een trip. De eenzaamheid moet doorbroken worden. Van Jans en Nelly hoorde ik nu ook weer, dat ze dat heel erg gevoeld hebben, toen Vader er niet meer was en alle belangstellenden na de begrafenis waren vertrokken. Zo iets moet het voor jou ook zijn en vermoedelijk nog een beetje erger, want het ging zo onverwacht vlug, terwijl het bij Vader al lang tevoren duidelijk was, waar het op uit moest lopen.....

Bovenstaande fragmenten komen uit de vele brieven die Sjaak tijdens zijn leven heeft geschreven en bewaard zijn gebleven.

—— wordt vervolgd ——

ACTIVITEITEN EN VERMELDENSWAARDIGHEDEN

HEEMKUNDEKRING "HET LAND VAN GASTEL"

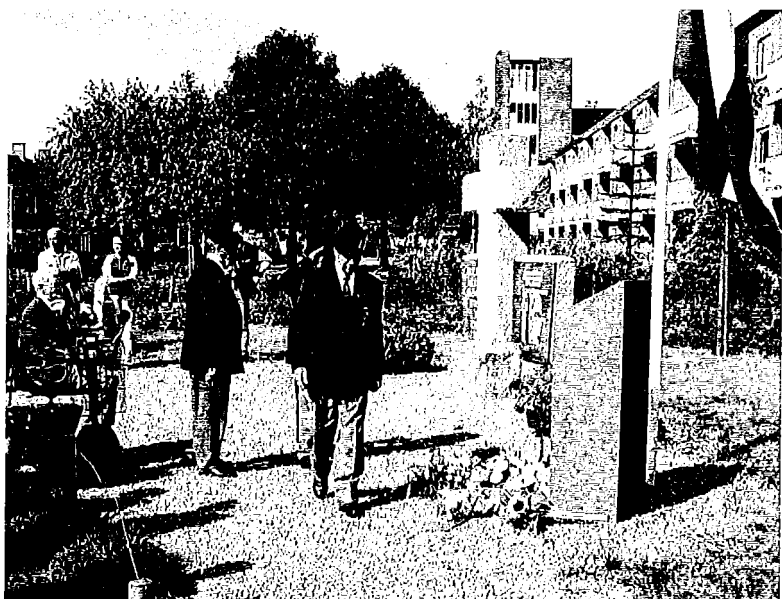
IN HET JAAR 2004

- 26-12-03: Tweede Kerstdag: tentoonstelling over "Winter in Gastel" wordt geopend.
Presentatie van het jaarboek 2003.
- 26-01-04: In samenwerking met "De Vastelaovendzotten" opening van de tentoonstelling 44 jaar carnaval in Oud Gastel. De tentoonstelling is te bezichtigen tot de tweede helft mei.
- 12-02: De heer Jan Rockx overlijdt.
- 21-03: De heer Frans Lauwen overlijdt.
- 24-03: Jaarvergadering in zaal "Het Hart van Gastel"
Trudy Iriks en Jan Blommerde worden bij acclamatie herkozen als bestuurslid. Na de pauze volgt een lezing over hekserij en bijgeloof door Maria Gommeren. Samen met de heer Ad Schepers worden ook een aantal volksliedjes ten gehore gebracht.
- 16-06: De heer Henk Achterberg overlijdt.
- 20-06: Tijdens de Marterei is er een tentoonstelling van Verzamelingen. Diverse voorbeelden van al wat er zowat te verzamelen is zijn te bewonderen.
- 03-08: Echtpaar W. Willemse - van Nispen 50 jaar getrouwd. Ze vieren dit in besloten kring.
- 11-08: De heer W. Kerstens overlijdt.
- 15-08: Een afvaardiging van onze vereniging is aanwezig bij de kranslegging voor de mensen die gesneuveld zijn in Indonesië.
- 24-08: Echtpaar W. Kop-Speek 50 jaar getrouwd. Ze vieren dit eveneens in besloten kring.
- 09-10: Excursie naar Dendermonde met o.a. een bezoek aan de kerk, het stadhuis en het Begijnhof.
- 30-10: De tentoonstelling over 60 jaar bevrijding wordt geopend. Wij mogen enkele honderden bezoekers begroeten.
Voor de leerlingen van de hoogste klassen van de basisscholen van Oud Gastel en Stampersgat geeft de heemkundekring een lesbrief uit als voorbereiding voor een bezoek aan de tentoonstelling.
De leerlingen tonen zich bij het bezoek zeer geïnteresseerd in dit onderwerp.
- 30-10: In de dienst van 5 uur in de R.K. Kerk wordt aandacht besteed aan de bevrijding van Oud Gastel. Na de dienst worden bloemen gelegd bij de gedenkplaten met de namen van de slachtoffers uit de tweede wereldoorlog.

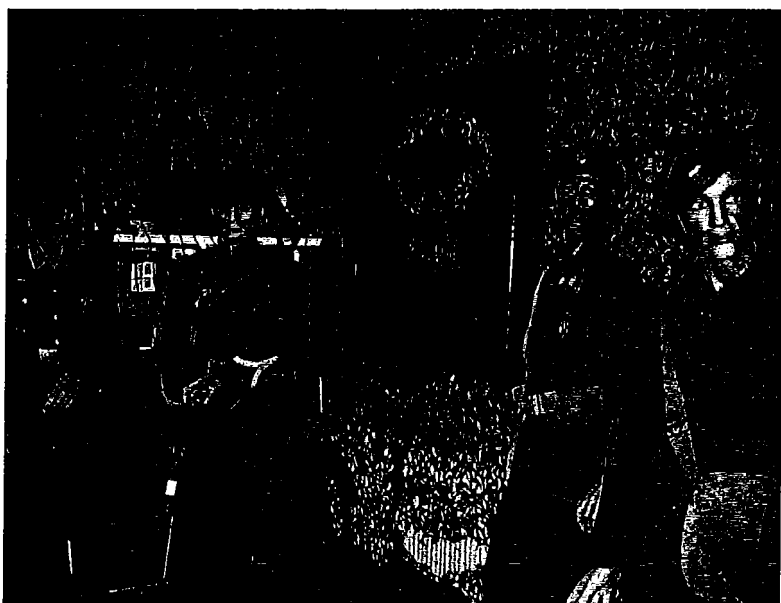
- 01-11: Website van regionaal archief Zevenbergen geopend.
www.regionaalarchiefwestbrabant.nl. Heel veel zaken uit de
historie van Oud en Nieuw Gastel kunnen daar ingezien worden.
- 04-11: Ledenvergadering in zaal 't Hart van Gastel. Na de vergadering
wordt een lezing gegeven door de heer Boeijen over de bevrijding
van Oost-Brabant en Gelderland.
- 04-11: Er wordt geïnformeerd bij de leden of er belangstelling is voor een
5 daagse excursie naar Normandïe. Deze zal dan in het najaar
van 2005 plaats kunnen vinden.
- 05-11: Het boek 44 jaar Vastelaovêdzottelaand: Nog lang nie uitgespeuld
verschijnt. Het is geschreven door Piet Peeters en Johan Wagen-
makers
- 14-11: Een groep reunisten van de Bernardusschool wordt in het
museum ontvangen.
- 19-11: Regionale heemquiz in Roosendaal. Onze vereniging stuurt een
afvaardiging van 10 personen.
De ploeg weet de eerste prijs te winnen en de Heemkundekring
neemt het op zich om volgend jaar de quiz te organiseren. Dit
mede in het kader van het 25-jarig jubileum van de kring
november 2005.
- 23-11: Ter gelegenheid van een huwelijk brengt de familie en de
kennissenkring van het bruidspaar een bezoek aan het museum.
- Heel 2004: De werkgroep Oud-Indiegangers komt regelmatig bij elkaar in het
museum en beschikt reeds over uitgebreide gegevens. De groep
is inmiddels uitgebreid met personen, die destijds naar Nieuw
Guinea zijn uitgezonden.
- Heel 2004: Onze vrijwilligers zijn onmisbaar bij alle werkzaamheden in het
museum. Zij zorgen voor de tentoonstellingen, de restauratie van
de inventaris het onderhoud van het gebouw. Het bijhouden van de
archieven en de bibliotheek, aanwezig zijn bij tentoonstellingen en
ontvangst van groepen. Vele honderden uren worden door deze
mensen ingebracht.
- 26-12: Het jaarboek 2004 verschijnt.

Oma Bastiaanse met kleinkinderen op de tentoonstelling 'verzamelingen' tijdens de Marterei, 19 juni 2004.

Kranslegging bij het Indiëmonument op 15 augustus 2004.

Tentoonstelling '60 jaar bevrijding', 30 oktober 2004.

Excursie naar Dendermonde op 9 oktober 2004.

Begijnhof in Dendermonde, 9 oktober 2004.
Een begijntje van toen met de 'vrouwkes' van nu.

VERSLAG VAN DE EXCURSIE NAAR DENDERMONDE

Op zaterdag 9 oktober vertrok een bus met een vijvenveertigtal personen naar Dendermonde in België. De ring van Antwerpen leverde geen problemen op, zodat we op tijd in de stad Dendermonde arriveerden. Daar werden we ontvangen door twee gidsen, die ons de verdere dag zouden vergezellen.

We genoten eerst van een bakje koffie met een heerlijke koek en daarna werd het gezelschap in tweeën verdeeld en we gingen met de gids op stap naar de Onze Lieve Vrouwekerk. Het bezoek aan deze kerk was zeer de moeite waard. De kerk is een schatkamer met kunstvoorwerpen, waaronder een Romaanse doopvont, en schilderstukken. Een interessant detail was het deurtje op grote hoogte, waarachter ballingen opgesloten werden. Die moesten daar met een laddertje naar toe. Er was ook een beeldverhaal in gebrandschilderd glas, die een relatie met een Bredase familie aangaf. Het ging over het vinden van de wonderbaarlijke hostie te Niervaart (het huidige Klundert) en het overbrengen van die hostie naar Breda.

Daarna gingen we naar het Vleeshuismuseum. Dit gebouw was vroeger de handelsplaats voor vlees maar is nu een museum met verzamelingen, die betrekking hebben op de geschiedenis van Dendermonde en omgeving. Op zolder stond het skelet van een mammoet en beneden onder andere producten van een emailleerfabriek.

Het werd nu tijd om de inwendige mens te verzorgen en de stad is voorzien van de nodige eetgelegenheden, dus het was niet moeilijk om een geschikt restaurant te vinden.

Vervolgens gingen we naar het stadhuis. Dat is gelegen aan de markt met ogenschijnlijk oude gevels, maar zoals dat in leper gebeurde is ook deze stad tijdens de Eerste Wereldoorlog grotendeels verwoest en is alles weer in oude stijl herbouwd. Het stadhuis omvat ook de "Lakenhalle" en is voorzien van een Belfort. Binnen is veel ruimte om kunstvoorwerpen onder te brengen en er waren dan ook veel schilderijen te zien. Pronkstuk was het schilderij van de optocht met het Ros Beiaard.

Daarna gingen we op bezoek in het Sint Alexiusbegijnhof. Dit dateert al uit de 17^e eeuw en is daar gesticht door de cisterciënzers. We kregen ook de gelegenheid om een van de woningen te bezoeken om een idee te hebben hoe de begijntjes daar leefden. We werden bij dit bezoek aan de stad uitvoerig ingelicht door de gedreven gidsen, die een en ander gekruid met "Belze" uitdrukkingen en de nodige humor aan de man wisten te brengen.

Het was dan ook de moeite waard om deze stad te bezoeken en zoals al meer

het geval was, als je thuis bleef had je zeker wat gemist.

Het werd al laat in de middag en dus weer tijd om richting het Brabantse land te rijden. Via een boogje om Putte kwamen we aan in Familyland, waar een verrassingsmenu werd voorgeschoteld. Daar was spekje voor ieders bekje en zo konden we tevreden de laatste etappe aanvaarden naar onze uitstapplaats.

De reiscommissie was er weer in geslaagd om een boeiende en gezellige excursie te organiseren.

P. Peeters

INFORMATIE

HEEMKUNDEKRING HET LAND VAN GASTEL

De vereniging, de Heemkundekring 'Het Land van Gastel', stelt zich ten doel:

- a. Het dorp Oud Gastel en haar inwoners op elk gebied dat onder heemkunde valt, te bestuderen en te onderzoeken.
- b. In brede kring belangstelling te wekken voor de geschiedenis van Oud Gastel en de bevolking.
- c. Te ijveren voor het behoud van het eigen karakter en de schoonheid van Gastel en omgeving.

De vereniging tracht dit doel te bereiken door:

- A. Het houden van vergaderingen, lezingen en excursies.
- B. Het benaderen van en samenwerken met instanties en personen, die kunnen helpen het gestelde doel te bereiken.
- C. Het verzamelen van voorwerpen en geschriften, die betrekking hebben op heemkunde in de ruimste zin.

(Statuten der Heemkundekring artikel 2)

'In de Drie Snoeken'

De Heemkundekring, opgericht 25 november 1980, beschikt over een eigen werklokaal, archief en tentoonstellingsruimte in het pand 'In de Drie Snoeken', Dorpsstraat 50 te Oud Gastel.

Hier komt elke donderdagavond en dinsdagmiddag een vaste kern van leden bijeen om voorkomende werkzaamheden te verrichten.

Het museum is geopend voor belangstellenden op zaterdagochtend van 10.00 tot 12.00 uur.

Op andere tijden na telefonische afspraak.

L

De jaarcontributie bedraagt: € 15,00 per persoon
€ 20,00 per gezin
€ 7,00 jeugdleden [tot 18 jaar]

Bankrelatie

Bankrekening Rabo: 14 11 37 126

U kunt bellen of schrijven:

1. Als u zich op wilt geven als lid.
2. Als u informatie wilt hebben.
3. Voor het ophalen van materialen onder andere boeken, foto's, bidprentjes, gereedschap, enzovoort.

BESTUUR

- voorzitter, vacature
- Dhr. J. van de Berg, secretaris
Markt 6 telefoon 511469 janvdb@tref.nl
- Dhr. P. Peeters, penningmeester
Van Glymesstraat 16 telefoon 511730
- Dhr. Blommerde, lid
Kerkstraat 20 telefoon 514184
- Mevr. T. Iriks, lid
Vierschaarstraat 24 telefoon 512084
- Dhr. L. van Leengoed, lid
Oudendijk 73 telefoon 518234
- Dhr. F. van Merrienboer, lid
Oudendijk 7d telefoon 512033
- Dhr. A. Schijvenaars, lid
Roosendaalsebaan 34 telefoon 553558
- Dhr. A. Sweere, lid
Kerkstraat 8 telefoon 512909
- Dhr. W. van den Broek, lid
Noordzeedijk 45, Stampersgat telefoon 514225 w.broek@wxs.nl

WERKGROEPEN

REISCOMMISSIE

mevr. A. Peeters-Baaijens
dhr. J. Blommerde
dhr. C. Schoonen

ONDERHOUD MUSEUM EN MATERIALEN

De medewerkers voor het onderhoud van het museum en voor de inventarisering en het onderhoud van materialen van de heemkundekring zijn:

dhr. H. Bennehey
mevr. A. Blommerde - Bogaerts
dhr. J. Bonnerman
dhr. C. Bus
dhr. D. Geleyns
dhr. J. de Jongh
dhr. A. Koevoets
dhr. G. Muys

mevr. A. Peeters - Baaijens
dhr. L. van Opdorp
dhr. N. Roebroeks.
dhr. G. van Rijsbergen
dhr. J. van Rijsbergen
dhr. A. Schijvenaars
dhr. W. Willemse

WERKGROEP INDIËGANGERS

dhr. **P.** Bierbooms
dhr. B. Frik
dhr. J. de Jongh
dhr. J. Laros
dhr. F. van Nispen
dhr. J. Waalwijk

REDACTIE

dhr. W. van de Broek
 dhr. F. van Merrienboer
 dhr. P. Peeters

LEDENLIJST HET LAND VAN GASTEL 2004

Mevr. M. van Aalst-van Nispen	Oudenbosch	Fam. C. van Ginneken	Zegge
Fam. A. Aanraad	Oud Gastel	Fam. J. Goorden-van Achtmaal	Oud Gastel
Fam. M. Aanraad	Oud Gastel	Mevr. J. Goorden-Buurstee	Oud Gastel
Mevr. A. van Achterberg	Oud Gastel	Fam. A. Haasnoot	Oud Gastel
de heer F.L. Akkermans	Oud Gastel	Mevr. A. Hagenaars-Goorden	Oud Gastel
de heer P. Akkermans	Oud Gastel	Mevr. J. Harnstra-Bus	Eindhoven
Fam. M. Akkermans	Oud Gastel	Fam. A. van Hassel	Oud Gastel
Fam. J.G. Akkermans-Schouw	Oud Gastel	Mevr. A. Hazen-van Beek	Oud Gastel
Mevr. M. Akkermans-van Zandvliet	Oud G.	de heer A. van der Heijden	Hoensbroek
Mevr. M. Akkermans-Verstraten	Oud Gastel	Fam. R. Heijnen-van Opdorp	Oud Gastel
Fam. C. Antens	Oud Gastel	Fam. A. Heshof	Oud Gastel
de heer P. Antonissen	Roosendaal	Mevr. L. Heynen-van Aalst	Essen
Fam. P. van As	Oud Gastel	Mevr. G. Hoefsloot	Oud Gastel
Fam. W. van As	Oud Gastel	Fam. J. van Hoof	Oud Gastel
Fam. L. Bartelen	Oud Gastel	de heer M. van Hooydonk	Oud Gastel
Fam. J. van Beek	Sint Willebrord	de heer M. van de Horst	Oud Gastel
de heer H. Bennehey	Oud Gastel	Mevr. J. van der Horst-Bus	Oud Gastel
de heer J. van den Berg	Oud Gastel	Fam. A. Huysmans-Peeters	Dinteloord
de heer A. van de Bergh	Oud Gastel	Mevr. C. Jacobs-Akkermans	Oud Gastel
Fam. E. Biemans-Peeters	Zevenbergen	Fam. T.M. de Jong	Oud Gastel
Fam. J. Blommerde	Oud Gastel	Fam. W. de Jong	Oud Gastel
Fam. H. Bonnerman	Oud Gastel	Fam. J. de Jongh	Oud Gastel
Fam. P. Boots	Oud Gastel	Fam. C. van Kalmthout	Oud Gastel
de heer J. van de Bosch	Oud Gastel	de heer A. van de Kar	Oud Gastel
Fam. P. van de Bos-v.d.veeken	Oud Gastel	Fam. E. van Keep	Roosendaal
Mevr. Braat-Aarssen	Roosendaal	de heer B. Kempenaars	Oud Gastel
Fam. J. Brocatus	Oud Gastel	de heer A. Kepers	Oud Gastel
Fam. A. van den Broek	Oud Gastel	Mevr. G. Kerstens-Rijk	Oud Gastel
Fam. W. van den Broek	Stampersgat	Mevr. G. Kerstens-van Opdorp	Hoeven
Fam. M. Broeren	Hoeven	de heer C. Koenraadt	Oudenbosch
Fam. R. Broos	Oud Gastel	Fam. A. Koevoets	Oud Gastel
de heer P. Broos	Roosendaal	Mevr. E. Koevoets-van Nispen	Oud Gastel
Fam. M. Broos	Oud Gastel	de heer M. de Koning	W.Plantage
Mevr. C. Broos-Schijvenaars	Oud Gastel	Fam. J. Konings	Hoeven
Fam. F.B.M. Buijs	Oud Gastel	Fam. A. Kop-Mies	Standdaarbuiten
Fam. P. Bus	Oud Gastel	Fam. W. Kop-Speek	Oud Gastel
Dhr. A. Bus	Oud Gastel	Fam. H. Lambregts	Oud Gastel
Fam. P. Bus-de Kort	Oud Gastel	Mevr. D. Lambregts	Oud Gastel
Fam. C. Bus-Rombouts	Roosendaal	de heer J. Laros	Roosendaal
Fam. A. Bus-van de Vorst	Oud Gastel	Fam. F. Lauwen-van Loenhout	Roosendaal
Fam. J. Buurstee	Oud Gastel	Fam. J. Lauwerijssen	Oud Gastel
de heer C. van Caulil	Hoeven	Fam. W. Lazeroms	Roosendaal
Fam. H. Christianen-Mies	Weert	Fam. L. van Leengoed	Oud Gastel
Fam. M. Coppens	Oud Gastel	Mevr. J. van Limbergen	Oud Gastel
Mevr. M. Corsmit-v.d.Lindeloof	Oud Gastel	Fam. C. Lips	Roosendaal
Fam. C. Damen	Oud Gastel	de heer M. Lockefair	Oud Gastel
Fam. M. Danen	Oud Gastel	Fam. G. Logt	Oud Gastel
de heer O. Dierckxsens	Kaatsheuvel	Fam. A. Luykx	Oudenbosch
de heer J. Dijkers	Oud Gastel	Mevr. G. Luykx-Konings	Oud Gastel
Fam. A. Engelen	Etten Leur	Mevr. J. Luyten	Oud Gastel
Mevr. C. Ernest	Oud Gastel	Fam. A. Maatjens-Buckens	Oudenbosch
Fam. F. van Etten	Oud Gastel	Fam. C. Magielse	Oud Gastel
Mevr. C. van Gastel-Hack	Oud Gastel	de heer D. Marcelissen	Oud Gastel
Mevr. M. Geers	Dinteloord	Mevr. M. van Meer-Aarsen	Oud Gastel
Fam. A.P.A. Geers-Tax	Oud Gastel	de heer P. Meeuwissen	Hengelo
Fam. D. Geleijns	Oud Gastel	Mevr. L. Melsen	Oud Gastel
Fam. R. van Gils	Roosendaal	Fam. H. van Merrienboer	Oud Gastel

Fam. F. van Merrienboer	Oud Gastel	Fam. H. Schouw	Oud Gastel
de heer P. van Merrienboer	Oud Gastel	Fam. J. Schrauwen	Stampersgat
Fam. C. van Merrienboer	Roosendaal	Mevr. W. Schrauwen-van den Bosch	Oud G.
de heer W. van Merrienboer	Brasschaat	Mevr. J. Schrauwen-van Aart	Oud Gastel
Fam. J. Moerings-Konings	Oud Gastel	Mevr. J. Segers-Rommers	Oud Gastel
de heer J. Mol	Oud Gastel	Mevr. A. Segers-de Bont	Oud Gastel
Fam. A. Monseurs	Oud Gastel	Fam. J. Sep	Oud Gastel
Fam. A. Muijs	Oud Gastel	de heer M. Speek	Kerken Duitsland
Fam. G. Muijs	Oud Gastel	Mevr. E. van Sprundel-Perdaems	Oud Gastel
Fam. A. Muijs-Konings	Oud Gastel	Fam. G. van Staden-Akkermans	Oud Gastel
Fam. A. Mulders-Konings	Oud Gastel	de heer C. Stange	Oud Gastel
Fam. E. van Oers	Oud Gastel	Fam. F. Suykerbuyk	Kruisland
Fam. L. van Develen	Oud Gastel	de heer A. Sweere	Oud Gastel
de heer P. van Onzenoort	Oud Gastel	Fam. J. Tak	Oud Gastel
Fam. J. van Oosterhout	Oud Gastel	Fam. J. Tak	Oud Gastel
Fam. L. van Oudorp	Oud Gastel	de heer J. Theunissen	Oud Gastel
Dhr. D. Ossenblok	Zegge	de heer A. Timmermans	Oud Gastel
Fam. G. den Ouden	Oud Gastel	Mevr. M. Timmermans-Buys	Oud Gastel
Fam. J. Paantjens	Oud Gastel	Fam. J. Traets	Wychen
Mevr. L. Paantjens-Laanen	Oud Gastel	Fam. J. Uytdewilligen	Oud Gastel
de heer L. Peeters	Oosterhout	Fam. M. van de Veeken	Oud Gastel
de heer H. Peeters	Oud Gastel	de heer R. Veraart	Roosendaal
de heer J.B. Peeters	Oud Gastel	Mevr. W. Veraart-Schoonen	Fijnaart
Fam. P. Peeters	Oud Gastel	Fam. M. Verhaart-Verbeek	Oudenbosch
Mevr. W. de Peyper	Oud Gastel	Fam. C. Vermeulen	Oud Gastel
Dhr. A. van Poeyer	Oud Gastel	Fam. C. Vermunt-Buckens	Oud Gastel
Fam. A. van Poeyer	Oud Gastel	Fam. J. Vermunt	Oud Gastel
Fam. C. Poppelaars	Oud Gastel	Fam. C. Verstraten-Mies	Oud Gastel
de heer R.M. Rademakers	Oud Gastel	Fam. J. Verstraten	Oud Gastel
Fam. W. de Reyer	Oud Gastel	Fam. H. Vervaart	Oud Gastel
de heer L. Ribbens	Tilburg	Fam. A. Voeten	Oud Gastel
Fam. P. Ribbens	Bunde	Fam. F. Vogelaars	Oud Gastel
de heer H. van Rijsbergen	Apeldoorn	Fam. J. Vonk Noordegraaf	Oud Gastel
Fam. J. van Rijsbergen	Roosendaal	Fam. B. Voorbraak-Goossens	Oud Gastel
Fam. G. van Rijsbergen	Oud Gastel	Fam. L. van de Vorst	Oud Gastel
de heer W. van Rijsbergen	Oud Gastel	Fam. J. van de Vorst	Oud Gastel
Fam. Q. Rijdsijk	Oud Gastel	mevr. C. Vromans-Speek	Oud Gastel
Mevr. A. Rijdsijk-Reuvers	Oud Gastel	Fam. A. de Vugt-Balemans	Oud Gastel
Fam. M. Rockx	Oud Gastel	Eerw. broeder Servaes Wagemakers	Herenthals
de heer P. van Roemburg	Stampersgat	Fam. J. Wagners-Tak	Oud Gastel
Mevr. M. de Rooy-Timmermans	Oud Gastel	de heer H. Wezenbeek	Oud Gastel
Fam. P. Roozen-Antens	Oud Gastel	de heer W.J. Wijngaards	Roosendaal
Fam. F. Schellekens	Oud Gastel	Fam. M. Willemse-Walraven	Oud Gastel
Fam. A. Schepers	Oud Gastel	Fam. W. Willernse-van Nispen	Oud Gastel
Fam. A.A.P.J. Schijvenaars	Oud Gastel	Fam. D. van Zuilichem	Oud Gastel
Mevr. P. Schijvenaars-Jacobs	Oud Gastel	Mevr. A. van Zundert	Oegstgeest
Fam. C. Schoonen-Bierbooms	Oud Gastel	Fam. J. van Zundert	Oud Gastel

